

بسم الله الرحمن الرحيم
 هست کیم در گنج حکیم

همچو دشتی نامی لا تعد حکیمی راست علم با علم و سیاس بیقیاس علمی را علم الانسان مالم یعلم حکیمی که زبان
 کربیان را بکلمه سحرانگ لا علم لنا الا ما علمتنا گویا ساخته و عظیمی که دل انسان ضعیف البنیان
 متذکار ما ویتهم من العلم الا قليلا تسلیه داده بتعلیم رب زودنی علما پروراخته تقاضای نشان و لایزال
 سلطانه از بهار درود و سلام مروح مشام مثار بارگابی باد که کوس نبوتش غولوا العلماء و رشتة الانبیاء
 بزود افلاک و حیث انما بدینة العلم بگوش املاک رسانیده صلی الله علیه و علی آله و اصحابه الطیبین
 الطاهرین الهادین المهدیین سپس آن پوشیده مباد بجزوم هندوستان که جز و اولش هم پله جهان
 است از بدو شیوع اسلام تا این ایام بسیاری از علمای عظام و فضلاء کرام گذشتند و نامی
 از خود گذاشتند بقول مولانا س جامی قدس سره اسامی زندانایان بود این نکته مشهور
 که دانش در کتب دانا است در گورده احصای اسامی گرامی شان بجز عالم الغیب که داند که بحیث
 تحریر در آمد بکلی طبع حریفی که محمول مالا یدرک کلمه لایترک کلمه است و بمقتضای کار دنیا کسی
 تمام نکرده انچه گیرید مختصر گیرید بهر چه دریافت نمی گذارد پس تراجم بر نه ازان طائفه عالیه که از کتب
 سلف و تحریرات رافقه معاونین با غر و شرف بمن پیچیدان پیوسته درین وجیزه موسوم
 تذکره علمای هند ملقب به تحفة الفضلانی تراجم الکمل و بر می نگارم و از
 اخلاق حسنہ ناظرین باتکین چشمی دارم که بعثرات و زلات قلم تولید رقم این فاقد الاستعداد
 دستگیری فرموده بذیل اصلاح عیب پوشی را کار فرمایند و الله المستعان و علیه التکلان

ہاں کتاب مرتب است بہ ترتیب حروف ہجاء تا نظر کتاب را بتلاش ترجمہ عالمی دقت رونمایید
و ذکر ماخذ و معاونین و رخانمہ خواهد آمد انشاء اللہ تعالیٰ

حرف الالف

مولانا ابو حفص ربیع محدث بصری ابن صبیح السعدی البصری برطالبان اخبار مخفی
و مستتر نیست کہ او لاشیوع ملت اسلامیہ بالک ہند از دست محمد بن قاسم ابن عقیل ثقفی کہ
ابن عمر و داد حجاج ابن یوسف ثقفی بود و در عہد خلافت ولید بن عبد الملک بظہور آمدہ یعنی
محمد بن قاسم پچہز ہندہ سالگی بالشکر مجاہدین بروز پنجشنبہ دہم رمضان سال نود و سہ و بقوسے
سال نود و نہ ہجری ملک سندہ را از دہرین پنج مر زبان سندہ مفتوح نمودہ رایات اسلامی
وران دیار مر قلع فرمود و دہریند کور در ناورد گاہ کشتہ شدہاں زمان یا پس اذان صاحب
ترجمہ دران دیار قدم آوردہ با جملہ وی از تیج تابعین و کملائی محدثین است از حسن بصری و
عطار روایت مے کند و ازوسفیان ثوری و وکیع دابن مہدی را وی اندوی رحمۃ اللہ علیہ
صدوق و عابد و مجاہد بود گویند کہ وی اول مصنفین و راست اسلامیہ است کہ بسال یک صد و
شصت ہجری ملک سندہ رحلت فرمود رضوان اللہ علیہ

مولوی ابو الحسن فخر علی محلی ابن مولوی عبد الحجاج ابن مولوی محمد نافع ابن مولوی عبد اللہ
بحر العلوم بعد حفظ قرآن مجید تحصیل علوم در سیہ ہجرت مولوی عبد الحکیم نمودہ و بیعت
از مولوی حافظ عبد الوالی کردہ ہفتہ ہم ذی الحجہ سال وازدہ صد و ہشتاد و دو ہجری
جوانی ازین جہان فانی در گذشت

مولوی ابو الحسن نصیر آبادی ساکن قصبہ نصیر آباد صفات کفایت عالم عامل صاحب
درب و تقوی بود و بیعت و خلافت سلسلہ نقشبندیہ از مولوی مراد اللہ فاروقی شہاد و المجدوی
المظہری مشہور و تہا نیری موطنا مرید و خلیفہ مولوی نعیم اللہ ہراچی مرید و خلیفہ حضرت مرزا مظہر
جان جہان قدس اللہ تعالیٰ اسرار ہم داشت عالمی را از ظلمات شرک و بدعت نجات بخشید
و با تباع سنت سنہ مے کوشید دوم شعبان سن وازدہ صد و ہشتاد و دو ہجری

رحلت فرموده بخت آرمید

شاه ابو سعید عمری دهلوی تلمیذ مفتی شرف الدین دهلوی و مولانا رفیع الدین دهلوی
و اجازت عامه از مولانا عبدالعزیز دهلوی حاصل کرده و بیعت طریق نقشبندیه از شاه غلام علی
دهلوی داشت بر روز عید الفطر وقت صبح سال دوازده صد و چهل و نه هجری در لوناک
وفات یافته غفر الله له

میر ابو الغیث بخاری در عهد جلال الدین محمد اکبر شاه عالمی متصوف آیت بود از کایات
آئی در مجلس لطیف او بجز قال الله و قال الرسول و از کار مشایخ هرگز ذکر و دیگر نو و در سال
نصد و دوازده هجری بخارضا قونج بمقام لکنه وفات یافته نعش او بهلی آورده مدفون کردند
و میر ستوده سیر تاریخ قونج نوشته یافته اند

شیخ ابو الفضل فیضی خلف اکبر شاگرد شیخ مبارک ناگوری در سن نهصد و پنجاه و چهار هجری
متولد شده دهن ثاقب و فکر صائب داشت بعمر چارده سالگی قرغ علی حاصل نمود در تمام علوم
همچو شعر و معاد و فقه و تفسیر و تاریخ و لغت و طب و خط و انشاء عظیم النظم بود در او اکل بحکم فیضی
شعری گفت در اواخر تقریب برادر خود ابو الفضل که در علمای سنی نشاندن فیض تعلی
اذان وزن تخلص فیاضی اختیار نموده در سن نهصد و هفتاد و چهار هجری به بارگاه اکبر شاه
رسیده بخطاب ملک الشعرا ممتاز شد و از تصدیقه است طویل و در مدح اکبر بادشاه موارد کثرت
در علم اخلاق بعبارت عربی بحد و سواطع الالهام تفسیر تدریس بصنعت
اهمال با تمام رسیده و صله آن ده هزار روپیة اکبر شاه و داده میر حیدر معای تاریخ اتمام آن در
سوره اخلاص یافته و ترجمه فارسی لیلادنی مصنفه پنڈت بهاسکر بیدری که در سن ششصد و
بست و دو هجری تصنیف کرده بود و ترجمه را باین منظوم فارسی و مثنوی ندمن و دیوان
فارسی که در آن پانزده هزار ابیات اند از تصانیف مشهوره فیضی اند تاریخ و هم صفر سن
یک هزار و چهار هجری بمقام اکبر بادقوت شده مدفون گشت بنابر مشهور فیضی بمذہبی
مقتید نبود

ابو الفضل علامی پسر و دم شیخ مبارک ناگوری است در سن نهصد و پنجاه و شصت

ہجری متولہ شدہ بہر پانزدہ سالگی از علوم معقول و منقول فراغ حاصل کردہ تبحر و عزت پیش نظر
داشت مگر باصر ارحاب در سال نوزدہم جاوس اکبری ملازمت بادشاہ اکبر حاصل نمودہ تفسیر
آیہ اکبری موسومہ تفسیر اکبری کہ ازان تاریخ تالیف برے آید نوشتہ بیشکش بادشاہ کردہ
بالطائف خسروی مخصوص گشتہ اول بخدمت نشی گری زان بعد بعدہ وزارت سرفراز
گشت و در اندک زمانے بخاطر بادشاہ آن چنان جا گرفت کہ محسود و مراد شاہزادگان شد
و تخلص خود علامی می کرد بر وقت مراجعت از کن با شاہ شاہزادہ سلیم یعنی جہانگیر را بہر سنگہ
دیو بندلیہ تاریخ چہارم بیجہ الاول سنن یک ہزار و یازدہ ہجری ابو الفضل را قتل کردہ و سرش
بریدہ نزد شاہزادہ سلیم کہ در آگاہ آباد مقیم بود فرستاد شاہزادہ بنیایت خوش شد و اکبر شاہ
تا سفت خورد و تحریرات و فاتر کتاب ابو الفضل و آئین اکبری و اکبر نامہ و خیاردانش و رسالہ
اخلاق و غیرہ یادگار قابلیت و سہ ہستند او ہم حسب شہرت مقید بہ مذہب ہی نبود۔
حافظ شاہ ابوالسحاق خلعت و خلیفہ شاہ ابوالغوث گرم دیوان فاروقی بہیروی کہ
یسال یازدہ صد و ہفتاد و ہشت ہجری رحلت فرمود و سہ را گرم دیوان ازان گویند کہ
جسم مبارکش ز بعض اوقات بخرق عادت بدرجہ غایت گرم می شد کہ نان گندم ہر ان توان
پخت و سہ را دو خلیفہ نامور بودند یکے شاہ معشوق علی غازی پوری دوم فرزند ارجمندش
مظہر محاسن اخلاق شاہ ابوالسحاق ذات شریفش نادرہ روزگار مذکر شیم صحابہ کبار بود و زہد و تقوی
شعارش و اجر از اسرار شریعت و تاراش افتادہ در تصحیح و تنقید احادیث نبویہ علیہ الصلوٰۃ
والتحیۃ ملکہ و ہی داشت و بتعلیم علوم ظاہر و باطن سہ پرداخت و در مواظبت سنت سنہ
اندکے تعافل نمی ورزید در امر معروف و نہی منکر ہر صغیر و کبیرہ غنی و فقیر را یکسان سہ دید سال
دوازدہ صد و سی و چہار ہجری بریاض رضوان آرہید بہیروی نسبت بموضع بہیر بابا سہ
مکسورہ نمودہ مخلوط بہا و پای مثناۃ تحنانیہ معروف و در اسہ مملہ بعدش الف قریب است
بضلع عظیم گذرہ از چڑیا کوٹ جانب شمال شمشک کردہ فاصلہ دارد
حکیم ابوالفتح گیلانی ولد مولانا عبد الزقاق جامع کمالات از ملازمان اکبر شاہ بروز
پنجشنبہ نوزدہم شوال ۹۳۰ سال نو و ہفتم از صدی دہم ہجرت رحلت نمود

شیخ ابوالفتح علمای قریشی کالپومی مرید و خلیفہ سید محمد کیسو دراز جامع علوم ظاہر و باطنی
بزیارت حرمین و طہرین مشرف شدہ و کتاب عوارث المعارف پیش حضرت سید کیسو دراز
گذاشتہ و مثال خلافت و اقتدا یافتہ او را معنیفات است مثل تکمیل در نحو و مشاہدہ تصوف
تبریز یکا لپی است برو اللہ متوجہ

قاضی ابوالفتح بلگرامی عرف قاضی کمال در عہد جلال الدین محمد اکبر بادشاہ خدمت
قضاوی بلگرام داشت در علوم فقہ علم بے مثالی سے افزاخت بعمر ہشتاد و چہار سالگی درس یکہزار
ویک ہجری رحلت کرد

خواجہ ابوالفتح کشمیری دانشمند محقق و عالم مدق خصوصاً در علم کلام ید طولی داشت وی
شاگرد خواجہ حیدر چرخی است در استخراج مسائل فقہیہ بے انہاز بود کتاب سیف السابین در رد
عقائد اہل تشیع از تصنیفات اوست در صدی یازدہم ہجری بدربقا رحلت کرد جزاہ اللہ خیر
رفت اندر ہزار و یکصد سال بد تاریخ وفات اوست

شیخ ابوالفتح تہانسیری از فحول علمای روزگار و از اعیان متبحرین عالی مقدار بود
حدیث از سید رفیع الدین محدث داشت و پنجاہ سال در اکبر آباد درس علوم عقلی و نقلی فرمودہ
و بیسی مستعدان چالاک از دامن افادہ او برخاستہ اند مولوی عبدالقادر بدایونی مصنف
منتخب التواریخ از تلامذہ اوست

مخدوم ابوالقاسم سندھی ابن مفتی داؤد طالب علم صاحب مدرسہ برآمد روزگار بود
بسیاری طلبہ علوم را فیض دانی رسانیدہ اورنگ نریب عالمگیری را از طرف خود وکیل شرعی
قرار دادہ بود بسال ہزار و صد و بیست و ہجری فوت شد مخدوم رحمت اللہ سندھی در ذہب العلم
من السند تاریخ فوتش یافتہ

قاضی ابوالمعالی ساکن اگرہ شاگرد و خلیفہ و دادا و عزیزان بخارا است او در فقہ چنان
دستگاہی داشت کہ اگر بالفرض و التقدر جمیع کتب فقہ حنفی از عالم برافتادے ادا از سر نو
سے توانست نوشتہ درس نمصد و شصت و نہ ہجری از توران بنہ آمدہ در اگرہ مقیم شد و
ہمانجا وفات یافتہ سال وفاتش بدریافت نہ رسید طابع القادر بدایونی مؤلف منتخب التواریخ

ومیرغیاث الدین الملقب بلقیب خان از مستفید شدہ اند

شیخ ابوالکام اسمعیل ابن شیخ صفی الدین ردو لوی دوازدهم ربیع الثانی سال ہفتصد و ہشتاد و نہ ہجرت ولادت یافتہ چیل روزہ بود کہ پدرش ویراپاے سید اشرف جہانگیر سمنانی پیر خود انداخت سید موصوف فرمود این ہم مرید من است بالجملہ شیخ ابوالکام در سایہ عاطفت پدر بزرگوار خود تربیت یافتہ بشانزدہ سالگی از جمیع علوم متعارفہ فارغ حاصل کردہ و شب و روز بدرین تدبیر و ذکر و فکر بسرے برد اور حمۃ اللہ علیہ بسیزدہم ربیع الاول روز چہار شنبہ وقت عصر سال ہشتصد و شصت ہجرت از دار فانی بعالم جاودانی رحلت فرمود وے را چہار فرزند بودند عبدالصمد عزیز اللہ عبدالقدوس حبیب اللہ عرف مخدوم مٹھن عبدالصمد عزیز اللہ و حبیب اللہ فیض تربیت پدر بزرگوار ارادت و خلافت خاندان چشتیہ نظامیہ حاصل کردند و شیخ عبدالقدوس بخاندان چشتیہ صابریہ فیضیاب شدہ تصبیہ لنگوہ راعط انوار و ہدایت و ارشاد ساخت ۔

ساجی ابراہیم محدث اکبر آبادی بنہر و تقوی و درع و درس علوم دینیہ خصوصاً علم حدیث قیام داشت نقد بشرع و توسع ویرالانع تملاط و ارتباط بمردم بود ہموارہ امر معرفت دینی منکر می نمود ہر گاہ حسب اطلب در عبادت خانہ اکبر بادشاہ می آمد بجر اسم تکلفات و آداب بلوک سقید نمی شد و پیوستہ و عطف و نصیحت می گفت و سال و فائش بدریافت نہ رسید رحمۃ اللہ علیہ

سید ابراہیم میرچی ابن معین بن عبدالقادر حسینی دانشمند کامل بر سائر علوم عقلی و نقلی سمعی و تحقیقی عبور نمودہ کتب بسیار از ہر علوم مطالعہ کردہ و تصحیح فرمودہ و مشکلات آنرا چنان حل کردہ کہ ہر کراوانی مناسبتی باشد نظر در کتاب او کافی بود و احتیاج استاد نہ داشت و الحق کہ در دہلی در زمان او پنج کس بدانش او نمود وے بوجہ ناحق شناسی اہل روزگار در زادیہ خود بطالعہ و تصحیح کتب مشغول بود وے و درس کم گفتی با این ہمہ نسبت او بسلسلہ علیہ قادر پیر بہرہ غالب بود وے مرید شیخ بہاؤ الدین قادری شطاری است درس نہصد و بیست ہجری بہابی و در آخر عمر سلطان سکندر لودے آندہ شیخ عبداللہ دہلوی و میان لاؤن مولانا عبدالقادر صابون گردید کہ کار آگمان نامور بہ بزرگی او گردیدند و در عمر اسلام شاہ درس نہصد و پنجاہ و شہ ہجری وفات یافتہ در مقبرہ سلطان المشائخ مدفون است امیر محی

نسب است بہ ایریج بزمہ کسورہ دیای تختانی شنائہ مجبول و دیای مہملہ مفتوحہ و جیم فارسی قصیدہ
ایست بملک مالوہ اکنون بصلح جالون تعلق دارد و از شرفائے مشائخ و سادات آباد
معلم ابراہیم با عکظہ ساکن سورت دانشمند ببحر و فقیہ اشتر شافعی المذہب خلیف
مسجد جامع بندر بکمی بود و ہوارہ بدریس و تدریس تفسیر و حدیث و فقہ مشغول بودی مفتی عبدالمطعم
و مولوی سید عبدالفتاح عرف مولوی اشرف علی گلشن آبادی و سید عماد الدین از ارشد تلامذہ
وے ہستند بہست دہم رجب سن دوازده صد و ہشتاد و دو ہجری رحلت فرمودہ
مرقدش در بندر سورت است و گلشن آباد نامش مشہور ناسک است

مولوی احسان لغنی ساکن دلمو معنات لکنو عالم عامل کہ درع و تقوی دتارش بود
بماہ رجب سال دوازده صد و ہشتاد و یک ہجری رحلت فرمود

حکیم احسان علی ساکن احمد آباد نامہ برادر کلان
مولف کتاب تاریخ بستم شعبان دوازده صد و بہست دہ ہجری بقصبہ سلون متولد شدہ علوم
رسمی و متعارفہ بخیریت قاضی عبدالکریم قدس سرہ بمقام راس بریلی دعلم طب از والد خود حاصل کردہ
در طبابت مہارتی کامل داشتند و تمام عمر بعدہ دکالت سرکار انگریزی باضلاع فتح پور و باندہ تانہ
بودند بمقام باندہ تالیک ہفتہ علیل باندہ تاریخ نیم ذی الحجہ اخیر شب جمعہ سال دوازده صد و نو
و چہار ہجری رحلت فرمودہ برود جمعہ بمقام باندہ اندرون احاطہ دیوان محمد علی مرحوم متصل بقبر
شیخ محمد شفیع الزمان مدفون شدند قطعہ تاریخ وفات آن مرحوم از نتائج طبیب شیخ فیہم الزمان
ساکن سندیلہ است **۵** حکیم احسان علی رحلت نمودند بہ جوار حق کم از دو قوس بادا بہ
فیہم از درود دل سالتش رقم زدہ بمقامش جنت القروس بادا بہ **۵** از نشی نعمت حسن
افسون تخلص رئیس باندہ **۵** احسان علی وکیل نے رحلت جہان سے کی بہ ذات شریف پاک
مفتی ہر ایک عیب سے بہ افسون کو فکر جو ہوئی سال وفات کی بہ داخل ہوئے بجلد نہ آئی غیب سے
تصانیف طب احسانی - معالجات احسانی - مفردات احسانی - مرکبات احسانی - اوراد
احسانی - نکات احسانی - و دیگر کتب مفیدہ نیز یادگار اند

قاضی احمد محمد تاروولی ابن قاضی عبدالدین بن قاضی تاج الافاضل ابن قاسم

شیر الدین شیبانی از اولاد امام محمد شیبانی صاحب امام اعظم ابو حنیفہ بود مولدش نازول و
منشأ او اجمیر و مرقد او ناگورست تلمذ وارادت بخدمت خواجہ حسین ناگوری داشت در سن
پنزدہ سالگی فراغ حاصل کردہ اولع علوم را درس مے گفت قاضی محمد الدین پدرش را ہفت سیر
بودند ہمہ دانشمند و متقی و متدین و بزرگترین ایشان احمد مجد در علم و عمل بر ہمہ فائق و جامع علوم
شریعت و طریقت و ورع و تقوی و ذوق و حالت بود و ورا معروف و نہی منکر بجانب از
جدیکہ پیش وے غنی و فقیر و خویش و بیگانہ درین باب مساوی بودند گاہے ماہشت را
بخود راہ نمی داد و در باب دینار از دانش قدرے نبود و در آوان طالب علمی با دانشمندان بحث
کردی و زبان عربی و فارسی تقریر نمودی و در مجالس ملوک قاصر آمدی و بحث کردی ہمہ بخوان
شباب مرید خواجہ حسین ناگوری شد و از بحث و جدل و در آمدن بخانہ ملوک توبہ کرد و علم طریقت
پیش پیر خود خواندہ در سن پندرہ سالگی از نازول باجمیر آمد و ہفتاد سال در ان بقعہ شریف
برزہ و ورع و ریاضت و با نواع خیرات عمر بسر برد و ورا جمیر روش او این بود کہ نیم شب
بروضہ خواجہ بزرگ مے آمد و نماز تہجد مے گزارد و تا نماز چاشت تکلم مے کرد و بعد فراغ
درس علوم دینیہ مے گفت و بعد قیل و لہ قلیلہ بر مے خاست و تا عصر یاد را و مشغول بود و
و بعد از ان تفسیر مدارک میان اہل مجلس بیان فرمودی چنانکہ ملوک طریق مشایخ و مے بود
نقل بہت کہ مے گفت وقتے ہمراہ اقربا مے خود برای مدد معاش بہ مند و رفتم دمن در ان باب
خرد سال بودم شیخ محمود دہلوی شیخ الاسلام در مند بود و صدارت علما ہا و مے تعلق داشت
در خانہ پیش زام تحریر بہت چون از ناز فراغ شد ہمچو کس از دانشمندان کہ وصف اول دہلوی
او بودند بوسے چیزے گفت چون دیدم کہ ہمہ ماہشت مے کنند سن پیشتر آمد و شیخ الاسلام گفت
کہ این نماز تو درست نیست کہ تحریر پیش زام بنی شیخ الاسلام منفعل شدہ اعادہ نماز کرد
منقول است کہ زعم سلاطین مند و چنان بود کہ مردم با ایشان پشت خم کردہ و سیابہ بر زمین نہادہ
سلام مے کردند قاضی احمد مجد و قاضی ادریس دہلوی کہ دانشمندان بودند ہاکن دفعہ سلام
نمودند کہ بدعت است اسلام علیکم گفتند و برابر بادشاہ نشستند پادشاہ الضاف
بایشان داد قاضی ادریس را قاضی اجمیر ساخت و چہار دیوہ بوسے داد و مرقد مے

تذکرہ علماء ہند
جلد اول
صف ۱۰۰

تذکرہ علماء ہند

کہ سورتی قاضی احمد مجدد بود بوسے مسلم داشت قاضی احمد مجد را بدرجہ غایت محبت با ولا در سالت
پناہ صلح بود و در عوم احوال جامہ خیس دکم شو پوشیدی و اکثر اوقات صرف کلاہ بر سرش
بودی و جز نماز دستار بر سر کمتر بستی و شیر و بار در مجلس تذکیر نشستی و ما قال اللہ و قال الرسول ہبیت و
عظمت تمام گفتی چنانکہ زہرہ ملک آب شدی و تعلیم خود از کس نمی پسندید بعد مدتی متوجہ ناگور شد
کہ مسکن پیری است و بتاریخ بست و پنجم صفر سال ہند صد و بست و ہفت ہجری اللہ اکبر گویان
جان بحق تسلیم کرد و در وضعہ مخدوم بزرگ سلطان التارکین در پایان پیر خود مدون گشت
ملا محمد نازولی کہ مردے صلح و مقبول و مرید قاضی احمد مجد و مورخ وقت بود تاریخ نوشتن چنین یافتہ
نظر بستہ بود احمد مجد شبان بہ زدون حدیچ زاہد ز شاہد بہ کہ تاریخ آن پیر خود نازولی

برآورد از حلالہ شیخ زاہد بہ رحمۃ اللہ علیہم جمعین

مولانا شیخ احمد سرہندی مجدد الف ثانی ابن مولانا شیخ عبدالاحد فاروقی
نسب آنحضرت بہ بست و ہشت واسطہ بجناب امیر المؤمنین سیدنا عمر بن الخطاب رضی اللہ
عنہ سے پیوند دوی رحمہ اللہ از بزرگان سرہند بلکہ باعث فخر اہل ہند عالم ربانی و مجدد الف
ثانی جامع بود میان علوم ظاہر و باطن و وسیلہ بود ساطع بر شرافت ذریعہ انسانی در سال ہفتاد
ویکم از صدی ہفتم ہجرت بساحت وجود قدم رنجہ فرمود و بصغر سنی از حفظ قرآن مجید فراغت یافتہ
بہ تحصیل علوم متداولہ و آوردہ اولاد از دار ما پس خود بعض علوم استفادہ نمودہ بسیا لکوث
رفت و از مولانا کمال الدین کشمیری تزیل سیالکوٹ کتب محقول بہ تحقیق و تدقیق تمام خواندہ و
علم حدیث از مولانا یعقوب کشمیری اخذ کردہ باز خدمت مولانا عبدالرحمن محدث کما زکیرا
محدثین ہندوستان بود مد حدیث مسلسل بواسطہ واحد و اجازت تفسیر و صحاح سنیہ
و دیگر مفردات یافتہ بعرفندہ سالگی از تحصیل علوم ظاہر فراغ حاصل کردہ بدرس و تصنیف
مشغول شد خلافت سلسلہ چشتیہ از والدہ خود داشت و اجازت بیعت قادر بہ دخیسہ
از شیخ سکند کتیلی یافتہ ہر اسے حجاز محل شوق بستہ بدلی رسیدہ در آنجا با حضرت خواجه محمد
باقی ہاشم الکنکی قدس سرہ دولت ملاقات دست داد بطریقہ علیہ نقشبندیہ بہ خدمت نشان
بیعت کردہ و در دو ماہ و چند روز نسبت بحضور سلسلہ نقشبندیہ حاصل نمود و چنانچہ ہمدان

ایام حضرت خواجہ بیگی از مخلصان خود رقم فرمودند کہ شیخ احمد نام مردے از سر ہند کثیر العلم
توی العمل بہ ذی چند با فقیر نشست و برخاست کردہ بسیار از روزگار اوقات خود مشاہدہ نمود
بآن مے ماند کہ آنتابی شود کہ عالم اند روشن شود انتہی و بہان زمان آوازہ آنحضرت بلند شدہ
استان شان محط رحال و مجمع اصحاب کمال گشت علمائے دور و نزدیک و امرائے ترک
تاجیک بشرف حضور بہرہ ور گردیدند و مثلاً شیخ ارادت آوردند و سلسلہ شان از ہند تا ماوراء النہر
روم و شام و مغرب رسیدہ ذات بابرکات شان آیتے بود از آیات ربانی و شفقے بود از نعمائے
یزدانی نراغی کہ در میان علمائے کرام و صوفیہ عظام از ہزار سال پندو ایشان برداشتند و مورد
و مصداق حدیث صلبہ شدند چہ ایشان در میان علمائے ظاہر و صوفیہ صلبہ بودند کہ اختلاف
فریقین را در وحدت وجود و بقدر راجع داشتند حبر و رضا و تسلیم و شفقت بر خلق و صلہ رحم و زکا
ارباب حقوق و سبقت در سلام و ولایت و زکام بشیمہ کریمہ ایشان بود بالین ہمہ تمسک بہ
کتاب سنت ہمین یک فضیلت مقام ہزار فضائل تواند بود منقول است کہ علمائے ظاہرین
پیش سلطان جہانگیر ابن اکبر شاہ شکایت کردند کہ شیخ احمد دعوی سے کند کہ مقام و سے
بالائے مقام صدیق اکبر است چون سلطان شیخ را طلبیدہ از حقیقت حال استفسار کرد و شیخ
جواب داد کہ شما برائے خدمتی ادنی خادم خود را پیش خود مے طلبید و براہ مہربانی بوسے سخنی
پوشیدہ مے گردید ضرور است کہ آن خادم ادنی بعد حلی کردن مقامات امرائے عالی درجہ ہشما
رسد و باذن خادم مراجعت کردہ بمقام خود ایستادہ مے شود پس بدین آمد و رفت لازم مے آید
کہ مرتبہ خادم ادنی بالائی امرای نامدار باشند پادشاہ خاموش ماندہ روز عتاب گوانید ہمدین وقت
مردے از حضار بارگاہ شاہی بشاہ معروض داشت کہ تکبر شیخ بہ بیند کہ سجدہ بشما کردہ حال آنکہ شما
نظر اللہ و خلیفہ او ہستند پادشاہ پر غضب شدہ و سے را در قلعہ گوالیار محبوس کرد شاہجمان پسر
جہانگیر کہ بشیخ خلوصی داشت قبل از آمدنش بارگاہ شاہی افضل خان و خواجہ عبدالرحمن مفتی را
مع بعض کتب فقہ نزد شیخ فرستادہ پیغام دادہ بود کہ علمائے سجدہ تحیت جہت سلاطین جائز
داشتہ اند شما باید کہ وقت ملاقات پادشاہ را سجدہ کنید و من ضامن مے شوم کہ از سلطان
بشما فری نخواہد رسید شیخ بحاجتش گفت کہ اجازت سجدہ رخصت است و غیرت

آنست که بجز خداست عزوجل دیگری را سجده نکرده شود القصة شیخ تاسه سال و حبس مانده بعد
 بهانگیز پادشاه وی را بدین شرط از قید برآورد که وی با لشکر سلطانی بوده همراهش گشت که در چنانچه
 شیخ چندی به لشکر سلطانی حاضر ماند پس اذن از پادشاه رخصت و وطن یافته بپرسید
 ردیف افزوده شده بر دوازده شنبه بیست و هشتم صفر سال سی و چهارم از صدی یازدهم به هجرت
 بهجرا رحمت ایزدی پیوست و بسر پند درون گشت تا پنج و نواشت رفیع المراتب یافته اند
 نور انوار مجیدیه تصانیف الاثمه رساله التلیلیه رساله اثبات نبوت در رساله معبد و معاد و
 رساله انکشافات غیبیه در رساله آداب المریدین در رساله معارف لدنیه در رساله رد الشیعه
 تعلیقات العوارف به شرح رباعیات خواجہ باقی با شد شرح به بکتوبات در سه مجلد و **تتمیم**
 حدیث شریف ان الله یحب من اذنه الامه علی راس کل مائه سنته من یجدولها امر دنیا که در سنن
 ابی داود و غیره کتب معتبره مروی است مراد از راس مائه با اتفاق اهل حدیث آخر صد بیست و
 علامات و شروط مجیده اینست که وی عالم باشد بعلوم ظاهری و باطن و نفع از تدیس و تالیفات و تذکیر
 از سائل باشد و در احیای سنن و تحریکات سمرگرم بود و در آخر یک صدی و اول صدی
 دیگر اشتها بعلوم و شیوع انتفاع از او پیش فضاکی داد و صاف مولانا شیخ احمد با علی صوت
 ندای کند که وی رحمة الله علیه مجده هست نه مجرد مائت بل مجرد مائت ثانی و از عهد تا هزار فرق بین
 دست سحر مند یکصد سنین مملد و سکون با یک روز و کسر را یک مملد و سکون نون و از فردال مملد
 شهر بیست در میان دلی و لاهور بر شوارع عام گذاذ که حسان الحدیث سبحة المرجان
 مولانا احمد احمد آبادی ابن مولانا سلیمان قدس سرهما اصل زاد بوم ایشان گوشت مولانا
 سلیمان مذکور دارد و احمد آباد گجرات گردید و از خدمت شیخ عبدالحق دهلوی کسب فیوض نموده
 فاضل متبحر گشت تصانیف عالیه از یادگار اند پسرش مولانا احمد لیکاد روزگار بود و نیز
 علوم دست رس داشت و در اکثر علوم تصانیف نادره دارد علم معقول بهیاری گجرات
 از روزگار یافته بجمعه معنفاتش فیوض القدس نام کتابیست در علم کلام که آن ملاز الهامات
 قدسیه توان گفت اکثر تحصیل دس پیش مولانا محمد شریعت بوده شرح مواضع و اکثر علوم
 عقلیه از مولانا دلی محمد خان و تصوف از میسان شیخ فرید اخذ کرده و ریاضه پیش

شاہ قباد مخاطب بہ دیانت خان گذرانید و اجازت حدیث و بعض علوم از والد خود مولانا سلیمان
گرفته بتاریخ بسط و یکم جمادی الثانی سال یاد دہ صد و دوا دہ ہجری بعالم قدس شتافتہ
مولانا نور الدین گجراتی شاگردش تاریخ وصال دی درین مصرعہ یافتہ **شمعی** کہ بود بہ انجمن
علم گل شدہ **ہ** مرقد پدر و پسر در احمد آباد گجرات است

ملا احمد رام پوری کہ بولایتی شہرت داشت شاگرد مولوی برکت آکہ آبادی بعلوم و رسمہ
خصوصاً در فلسفہ ماہر بود سلسلہ تلمذ اکثر علمای رامپور بدو منتہی می شود

ملا احمد علی حق فرنگی محلی ابن ملا محمد سعید بن ملا قطب الدین الشہید السہالوی تحصیل
علوم بخدمت عم خود ملا نظام الدین نمود و در جنب دے بہتر رئیس مشغول گشت و اعتبار تمام
در ارباب و اراکین شہر لکھنؤ پیدا کردہ و امور خانہ داری عم خود را بکدوش سے داشت تصانیف
شرح سلم و حواشی زواید ثلثہ یادگار اند

ملا احمد حسین فرنگی محلی ابن ملا محمد رضا پسر چہارم ملا قطب الدین الشہید السہالوی
کتب درسیہ متعارفہ بخدمت عم خود ملا نظام الدین تحصیل نمودہ فاضل کامل گشت و بہتر رئیس
علوم عمر گرانمایہ خود بپسر برادر او آخر عمر او را سفر فیض آباد پیش آمد و را بنجا بیمار شدہ بوطن می آمد و در آنجا
سہ و فلان یافتہ ملا حبیب اللہ فرنگی محلی از تلامذہ اوست

ملا احمد انوار الحق فرنگی محلی ابن ملا احمد عبد الحق بن ملا محمد سعید بن ملا قطب الدین بہالوی
چون در فطرت ازلی محبت الہی در دلش ریختہ بود مدد عالم طفولیت بخدمت والد خود
نشست و از برکات الفاس طیبہ او استفادہ سے بروکتب درسیہ بخدمت مولوی احمد حسین
و ملا محمد حسن خواندہ تکمیل علوم ظاہر بخدمت مولوی عبد العلی بجا العلوم نمودہ بعم بفقہ سالی بخدمت
والد خود فائز بہ بیعت گشتہ توجہ خاطر بمعقولات نداشت کتب منقول البتہ منظور نظرش نبودند
الغرض اوقات شریفش بعبادت الہی بسر سے برد و نفسی بدون ذکر و شغل برباد نمی داد
حالات شریفش از خوارق عادات مفصلاً در اغصان اربعہ مذکور ست بسط و شرح
شعبان رود سہ شنبہ یک پاس روز بانہ سال دواز دہ صد و سی و شش ہجری روح مبارکش
از حجرہ قالب برآمدہ بر فین اسطی پوہست در بارغ خود واقع لکھنؤ مدفون شد

شاعری مادہ تاریخ فوتش در مصر عہد رحمت حق بروح الوریاد و بنیافتہ

شیخ احمد لاہوری بن عبداللہ بن علی محمد بن محمد جمال الدین دوانی دسے ابوالجود مولوی
محمد اشرف لکھنوی بود اسلافش از دوان کہ قریہ ایست در شیراز بودند و قتیکہ اہل تشیع برابران
زمین استیلا یافتند و قتل و غیب اہل سنت از دست شان بظہور آمدہ جدش بہ پیشاور رسید
ہماچا شیخ احمد متولد شد و علوم عقلیہ و نقلیہ اکتساب کرد و از پیشاور بموضع نہ اقامت کرد و بہ
حاذق بود بکراوۃ فقر و غربا بے پرداخت و با غنیاء ملتفت نمیشد و ہموارہ بریاضات و
بدرس علوم اشتغال داشت در سن یکہزار و ہفتاد و ہفت ہجری وفات یافتہ در نہ مدفون گردید
نہ دیہی است از دیہات سیالکوٹ مضاف لاہور

مولوی احمد حسن قنوجی فرزند کلان مولوی سید آل حسن قنوجی جامع علوم عقلیہ و نقلیہ
بتاریخ نورم رمضان یوم شنبہ وقت اشراق سال دوازده صد و چہل و شش ہجری متولد شد
علوم مروجہ ببلاد مشرقہ بخدمت اساتذہ چند آموخت شاعری قوس الحافظہ جید الذہن بود
در آخر بجلقہ نزد مولوی عبدالجلیل کوئی درآمد و اجازت حدیث از شاہ عبدالغنی مجددی دہلوی یافتہ
در سال دوازده صد و ہفتاد و شش ہجری بارادہ حج بیت اللہ از وطن روانہ شدہ بمقام
برودہ ملک گجرات رسید نزد مولوی غلام حسین قنوجی مقیم شد و در آنجا برض تپ بیمار گشتہ
نہم حمادی الاوسے بروز جمعہ سال دوازده صد و ہفتاد و ہفت ہجری رحلت فرمودہ
بعد نماز جمعہ در تکیہ ناترید یہ مدفون گشت طالب اللہ ترہ

مولوی احمد اللہ پانی پتی فرزند و تلمیذ قاضی شمار اللہ پانی پتی و میرزا مظہر جان جیلان
دہلوی مابہرقہ حدیث صاحب ورع و تقوی بود در سال یازده صد و نو و ہشت ہجری
بعالم جوانی سوسے عالم جاودانی شتافت

شیخ احمد فیاض الیٹھوی از فحول علمای کبار صاحب تقوی و ریاضت و عبادت بود
بجالت بیماری صعب قرآن مجید را در یک سال یاد کردہ اکثر کتب متداولہ بر زبان داشت
اگر شاگردی در خواندن غلط کردی محبت آن بیا و گفتی تفسیر و حدیث و سیر و تاریخ خوب میدانست
قرأت فاسخہ عقب لہام روا داشتی ہم عصر شیخ نظام الدین الیٹھوی بود و شیخ

نظام الدین مذکور در سال نصد و ہشتاد و یک ہجری وفات یافتہ تاریخ وفات شیخ احمد معلوم نہ شد

قاضی احمد اللہ بلگرامی عرف محمد عثمان ابن قاضی محمد احسان وی بحلیہ علوم آراستہ بود خصوصاً بفقہ وحدیث در بلگرام نظری نہ داشت تا سال نود و ششم صدی و دہم بر بند قضاے بلگرام متکلم بود بلگرام را در زمان پیشین سرے نگر می گفتند بالجملہ کن قصبہ عمدہ خیر و عدل علمائے و فضلاء نامدار بود از قنوج بسمت شمال بائبل بمشرق بقاصلہ پنج کردہ واقع است و در وسط آن پر و شہر دریای گنگ بقاصلہ و نیم کردہ سے گذر

مفتی احمد ابو الرحمہ فرنگی محلی ابن مفتی محمد یعقوب بعد تحصیل کتب در سیہ بدیس اشتغال داشت و فراغت کتب نفیض بسیار نموده مفتی متدین مشہور بود مدتی عدالت فوجداری در عمدہ نواب سعادت علی خان لکنوی با و تفویض باندہ نواب موصوف بردیانت و امانت و سے اعتمادی داشت بقضای آئی بیمار شدہ وفات یافت رحمۃ اللہ علیہ مولوی احمد رضا خان بریلوی سلمہ اللہ تعالیٰ ابن مولوی نقی علی خان بن مولوی رضا علی خان متوطن بریلی روہیلکندہ تاریخ دہم ماہ دہم یوم السبت سال ہفتاد و دوم از صدی سیزدہم بعرضہ دینا قدم نہاد وجد شریفش بروز عقیقہ و سے بشر شدہ گفتہ خوانی دیدیم کہ تعبیر کن فاضل و عارف شدن این فرزند است بالجملہ صاحب ترجمہ بحر چار سالہ از خواندن قرآن مجید فراغت یافتہ و بمر شش سالگی بکامہ ربیع الاول بر مر منبر حضور جمع کثیر رسالہ میلاد شریف خواہد تمامی علوم و رسیہ از مقبول و منقول بخدمت والد ماجد خود تحصیل نمودہ

بتاریخ چہار دہم شہر ششم سال ہشتاد و ششم از صدی سیزدہم فاتحہ فراغ خواند و بہان تاریخ جواب استفتائے رضاعت نوشتہ والد ماجد وی کار قتا و سے نویسی با و سپردہ و در سال نود و چہارم صدی مذکور بخدمت سید شاہ آل رسول مارہرو سے شرف بیعت حاصل نمودہ مثال خلافت و اجازت جمیع سلاسل و سند حدیث یافتہ و در سال نود و پنجم صدی مذکور بہ معیت والد ماجد خود بنیارت حرمین شریفین زاد ہما اللہ شرفاً مشرف شدہ از اکابر علمای آن دیار اعنی سید احمد و حلمان مفتی شافعیہ و عبد الرحمان سراج مفتی حنفیہ سند

حدیث وفق واصول و تفسیر و دیگر علوم یافتہ۔ روزی نماز مغرب بمقام ابراہیم علیہ السلام خواند
بعد نماز امام شافعیہ حسین بن صالح جمل اللیل بالتعارف سابق دست صاحب ترجمہ گرفته
بخسانہ خود برود تا دیر پیشانی دی گرفته فرمودانی لاجدور اللہ من ہذا الجبین سپس سند صحاح
ستہ و اجازت سلسلہ تقادیریہ بدستخط خاص دادہ فرمودند کہ نام توضیحات الدین احمد است در
سند مذکور تا امام بخاری علیہ الرحمۃ یازدہ دسائط اندوہم در مکہ معظمہ پایامی شیخ جمل اللیل موصوف
شیخ رسالہ حمیر و مغنیہ در بیان مناسک حج مذہب شافعیہ کہ از تصانیف شیخ سابق الوصف
است اندر دیوم نوشتہ و نام آن النیرۃ الوضیۃ فی شرح النجۃ المخبیۃ مقرر کردہ پیش
شیخ برد شیخ بچسین و آفرین و سلب کشادہ در مدینہ طیبہ مفتی شافعیہ یعنی صاحبزادہ
مولانا محمد بن محمد عرب ضیافت صاحب ترجمہ کردہ باثنائے اکل طعام مسئلہ افضلیت
مدفونین بقیع پیش گردید صاحب ترجمہ گفت کہ امیر المؤمنین عثمان رض افضل اند و مولانا می فرمود
کہ حضرت ابراہیم ابن رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم فضیلت دارند جانین لائل خود با
بیان سے کردند آخر مولانا فرمود کہ ہر دو قول صحیح و موجب اند صاحب ترجمہ گفت و کل و جہت
ہو مولیہا آن وقت بانگ نماز عصر از حرم شریف برخاست مولانا فرمود تا سبقوا الخیرات آن
جلسہ برخاستہ نماز و شریک شد شب یعنی بعد نماز عشاء صاحب ترجمہ در مسجد خیف تنہا توقف
نمود و آنجا بشارت مغفرت یافتہ و سلسلہ ربہ تصانیف بسیار دار و ازان جملہ اینند
ما يتعلق بالنبی صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم بخانی البقین بان نبینا سید المرسلین ^{۱۶۹۹} اقامۃ القیامہ
علی طاعن القیام ^{۱۶۹۹} النبی تمامہ ^{۱۶۹۹} سلطنتہ ^{۱۶۹۹} المعطی ^{۱۶۹۹} فی کل لوری ^{۱۶۹۹} بنانی ^{۱۶۹۹} الفی ^{۱۶۹۹} عن ^{۱۶۹۹} البورہ ^{۱۶۹۹} انار کل
شیی بلقب بر قمر التمام فی نفی النمل عن سید الانام ^{۱۶۹۹} ہدی الخیر ^{۱۶۹۹} ان فی نفی الفی عن شمس لا کوان ^{۱۶۹۹} سل
سمع و طامہ لاحادیث الشفاعۃ ^{۱۶۹۹} لا و الافلاک ^{۱۶۹۹} بجلال حدیث لولاک ^{۱۶۹۹} بہ القیام ^{۱۶۹۹} المستود ^{۱۶۹۹} تنفیج
المقام ^{۱۶۹۸} المحمود ^{۱۶۹۸} و لعل جبریل بجلہ خادوا ^{۱۶۹۸} المحبوب ^{۱۶۹۸} الجلیل ^{۱۶۹۸} سماع الاربعین ^{۱۶۹۸} فی شفاعت
سید المحبوبین ^{۱۶۹۸} بحث الفاحص عن طرق حدیث ^{۱۶۹۸} الخصائص ^{۱۶۹۸} ما يتعلق ^{۱۶۹۸} بتفضیل ^{۱۶۹۸} بخین
^{۱۶۹۸} منتفی ^{۱۶۹۸} التفضیل ^{۱۶۹۸} بحث ^{۱۶۹۸} التفضیل ^{۱۶۹۸} مطلع القوم ^{۱۶۹۸} فی ابانۃ ^{۱۶۹۸} سبقتہ ^{۱۶۹۸} العزم ^{۱۶۹۸} الال ^{۱۶۹۸} الالفی ^{۱۶۹۸} من
سبقتہ ^{۱۶۹۸} الالفی ^{۱۶۹۸} الکلام ^{۱۶۹۸} الہی ^{۱۶۹۸} فی تشبہ ^{۱۶۹۸} الصدیق ^{۱۶۹۸} بالنبی ^{۱۶۹۸} و لا و جہل ^{۱۶۹۸} المشوق ^{۱۶۹۸} بحلۃ ^{۱۶۹۸} اسما ^{۱۶۹۸} الصدیق

والفارق مما يتعلق باہل بیت النبوة والصحابہ کذا حیاء القلب المیت بشر
 مناقب اہل البیت کذا اخلال الصحابہ فی العرش و رفع العرش الخاویہ من ادب الامیر
 معاویہ کذا الاحادیث الراویہ لمناقب الصحابی معاویہ مما يتعلق بالاولیاء الکرام
 کذا الابلال بقیض الاولیاء بعد الوصال کذا انہما الاولیاء من یکم صلوة الاسرار کذا انہما الاولیاء
 من ضیاء صلوة الاسرار کذا طالع النور فی حکم السراج علی القبور کذا حیرت کثیرہ کثیرہ کثیرہ
 مما يتعلق بالمسائل الشریعیہ کذا حیاة الموات کذا سماع الاموات کذا تغیر العین
 حکم تقبیل الایہامین کذا نسیم الصبا کذا ان الاذان تجوز الوباہ کذا الباقیہ الشارقة علی
 مارتہ المشارقة مما يتعلق بفتح الحریث کذا النجوم الثواقب فی تخریج احادیث الکواکب
 کذا نور عینی فی الانتصار للامام العینی کذا الروض البیج فی ادب التخریج کذا کثیرہ ازین کتابہ
 وین فرنی یافتہ نشود پس مصنف راموچہ تصنیف ہند کذا ان کفتم مما يتعلق بالفقہیات
 کذا عبقری حسن فی اجابۃ الاذان کذا حسن البراعۃ فی تمفیہ حکم الجہنۃ کذا ان کے الہلال کذا
 البطلان باحدیث الناس فی امر الہلال کذا الاحلی من السکر لطیفہ سکر و نہر بفتح راء مملو
 سکون داووسین مقبوضہ و آخریہ مملو ساکنہ نام جماعت تجار انگلیز نیست کہ در شاہما پنہور
 کارخانہ شکروند اکر کردہ اند و استخوان حیوانات سیختہ بزرگال آن تصفیہ شکرو غیرہ مے نمایند
 کذا اجود القری لمن یطلب الصحۃ فی اجارۃ القری کذا النیرۃ الوضیۃ فی شرح الجوہرۃ المفیئۃ
 کذا جل جلیہ فی ان المکرہ متوہما لیس بمجسۃ کذا الامر باحترام المقابر کذا الباقیہ اللعاس علی
 طالع لظن بکفر طالع المقالۃ المسفرہ عن احکام البعۃ المکفرہ کذا احکام الاحکام کذا
 التباؤل من یدین مالہ حرام کذا فصل القضا فی رسم الاقنا کذا العطا یا النبویہ فی القضاوی
 الرضویہ من ابواب کذا مقام الخدیج علی هذا المنطق الخدیج کذا اعتبار الطاب
 بمبحث ابی طائب کذا السعی المشکور کذا ابداء الحق المحجور کذا فور الامال کذا الاوافق و
 الاعمال کذا اقل و کفی من ادعیۃ المصطفیٰ بہامہ جمادی الآخر سن سیزدہ صد ہجری
 برسے از مفصلین بریلی و بریلون و سیمعل و رام پورو غیرہ کہ سرخیل شان مولوی محمد حسن
 سیمعلی پوند در بلدہ بریلی فراموش شدہ خواستند کہ بصاحب ترجمہ در باب تفصیل باب

مناظرہ کشایند صاحب ترجمہ با وجود علمت طبع و استعمال منفعیات اولیٰ سوال نوشتہ
پیش سرگروہ آن طائفہ فرستاد و مجروح معانیہ اسولہ مذکورہ سرگروہ مناظرین بسوارے عجلہ و خانی
بجلیت تمام جانب وطن تشریف فرما شد و دیگر معاونین شان بزاویہ من سکت سلم پناہ بڑی
چنانچہ قدرے تفصیل این واقعہ در رسالہ فتح خجہر مطبوع شدہ است زان بعد اعلان
مناظرہ بحث مذکور بجانب صاحب ترجمہ عموماً مطبوع شدہ شائع گشت تا اے یو مناظرانہ
جائے صدائے برخاست ذلک فضل اللہ یوتیہ من یشاء واللہ ذوالفضل العظیم تصانیف
وے تا این زمان قریب ہفتاد و پنج مجلد پسیدہ اند سلمہ اللہ تعالیٰ

مولانا احمد زین جوہر می عالم شجر و عامل و متوکل و متورع و متبرک مرید شیخ معروف
جوہر می بود و شیخ معروف مرید مولانا آکہ داد شارح کافیہ و ہدایہ و بزودی و مدارک است و وی
مرید راجہ حامد شاہ ماناک پوری بود

مولانا احمد تہا نسیمی مرید شیخ نصیر الدین اودھے دہلوی در فضائل و علوم ظاہری
بسیاری ماہر و بعد معاودت امیر تیمور گورگانی مولانا از دہلی بکابل آمدہ متوطن شد و ہمان
وفات یافتہ اندرون قلعہ کابل مدفن گردید اورا قصیدہ ایست دالیہ در لغت کرد و داد
قصاحت و بلاغت دادہ چند بیت از ان شیخ المحدثین دہلوی در اخبار الاخیار
نقل کردہ قابل دیدست

قاضی احمد غفاری قزوینی انا و لا اوانم نجم الدین عبدالغفار است کہ صاحب کتاب
حاوی در مذہب شافعی گذشت فاضل و شفی و مورخ و خوش طبع بے عدیل بود کتاب
نگارستان در عجائب حالات و غرائب واقعات و کتاب سنخ جهان آرا کہ نامش تاریخی است
و مجمل تواریخ عالم از زمان آدم تا حضرت خاتم صلح از تالیفات اوست در آخر
حال دست از وزارت بادشاہزادگان عسراق بازداشتہ متوجہ زیارت بیت الحرام
گردیدہ و آن سعادت را دریافتہ از ہند و اہل ہند وستان نے آمدنا گاہ دست قضا
در رخت ہستی وے خلل انداختہ در سال منہجد و ہفتاد و پنج ہجری بجام بقا کشید
بفضل اللہ ما یشاء و بحکم بایرید

مولوی احمد بخش سندیلی ابن مولوی سید عبداللہ ساکن سندیلہ اخذ علوم از والد ماجد خود
 و نیز مولوی اعز الدین سندیلی و مولوی حیدر علی سندیلی کردہ مرید و خلیفہ پدر خود بود و طلبہ
 ظاہر و باطن را از دوفیضی مزیدے رسید کمتر درس میداد و مریدے کرد سال وفاتش معلوم
 نہ شدہ در بلخ امر ہرہ واقع قصبہ سندیلہ پائین والد خود بجاک آسود علیہ رحمۃ اللہ اودود
 شیخ احمد عرب بمینی شروانی ابن شیخ محمد بنی شروانی ددا و آخر صدے دوازدهم
 یا باوا اہل صدی سیزدهم ہجری ہندوستان آمدہ و سیاحت شہر ہائے کلان نمودہ اکثر بکلکتہ مقیم
 بودے در فن ادب عرب ہمارے کامل داشت از تصانیف وے نفیہ الیمن فیما یزول و بزرگہ
 الشجن کہ پیاس خاطر متی غزون صدر المدرسین کلکتہ تالیف نمودہ و مناقب حیدریر کہ لطیف
 خاطر غازی الدین حیدر فرانسوہ اے لکھنؤ تصنیف کردہ و شمس الاقبال نے مناقب
 ملک بھوپال و انشاءے عجب العجائب شہور اند و اخبار لیاقت علمی وے کنند
 سال وفاتش ہر ریافت رسیدہ

مولوی احمد علی عباسی چریا کوٹی اناکار و مشاہیر علمائے ہندوستان است
 بجمع فنون متداولہ ہمارے تمام داشت علی الخصوص در اصول فقہ و فلسفہ اولی علم سر بلندی
 سے افزاشت بسال یک ہزار و دوصد ہجری از کم عدم بمنصہ شہود قدم وجود و نہادہ در
 عنقوان شباب در وطن مالوف خود بہ تحصیل علوم کمر بستہ طرے از صرف و نحو خدمت مولوی
 حافظ غلام علی عباسی کہ از گرامی ناموران مرہوم چریا کوٹ بود و ملاحظہ فرمودہ بعد از ان چون دعتہ
 تحصیل کمال در دانش را بنیاد بر نیاد کہ دہائے رہ نوردی بر زیلہ اہل بستہ و خار
 عنادر پیاسے جہد و طلب شکستہ خدمت مشاہیر علمائے ہند پیوستہ اناکار کا طبع صدائی
 دہائے مناقب داشت بچہ در سے اندر ہائے علم نمود کہ برو کشادہ و شہ فنون ریاضیہ را
 از مولوے غلام جیلانے بھراہے مولوی حیدر علی رام پوری و نیز تعلیم ایشان تکمیل
 آوردہ و فلسفہ و فقہ و اصول و بلاغت را از بلاویعیدہ حاصل کردہ و تحصیل علم
 تہذیب و تجوید را م تعلم بر بستہ قاری نسیم رام پوری سپردہ و آن را با انجام رسانیدہ
 و اہمال مساو کہ در ویشان از برگزیدہ آفتاق حضرت حافظ ابواسحاق سراج

ساکن بہار گزشتہ روز ایام تحصیل دادسیاحت دادہ و بچہ تمام درپے ہر ہنری فتادہ بحر سی
 سالگی از جمع فنون درسیہ و غیر درسیہ طرف بستہ بوطن باز آمد و برسم از دواج و منا کحت
 پرداخت و از ان بعد بمسند افادہ فنون و درس علوم نشستہ جمع کثیر از فنون مختلف
 بہرہ مند گردانید و تعلیم دے را طریقہ خاصہ بود کہ ہر متعلم بے بہرہ ذاتی نمی ماند علماے معاصرش
 از طریق تقسیم دے معترف بکمالش بودند بتصانیف کمتر متوجہ بے شد لکن باقتراح بعض
 احباب بہ تسوید اجزائے چند و بعض علوم پرداختہ کہ بعضی از ان نام تمام ماندہ و برخے را
 مکمل ساختہ ہجو انوار احمدی حاشیہ ثالث اول و شرح سلم العلوم باخجام ز سیدہ و نور النواظر در علم
 مناظرہ با تمام رسانیدہ و پنجین رسائل اور فنون مختلفہ فی الجملہ موجود اند و از ارشدہ و اشہر
 تلامذہ دے علماے موصوف الذیل ہستند مولوی نصر اللہ خان خویشتی خوجوی و مولوی
 علی عباس چیرا کوٹے و مولوی نجم الدین چیرا کوٹے و مولوی عنایت رسول چیرا کوٹے صاحب ترجمہ
 علیہ الرحمۃ ماہ ذی قعد سال دوازده صد و ہفتاد و دو ہجری رختہ ہستی بروضہ رضوان بہست
 علیہ الرحمۃ و الغفران چیرا کوٹے قصبہ ایست مردم خیر و سواد اعظم گذر بہر اہل بای
 موجدہ و کسورہ مخلوط بہائے محقق و یائے ثناء و تحمنا فیہ معروف در اسے مہملہ مفتوحہ باثر تزلزل
 قصبہ ایست بسواد اعظم گذر مسکن مشائخ عظام

قاضی محمد علی سندیلی ابن سپر فتح محمد ساکن سندلیہ شاگرد و داماد مولانا محمد اللہ سندیلی
 دانشمند شجرہ الدرس و التصانیف ذکی و ذہین بود از پیشگاہ سلاطین دہلی بعدہ قضاے قصبہ
 سندلیہ از تیار داشت مولوی حیدر علی ابن مولانا محمد اللہ ہم از دستفید شدہ حاشیہ میرزا ہد
 رسالہ و حاشیہ میرزا ہد ملاجلال و حاشیہ میرزا ہد شرح مواقف و شرح سلم العلوم و حاشیہ
 منہب بر شرح سلم و رسالہ فرائض حنفی از تصنیف اتین او یا دکاندہ را و آخر صدی دوازہم ہجری
 رحلت فرمودہ بقصبہ سندلیہ در حین امام بارگاہ سید غلام حسین بدقون گشت طالب اللہ
 نراہ و جعل الجنۃ ثواب

خواجہ اختیار الدین عمر اہریجی ابا و اجداد از کبرائے خطہ اندرج بودند و منصب
 عمدہ داری متین و محبوب آخر الامر و از اجزیہ دست دادہ بکلی ترک عظام دنیا دے نمودہ

ایچہ انوارات و انعامات متعین داشت ہمہ را بطور سعادت رغبت گذاشته و طلب علم و طریقت
 زہد قدم صدق نہاد و در خدمت قاضی محمد صادی کہ از اساتذہ عمدہ و صلیحی است روزگار و عمر را بوی
 شیخ نصیر الدین محمود بود و تحصیل علم کرد و بہ نعمت خلافت و اجازت مشرف گشت و قاضی
 چہار دہم محرم سن ہشت صد و نہ ہجری واقع شدہ بمقام ایرج در فون گشت علیہ الرحمۃ الرضوان
 حکیم ارزانی دہلوی نامش محمد اکبر بن حاجی محمد مقیم در عصر فیض اثر بادشاہ حجاجہ ابوالغفر
 محی الدین اورنگ زیب عالمگیر غازی طبعی حاذق مرید خاندان قادریہ بود و طبیب مرضی تالیف
 کتب طبیہ بسری برد از تصانیف او کتب ذیل مشہور اند: میزان الطب - حد و دالامراض
 منتخب اکبری - مجربات اکبری - مفرح القلوب - شرح قانونیچہ - قرا بادیں - قادری طب کہ در سال یازدہ
 صد و ہشت ہجری ترجمہ کتاب شرح اسباب و علامات تالیف شدہ تاریخ تالیف آن در لفظ شرح است
 و علامات بعد حذف اعداد حروف علت کہ چہار الف و یک و او است موصوفت خود یافت
 قاضی ارتضیٰ علی خان گویا ہومی ابن مصطفیٰ علی خان در سال یازدہ صد و نو و
 ہشت ہجری متولد شدہ بخدمت مولوی حیدر علی سندیل علوم عقلی و نقلی اشد کردہ و فن ادب
 از مولوی محمد ابراہیم بلگرامی آموختہ جامع شریعت و طریقت بود در سن دوازده صد و سیست
 و پنج ہجری نزول الدخود بکدراس رسیدہ در آن وقت والدہ و سہ قاضی مدراس بود و بعد
 وفات پدر خود ہم بران منصب ممتاز شدہ با قاعدہ علوم مے پرداختہ بخدمت برادر اویس سرزاد
 ملا جلال وغیرہ حواشی و شروح نوشتہ کہ مطروح انظار علمائے کرام اند نظائیس ارتضیٰ و
 نفود الحساب و رسالہ فرائض و شرح تفسیرہ بردہ نیز از تصانیف مشہورہ و سہ اند و رسالہ
 دوازده صد و پنجاہ و یک ہجری وفات فرمودہ

مولوی ازہار الحق فرنگی محلی ابن ملا احمد غیلانی و برادر عینی ملا احمد الفاروقی تاشرجی
 بخدمت مولانا عبدالحی بحسب العلوم خواندہ بسبب روانگی مولانا موصوف جانب بیک گند
 کتب متوسط اکثرے از مطولات منقول بخدمت ملا احمد حسین تحصیل نمودہ کتب
 معقول پیش ملا محمد حسن استفادہ کرد و زان بعد بنا بر درس و تکمیل بہ شاہ بھمان پور نزد مولانا
 بحسب العلوم رفت و از انجا معاودت نمودہ دستے در وطن خود گذشتہ پدرس

معروف ماند پس بتلاش معاش بکاف را سبیل روانه شد شاه لال مرحوم اورا غنیمت
شمرد به بخانه خود جاییش دادند و بخدمت و سب طلبه علم براسه تدریس بجوم کردند در مسجد شاه
مذکور درس میداد و از شاه موصوف بسلسله القیاس بندیه بیعت کرده و از آنجا به راه مولانا بجزا علوم
روانه بهار شد و در آنجا درس بطلبه میداد و باز واپس بوطن آمد و بکار درس مشغول ماند و بجمع مفسدات
ساگی از عالم فانی بملک جاودانی خرامید

شیخ اسحاق لاهوری ابن شیخ کاگو دانشمند تبحر و متوکل و متوسع دایم درس می گفت
جامع جمیع علوم و صوفی مشرب و همیشه بوقت مشغول می بود دائمی پرسیدند سخنی نمی گفت شیخ
سعدا شد و شیخ منور از تلامذه او مشهور ماند سن شریفش از صد تجاوز شده بسال نهصد و دود
شش هجرت رحلت فرمود

مفتی محمد اسد الله که آبادی ابن مفتی کریم قلی بزرگی خاندان ایشان به بنگلان ظاهر
هویدا است دانشمند فکی و متقی باوصاف حمیده و اخلاق پسندیده آراسته و پیراسته بود نسبت
تلمذ به مولانا فضل رسول بدایونی داشت هنگامیکه در فتح پور مفتی عدالت بوده فقیر جامع الاوراق
شرح عقاید نسفی و مشکوٰۃ شریف در خدمت بابرکت شان به قاضی القضاة هند
انگزه و در اخیر صدر الصدور جوینور شده بتاریخ یکم جمادی الاول یوم دوشنبه سال سیزده
صد هجری لاکه الا انتم گویان جان بجان آفرین سپرده بجمعه چتر ساری منحلالت جوینور
مدفون شدند طالب الله شراه

مولوی اسد علی سندیل پدر و شیخ صادق علی باز فیض آباد آمده مرید دربان شاه
سندیل شده بهمانجا سکونت اختیار کرده اسد علی بقصبه مذکور ولادت یافت از علمای وقت
کتب درسیه با تمام رسانیده و تمام عمر ملازم درس و تعلیم بوده بست و ششم ربیع الثانی سال
دوازده صد و دویست هجری در جمعه رحلت فرموده پس بدله مدفون گشت
مولوی اسلمی در راسی نام و سید محمد سعید است دانشمند تبحر از تلامذه ارسیده
ملک العلمای مدراس بود کتاب ترجمه اثنا عشریه محضه مولانا شاه عبدالعزیز دهلوی را از
فارسی به عربی ترجمه نموده کتاب سفینه النجات بهم از تصانیف او است علیه الرحمه

سید اسماعیل بلگرامی دانشمند متبحر بود بہ سال یادہ صد و شصت و چہار ہجری وفات یافتہ
شیخ اسماعیل لاہوری از عظامہ محدثین و مفسرین بود و اول کسی است کہ علم حدیث
 و تفسیر بہ لاہور آوردہ و ہزار ہا مردم در مجلس و عطاوے شریف باسلام سے شدند و در سال چہار
 صد و چہل و ہشت ہجری بہ لاہور درگذشت

اسماعیل عرب از اقران شیخ حسین تبریزی در ہیأت و حکمت و طب بے نظیر بود و بدرس
 شرکت مکانی با شیخ حسین داشت و طلبہ را از مین صحبت شریف ایشان ابواب فیض ہر روز
 مے کشود و بوجہ اثاث البیتی کہ داشت شے اورا دندان شہر لعل جلال الدین
 محمد اکبر شاہ کشتند

سید اشرف سمنانی دی را سید اشرف جہانگیر گویند ادا کا بر علمائے ربانی و کمالان صاحب
 کرامت و تصرفات است در سیاحت با امیر کبیر سید علی ہمدانی قدس سرہ رفیق بود و عاقبت
 بجانب ہندوستان افتاد و در حلقہ ارادت شیخ علاء الدین در آمد و را پیش اذرات
 مقامات عالیہ کشف و کرامت حاصل بود و در حقائق و توحید سخنان عالی دار و اوزا کتبوبات
 است شتمل بر تحقیقات غریبہ و با قاضی شہاب الدین دولت آبادی معاصر بود غالباً
 قاضی ازوے تحقیق بحث ایمان فرمود کہ در فصوص الحکم اشارتی بدان واقع شدہ است
 کردہ بود و درین باب بوسے مکتوبے نوشت کہ در اخبار الاخیار شیخ المحدثین دہلوی نقل کردہ
 فرار سید اشرف در کچھوچھہ است نام مبارکش را در دفع جن بغایت موثر می دانند و اورا ملفوظات
 است مسمی بہ لطائف اشرفی کہ یکے از مریدان او جمع کردہ

شیخ اعظم ثانی لکنوی ابن شیخ ابوالقاسم شیخ موسی بن شیخ ضیاء الدین کوفی از علمای
 فحول و دانشمند متبحر جامع بود میان علوم ظاہری و باطنی و ادا دت بہ شیخ ابوالفتح جوہوری
 داشت شیخ ضیاء لکنوی و شیخ سعد الدین خیر آبادی از ارشد تلامذہ ویند و با شیخ سعد الدین
 کندی در سہ فرار معاشرت و مختفی نام داشت گویند و سہ را در علم فقہ مرتبہ بلند و پایہ
 ارجمند بود و در تقریر مسئلہ فقہیہ ہیأتے صافے و تقریر دافے مے کرد و سہ را در علم فقہ رسائل
 متعددہ اند شیخ ضیاء الدین اب المجدوی در عماد ہلاکو خان از کرمان بہ ہندوستان آمدہ

جست ملاقات شاہ سمرقندی بہ کھنور سیدہ وہ سبب علامہ محبت اور شان دران بلکہ وطن
اختیار کرد شیخ اعظم ثانی سہ عقب ذیل گذارند وفات یافتہ سال وفات معلوم نہ شد
شیخ محمد عرف شیخ قاضی سید شیخ احمد فیاض سید شیخ نصیر الدین اولاد ہر یک از انہا در کھنور
دیوہ و نام موجود اند

مولوی افہام اللہ سندیل علی ابن مولوی سید فتح اللہ بن سید شاہ غلام علاء الدین مخدوم
زادہ سندیلہ اکتساب علوم متداولہ از والد خود مولوی عبداللہ و مولوی احمد بخش سندیلیان
مولوی انوار الحق و مولوی سراج الحق لکھنویان و علم طب از حکیم مزاحم علی لکھنوی طبیب
شاہی کردہ احسان حسین خان و مظفر حسین خان فرزند ان بھان علی خان کمبوہ و مولوی
محمد علی خان لکھنوی از تلامذہ صاحب ترجمہ بودند بجز شری مختصرہ میزان اعرف تالیفہ از
یافتہ نشد بمقام نان پارہ ضلع بہرائچ دقتیکہ ملازم راجہ منور علی خان بود ازین بھان بی بیان
رحمت ہستی بر بستہ ہما نجا بدون گشت علیہ الرحمۃ والاعتراف

مولوی اکبر علی سندیل علی ابن مولانا محمد اللہ سندیل علی شارح سلم العلوم و برادر کھان مولوی
حیدر علی سندیل علی اکتساب علوم ظاہر از والد راجہ خود نمودہ عالم متبحر و مکر مدرس و تدریس
بوجہ افکار و ادوار و چلہ نشینی انتہا سے کئے کرد او مرید شاہ قدرت اللہ مرحوم صفی پوری بود
و شرح بیض بر حزب البحر از تصانیف شریفہ ادیان دگار روزگار است تاریخ بست و
ہفتم شعبان سال دوازده صد و بیست و خوار بست و پنج ہجری ازین دار فانی بعالم جاودانی
شتافت و بمقام برقیم صاحبان سندیلہ واقع موسی پور بجا کش سپردند علیہ رضوان اللہ العالی الاکبر
مولوی آل حسن قنوجی ابن اولاد علی از سادات حسینی بخاری بلکہ قنوج و سال
دعازدہ صد و دہ ہجری متولد شدہ ادنا عالم در سبب از مولوی عبدالہاسط قنوجی تحصیل کردہ
سپس بہ کھنور رفتہ بخدمت علمائے آنجا مثل مولوی محمد نور وغیرہ مستفید گشت و در سال
دوازدہ صد و بی و سہ ہجری بدہلی رفتہ بجزگر تلامذہ مولانا عبد الغنی و مولانا رفیع الدین منسلک
شدہ اجازت کتب تفسیر و حدیث و دست آورد مرید و خلیفہ سید احمد مجاہد بریلوی و
شریک جہاد بادی پور و غیرہ از مشہور مدرسین دافادہ و موافقہ بسر بر وہ مولانا آتش زبان ہندی

و فارسی و عربی بسیار انداز آنکه راه سنت و هدایت المؤمنین و نور الوفا من مرآة الصفا و رساله
در معنی کلمه طیبیه و رساله در تعزیه و رساله آداب تذکیر و رساله آداب بیعت و رساله الاختصاص
فی الحدود و الاختصاص و تقویتیة الیقین فی روحانیات المشککین و غیره از مؤلفات مفیده وی اند
بسال دوازده صدر و پنجاه و سه هجری رحلت فرمود تاریخ وفاتش در سال ^{۱۲۵۳} هجری یافتند
از اعقاب او مولوی سید صدیق حسن خان بهادر زوج ثانی رئیس جمعیال مد فکر شان
در حرف صا و بیایدانشاء الله تعالی

مولانا آله داد جو پوری از اکابر علمای جویندریک واسطه شاگرد قاضی شهاب الدین
دولت آبادی و در پیرایه حلد شمه مانک پوری بود عسر عزیمتش در افاده علوم و تصانیف صرف
کرده در تحریر و تقریر و تنقیح مطالب علمی قدرستی تمام و خطی و افرواشت تصانیف عمده
و معتبره دارد از جمله شرح هدایه در فقه بچند مجلدات ضخیمه و شرح مزدبک و حاشیه بر حاشیه هندی
و حاشیه تفسیر مدارک انوار دگار و دگار اند شیخ عبدالحق محدث دهلوی را اخبار بالا خیار نقل کرده
که شیخ حسن بن طاهر و مولانا آله داد صاحب ترجمه و رسالوک طریق علم رفیق یکدیگر می بودند
و در میان ایشان مودت عظیم بود چون شیخ حسن ابن طاهر در سلسله حاجی حاد شمه ناکی پوری
در آمد مولانا آله داد گفت که میان حسن شما حرمت طالب علمان بر باد دادید وی فرمود شما
نیز بخشی بخدمت ایشان بر سید امتحان کنید تا ما را معذور و ابریدر و زید گیرید و بار قصد ملازمت راجی
حامد شمه کردند مولانا آله داد مسئله چند از هدایه و بزروی که بسبب اشکال موسوم بودند تصور
کرده با خود راست کرد چون بخدمت سید رسیدند وی رحمه الله علیه بهمان عادت خود از
سر گذشت احوال خود حکایت کرد که رفع اشکال مولانا آله داد اند گردید پس مولانا نیز مرید وی
شد و بسلوک طریق مجاهده در ریاضت مشغول گشت و در سال نهصد و سی و دو هجری
وفات یافتند نور الله مرقد ه

میان آله داد لکهنوی مولوی عبد القادر بلایونی در منتخب التواریخ تحریر نموده که
میان آله داد از دشمنان مستعد صاحب تصرف بود طبعی و فادداشت و ذهن نقاد و در فقه
مواصل فقه و عربیت نظیرش نبود در نحو و رساله موسوم قطعی بایر و متالی در علمای مستحق

از تصنیفات او دو چیز غریب دیدم اول رسالہ کہ از طول چہارہ سطر و از عرض نیز همان قدر
سطور بیدول نوشته بودند و احکام و مسائل چہارہ علوم ازین استخراج سے یافت دوم رسالہ
قبطون نام بر پنج مقالہ کہ عبارتہ بر دہش مقامات حریری داشت و تصنیفات دیگر ہم دارد و اتقی
لمخصا حال و فائش جانی یافتہ شد

مولانا آکہ داد سلطانپوری صلی اللہ علیہ از قریہ نموده توابع سندیلہ است تلمذ نزد عبد اللہ
محمد دوم الملک نموده بشفرت حسب و نسب ممتاز از اعاظم علما داکہ بر تقرری ہند بود در عہد اکبر بادشاہ
چند گاہ بعد از ارت صوبہ پنجاب بعدہ بقضاے آکہ آباد منصوب گردید و بجزو سے معاش
داشت قانع بود اور تصانیف بسیار است کتاب کشف الغمہ و منهاج الدین از تالیفات
وسے مشہور اند و در سال یکزار و شش ہجری رحلت کرد طاب اللہ تعالیٰ شراہ۔
مولانا آکہ داد لنگر خانی لاہوری نسب بہ محلہ لنگر خان از محلات لاہور در اکثر علوم
متداولہ ماہر و مجتہدہ تشریع و فروع و تقوی و صلاح بغایت داشت و پیوستہ بدین مشغول
سے بود ہرگز بخانہ آرباب دنیا زفتہ و از ملوک زمانہ حاجتی نخواستہ و مدد معاش نکر فتہ فقر اللہ
مولانا آکہ داد امر وہی ملا مستعد و خوش طبع شیرین سخن خوش صحبت ندیم پیشہ بود مطالبہ
بلخ داشت و در ملازمت اکبر بادشاہ در سلک سپاہیان انتظام یافتہ و در سال ہصد و نو و ہجری
در نواحی سیالکوٹ و دیوت حیات سپردہ و نواح اردو بہ مدفن گشت نور اللہ مرشدہ
شیخ الشہید یا خیر آبادی از علمائے مجرب بود در ابتدای احوال سالہا بدین دافادہ گذراندہ
کہ بسیار دانشمندان صاحب کمال او دارش ماندہ اند آخر الامر بالکل رجوع بطریقہ صوفیہ نمودہ
خط ارشاد از شیخ معنی خلیفہ شیخ سعد الدین حاصل کرد و ذوق سماع و حالت وجد بر دو غالب آمد
قدم از ابواب اہل و نمیا کوناہ گردانید تا اینکہ استدعا سے ضیافت کسے ہم قبول نکرد سے
در سال ہصد و نو و سہ ہجری وفات یافتہ نور اللہ مرشد

حکیم امام بخش تاش احمدی ساکن قصبہ کیرت پور ماہر علوم عقلی و نقلی طیب سائق
از تلامذہ حکیم محمد اسحاق دہلوی ملازم راجہ ملکیت رائے ماما لہام نواب آصف اللہ ولد بہادر
ریش ملک اودہ بود کتاب آداب الاطباء و سرش موسوم بمعرکہ الاکارہ و بزبان عربی

در سال خلافت الطب در بیان سته ضروریه بزبان فارسی از تصانیف اوست و الذیاجیه
مسودا و رانی حکیم شیر علی مرحوم نسبت تلمذ اوست دارند سال وفاتش بدریافت نرسیده
علیه الرحمه والغفران

حافظ امان الله بنارسی ابن نور الله ابن حسین بنارسی حافظ قرآن مجید جامع مقبول
منقول حاوی فروع و اصول در عهد اورنگ زیب عالمگیر بر عدهٔ صدارت لکھنؤ کاسیاب بود
در سن یازده صد و سی و سه هجری بمقام بنارس وفات یافت برادر بزرگوارش شد کتب
مرقومه ذیل از تصانیف او یادگار اند مفسر در اصول فقه بحکم الاصول شرح مفسر کور و
حواشی بر تفسیر پینادوی و عضدی و تلویح و حاشیه قدیمه و شرح موافق و حکمة العین و شرح
عقاید دوانی و رشیدی و بر مباحثه میرزا قری علی استرآبادی و ملا محمود جوپوری و در مسئله
حدوث و دهری عماکه تحریر کرده و با قاضی محب الله بهاری مصنف سلم العلوم بهنگامی که
ملا محب الله قاضی لکھنؤ بودند آفریده علی میداشت

شیخ امان الله یانی قاضی انارش علی ملک بن عبدالغفور از علمای صوفیه موصوفین
شاکر شیخ نوود دلاری و مرید شیخ محمد حسن بن شیخ حسن ابن طاهر جوپوری بود و او را در سلم
توحید و تصوف کتب و رسائل بسیار اندازان جمله رساله موسوم به اثبات الاحمدیه و شرح
لوحهای قدس رسوالسامی از تصانیف اوست تاریخ دوازدهم ربیع الآخر سال نهصد و
پنجاه و هفت هجری ازین دار فناء بدار بقا شتافت مدفنش بانی بیت است سق الله شاه
مولوی امان الله دهلوی بن مولوی خیر الدین عالم فاضل و متبحر کامل و صغیر سن
از علوم درسیه فراغت یافته محمد اقران گشت در حسن اخلاق و محمود اشتیاق آشنا و یگانه زویش
مسادی بودند تصانیف رائف و تالیف از یادگار اند امیر الامراتوب خان و عدنان خان
وزیر محمد شاه و پادشاه دہلی بوسه خلوصی داشتند و از حضور پادشاه به منصب شیخ الاسلام
سر بلندی یافته و بیگ نامر شاه درانی میازده خند و پنجاه و یک هجری مقتول شدند
مولوی امان علی احمد آبادی خلف حکیم شیر علی متوطن احمد آباد ناره و دیوار کمان
مؤلف کتاب علوم شکار و الاغصهار است از مولوی ثابت علی ساکن برکا ضلع آله آباد

خواندہ و کتب مطولات پیش مولوی محمد سعید رام پوری داماد مفتی شہرت الدین گذرانیدند و
علم طب از والد ماجد خود الکتاب نمود و دروغ و تقوی شعار و دثار نشان بود و حسب الطلب ہمارا
بشناختہ سنگہ فرمان رفای ریوان انتر فتح پور آکرہ بتاریخ بہست و چہارم ربیع الاول سال دوازده
صد و پنجاہ و ہفت ہجری بمنصب طبابت ہمشاہرہ یک صد و بہست روپیہ ملازم شدند
درمان وقت مسلمانان سکنہ خاص ریوان و مضانات آن بہ لاعلمی و محبت ہنود و مانڈاں
انہ پابندی صوم و صلوات بہر اہل دور بودند بلکہ بر بنے با سائے ہنود و صوم بودند پیرین و سدوم
شان بسیاری از مسلمانان پابند صوم و صلوات بنجگاہ شدند از عوام مرضی پنج ٹی گرفتہ و دوا از نزد خود
سے دادند پانزدہم خوال روز شنبہ وقت عصر بمقام احمد آباد بارہ سال دوازده صد و پنجاہ و
ہشت ہجری بمقام مولانا عبدالعادی فتح پوری خلیفہ رفیع الدین عرف مولوی ذوالفقار علی
بہست بسلسلہ قادریہ و نقشبندیہ مجددیہ کردہ خلافت ہر دو سلسلہ حاصل نمودند و اکثر مردم
این دیار را بجلتہ ازادت خود آوردند ہمیشہ ہم ذی الحجہ روز جمعہ سال دوازده صد و ہفت
و دو ہجری انتظام پر صحت کل ریاست سپرد گردیدہ و تاحیات بر عمدہ منظم پست مقرر
ماندند بتاریخ بہست و چہارم ربیع الاول سال دوازده صد و ہفتاد و ہفت ہجری بمقام
ریوان رحلت مند ہوئے ہمہ در انجا مدفون شدند حکیم ابو خان دہلوی تاریخ فوٹش چنین منظم
آوردہ **سید عبدالنور حضرت امان علی** بنجنت شدند از جہان فتنل پکون سال رحلت
چہ گویم شود سر ہوش رفت از غم و دودل **جلتہ صانیف** شہزی بنجہ خورشید
بربان آرد و حسن البیان سے تفسیر الالبان موضح البہات تفسیر العیون فی تراکیب
الاکاسیر و حالہ نذر الکلب و در حالہ خواص سو و قرآنی منظم آرد و ذرا سی ترجمہ منظوم چہل
حیرت و ذوالفقار و در مذہب انصاری عجائب التماہیر سے علاج البواسیر و النواسیر

عجرات شین - قرابادین شین ناغام

مولانا حاجی امداد اللہ سلمہ اللہ سالک تخلصہ بچل جامع علوم ظاہر و باطن بہیت و
خلافت سلاسل چشتیہ صابریہ قدوسیہ و چشتیہ نظامیہ قدوسیہ و قادریہ قدوسیہ و نقشبندیہ
نجدیہ قدوسیہ و سہروردیہ قدوسیہ و کبرویہ قدوسیہ سید انجناپ فیضی راکب قیام حقیقت

دکنہ معرفت حضرت میان جیو شاہ نور محمد جیہا نوری دارند بسے از علمائے اعلام پنج مولوی رشید احمد
گنگوہی و مولوی محمد قاسم نانوتوی و مولانا و مرشدنا حافظ حاجی محمد حسین محب اللہ العسری
الاکہ آبادی بجلقہ اراوت حضرت ایشان در آمدند و برادری خود با فیضیاب شدند چنانچہ
حضرت ایشان در ضیاء القلوب تحت وصایای خود ارشاد فرمودہ اند و نیز ہر کس کہ ازین فقیر
محبت و عقیدت دار اوت دارد مولوی رشید احمد و مولوی محمد قاسم را کہ چار معراج کمالات
علوم ظاہری و باطنی اند بجایے من فقیر بلکہ بدار رج فوق از من شمارند اگرچہ بظاہر معالہ
برعکس شد کہ ایشان بجایے من دن ب مقام ایشان شدم و صحبت ایشان را غنیمت دانند
کہ این چنین کسان دین زمان نایاب اند و از خدمت ایشان فیضیاب بودہ باشم
فقط انجی کہ ذات ستودہ صفات حضرت ایشان فی زمانہ یادگار سلفت است بزمانہ خود
بعد حصول بر اوت خود از منحصہ یہ کہ معتقد ہجرت فرمودہ مقیم آمدن بر کت آثار و مرجع صفار
و کبار اند و ہجوارہ بحرم شریف درس شنوی مولانا روم سے و ہند غلامے روح و ضیاء القلوب
و تحفہ العشاق و جہاد اکبر و ارشاد مرشد و دروغناک از تصانیف حضرت ایشان
مشہور اند مولوی محمد یعقوب نانوتوی و حافظ محمد یوسف تھانوی و مولوی کریم علی انبالوی
و مولوی محمد ابراہیم اجاردی از خلفائے مجاز حضرت ایشانند فقیر حقیر سید اوراق فیروز سہیل
مولانا و مرشدنا حافظ محمد حسین اکہ آبادی ہزمرہ خدمتہ خدام حضرت ایشان در آمدہ اجازت
و بیعت بہر سلاسل یافتہ اللہ و نقضے لما تحب و ترخصہ و اجمل آخر سے
خیرا من الاولے

مولوی امیر الدین علی ابیٹھوی ہر گاہ کفر ہنود مسجد عالمگیری واقع ہنومان گڑھی متعلقہ
ادوہہ را کہ از معابد شہیرہ ہنودست شہید کردند دران موکہ شاہ غلام حسین بہ حمیت
اسلام تاریخ سیزدہم ذیقعدہ سال افتاد و یکم بعد صدی دوازدہم ہجری شہید گردید مولوی
امیر الدین علی مرحوم بہت انتقام خون شاہ غلام حسین و جہاد و مقابلہ ہر گمان
ہنومان گڑھی چلے سپرد و چشم کثیر از غازیان جان سپارد و دست بدستش دادند ظلمائے سنی
و شیعہ بہ پس و پیش انصاف اند کہے بلقدان مشہور لفظ فرقت جہاد لب کشادہ دیگرے

شرط است پیش نمادہ واجد علی شاہ فرمان روای لکھنؤ وعدہ تصفیہ منازعت سے کردار بجانب
 رزیدنت جت اسداد قتال و جدال قدغن شدید بشاہ و وزیر مسترد و رین قیل و قال چندنی
 کو قف رو نمود چون بمقابلہ دولتمندان ہنود قطع امید رو نمود امیرالجاہدین غزم بالجزم بسوسے
 مقصود کردہ روانہ شد بارلو فرنگی افسر فوج فرمان رواے لکھنؤ بحکم حاکم وقت سدراہ شدہ
 بمقام شجاع گنج فوج بارلو غازیان را محاصرہ کردہ از طرفین فوجت بمقابلہ رسیدہ بتاریخ
 بست و ششم صفر روز چار شنبہ سال ہفتاد و دوم از صدی سیزدہم ہجری امیرالجاہدین شہرت
 شہادت چشیدہ بروضہ رضوان شتافت شکر اللہ سعیدہ در عین معرکہ بعض را دوت مندان
 او عرض کردند کہ اکنون موقع دیگر گون است اگر فرمایید شہار بجائے محفوظ بریم بجوابش بی ساختہ
 از زبان حق تر جمانش این مصرعہ برآید سر میدان کفن بردوش دارم بطالبان تاریخ بعد
 شہادتش چون غور کردند امداد مصرعہ برجستہ مطابق سال شہادت برآید نشی ظہیر الدین خلف
 نشی مسعود بلگرامی تضمین آن کردہ و ہو ہذا قطعہ بتاریخ شہیدان کفن پوشش
 چہ حاجت تا سنش من بزرگوارم کہ خود فرمود آن میر شہیدان بہ سر میدان کفن بردوش دارم
 مولوی امین اللہ فرنگی محلی ابن مولوی محمد اکبر ابن مفتی ابوالرحم ابن مفتی محمد یعقوب
 حافظ و فاضل درس بطلبہ میداد یک پسر مسی مولوی عبدالحلیم گذاشتہ بتاریخ بست و نسیم
 جمادی الثانی سال و دوازده صد و پنجاہ و سہ ہجری بغار ضلع دق جہان گذران را پیر و دہمود
 مولوی اوصال الدین بلگرامی عالم و حید العصر و فرید الدہر و علم ادب و انشاے عرب
 تلمیذ شیخ احمد عرب یعنی شروانی مؤلف لغتہ الیمین بود و تصانیف او کتاب نفائس اللغات است
 کہ دمان زبان آندوے ہندوستانی ناکہ مرکب از فارسی و عربی و ترکی و ہندی است اصل
 لغت قرار دادہ عربی و فارسی آن را بیان کردہ الحی ایجاد سے نمودہ کہ پیش از ان ہجو کتابے
 از لکن عدم بمنصہ وجود شاید جلوه گر شدہ باشد تمام آن بعہد محمد علی شاہ بادشاہ اودہ تاریخ
 ہفتم رجب سال و دوازده صد و پنجاہ و سہ ہجری بظہر پیچ سحہ سال وفات صاحب ترجمہ
 معلوم نگردید شکر اللہ سعیدہ

اور پس گواہیاری دانشمندی مناظر و مجادل در عہد اکبر بادشاہ بود و در او دوسے

اصول و فروع بے نظیر روزگار جودت طبع بشائے داشت کہ در وقت بحث چون کار بقل سے افتاد صفحہ صفحہ و ورق ورق عبارت را بیاد سے خواند و سے گفت کہ این عبارت فلان کتاب است در اینجا بہ بینید و ضم الزام سے داد چون تفحص سے کردہ اثر سے ازان در کتاب سے یافتہ

خروف الیاء و الموحیدہ

مولانا بدرالدین اسحاق دہلوی ابن علی بن اسحاق دہلوی در ادائیں حال بہ بی تحصیل علم سے کرد و در طلبہ علوم بخوش طبعی وحدت ذہن ممتاز بود بعد اتمام تحصیل علوم مردہ متوجہ بخارا شدہ با جودہن رسید آوازہ کمال حضرت شیخ فرید الدین گنج شکر شنیدہ مشتاق خدمت او شدہ بملازمتش رسید شیخ چون اورا قابل دید بخا و سے و داداد سے خود مخصوص گردانید و خرقہ خلافت بخشید وی را رسالہ الیست مسمی با سرار الادبیا کہ در ان ملفوظات گنج شکر جمع کردہ و در علم تصریف کتاب سے نظم کردہ و غایت تجر و فصاحت را در اینجا کار فرمودہ و قبرش در صحن مسجد جامع قدیم اجدہن است

شیخ پدہ بہاری دانشمند سی راسخ و طبعی حاوی بود کہ شیر شاہ سورا غایت اعتقاد کفش پیش پای او می نہاد وی بہر شاد و قاضی شہاب الدین دولت آبادی شری معتبر نوشہ مولوی برہان الدین ساکن دیوہ دانشمند فقیہ و محدث کہ ظاہر و باطنش بصلاح و تقوی آراستہ بود تمام عمر خود بتذکرہ و موعظہ لظائق بسر بردہ ہزار ہا مردم بہدایت و ارشادش عبادات قبیحہ غیر مشرورہ را ترک کردند و براہ راست آمد نماز تصانیف او چند رسائل کہ بہ نظر سودا وراق گذشتند ہمہ مفید و بذیل مذکور اند مولف در ایام صبی از دیدار پرتوارش مشرف شدہ بود مثال مبارک وی ہنوز کہ بہ شصت و یک سال رسیدم از غیاظم نہ رفتہ تصانیف تاریخ بہست و نہم ربیع الثانی روز سہ شنبہ سال و دوازده صد و چہل ہجری مباحثہ بمسائل مختلف فیہا در میان علما سے دہلی واقع شدہ سرگردہ فریق اول حامی السنۃ مولانا رشید الدین خان و سرخیل فریق ثانی مامی البدعہ مولانا عبدالحی بودند چون مباحثہ باختتام و تقریر تحریری ہر دو فریق بہر صاحب ترجیہ درآمد و سے رحمۃ اللہ علیہ رسالہ بطور محاکمہ

تحریر فرمودہ کہ بر سالہ حاکمہ مشہور و قابل دیدہ است۔ رسالہ تحقیق الاوزان بکامہ صدقہ و زکوٰۃ و ہر
 بسال دوازدہ صد و چهل و ہفت نوشتہ۔ رسالہ احکام عید النضر و رسالہ احکام علیہ الصبحی
 حسب استدعاے بعض صلحائے احمد آباد نازہ در سال دوازدہ صد و بیجاہ ہجری تحریر کردہ۔
 رسالہ نکاح در سال منع اشارہ تشبہ۔ رسالہ نذر و ذبیحہ۔ رسالہ تحقیق ربو اور سج رسالہ
 کفارہ میست۔ از تصانیف دے اند رحمۃ اللہ علیہ و علی السلاط

شیخ برہان الدین نسفی دانشمند کمال حال بود اگر شاگرد بخدمت او آمدے
 تا چیزی بخواند گفتی کہ اول برین سہ شرط بکن تا چیزی نہ آید یا موزم ازان حملہ شرط اول اینست
 کہ طعام یک وقت خوری تا وعاسے علم ظالی نماند دوم آنکہ نماند نہ کنی اگر یک روز نافہ کنی دوم
 روز ترا سبق نگویم سوم آنکہ چون مراد را ہی پیش آئی اہمین کہ سلام کنی زود بگذری دست
 و پا افتادن و تعظیم زیادت در میان راہ نہ کنی

شیخ برہان الدین محمود بلخی بن ابی الخیر اسعد البلیغی روح ادا کا بر علمائے وقت سلطان
 غیاث الدین بلبن شصت ہر فور علم و دانش و وجود و سماع جامع بود میان علوم شریعت و طریقت
 و رشید صلی بہ صحبت مولانا برہان الدین مرغینانی صاحب ہدایہ رسیدہ و بشارت
 علم یافتہ بسال ہشت صد و ہشتاد و ہفت ہجری وفات یافتہ قبرش جانب شرقی حوض سی
 واقع وہلی است کہ آن راختہ گویند مردم آن دیار خاک قبرش باعقاد فتح باب علم اطفال را
 سے خوراند رحمۃ اللہ علیہ

بہاء الدین زکریا ملتانی خلیفہ شیخ شہاب الدین سہروردی نام تائیش زکریا کنیت
 دے ابو محمد لغیش بہاء الدین فقری الاسدی ثم الملتانی شیخ الاسلام و ازاکا برادر لیاے ہند
 صاحب کلمات ظاہرہ و مقامات باہرہ جامع بود بعلوم ظاہری و باطنی از بندگان شرف
 و دوم ارزانی فرمودہ اکابران بلدہ بروے حسد بردند و کا سہ پانہ شیر بخندش فرستادند
 شیر یا بیکہ درین شہر گنجایش دیگرے نیست شیخ الاسلام این معنی را در یافتہ
 کلی بر شیر کا سہ نہادہ پیش آن جماعہ فرستاد و موی بر آنکہ درین شہر جاے نا بخو گل بر سر خواہد بود
 اکابر بلتان از حسن لطافتش حیران ماندند و از ان غنیایے شاگردوہ وی را تصانیف عدیدہ

ظاہرہ بیلم سلوک ہستند تاریخ ہفتصفر سال ششصد و شصت و یک ہجری رحلت فرمودہ
مقدس بلتان است رحمۃ اللہ علیہ و علی اسلام

شیخ بہاء الدین مفتی اگرہ بغایت مدوی بزرگ عالم و عامل و محرم و متبرک و متدین بود
و در سخاوت و اعانت مسلمانان یگانہ عصر از اولاد و شیخ الاسلام ہما عالم دین زکریا در سال ہفتصد و
شصت و شش ہجری وفات یافت تغمذہ اللہ بفقرا

شیخ بہکھاری کا کوری نامش نظام الدین ابن امیر سیف الدین است بسال شصت
صد و نو ہجری ولادت یافت جامع علوم ظاہر و باطن بود در علوم ظاہریہ مولانا ضیاء الدین
مدنی محدث و قاضی عبد اللطیف ہرانی نسبت تلمذ داشت و در او اکل کتب درسیہ
متعارفہ از والدہ خود تحصیل کردہ و در کتاب علم باطن درید سید ابراہیم اچری است کہ
نبیرہ سید عبد الرزاق ابن غوث الثقلین شیخ عبدالقادر جیلانی بود کتاب منبع و را اصول حدیث
و معارف در تصوف و ترجمہ رسالہ ہلوات قادری مصنفہ سید عبد الرزاق از تصانیف
شریفہ او یادگار آمد بمیر نو دویک سال بسال ہفتصد و ہشتاد و یک ہجری وفات
یافتہ در قصبہ کاکوری مدفون شد حملہ مخدوم زادگان کاکوری از اولاد اجداد ہستند
از ان حملہ شاہ محمد کاظم شاہ عزاب علی قدس اللہ سرہما شہرہ آفاق بودند و مولوی
محمد حسن نیز از اولاد دیند کہ در نظم و مثنوی خود و در اند قصائد لغتیہ و سرائیے رسول اکرم صلعم و
ثنوی صبح تجلی در میلاد مبارک وغیرہ اند کہ از بسیار و مثنوی نمونہ از خریدار تصنیف
بدیع اوشان است سلمہ اللہ تعالیٰ

شیخ بہکھاری جوینپوری ابن شیخ آکہ داد جوینپوری یکی از علمائے فحول عہد دولت
سلطان سکندر لودی بودند مقول است کہ سلطان روزی علمائے دیار خویش را جمع کردہ بیک
جانب شیخ عبد اللہ تلبنی و شیخ عزیز اللہ تلبنی و جانب دیگر شیخ آکہ داد جوینپوری و پسرش
شیخ بہکھاری را در بحث معارض ساختہ آخر بیان معلوم شد کہ آن دو بزرگوار در تقریر دین
و عزیز در تحریر فائق آمد و اللہ اعلم

شیخ بہلول دہلوی علم حدیث را خوب و زیدہ و صحبت اہل فقر و فقا سبیرہ

با اهل دنیا کار سے مماشت در عہد اکبر شاہ باقادرہ و افاضہ طالب شغول بود

شاہ سلول جانشین ہری عالم حاصل و فاضل کامل شاگرد سید عبد الرشید وضع قلندرانہ
داشت مرید شاہ چیمکے جیسی ابو جی بود کہ کتاب معلوم شمسہ تصنیف کردہ آنا بجلہ فوائد الاسرار
و شرح دیوان حافظ شیراز و احوال نامہ از مصنفات او دست در سال یک ہزار و یک صد و
ہفتاد و ہجری سہ گراسے علین شد نور اللہ مرقدہ .

شیخ بہار لکھنوی ابن محمد شریف از اولاد شیخ سعد اللہ کنہ دمی فرزند جامع بود میان
شریعت و طریقت اول فطرت بر نشاء تقوی و صلاح رخ برد و بصفت ذاتی نشود نمایاقت
بعد تحصیل علوم و نبی بہ تہذیب اخلاق و تبدیل صفات موفقی شدہ از زیاد وقت گردید سن
ست و نوبت بود و با فادہ علم اشتغال داشت و افضل ترین اعمالش این بود کہ کتب بسیار
جمع کردہ و تصحیح فرمودہ و مشککات آن را چنان حل نمودہ کہ ہر کرا دستے مناسبی با شد
نظر در کتاب او کافی بود حاجت او ستانداشت و با وجود این لطافت کتب و صفت او را با
طلبہ مشہور وقت بود سال فوٹش پد ریافت نرسید شکر اللہ سبحانہ

علامہ کسب بخاری ایکسی شخص ہی کرد و فور فضائل و صفات کمالات اہل شاد و شستہ
و بیاریت حرمین شریفین رسیدہ ہندوستان آمد یعنی کتب اسادت مثل مشکوٰۃ المصابیح و در
عرب و شمال النبی عم بمیر رضی شریفی و غیرہ گذرانیدہ بہت استیلا سے صفت پیرے متوجہ
وطن مالوت غرین شدہ بمنزل پشاور ندای از ہی از پیک اجل شنیدہ در سال ہصد و ہفتاد و
دسم ہجری ہجرا رحمت ایندوی پیوست

پیر محمد شروانی طارخوش فم اعلی ادراک بود مجلسی شگفتہ داشت از شروان بقد ہار
بخدمت خانخانان ہرم خان آمدہ نشود نمایاقت و بعد از فتح ہند خطاب خاصے بعدہ
خطاب ناصر الملکی یافتہ در ملک مالوہ باب زبرد اغری شدہ ہاک گشت

شیخ پیر محمد لکھنوی دانشمند ہی بود جلوم ظاہری و باطنی صاحب التصانیف الایقہ
و التالیفات اللانہ آباہی کراش از سادات ہند یا ہرن سواد جو پور بودند کتب در سہ
درجو پور و حرمین شریفین و دیلی و اجمیر و قنوج تحصیل کردہ بہ لکھنؤ آمدہ در سنہ ہتھام شاہ

مینا تیس سہ ہودہ ریاضات و مجاہدات کی کشیدہ و فاتحہ بعد فراغ پنج رست مولو سے قاسم
عبدالقادری لکھنوی خواندہ در باطن از روح پر فتوح حضرت شاہ مینا اہام اللہ فیہ فیما تربیت
بے یافت بعد خدمت شاہ عبداللہ سیل چشتی پیوست و در بقیہ اولی نعمت ارادت و خلافت
دے کامیاب شد و اجازت سکونت لکھنؤ یافت و حسب وصیت پر خود مام بدریس افادہ
علوم مشغول بودے اپنی از فتوحات یافتے براہ خدا صرفتے کردی و بحسب زکوت
یک روزہ برای خود گرفتہ اکثرے از علمائے نامدار فاتحہ فراغ از خواندہ بعد وفاتش کہ در سال
ہشتم از صدے یازدہم بوقوع آمدہ شیخ محمد فاتی کہ سر حلقہ مریدان و بے بود بجا پیش منصوب گردید
مرقد شیخ پیر محمد بر بلندی لب دریا کے گوشہ و در شہر لکھنؤ زیارت گاہ است و بہ ثیلہ شاہ
پیر محمد شہرست دارد

حرف الثانی فی المناقب

شیخ تلج الدین دہلوی ولد شیخ نکر یا جو دہنی دہلوی از علمای عہد اکبر شاہے شاگرد
رشید شیخ امان بانی تہی بود از تصانیف او شرح لائح و شرح نوابۃ الارواح است گویند و کے
ہم باہست بر نثر از قتاد اکبر شاہ دید
مولوی ترازب علی لکھنوی ابن شیخ شجاع علی بن مفتی تقیہ الدین بن مفتی محمد دولت
بن مفتی ابوالبرکات مصنف فتاوی جامع البرکات نامش رکن الدین محمد و کنیت وی ابوالبرکات
ست سلسلہ نسبش بہ مصیب بن زبیر سے پیوند و بزرگانیش با ششندہ دہلی اندر سال
دوازده صد و سیزدہ ہجری تولد یافتہ لفظ پر خردار مادہ تاریخ ولادت او ست الفرض وی
جنیت مولوی سید محمد دم لکھنوی و مولوی محمد اسمعیل لندنی و مولوی منظر علی لکھنوی و مولوی
مور اللہ لکھنوی کتاب علوم ہندوہ فائز الاقران گشت و بدرس و افادہ طلبہ عمر خود
بسوزدہ تاریخ دوازدهم صفر سال دوازده صد و ہشتاد و یک ہجری بمقام قصب
محمد آباد ضلع اعظم گڑھ رحلت فرمودہ بعد از پنجاد فون شدہ در لفظ فارغ مادہ فوت او یا لقتہ اند
اور تصانیف بسیار اند آنان جملہ بر سنے بدیل مذکور سے شیند شمس الضحی لا الہ الا حق
الحکمۃ الخ لواء الہد سے ماہرا ضیۃ الخالقۃ یہ صفاۃ الاذ بان نے تحقیق السبحان -

الشرف الکاملہ منہیہ صفۃ الازہان۔ التحقیقات الیدیۃ الشوکیۃ فی توبین الفوات السعیدۃ
 التحقیقات الزکیۃ فی التوہمات السعیدیۃ۔ حاشیہ شرح ملائے جامی ناتمام۔ انالہ العفصل عن
 اشعار المطول۔ الترشیح المجلی فی مسائل لہور امام تحصیل۔ بقول العوایب فی مسائل العصاب
 العجالة الدقیقۃ فی مسائل الحقیقۃ۔ سبیل النجاش علی تحصیل الفلاح۔ التعليق المرضی علی
 شرح القاضی۔ التعليق الاحسن علی شرح ملاحسن۔ حاشیہ شرح سلم مولوی حمد اللہ سندہلی۔
 شکوۃ الحاشی لالانۃ الفواشی حاشیہ صدر الحجۃ الروایات فی اجوبۃ الوقایع ناتمام۔ الجلالین
 علی الجلالین ناتمام۔ شرح فارسی قصیدہ بردہ۔ ترجمہ فارسی قصیدہ منزلی تحصیل مجرہ۔
 بآداب النمرہ۔ شرح فارسی تحصیل المجرہ۔ مسالک السداد فی مسائل الافسار اور
 ہدایۃ الانام فی آداب الاحرام۔ تحصیل التخصع بآداب التمتع۔ الفوز البین بآداب البلد الایمن و
 نامت امام امیر موائد القرب فی آداب الاکل والشرب۔ ذکر المآرب فی آداب اللحمی و
 الشوارب۔ شرح شمس بازقہ ناتمام۔ التحقیقات الکالیہ فی ابطال ارتدادات الکالیہ
 العجالة الملبکیہ سواد الطریق لایطال قول الزمینی۔ ہدایۃ النجیدین اسے مسائل البعیدین فی تسرہ
 البعیدین فی ابطال مسح الرحلین۔ رسالہ در فضائل حضرت صدیق رض۔ رسالہ در فضائل
 حضرت عثمان رض۔ رسالہ معراجیہ وغیرہ

شاہ تراب علی کاکوروی ابن شاہ محمد کاظم قلندر رازدانشندان صوفیہ در علم تصوف
 دستگاہی کامل داشت وی را معدن تہذیب خلاق می توان گفت مطالب رشیدی و
 اصول مفسرہ و دیوان اشعار وغیرہ از تصانیف دے مشہور اند اور دو فرزند از جند سیفے
 مولوی شاہ حیدر علی و مولوی شاہ تقی علی بودند کہ ہر دو کمال ظاہر و باطن داشتند۔
مولوی افضل حسین خان کشمیری معروف بخان علامہ کہ بذات خود شیعی مذہب شدہ
 مولدش سیالکوٹ و نشاے او شاہجہان آباد است در علوم عقلیہ و نقلیہ بہرہ فانی و شہت
 خصوصاً در علوم ریاضیہ شہرہ آفاق بود در شاہ جہان آباد از مولوی وجیہ تلمیذ ملا نظام الدین
 سہالوی و کتب معقول و ریاضیات از مرزا محمد علی ابن میرزا خیر اللہ مہندس استفادہ
 نمودہ و بہ لکھنؤ از ملا حسن فرنکی محلی میرزا اہد شرح مواقف سبق گرفت۔

دو دیگر کتب حکمیہ، ہجو شفا وغیرہ بطور خود مطالعہ کردہ در محافل بخاری علمانی علم مالا تعلیمون برافراشت
 و ہنگامیکہ اتالیق نواب سعادت علی خاں بود در آگاہی مولوی قلام حسین دکنی شاگرد مولوی
 برکت آگاہی توسط مولوی ولد علی طرح مباحثہ بطن انداخت و در بنارس از شیخ
 محمد علی حزین نیز استفادہ علوم نمود و دانشمندان فرنگ اعجازی نام داشت
 زبان عربی و فارسی و انگریزی و لائٹنی نیکو میدان است بنیابت سادہ روش بود چند
 بوکالت آصف الدولہ ممتاز پودہ بازیہ نیابت نواب موصوف ممتاز گشت آن زمان ہم سادہ
 روئے را از دست ندادہ در بان بدر خود مقبرہ رکزدہ ہر کس باوئے رسید بعد
 فوت آصف الدولہ در عہد نواب سعادت علی خاں لکھنوی از نیابت مستغنی شد و بمطالعہ
 کتب افتادہ طلبہ علوم کے گذر اید از تصانیف معتبرہ او کتابے در فن ہیئت حکماء فرنگ و
 دوشیزہ دیگر و جبر و مقابلہ وغیرہ اند بمقام کلکتہ بجا رخصہ فالج و مایخو لیا بتلا شدہ جہت تبدیل آ رہے ہوا
 بہ لکھنؤ میرفت کہ مابین کلکتہ و مرشد آباد بتاریخ ہیچہم شوال سال یک ہزار و دوصد و
 پانزدہ ہجری در گذشت خلف راشد ذوق بہ

ملا تقی الدین شستری اور عہد جلال الدین محمد اکبر بادشاہ علوم عقلی و نقلی نیکو میدانست
 و طبع نظم داشت بحکم اکبر شاہنامہ فردوسی بعبارت نشر نوشته بقول ملا عبد القادر بھائیونی قماش را
 پلاس وریسمان را پنبہ کردہ

مولوی تقی علی کا کوری ابن شاہ تراب علی قلندر بن شاہ محمد کاظم قلندر ساکن قصبہ
 کا کوری مضاف لکھنؤ تلمیذ مولوی محمد مستعان کا کوری بود ہنوارہ بد رس و افتادہ طالب
 مشغول بودی کتاب روض الازہر سے تا اثر القلندر ساز و یادگار است و مرزا یافتہ
 بتاریخ ہفتہم رجب سن دوازدہ صد و نو ہجری بروز چہار شنبہ بعد ساعتی بالائے
 دوازدہ ساعت نہازی رحلت فرمود

احرف النباء المثلثہ

مولوی ثابت علی ساکن بہگان ابن شیخ نہال الدین صدیقی ساکن موضع بہگان متصل
 پورہ مفتی پکنہ پٹنل ضلع آگاہ شاگرد رشید مولانا محمد اشرف لکھنوی بکتاب منطقہ

مبارکی کامل داشت اکثر درس و تدریس شان بذریعہ ملازمہ امر سے وقت بود ہنگامے کہ جناب شان جہت تعلیم مولوی محمد عسکریہ اور زادہ مولوی محمد ظہور مجلی شہر کے بمقام غازی پور ملازم بودند مولف اوراق شرح جامی بخدمت شان تحصیل کردہ وفات پطیش ہفتم ربیع الاول روز دوشنبہ سال دوازده صد و ہشتاد و دو ہجری بموضع بہکا مسکن دار الفان افتاد

قاضی محمد شاد اللہ پانی پتی از اولاد شیخ جلال الدین کبیر الاولیا پانی پتی قدس سرہ زبدہ علمای ہر ہنگامہ اقیانے روزگار بودند بخدمت سالکی حفظ قرآن شریف نمودہ از انان شانزدہ سالگی از تحصیل علوم فراغ یافتند و در ایام تحصیل صد و پنجاہ کتاب سوائے کتب درسیہ بطالعہ خود در آوردند عسکریہ بیست بخدمت شاہ محمد عابد سنائی قدس سرہ نمودند بعد وفات حضرت ممدوح بخدمت مرزا مظہر جان جاناں شہید قدس سرہ الحمید کسب کمالات کردند و بر زبان حضرت ایشان بہ لقب علم الہدے سرفراز گشتند و مولانا شاہ عبدالغفر قدس سرہ الغفر بہ لقب ہینقی وقت یاد سے فرمودند مدت العمر در افاضہ فیض ظاہر و باطن و اشاعت علوم و تفصیل خصوصیات و اتمائے سوالات و حل معضلات مصروف سے بودند و در علم تفسیر و فقہ و کلام و تصوف و بطول سے داشتند خصوصاً فقہ است و سے بر تہ رسمیہ و دو کہ ہندین کتب و رسائل درین علوم تصنیف فرمودہ و مکاتیب بسیار در جواب اسولہ مشککہ تحریر فرمودہ اند تفسیر مظہر کتابیست بس ضخیم در ہفت جلد کلام و الیہ المسائل کائنات شمشیر سنہ ہم سے گویند و در وند شہاب و ارشاد الطالبین و رسالہ مالابہ منہ و تذکرۃ المومنین و التبیور و تذکرہ المعاد و حقوق الاسلام کہ بحقیقتہ الاسلام شہرت دارد و رسالہ و حرمت و اباحت سر و در رسالہ حرمت متعہ و رسالہ شہاب ثاقب و دیگر کتب و رسالہ کہ از سنی عدد متجاوز خواہند بود از تصانیف حضرت ایشان است وفات شریف قاسم موصوف الترمذی سرہ رجب سال دوازده صد و بیست و پنج ہجری یو قرح آمد مولوی حافظ عبد اللہ نامی پانی پتی

حروف و کلمات

شیخ جان محمد لاہوری دہشمند باہر شریعت و طریقت مقتدای زمانہ و مجاہد ویز آباد
 کہ بیرون لاہور بہت سکونت داشت در صفر سن بخندمت شیخ عبدالحمد خلیفہ شیخ اسمعیل
 عرف میان کلان لاہوری تحصیل علم سے کرد و روزی ہمراہ استاد بخندمت میان موصوف
 حاضر بود کہ میان سابق الذکر سے فرمود کہ اگر عالم شوے میں تکرار احادیث خواہی کرو شیخ جان محمد
 بچا و ادب ساکت ماند باز اشارت اوستا و عرض کرد کہ اگر توجہ شریف فائز المرام خواہم شد
 بالضرور بخندمت خواہم رسید میان موصوف دست برداشتہ بحق وی دعا نمود کہ
 مستجاب شد و در چند ماہ استفادہ می بہر سانید کہ شیخ عبدالحمد از تعلیمش خود را
 قاصر یافتہ اورا شیخ تیمور لاہوری سپرد او بخندمت شیخ تیمور بسے نگذشت کہ فاتحہ
 فسرارغ برخواند و روزی جاذبہ قلبی میان کلان وی را بنود کشید چون جان محمد بخندتش حاضر آمد
 میان کلان باو معافقہ کردہ نعمت باطن عطا فرمود و گفت کہ حسب وعدہ بروز
 دوشنبہ و جمعہ نزد مکرار احادیث کردہ باشند چنانچہ تاحیات میان موصوف ہایام معین
 حاضر آمدہ تکرار احادیث سے کرد و بہر حدیث کہ شبہہ عاید سے شد میان کلان بتوسط مراقبہ
 از حضور پر نور سالست پناہی صلی اللہ علیہ واکہ وسلم تصحیح آن سے کرد و بہ رحمتہ اللہ علیہ
 بسال یازدہ صد و بہشت ہجری رحلت فرمودہ در پر ویز آباد دفون گشت سے گویند کہ بعد
 چند سال بمقدم محلہ مذکور در منام گفت کہ نفس مرا بر آورده متصل مرقد میان کلان مرحوم
 دفون کن و در محلہ قبلاے سخت نازل خواہد شد صیاح آن مقدم مذکور نفس مبارک
 دی را از دفن بر آورده قریب میان کلان دفون ساخت رحمۃ اللہ علیہ

سید جان محمد بلگرامی ابن سید معین الدین در سال ہزار و ہشتاد و سہ ہجری ولادت
 یافتہ اولاً قرآن مجید حفظ نمودہ بمحصل علوم شعاریہ قدم نہاد و در جمیع علوم لائق و فائق گشت
 و خط نسخ خوب سے نوشت بشوق زیارات اند بخداد و سرمن را سے و نجف و کربلا و طوس
 بہ بیت الحرام رسیدہ بعد اواسے مناسک رچ بہرینہ متورہ بنمنا سے موت رخت
 اقامت انداخت و مسجد بنویسے

در سال یازده صد و چهل و نه هجری رحلت فرموده و بقیع مدفون شد

مولوی جان محمد لاهوری از اعظم مشایخ و اکابر علمائے لاهور بود و در جمیع و عظمیٰ گفت خلق خدا از دور و نزدیک بخداست و بے حاشیہ بہرہ دانی و خطا کانی از علم و عمل حاصل می کردند در سن دوازده صد و شصت و ہشت ہجری بلا ہور در گذشت۔
شیخ چاہین میواتی ساکن سستہ و آن قصبہ است در لکھنؤ میوات ہیزہ کردہ از دہلی از علمائے صوفیہ صافیہ و مشاہیر خلفائے شیخ عبدالغفر دہلوی بود بر جادہ فقر استقامت تمام داشت و کتب تصوف مثل فصوص الحکم و نقد النصوص و غیرہ را بطالبان اہل استحقاق درس می گفت در آخر عمر جلال الدین محمد اکبر شاہ را نسبت و بے اعتقادی عظیم پیدا شدہ در بعضی مہمات استمداد از وی نمود و در عبادت خانہ قریب بجل شاہی جائے آبرائے او معین ساختہ شبہا خلوت با وی می داشت بادشاہ چون نماز عکوس را از مشاہدہ نمود نسبت عکوس شد شیخ در سال ہشتاد و ہشت ہجری در گذشت

مولوی جعفر ساکن دلو مصفا لکھنؤ عالم صاحب دیر و تقویٰ بود در سال دوازده صد و شصتی و دو ہجری وفات یافتہ

سید جلال کشمیری ابن سید جمال عالم و عامل حافظ کتب فقہ و حدیث و تصوف بود متصل بمقابر آب و اجداد خود و خانقاہی ساختہ با تقائے تمام بسر برد و دوازده صد و ہفتہ ہجری رحلت کرد

شیخ جلال تہانگیری خلیفہ عبدالقدوس گنگوہی قدس سرہما جامع علوم ظاہری و باطنی بود با فاضلہ علوم دینیہ و شعر عارفانہ یقینیہ اشتغال داشت آخر حال از علوم رسمیت اعراض نمود از جلوت بخلوت آمدہ اوقات بشفقت ختم قرآن مجید و نوافل و درود و دعا مریوط بود سنین عمرش بتوہستہ رسیدہ و بغایت ضعیف و نحیف گشتہ پوستی و استخوانی ماندہ بود با آنکہ قوت شست و بر خاست داشت و ہمہ وقت از کم توبتے و بے توبتے تکیہ زدہ خفتہ بود بے ہمین کہ استملع افان فرمودی بے بد و دیگرے برخاستہ و غلبین پوشیدہ و عصا بدست گرفتہ بود و خود با ادب طہارت و صلوٰۃ قیام نمود

و باز برسم محمود بر بستر خفته دین نصد و ہشتاد و نہ ہجری عالم قانی را پدید آورد و در لفظ شیخ الاولیا
تاریخ حیاتش یافتہ اند

مولانا جلال الدین بانکپوری جد مولانا حسام الدین بانکپور سیت مردی بزرگ
و عالم و عابد و صابر و متقی بود و بے بعد از نماز خفتن تازیانیکہ مردم بیدار سے بودند بخواب می رفت
بعد از آنکہ مردم بخواب سے رفتند بر سے خاست تا با بیدار نماز کردے و ہر روز چیل و یک بار
سورہ ایں بخواندی و بعد نماز چاشت تعلیم علم دین می کرد و خوردن ادا رکسب کتابت بود و صحت
سے نوشت و بدہلی سے فرستادہ یا القصد ملکہ ہدیہ سے شدی دہر گزبے و ضو قلم نگرفتے و
اگر در ملک وقتے بر غبت غارت گری شدی در آن ایام گوشت خوردی شاید کہ گوشت از
مواشی مغرورہ باشد و سے ارادت بہ شیخ محمد حنیفہ لقام الدین اولیا قدس سرہ داشت
مولوی جلال الدین احمد بنارسی بن مولوی عبدالاعلی بنارسی بسال دوازده صد
بست و یک ہجری متولد شدہ پنجمست والد خود و نیز مولوی احمد انشد بنارسی علوم متعارفہ
اکتساب نمودہ سند حدیث از مولوی عبدالرحمن محدث بنارسی یافتہ عامل بالحديث و شیع
سنت نبوی و قانع و متقی بود و حید الخافظہ آن چنان بود کہ در یک روز یک پارہ کلام مجید حفظ نمود
و وقت شب باہ رمضان بتراویح سے خواند فرہنگ اخوان الصفا و فائز الصواب سے
قرآۃ فاتحۃ الکتاب و زبدۃ القوانين در صرف و نحو و شرح کافیہ ناتمام و قواعد اردو ناتمام از
تصانیف اوست بکار مج بنارس بعدہ مدرسہ اول معزز بود بسال دوازده صد و ہفتاد و
نہ ہجری بمصر شہاد و ہشت سال انتقال فرمود

مولانا جلال الدین رومی کہ بس استاد سے متفقین بود و انما در منصب استادہ
سبق علوم دینی در مدرسہ فیروز شاہی واقع ہلی در عہد فیروز شاہ پادشاہ سے و دو متعلبان را
ہموادہ تفسیر و حدیث و فقہ تعلیم سے کرد

قاضی جلال الدین ملتانی دانشمند متبحر حق گو و حق پسند بود و ابتدا سے حال تجارت
کردی و در اواسط ہر س مشغول شد و چند سال در اکبر آباد اقامت فرمود و بعد عزل قاسم سے
یعقوب بامر اکبر پادشاہ بعدہ قاسم سے ہند مبایہی گشت و دیانت و امانت

بنفس نفیس خود بہترین قصائد بردارنا بشوئی پس ترا خلف پیدا یافت بجانب دکن انخارج یافت
حکام آن دیار کہ آوازہ رسوخ اور دین اسلام و اظهار کلمۃ الحق شنیدہ بودند در تعظیم و تکریم
او باقصی الفایہ کوشیدند از انجا بزیارت بیت اللہ الحرام مشرف شد و ہما نجا داعی اجل را
لبیک اجابت فرمود علیہ الرحمۃ والرضوان

سیاحان جمال الدین قمریشی دانشمندی شجر در دیشی صاحب سالت مجذوب شکل
بود اکثر احوال سر و پا بہ منہ بود و در بیابانہا گشتہ و از پر شمش بر مقدار ستر عورت گفتا کردی
و علوم عقلی و نقلی در سہ و حقیقہ ہمہ بزبان داشت و گاہے کہ در تقریر آن افتادی بیاسے
واسفہ کردے بہ چیز بہیچ کس تعلق نہ داشت بزبان عربی و فارسی و ہندی سخن گفتی مشرب
قلندر سیر داشت از عبادات برفراغی و ستن اقتصار کردے فصیح الحکم و سار کتب
تصنیف یا داشت چند گاہ در دہلی تشریف داشت و در بیانہ و اگرہ و لواحق آن نیز می بود
عمسرا و بیست و پنج سال بود در سن نہصد و چہل و ہشت ہجری وفات یافتہ و بعض
قریبات مندر و مدفون شد رحمۃ اللہ علیہ

سید جمال الدین حمید عالم بن سید محمد ابو الجہد محبوب عالم احمد آبادی گجسراتی در
جمادی الاول بسال ہزار و شصت و دو ہجری ولادت یافتہ علم ظاہر و باطن از پدر
بزرگوار خود آموختہ بمرتبہ کمال رسیدہ رسالہ مرآت الروایہ تعمیر خواب و رسالہ مقتل الحاجات
در اعمال و اشغال از او شان یا دو گانہ شب بستم قوی الحجہ سال ہزار و صد و چہار ہجری
جہان فانی را پذیرد و فرمود و را محمد آباد گجرات برآسود

مولوی سید جمال الدین برہانپوری عرف اللہ واسی صاحب شاگرد مولانا شاد
عبدالغیر دہلوی عارف وقت زاہد و عابد و محدث بود در سال دو از دہ صد و پفتاد و سہ
ہجری در برہان پور وفات یافتہ

شیخ جمال الدین احمد ہانسوی خطیب انتساب او با نام اعظم ابو حنیفہ کنی است
از عاظم خلقای شیخ فرید الدین گنج شکر قدس سرہا جامع کمالات ظاہر و باطن بود صاحب ترجمہ
رسائل و اشعار دارد کہ در میان مردم یافتہ سہ شونہ از ان ہجہ رسالہ لمعات بزبان عربی

جامع کمالات متفرقہ است کہ در اوصاف نظریات فرمودہ قبرش در قصبہ ہانسی است
میزار و قبرش بہ

ملا جمال الدین کشمیری برادر ملا کمال الدین دانشمند مجرب و مرید بابا فتح اللہ حقانی بود
شب و روز شغل بدرس و تعلیم داشت ابوالفقرا و شیخ نصیر الدین و بابا انصیب الدین و شیخ
اسمعیل چشتی از تلامذہ وی اند او بے لکھنؤ بیگ سائیں دہلوی را بصری برادر مقدس بہ کشمیر است
مولوی جمال الدین فرنگی محلی ابن ملا علاد الدین شایع فضول اکبری از کتب درسیہ
زراعت حاصل کردہ بلکہ مدراس رفتہ بنابر تعلیم نواب غلام غوث خان رئیس کرناٹک بہشاہ
دو صد و پنجاہ ملازم شد ہمدرا بخا بتاریخ ہشتم ربیع الثانی سال دوازده صد و ہفتاد و شش ہجری
وفات یافتہ مدفون گشت

مولانا جمال لاہوری ساکن محلہ تلہ مثلات شہر لاہور عالم علمای وقت جامع جمیع علوم
شاگرد ملا اسماعیل پچی خوش تقریر و منف گوی در عند اکبر بادشاہ مدرس مدرسہ لاہور بود می گویند
او عمر و شست سالگی با فادہ طلبہ مشغول شدہ مباحث و تہیقہ معقول و منقول با سانسے
خاطر نشان شاگردان مے ساخت صاحب صلاح و تقوی و متخلق با خلاق حمیدہ بود تفسیر
شیخ فیضی را اکثری از اصلاح دادہ او پچی نسبت با و نوح بضم اول و سکون داد و جمیم قارسی
شدہ قریہ ایست مشہور از توابع ملتان داو نوح بزبان پنجابی بلند را گویند چون آبادی آن قریہ
برزین بلند واقع شدہ لہذا آن را باو نوح نامیدند

شیخ جمال دہلوی فاضل خردمند متخلص بجلالی مرید شیخ سماء الدین رح دہلوی بود از ہند
بخراسان رفتہ و بعد فوت سلطان حسین مرزا از خراسان بہ ہند آمدہ بمہاجرت سلطان سکندر
لودی دہا بر شاہ و ہمایون شاہ پسر پدہ و ہر یک از شاہان صدر الذکر اختراش مے کردند
کتاب سیر العارفین از تصانیف مشہورہ اوست در سال نہ صد و پیل دود ہجری رحلت نمود
خسرو دہد و امی ثانی بخ فوست اوست

مفتی جمال خان دہلوی ابن شیخ نصیر الدین و برادر میان لادن تلمیذ پیر خود
از طائفہ کتبہ اعلم العلماء از زبان خود و در علوم عقلیہ و نقلیہ خصوصاً فقہ و کلام و عرفیہ بہت

و تفسیر بنی نظیر بود بر شرحین مقتل محاکمہ کردہ و کتاب عضدی را چہل مرتبہ از اول تا آخر
درس دادہ و ہمیشہ درس گفتی و افادہ علوم دینی فرمودی و بجانہ ملک و سلاطین رفتی و بیہوشہ
نزد حکام معزز و محترم بودی اکثر شاگردانش دانشمند شدہ اند و عمرش از بود گذشتہ بود کہ
درس ننصد و ہشتاد و چہار ہجری پیدار البقار طلت فرمود تصانیفہ شرح عضدی
شرح مقتل شرح الوار ققہ و غیرہ

جواد سا باط مردی بود از عرب اصل نام دی جواد سا باط لطفی بن ابراہیم سا باط الساباطی
و بعد از مداد ازلت محمدیہ بہت مسیحیہ بنام نانا نیل سا باط شہرت یافتہ بسال و دوازده صد و
ہست و دو ہجری در کلکتہ بشیخ احمد عرب شہرانی ملاقتی شدہ و در ظرافت سخن
و نقل نوادر و غریب و ایراد مضحکات و عجائب یکتا کے روزگار بود در علوم مختلفہ
تصانیف وار و مصنفات القواعد الفکریہ فی الصرف و النحو بالفارسیہ ضروریات
الصرف - ربط الحارثی - رد الاستعداد و آن کتابیست از تصنیف مولوی باقر بدرابی در
اثبات اجتہاد امیر معاویہ - مقدمۃ العلوم و منطق - الموجز النافع و عروض -
مختصر ورتوانی - الامتوزج الساباطی و عروض ورتوانی - التحفۃ الباقشیریہ در حساب و
بدائع - شراب الصوفیہ در اصول تصوف - السہام الساباطیہ در جریات خود و الوطاف
الساباطیہ در ادعیہ کہ برائے خود انشا نمودہ - موجز الرمل - ضرغاطہ الرمل -
و ہماکہ ساباطیہ در صرف و نحو ہندی و غیرہ کتب و رسائل بزبان عرب و فارسی
تالیف نمودہ و نیز قصائد غیر را و دارو

جوہر ناتھ کشمیری از علمانی نامدار کشمیر است محدث و جامع علوم عقلیہ بود اکثر علوم
بدرسہ سلطان قطب الدین کشمیری تحصیل کردہ بحرین شریفین رفتہ بعد از اے مناسک
بیت اللہ تحصیل حدیث متوجہ شد و از اکابر علماء و اجلہ محدثین آن دیار اجازت حدیث
حاصل نمود و از ملا علی قاری ہروی و ابن حجر کی اجازت حدیث پسند معنعن یافتہ و بہ کشمیر
معاودت کردہ بگوشہ انزوا بعبادت خالق مشغول گشت و بغرض استزاق حلال پیشہ
رہبیدن پشم کہ از ان دو سالہ مے سازند اختیار کردہ و در سن علوم دینیہ ہم مے کرد

از تلامذہ اشہر سے ملا محمد ڈیگر بخشی شرح جامی است صاحب ترجمہ بسال ہزار و بیست و
 شش ہجری وفات یافتہ در کشمیر چاب شرقی مرقد ملا حسین خیابان دقون شد
ملا جیون ابیٹھوی نام او شیخ احمد ابن ابی سعید بن عبد اللہ بن عبد الرزاق بن خاصہ
 الصدیقی نسباً الحنفی مذہباً المالکی اصلاً الصالحی بطناً الابیٹھوی مولداً قوت حافظہ بنفایتی
 داشت کہ قصیدہ بشنیدن یکبار یاد سے گرفت و عبارت کتب درسیہ بلا معایت
 کتاب زبانی سے خواند او لا قرآن مجید حفظ کردہ کتب درسیہ از علمائے عصر خود تحصیل نموده
 فاتح فراغ بحضرت ملا لطف اللہ ساکن کوڑہ جہان آباد خواند پس ازان بحضور محی الدین
 اورنگ زیب بادشاہ ہاریاب شدہ بادشاہ موصوف بتعلیم و توقیر تمام پیش آندہ بحلقہ
 تلامذہ سے درآمد و تازندگی پا از جادہ ادبش بیرون نہ نہاد و چہنیں اولاد بادشاہ موصوف
 مراحمی آدابش بودند ملا ممدوح الذکر عمر عزیزش را با افادہ درس و تصنیف صرف نموده
 زیارت حسین شریفین مشرف شدہ از غرہ ربیع الاول سن یازدہ صد و پنج ہجری تسوید
 نور الانوار شرح منار آغاز کردہ بہ ہفتم جمادی الاول سال مذکور در حرم شریف مدینہ منورہ
 بلا اعانت کتابے باختتام رسانیدہ و نیز تفسیر احمدی در شرح آیات احکامی از تصانیف
 شمیرہ اوست در یازدہ صد و سی ہجری بدہلی وفات یافتہ نعش را بایٹھوی آوردہ دفن کردند
 طاب اللہ شراہ و جعل الجنة مشواہ

حرف الحاء والمہملۃ

میان حاتم سنبلہلی شاگرد و مرید شیخ عزیز اللہ تلبلی سبیلی در عمد خود من حیث الحامعین
 خصوصاً در علم کلام و اصول و عربیت و لغت بی ہمتا و تراض و صلح و متقی بودے گویند شرح
 مفتاح و مطول را از بابے بسم اللہ تا آسے تمت چہل مرتبہ درس گفتہ چہنیں حال کتب دیگر
 قیاس باید کرد چون ملا علاء الدین لاری حاشیہ عقائد شفی مصنفہ خود را بدعوی تمام
 نزد میان پیش کرد و بعد از مطالعہ چندان تدقیق فرمود کہ ملا را ایچ جواب نہاد با جملہ تا ہفتاد
 سال بر مسند افادہ و ارشاد ممکن بود و در سال نہ صد و شصت و ہشت یا نہ ہجری
 از دار و دنیا در گذشت

حافظ کوکلی مشهور بجا نفاذ شکر بنی و انشبه تبحر بود و خصوصاً در عربیت در خدمت ملا عصام الدین اسفرائینی تلمذ نموده جمیع علوم نیک میدانست و بسیار افاده منبرمود سپاهی وضع بود در سن صد و هفتاد و هفت هجری بمکه آمده بلا زمست اکبر شاه مشرف شده تفسیر سوره محمد صلی الله علیه و آله و سلم بحضور شاه گذرانیده قریب چهل هزار روپیہ صلحه یافته براه گجرات متوجه سرزمین شریفین شد

حاجی محمد کشمیری اصلش از بهمان است یکی از بزرگاناش همراه سید علی بهمانی بکشمیر آمده رخت اقامت انداخت حاجی محمد در آنجا متولد شده و بدیاری رسیده کسب فضائل نمود و در اکثر علوم بر تیره کمال رسیده بفقر و عبادت بسر می برد و با مور و نیدی ملوث نمی شد و روزی شصت و نوزدهم صفر سال هزار و شش هجری وفات یافته رخ نود و هم بود از شهر صفیه ماه و تاریخ فوت اوست

شیخ حبیب الله قنوجی از مشایخ کبار بلده قنوج عالم علوم در سیه مروجہ معاصر مولوی علی صفر قنوجی در ساوگ و تصوف توغلی عظیم داشت و همگی هفتش هدایت و ارشاد حسیق الله معروف بود چو اهرنسه و تذکره الاولیا در وقت النبوی و انیس العارنین فالق الفاضل فی الفقہ از تصانیف لطیفه اوست و او را شاه عبدالجلیل الکرامادی بیعت و ارادت داشت و در سال یازده صد و چهل هجری در قنوج وفات یافته بباغ خودش مدفون گشت
ملا حبیب الله قرنگی محلی ابن ملا محب الله بن ملا احمد عبدالحق بن ملا محمد سعید بن ملا قطب الدین الشمید السهالوی اکثر کتب در سیه بخدمت برادر کتان خود ملا محمد مبین تحصیل نموده و بعضی ازان بخدمت عجم خود ملا انوار الحق الکتاب کرد و کتب مطول از ملا احمد حسین و معقولات در خدمت ملا محمد حسن خواند بوجه نقد ان معاش متوجه بدرس شد شب شانزدهم ذی قعدة سال دوازده و صد و بیست و شش هجری وفات یافته رخ شد بر ش

برین حبیب الله بناده تاریخ رحلت اوست

مولانا حسام الدین مانک پوری ابن مولانا خواجہ ابن مولانا جلال الدین مرید و خلیفہ شیخ نور قطب عالم نیر و از اعیان مشایخ وقت خود و عالم بود و بلام شریعت

در وقت اہرام غوظاتی است رفیع العارفين نام کر سیکے از مریدانش جمع کردہ۔
حکیم حسن کیلانی بخداقت شہرت داشت و علمش نہ چنان بود اما بہ مکارم احسان و
 عبادت و صفات موصوت بود سوم محرم سال یک ہزار و چہار ہجری وفات فرمودہ۔
شیخ محسن بن طاہر جوینی والدہ شیخ طاہر از ملتان بطلب علم بایں دیار افتاد
 مدتی در بلدہ بہار سکونت کرد و پیش شیخ بدہ حقانی تحصیل علم نمود و ہم در بہار شیخ
 حسن پسرش متولد شد و از غفوان شباب در اثناے تحصیل علم طلب حق و انگیر حال او
 گردید کہ مرید راجی حامد شہ ناکیپوری گشت اورا رسائل در سلوک و علم توحید اماندان جملہ
 کتاب مفتاح الفیض است و در علم سلوک وی از مشایخ جوینور است در زمان سلطان سکندر
 لودی از جوینور باستدعای او بدہلی قدم آورده در کوشک بجی منڈل کہ نام برج حصار
 سلطان محمد تغلق است با اہل دعویال سکونت و در زید و ہم در انجا بتاریخ بست و چہارم
 ربیع الاول سن ہند و نہ ہجری وفات یافتہ قبرش و نیز قبر اکثر اولاد و
 در انجا است علیہ الرحمۃ

حسن علی موصلی شاگرد رشید شاہ فتح اللہ در سال فتح کابل بلا زمت اکبر بادشاہ
 رسیدہ نامور تعلیم شانہزادہ بزرگ گشت و چہد گاہ شیخ ابوالفضل نیز خفیم از و تقسیم
 فن ریاضی و طبیعی و سایر اقسام حکمت گرفت و وقائق و غوامض علوم را از و کسب کردہ
 و بعد چندی ترک وظیفہ کردہ عازم گجرات شد در انجا مژا نظام الدین احمد و پسرش
 محمد شریف از و استفادہ علوم عربیہ عقلیہ نمودہ بدرجہ کمال رسیدند بعد زمانے ابوالفضل
 و غیرہ مقربان شہ از فضائل و کمالات او در مجلس مشاہیر مذکور ساختند کہ فرمان بہ طالب او
 رفت صاحب ترجمہ بلا ہور آمد وقت کورنش اورا تکلیف سجدہ نمودند و ازین معنی
 آزار یافتہ در سن ہند و نود و ہشت ہجری عازم وطن گردید

مزا حسن علی صغیر محدث لکھنوی ساکن محلہ سیچے گنج منجھلاست لکھنؤ لقب بہ بیک
 جمال الدین المعروف بہ از سادات علوی است خود را ہاشمی سے نوشتہ سند
 حدیث از مولانا شاہ عبدالغفور دہلوی یافتہ صد ہا مردم علم حدیث از و استفادہ نمودند

سیدی مولوی ابوالخیر محمد عین الدین المشہدی الکڑوی سند حدیث از ایشان داشتند
 سال تحفۃ المشتاق فی النکاح والصدوق از تصانیف مشہورہ ویست و نیز کتابے موسوم
 بہ بہان الخلاقۃ و فتاویٰ بزبان فارسی بدو منسوب ہے کنند و بعضے بے گویند کہ مذہب
 شافعی ہے داشت نشی خادم علی سندیل کوئی تاریخ جدیدہ بہ سال دوازده صد و بیست و شش
 ہجری بمقام ہاندا مستفیض خدمت او شدہ و بعد ازاں سلطنت نصیر الدین حیدر شاہ اودھ
 بمقام لکھنؤ بمحض استسقا رحلت فرمودہ ہم در اینجا مدفون شد سقی اللہ ثراہ
 مرزا حسن علی کبیر محدث لکھنوی ساکن محمود نگر منجملات لکھنؤ شاگرد مولوے
 حیدر علی سندیل بود

مولانا حسن صفائی لاہوری ابن محمد بن حسن بن حیدر صفائی صفوان بصاد
 مہملہ مفتوحہ وغینہ شہر بیست از شہر ہائے مادراء النہر مغرب چنان بزرگان نش از آنجا آمدہ
 بلاہور رخت اقامت انداختند مولانا حسن بتاریخ پانزدہم صفر سن پانصد و ہفتاد و ہفت
 ہجری در لاہور متولد شدہ نشود نمایانست و از پدر خود تحصیل علوم کردہ مولانا موصوف
 فقیہ کامل و محدث عامل و عالم ربانی و ائمت احکام و معانی بود و در سن ششصد و
 پانزدہ ہجری بہ بغداد رفتہ مقیم شد و بعد از مدتی کتب فائزہ تصنیف کردہ و ہاںجا قبل از تکمیل
 تصنیف کتاب العباب در لغت و در سن ششصد و پنجاہ ہجری وفات یافتہ
 حسب وصیت خود ہمان سال بکہ معظمہ مدفون شد منجمل تصانیف مشہورہ او
 کتب ذیل متداول اند شوار و در لغت شرح القلاوہ السمیطیہ فی
 توضیح الدرریدیہ - کتاب الافتعال - کتاب العروض - مشارق الانوار -
 مصباح الدجی - الشمس البیضاء - شرح البخاری - درۃ السحابۃ و شرح درۃ السحابۃ و علم
 حدیث - کتاب الفرائض - کتاب العباب ناقص - وغیرہ۔

امیر حسن بن علاء شہری دہلوی اود در میان فضلاء عصر غزنے و مکائے
 دیگر بود و در میان مریدان شیخ نظام الدین اولیا بقریب و عنایت شیخ انصاری داشت
 و حسن معاملات و صفائے سریرت و سایر صفات حمیدہ یگانہ روزگار بود

باوصاف تصوف موصوف و بامیر خسر و مصاحبیت و معاصرت داشت و در ایام مدح
غیاث الدین بلین تصاید است و در کلام امیر خسرو مدح سلطان تذکرہ امیر حسن را
کتا بیست سہی بقوائد الفوائد و در ان لغو ظلمات شیخ نظام الدین قدس سرہ جمع کردہ و در
غایت منانت الفاظ و لطافت معانی و کتاب تذکرہ در میان خلقا و مریدان شیخ نظام الدین

قدس سرہ منجید و مستور نیست

مولوی حسین علی سندیل ولد غلام مرتضی و حاصل باشندہ قصبہ صفی پور از اولاد
ہمشیرہ مخدوم عبدالصمد عرف شاہ صفی صفی پوری ہستند سلسلہ نسب شان بہ عبد اللہ
بن عمر رضی اللہ عنہما میرسد از چار پشت بواسطہ مادری بہ قصبہ سندیلہ قیام پذیر اند مولوی
حسین علی بسال دوازده صد و چہل بہ سندیلہ متولد شدند و بخدمت پدر خود و نیز علمائے
فرنگی محل کتب فارسی و عربی تحصیل نمودہ و تدریس حاصل کردہ بافادہ طلبہ
اشتغال وارد و دیوان اشعار فارسی و شرح چہل کاف و آمد نامہ منظوم از تصانیف اوست
بخدمت سید شاہ محمد احسن سرہندی بختیار نگری بسلسلہ قادریہ ارادت دارند
و نیز مجاز اخذ بیعت بسلسلہ قادریہ و چشتیہ و سرور دیہ از شاہ خادم صفی صفی پوری
ہستند سلمہ اللہ و البقاہ

سید حسین شاہ تخلص بحقیقت کہ فی الحقیقہ در فضائل و کمال بجای تو و شاہی پور
و بہ منصب میرنشی رئیس مدراس سر بلندے داشت و تصانیف بسیار اند
از بجلہ کتاب خزینۃ الامثال ست کہ در ان امثال عربی و فارسی و ہندی بسال دوازده
صد و پانزدہ ہجری جمع آوردہ بخاتمہ کتاب مذکورے نگار کردہ چون درین خزینہ عامرہ بقود
امثال عربیہ و فارسیہ و ہندیہ پراست بنائے علیہ دیباچہ اش در ہر سہ السنہ حسن اتمام
پذیرفت و بہ اختتام خامہ دوز با ہم اشعار تاریخی نیز در ہر سہ زبان گفت
صین اتحت ہذہ النسخہ مستعینا بر بے المتعال بہ سال تاریخ خواستم کہ کنم بہ ہم زمانش
میان براہی کمال بہ خزینے سے خرج نساطہ عدد و ہا ہا تفت خزینۃ الامثال بہ
خواجہ حسین ناگوری از اولاد شیخ حمید الدین ناگوریست جامع میان شریعت

و طریقت و حقیقت و مرید شیخ کبیر بود و در ولایت گجرات مدتی خدمت پیر خود بود و بعد
 علوم کبیر و وہی نموده بوطن اصل رجوع فرمود از تصانیف ادلخیص لولہ النبی است کہ ہر
 جزوے از قرآن مجلدی جدا نوشتہ وصل تراکیب و بیان معنی قرآن از انجہ در تفسیر با
 مے باشند بہ تفصیل و تسبیل تمام تر بیان فرمودہ و ہر قسم ثالث مفتاح شرحی نوشتہ
 رسائل و مکتوبات دیگر نیز دار و گویند کہ سوانح شیخ احمد غزالی را نیز شرحی کردہ است و وی
 اول کہے است کہ بر بالائے قبر خواجہ معین الدین چشتی اجمیری عمارت روضہ بنیاد نہاد
 و بے بہ تعلیم علوم دین و تلقین طریق ارباب یقین شغول و بغایت مولع محبت حضرت
 سرور کائنات صلعم بود ہر چہ از خانہ و باغ و چاہ داشت ہمہ را بان حضرت نسبت
 کردہ وقف نمودہ بود در سن ہندویک ہجری وفات یافتہ و حجتہ اشہ علیہ
 ملا حسین ہروی از فرزندان شیخ رکن الدین علاؤ الدولہ سمنانی است در علوم
 معقول شاگرد مولانا عصام الدین و ملا حنفی بود و در شریعات تلمیذ فرزند خاتم العلماء و المحدثین
 شیخ ابن جبرثانی نمودہ و در وادی سلامت شمس و النساء و صنائع و مہار و حسن تقصیر و
 فصاحت و بلاغت و طرائف و لطائف بے نظیر بود و دیوان اشعار فارسی با تمام رسانیدہ
 از بیشگاہ اکبر شاہ بنظم نمودن سنگماں پیتی نامور شدہ بود مگر با انجام نرسید و سہ در سال
 ہند و ہفتاد و نہ ہجری از ہندوستان رخصت و بطن حاصل کردہ شیخ فیضی کہ تریست
 یافتہ او بود و در لفظ دام ظلہ تاریخ آن یافت ہمدان نزدیکی بہ کابل ازین عالم
 گذشت

مولوی حسین علی قنوجی ابن مولوی عبدالباسط قنوجی شاگرد پدر خود بود و بحیات
 پدر خود مدرس و افادہ طلبہ علوم بے پرداخت ثمرین المتعلم در بیان صنایع مشکہ از و
 یادگار است بعد پنج ماہ از فوت والد خود بمصر ہجرت و چہار سالگی در سال دوازدہ
 صد و بیست و سہ ہجری ازین جہان بعالم جاودان رفت و آقاہ اللہ نے دار النعیم
 مولوی حسین احمد ملیح آبادی ابن شاہ علی احمد بن شاہ علی امجد والد وی از
 سرسبز بکنو تشریف آوردہ از آنجا بقصبہ ملیح آباد مضاف لکھنؤ رخصت اقامت

امامت صاحب ترجمہ بتاریخ بسنت و پنجم صفر سال دوازده صد و یک ہجری بہ بلخ آباد متولد
 شدہ بخیریت مولوی ظہور اللہ لکھنوی و مولوی عبدالرحیم ساکن کلکتہ و مرزا حسن علی محدث
 صغیر ساکن لکھنؤ محلہ بیگم گنج و مولوی سید محمد دم لکھنوی و مولوی نور الحق لکھنوی و مولانا شاہ
 عبد العزیز دہلوی و شیخ عمر محدث لکی و حکیم محمد صادق فیض آبادی و مولوی حیدر علی
 سندیلی اکتساب علوم متداولہ نمودہ ہموارہ بدرسن و عبادت و ارشاد طالبان مشغول بودہ
 بہ تصنیف کثیر متوجہ بود رسالہ جواز قرأت فاتحہ خلف امام و رسالہ در بیان بیعت و
 شرح رسالہ مولوی رفیع الدین دہلوی دیببان وجود و چند رسائل در تصوف و حلیمہ
 بنوی صلح از تصانیفش بر صفحہ روزگار یادگار اند چہارم رمضان سن دوازده صد و
 ہفتاد و پنج ہجری وفات یافتہ پورا والد خود در مقابر موضع دودھیا متصل بلخ آباد
 مدفون شد

مولوی حفیظ اللہ فرنگی محلی ابن ملا حبیب اللہ ابن ملا عبد اللہ فرنگی محلی برادر
 خرم مولوی ولی اللہ دہلوی و ذکی بودہ با استعداد تمام کتب و رسمہ تحصیل کردہ خدمت شریفی
 عدالت فیض آباد و سرکار شاہ لکھنؤ داشت ہمداران حالت پدرس طلبہ می پرورخت
 بستم بیع الثانی سال دوازده صد و ہفتاد و نہ ہجری رحلت فرمودہ
 حکیم الملک گیلانی نامش شمس الدین در حکمت و طب جالینوس زمان و مسیح دوران ظاہر
 اکبر شاہ و خیر خواہ ہندگان خدا و آشنای پرور و پیوستہ طلبہ را درس گفتی و بے ایشان طعام
 نخوردی و چنانہائے مردم کم رفتی بسال ہر صد و ہشتاد و ہشت ہجری بزیارت حرمین
 شریفین رفتہ ہما بجا سفر آخرت پیش آمد

حکیم و اناسیا لکوی نامش ملا محمد صادق ابن مولانا کمال الدین سیالکوٹی است جامع علوم
 عقلیہ و نقلیہ بود نور الدین محمد جالگیر بادشاہ شہرہ کمالش شنیدہ اورا بہ محفل خاص برعقادہ
 ہر گاہ مباحثہ علمائے اہل تسنن و تشیع پیش آمدے دے اند اہل سنت
 مناظر و مجیب بودے و ملا حبیب اللہ شیعہ را خاموش کردے بعد وفات بخانہ خود
 واقع محلہ جمالیہ مدفون گردید

مولوی محمد اسد سندیلے والد حکیم شکر اللہ ولد شیخ فانیال ولد میر محمد صدیقی ازار شد
 تلامذہ ملا نظام الدین بن ملا قطب الدین شہید سہالوی عالم عامل و طبیب حاذق بود در
 قصبہ سندیلہ منصفانہ لکھنؤ مدرسہ کلاں بنانا و محبت مصارف مدرسہ چند و بہار
 پیشگاہ بادشاہ وقت معاون یافتہ عمر گرامی خود بدرس افادہ طلبہ علوم مے گذرانید از پیشگاہ
 شاہ دہلی مخاطب بفضل اللہ خان بود و ابوالمنصور خان صوبہ دار ادوہ پورے دستار
 بدل برادرانہ داشت بسیاری علما و فضلاے نامدار از سایہ واسن تربیتش سر بر آورده اند
 کہ نام نامی شان درج ذیل است قاضی احمد علی سندیلے داماد صاحب ترجمہ
 مولوی احمد حسین لکھنوی۔ ملا بابا اللہ چونپوری۔ مولوی محمد اعظم قاضی ناوہ
 سندیلہ۔ مولوی عبداللہ ابن مولوی زین العابدین محمد دوم زادہ سندیلہ و از مولوی
 محمد اللہ مرحوم الترجمہ تصانیف ذیل مشہور و متداول اند شرح تصدیقات
 سلم العلوم معروف بحمد اللہ و حاشیہ شمس بازغہ و حاشیہ صدر و شرح ذبذبہ الاصول
 عاقلی و فانیات و بمقام دہلی در سال یازدہ صد و شصت ہجری بوقوع آمدہ جانب غرب
 و جنوب از مرز حضرت قطب الدین ادشی قدس سرہ مدفون گشت عظمی اللہ لہ
 قاضی حمید الدین ناگوری در عہد شمس الدین التمش بادشاہ بود نام شریفش محمد ابن
 عطاسات از مشائخ متقدمین ہند و ستمان جامع بود میان علم ظاہر و باطن مرید و خلیفہ
 شیخ شہاب الدین سہروردی اما بر مشرب ادوہ و سماع غالب آمد کہ در ان موع و متوغل
 بود و تصانیف بسیار است بزبان عشق و دولہ سخن مے کند ازان جملہ طوابع شمس
 در اسماء و جہتی و سہ سال ششصد و پنچ ہجری ہجرات حق پیوست
 شیخ حمید الدین الصوفی السعیدی الناگوری السوالی کنیتش ابو احمد و لقب و سہ
 سلطان التارکین است از اعظم خلفائے خواجہ بزرگ معین الدین سنجری اجمیری و اکابر
 علمائے صوفیہ صافیہ رضوان اللہ علیہم جمعین از اولاد سعید بن زید منجملہ عشرہ مبشرہ
 رضی اللہ عنہم بود عمرے دراز یافتہ و اول مولود یست کہ بعد فتح دہلی بجنانہ
 مسلمانان پیدا شدہ از زمان حضرت خواجہ معین الدین تا اذائل وقت

شیخ نظام الدین اولیا باقی بود اور اقتصادیت بسیار اندازان جملہ لشکر اصول الطریقہ مشہور تر
است و قاتل بست و نهم ربیع الثانی سال ششصد و ہفتاد و سہ ہجری وقوع یافتہ مرقدش
در ناگور است یزار و تبرک یہ سوائے موضع است از مواضع ناگور کہ شہر لیست بسر
زمین مارٹوارٹ

مولانا حمید قلمند دہلوی قاضی شاعری بود مرید شیخ نظام الدین اولیا است و در
صحت بنفہ خفاے شیخ انچہ مقتضی قابلیت و استعداد باشد استفادہ کردہ اول در حدیث
مولانا برہان الدین غریب بود و جملہ ملفوظات او جمع آوردہ بعد از ان در ملازمت شیخ نصیر الدین
حمود افتادہ و از ملفوظات او نیز جمع نمود آن را خیر المجالس نام کرد ابتداے تالیف آن در سن
ہفت صد و پنجاہ و بیج ہجری بود و انجسام آن در سال ہفت صد و پنجاہ و شش
ہجری صورت بست

شیخ حمید سنبہلی علامہ زمان یکتاے دوران بہ تفسیر دانی قرآن مجید معروف و دقیقہ
رسی قرآن حمید موصوف بود ہمایون بادشاہ بوسے عقیدہ راسخ داشت سے گویند کہ
وے در زمان تسخیر ہندوستان بر لزبٹ ثانی جت استقبال ہمایون شاہ
بکابل رفت و از بسکہ بادشاہ را با د اعتقاد بود و روزے بر آشفست و گفت کہ پادشاہم تمام
لشکر شمارا فقی دیدم پادشاہ پر سید شیخ چراچنین سے گوید گفت و رہر جانام لشکریان
شما یار علی و کفش علی و حیدر علی یافتہ و بیج کس را ندیدم کہ بنام یاران و یکر بودہ
باشد بادشاہ ہم برآمد و قلم کہ بدستش بود بر زمین نرودہ گفت نام پدر کا نام خود عمر
شیخ است دیگر نے نام دیر خاستہ بحر م سر آمد و باز آردہ بملائت و رفیق شیخ را بر حسن
عقیدہ خویش اطلاع داد نتیجہ این حکایت عصبیت شیخ حمید بر تن و خوش عقیدگی و
حسن خلقی ہمایون بادشاہ است رحمہما اللہ تعالیٰ

قاضی حمید الدین دہلوی عمدة العلماء قدوة الفضلاء عمر خود را بدرس صرف کردہ شرح
ہدایۃ الفقہ از تصنیفات مشہورہ اوست بسال ہفت صد و شصت و چہار ہجری
ہزار البقا رحلت فرمود

حمید الدین نازنولی عالم مشہور بود تیسرے البرکات شرح دلائل الخیرات از تالیفات
آدست کہ در ان اختلافات نسخ متن بیان کرده

ملاحیدر کشمیری ابن خواجہ فیروز بھرہشت ساکنی قرآن مجید حفظ نموده از علمائے وقت
ہجوبہ باقطب الدین وجوہر نامہ اولاً استفادہ کرد و از ان بعد از کشمیر بہ ہلی رسید و
بخدمت شیخ المحدثین دہلوی فقہ وحدیث وتفسیر تکمیل نمود و بہ کشمیر واپس آمد حاکم
آنجا ہر چند برائے قضاے آن بلکہ گفتہ وئے ازان منصب اہا کرد و فاش در سال ہزار
و پنجاہ و ہفت ہجری بطور پیوستہ

قاضی حیدر کشمیری المصطفیٰ خان از علمائے کبار وقتہائے نامدار کشمیر شاگرد
ملا عبد الرشید زرگر بود و چہ عسرت معاش از وطن مالوف بہ لشکر محی الدین محمد اورنگ دہلیب
عالمگیر بادشاہ پیوست و بتوسط سیادت خان صدر الصدور بخدمت بادشاہ
رسیدہ اولاً بتسلیم شاہزادگان مامور شد باز بقضاے دہلی سر بلندی یافتہ
بدریانت وعدالت وئے بادشاہ بقایمت رضامند شدہ وئے را بخطاب
قاضی خان ممتاز فرمودہ در سال یادہ صد و بیست و یک ہجری بعارضہ اسماعیل ملک
لوکن وفات یافتہ نعش وئے بہ کشمیر آوردہ بیرون شہر در باغ ہجے پورہ زیر زمین سپرد و تدفین

مولوی حیدر علی سندیلی ابن مولوی حمد اللہ سندیلی تلمیذ الدائمہ خود و قاضی احمد علی
سندیلی بود و تکمیل از ملا بابا احمد جرنپورے شاگرد پدر خود کردہ عالم متبحر و طبیب حاذق
و شاعر بود و از تلامذہ مشاہیرش قاضی رضا علی خان گویا موسے و مولوے
دلدار علی لکھنوی جتہہ رشیدہ و مولوے سید محمد پسر مولوے دلدار علی مرقوم و مولوے
نور اللہ فرنگی محلی و حافظ عنایہ میر سندیلی و مولوے احمد بخش سندیلی و مولوے
بخت علی و قاضی جلال الدین آسیونی و مولوے محمد علی بدایونی و حاجی امین الدین کاکوروی
و مولوے اعز الدین سندیلی و مولوے حسین احمد بلخ آبادی و مرزا حسن علی
محدث کبیر ساکن لکھنؤ محامہ محمود نگر و مولوے رجب علی چریا کوٹی اند حاشیہ میرزا بدر رسالہ و
تعلیقات میرزا ہد ملا جمال و تعلیقات شرح سلم مولوے حمد اللہ و تکمیلہ ناقصہ شرح سلم

مولوی محمد امجد از تصانیف مشہورہ او ہستند بتاریخ ششم رجب سال دوازدہ صد و
بست و پنج ہجری وفات یافتہ در محسن مدرسہ پدر خود بہ سندیلہ بدفون شد علیہ
الرحمتہ والفرقان

مولوی حیدر علی رامپوری اولاً از مولوی عبدالرحمن قسستانی دکنی و ثانیاً از مولوی
محمد جیلانی رامپوری الکتاب علوم کردہ تکمیل تحصیل نمود و بدخر مولوی محمد جیلانی مذکور کتبخدا
گشت در علم طب یدرطوبی داشت باو آخر محمد نواب احمد علی خان بہ ٹونک رفتہ در انجا
عرب و شائے یافتہ گویند ستہ علم حدیث از مولانا عبدالغفر دہلوی یافتہ در ٹونک
دریں وطبابت مے کرد ہما نجا وفات یافت تاریخ وفاتش معلوم نیست از موکفات دی
صیانتہ الاناس عن وسوسۃ الجناس بزبان اُردو و رسالہ رفع الیدین بفارس

مشہور اند

مولوی حافظ حیدر علی فیض آبادی در علم مناظرہ و کلام فایق الاقران بود خصوصاً
در فن مناظرہ با شیعہ نے زمانہ انظر سے نہاشت مطالعہ کتب خصم زیادہ تر مد نظرش
بود و شریفش از ہفتاد و پنج متجاوز شدہ قریب پنج سال مے گذرکہ در حیدر آباد کن
بلازمت فرمان روا مے آن و یار و وحدہ روپیہ شاہرہ مے یافت ہما نجا رحلت فرمودہ
بدفون گشت اکنون پسرانش در انجا ملازم و موجود اند علاوہ کتب مذکورہ ذیل دیگر مصنفاتش
تمام دنا تمام در مناظرہ شیعہ ہستند تصانیف مشہورہ نقلی کلام - رسالہ در نکاح
ام کلثوم - نصارۃ العینین عن شہادۃ الحسین - کاشف البشام عن تدلیس المجتہد - مقام
ازالۃ الغین عن بصارۃ العین در سہ جلد - الداہیۃ الحاطمہ علی عمن باخرج من اہل
بیت الفاطمہ - رویتہ الثعالیب والفرایب فی انشاء المکاتیب - رسالہ
در بیعت مرقدہ

حرف الخار

خانخانان دہلوی نامش عبدالرحیم پسر محمد میرم خان خانخانان است بچہار و ہم سفر
سال ہصد و شصت و چہار ہجری در لاہور متولد شدہ در قابلیت واستعداد او

نمائندہ یکتاے روزگار بود زبان فارسی و ہندی و سنسکرت اشعار نیکوئے گفت و اقعات
بابری از تصانیف دے است بعر ہفتاد و دو سالگی در سال ہزار و سی و دو ہجری
وفات یافتہ در دہلی مدفون گشت

مولوی خادم احمد فرنگی محلی بن مولوی محمد حیدر بن مولوی محمد حسین کہ محفل و عظمیٰ در محفل
فرنگی محل بر طریق آبائے خودے آراستہ و از عظمیٰ دے رونق فرنگی محل بود و بیعت از
پدر خود مولوی محمد حیدر مرحوم داشتے گویند ہنگامیکہ مولوے امیر الدین علی ایٹھوی
بجمعیت اسلامی جہت مقابلہ بیراکیان ہنومان گڑھی بسال ہفتاد و یکم بعد صدے
دوازدهم مکرمت ہستہ بود و دے ہم بشمول دیگر علمائے درخواستہ حسب اشارہ نواب
نقی علی خان بقہائش مولوی امیر الدین علی سابق الوصف لب کشادہ ہمدان زمان
بتاریخ دہم ذی الحجہ سال مذکور مولوی خادم احمد بعارضہ فرد آمدن رودہ بتلاش شدہ واقع
دوازدهم وقت ظہر طائر روح پر فحوش بعالم بالا پرواز نمود نشی الطاف حسین نشی
خزانہ سلطانی تاریخ رحلتش فی البدیہہ چین بسک نظم کشیدہ درین مقام سرای
قانی نہ کبہ دے لکشت باشد نہ طفل باشد نہ پیر باشد نہ خوب باشد نہ زشت باشد نہ
نہ تخت باشد نہ تاج باشد نہ مملکت نے خراج باشد نہ ٹھانڈاں بیچ قصر و ایوان نہ در نہ دیوار
خشت باشد نہ پست باشد نہ اوج باشد نہ بحر باشد نہ موج باشد نہ بماند البتہ
نام آگس ہر آگہ نیکو سرشت باشد نہ بعین حسرت شدہ روانہ جو خادم احمد ازین زمانہ نہ
رقم و الطاف ہر سالش الہی اود رہشت باشد نہ فاعل و لایا اولی البصار ببیت
کہ درہمان قرب زمان بہ لکھنؤ و مر زبان آن از دست انگشتیان چہا بر روے کار ظہور
یافتہ تصانیف دے و رسالہ عربی و فارسی در بیان و ائمہ ہندیہ - تعلیقات مفرقہ
بر شرح و قایہ - رسالہ حاصل و محصول متعلقہ فوائد ضیائیہ

مولوی خرم علی بٹھوری از مشاہیر فقہائے بلہور شاگرد خاندان مولانا شاہ عبدالغفر
دہلوی بود ہمارہ در قلع بدعت و احیائے سنت دے کوشش چنانچہ رسائل مؤلفہ
دے بران ولایت دے کنند دے رحمۃ اللہ علیہ در سال دوازده صد و پتجاہ و

ہشت ہجری حسب الامر فراب ذو الفقار بہادر رئیس ہاندا ترجمہ در المختار شرح تنویر الابصار
از کتاب الکحل بزبان اردو آغاز کردہ ہماہ رجب سن دوازدہ صد و ہفتا و ہجری تا آخر
کتاب با تمام برسانید پس ازان ہماہ محرم بسال دوازدہ صد و ہفتا و یک ہجری
ترجمہ کتاب الحج مکمل نمودہ از شروع کتاب تا باب الاذان ترجمہ نوشتہ بودند کہ ہمین
سال داعی اجل را لبیک اجابت گفتہ رہلرے عالم بقا شدند بعد وفات شان
مولوی محمد حسن نانوتوی حق تالیف ترجمہ مذکور از ورثہ مولوی خرم علی مرحوم خرید فرمودہ
آزما مکمل کردہ ناسخ غایۃ الاوطار نہادند کہ عدد دوی دوازدہ صد و شصت و چہارے
برآید کہ آن زمانہ در میان ۱۲۵۰ و ۱۲۵۱ ہجری است رسالہ منع قرات فائزہ خلف الامام و ترجمہ
مشارق الانوار و آداب الحرمین و نصیحتہ المسلمین از ویادگار ماند

امیر خرم و دہلوی خسرو شاعران نامدار دسآرد متصوفان معرفت شفا جامع علوم ظاہر
و باطن بود و سے سلطان الشعر امیر زبان الفضلا است نام شریفیش ابوالحسن بن امیر
سیف الدین محمود از امیر زادہ ہاسے ہزارہ پنج بود در قصبہ مومن آباد عرفت بیتالی تولد یافتہ
اشعار آبدارش از چہار صد ہزار زائد ماند و مشہور است کہ نو دہ کتاب در سلاک نظم کشیدہ
آنان جملہ تعلق نامہ و کتاب تران السعدین و در بیان داستان ملاقات ناصر الدین
بفرخان حاکم بنگالہ با پسرش مزالدین کیقباد بادشاہ دہلی است و سے نسبت فنا
فے الشیخ بامر شہر خود مولانا شیخ نظام الدین اولیاء قدس سرہ داشت بعد ششماہ از فوت
پیر خود شب جمعہ ہیز دہم شوال سال ہفتصد و بیست و پنج ہجری بخوار رحمت حق پیوست
پاشین مرشد خود و دہلی مد فون گشت رحمۃ اللہ علیہ

مولانا خواجہ مانگیر ری پیر مولانا حسام الدین مانگیر ری دانشمند شجر و متقی بود و فقر
بسیارے کشید و قے نہ فاقہ شدہ بود کہ شخصہ پیش و سے براے استفعا آمد و پارہار نیز
آورد و سے زندگوری با حبش باز گردانید مردم خانہ عتاب کردند نماز شام رسید ملک
عین الدین در مانگیر فرود آمدہ بود دعاے بے خواند اورا لفظے مشکل شدہ پرسید و رنجبا
عاشے ہست گفتند محمد دم مولانا خواجہ دانشمند ناسے است طلبیدہ آن لفظ را حل کردہ

ملک عین الدین جان قد رز کہ مستفید آوردہ بود باز یاد ت جامہ و طعام پیش آورد و بعد ازان
بابل خانہ گفت چون ہمت کردیم دال مشکوک باز گردانیدیم خدا کے تعالیٰ مال از وجہ
حلال عطا کرد در جنتہم اللہ علیہ

خواجہ محمد قزوچی بن عبد الرحمن قزوچی عالم عارف و سالک بود از سادات رسول و
اخلاق حمیدہ و فضائل شہیرہ داشت بحرین شریفین رفتہ و از مشائخ آن دیار مستفید
شدہ بقنوج مراجعت فرمود از تصانیف او کتابیست در علم تصوف و سلوک موسوم
بہ ہایۃ السالکین الی اصطراط رب العالمین در قنوج وفات یافتہ تاریخ فوتش معلوم نہ شد
خواجہ محمد دہلوی ابن مولانا بدر الدین اسحاق از اولاد دختر شیخ فرید الدین گنج شکر
است قدس سرہ جامع علوم و خدادی فنون بود در علم حکمت و موسیقی نیز کمال داشت و
بکمال ذوق و شوق و عبادت موصوف بود و سے شیخ نظام الدین اولیاء اور نمازنامہ است
مے کرد از ملفوظات شیخ نظام الدین کتابے منعی بانوار المجالس جمع کردہ رحمتہ اللہ علیہ
مولانا شہر جلی کا پڑوی عمرید و خلیفہ شیخ نصیر الدین محمود و شاگرد مولانا معین الدین
عمرانی و استاد قاضی شہاب الدین دولت آبادی بود پیش از آمدن امیر تیمور گورکان از دہلی
بر آمدہ بکابل متوطن شد و در ہا تجا بسر برد قبرش بیرون شہر کابلے است
خواجہ بہاری لاہوری نقیہ خدشت مفسر واقف اسرار حقانی بود اولاً از مسکن خود
حاجی پور بقبضہ گودہ پور بہ نیت تحصیل آمدہ بخدشت شیخ جمال الاولیاء خواندہ سپس
بلاہور آمدہ بخدشت ملا محمد فاضل لاہوری و سائر فضیلت بست و بخت و سے سکونت
اختیار کردہ بالآخر مرید و خلیفہ حضرت میان میر گشت در سال ہزار و شصت و ہجری
وفات یافتہ بلاہور مدفون گردید

شہاب خوب اللہ آلہ آبادی نامش محمد یحیی برادر زادہ و داماد و خلیفہ شیخ محمد افضل
آلہ آبادی بحرامواج علم شریعت و طریقت بود پسر سیزدہ سالگی از تحصیل علوم متعارفہ
مستراغ حاصل نمودہ موافق تربیت و تعلیم پیر خود مدارج سلوک را طے کردہ ہم پیلویش
خود بر آمد و بعد مرشد خود تمام عمر امور خلافتش انجمنام داد کتب و رسائل بسیار

تصنیف کردہ اناجملہ القول النصح فی صلوٰۃ التسبیح والکلام المفید فیما یعلق بالشیخ والمريد والکلمات
الموتلفہ فی المقاصد المختلفہ ولبضاعة مزجاة واماخذ الاعتقاد فی شان الصحابة واهل بیست
المجاد وشرکین الادواق فی مخرق الطبايق وخصائصہ الاعمال ووفیات الاعمال
بہ خط الفحاشات الانس لما جائی وچهار مجلد کتب وراظهار حقیقت تصوف مشہور و معروف
اند شیب و در شنبہ یازدہم جمادی الاول سال یک ہزار و یک صد و چہل و چہار و تہری بخوار
رحمت حق آسودہ بجنب پیر و مرشد خود و را کہ آباد ہدفون گشت کان الشیخ قطب تارین
رحلت اوست

حرف وال معلوم

و اما گنج بخش لاہوری نام شریف علی غلام غزوی است شجرہ نسب ادب امام حسن
بن علی رضی اللہ عنہما انتہی سے شود از اولیائے متقدمین جامع علوم ظاہر و باطن غابر و ہشتی
منہر خوارق و کرامات حنفی المذہب بود و عیسا دہ مرشد خود شیخ ابو الفضل بن حسن خستلی
با دیگر مشایخ کبار مجتہدین ابو القاسم گورگانی و ابو سعید دالانچ و ابو القاسم قشیری محدث صحبت
یافتہ فوائد کثیرہ حاصل کردہ و در ان مشہر با شاہ مرشد خود و انہ غنہ غنی بلا ہودہ آندہ
ہنگامہ فضیلت و شجاعت گرم نمود و در بدرس و تعلیم و شیب بہ تلقین لبر سے شہر مود
بیسے علما و صالحی ارداسن تریہ بیت او بر خاستہ تھا چہ بسیار از وہادگار اندازان جمہلہ
کشف المحجوب شہرت فاد و سال چہار صد و ششتہ شہر پنج ہجری رحلت فرمودہ در
خانقاہ خود بلاہور زیر زمین آسودہ

ملا در ویزہ پشاور می جامع علوم ظاہری و باطنی مرید و فاضل سید علی خواہن بود و در وق
زنا و تہ و ملاحدہ و رخصتہ بنایت سے گوشتید و با کثرت مباحثہ کردہ بلکہ ساختہ غصہ
با عیسے ملوٹے و ہایزہ طحد کہ خود را پیر روشن نام نہادہ بود چہا کردے کتاب
مخرن الاسلام بزبان پشتو تالیف نمودہ نام تمام ماند پسرش ملا عبد الکرم اورا با نام رسا خید
ہر قدر ذہنیست ملا در ویزہ است در ان علامہ معارف و حقائق تذکرہ احکام مشہور
شریف بسیار است و انچہ از کتب پسرش عبد الکرم است در ان اکثر حقائق و مسائل

مذکور شده و مخزن الاسلام نافذ شرعی است مسیحی بشرح کلمات باقیات مرآتاً دروینده و در
سال یکیزار و چهل و هشت هجری وفات یافته

حافظ و از پیشاور می ناست محمد احسن و حافظ محمد صادق و اعظم بن حافظ
محمد اشرف خوشالی پیشاور می در فقه و حدیث و اصول یگانہ روزگار از دو دمان علم و فضل بود
اکثر علوم از والدہ ماجدہ خود کہ عالمہ و فاضلہ بود تحصیل نمود و بر مسند افتاد و افاضت
متمکن شد و تمام عمر گرامی بدرس طلبہ و تالیف کتب صرف کردہ منہج الباری شرح فارسی
صحیح بخاری و تفسیر سورہ یوسف و تفسیر و تخریج نامہ و فقاہ نامہ و حاشیہ شرح قاضی
سبارک بر سلم و حاشیہ تہذیب الاخلاق و مسند و غیرہ رسائل و کتب از تصانیف اوست
بعمر شصت و یک سالگی بمردود دانندہ صد و شصت و ستم ہجری رحلت فرمود
بابا داؤد مشکوٰی کشمیری از علمائے نامدار کشمیر در فقه و حدیث و تفسیر و حکمت و
معانی یطولی داشت و حافظ مشکوٰۃ المصابیح بود پدرین وجہ اورا مشکوٰی مسمی گفتند
علوم متداولہ بخیر دست خواجہ حیدر چرخ اکتساب کردہ و علم باطن پیش بابا فیضی الدین
و خواجہ محمود نقشبندی حاصل نمود کتاب اسرار الاخبار و حالات سادات و درویشان کشمیر
اسرار الاشجار و منطق الطیر منظوم از تصانیف اوست و بسال ہزار و دویست ہجری
و ناست یافند و کشمیر متصل خیر گاہ مدفون گشت

مولوی سید دلدار علی گھنوی مخدوم الشیخہ ابن مولوی عین الدین بن عبد اللہ
رضوی در سال یک ہزار و یک صد و شصت و شش بقصبہ جائیس یا شیر آباد متولد شدہ و او
اولی کسے است کہ در اہل تشیع بہ ہندوستان دعوی اجتراد کردہ و جمعہ و جماعت بدان
غریب نظر آورده در مبادی احوال علوم عقلیہ و لایفضا کے ہندوستان مثل سید غلام حسین
و کنی اکہ آبادی و مولوی حبیب الرحمن علی دلدار اجماعاً سند علی و مولوی باب اللہ شاگرد
ملا محمد اللہ سند علی استفادہ شدہ و بعد فرخ از عقلیات و در کربلائے معلی از آقا پادشہ
بہمانی و سید علی طہا علی کئی اکتساب علوم فقہ و حدیث و اصول کرد و در شہر مقدس
از سید مہدی بن سید ہدایت اللہ استفادہ و اجازت یافتہ بوطن مالوت رجوع نمود

و یافادہ و تعلیم طالب مذہبی سے کوشید کتب ذیل از تصانیف وینہ اساس الاصول -
 مواظبت حسنہ شرح باب الصوم حدیث المتقین مصنفہ اخوند مجلسی - و شرح باب الزکوۃ
 از کتاب مذکور - و عباد الاسلام در پنج جلد طمان و شہاب ثاقب و صوارم الالہیات و
 حسام الاسلام و احیاء السنہ و رسالہ ذوالفقار و رسالہ غیبیت و رسالہ جمعہ و حاشیہ بر شرح
 ہدایہ حکمت فلما صدر او تفتی الافکار و مسکن القلوب و رسالہ حبیبیہ و رسالہ آثارۃ الاحسنان
 در عہد سلطنت غازی الدین حیدر بادشاہ اودھ بمقام لکھنؤ بشب نوزدہم رجب سن
 یک ہزار و دویست و سی و پنج ہجری وفات یافتہ در مقبرہ حسنیہ و قلع لکھنؤ مدفون شد تجاوزا اللہ
 عن سیأتہ و ۷۰ و رسالہ دوازده صد و بست و ہفت ہجری مسجدی تعمیر فرمودہ شاعری
 تاریخ آن گفتہ و ہر ہذا ۷۰ و لبر زہر اود لدا علی بن کامل اندر بہار و اتقانہ ساختہ چون مسجد
 شدہ تاریخ آن پشیدر اقصائے ثانی شد بنائے بالآخر صاحب التہجہ در عہد سلطنت
 غازی الدین حیدر بادشاہ اودھ بمقام لکھنؤ بشب نوزدہم رجب سن یک ہزار و دویست و
 سی و پنج ہجری وفات یافتہ در مقبرہ حسنیہ مدفون شد

مولوی دین محمد سندیلہ بن وجہ الدین ابن شیخ عبدالسمیع قاضی زادہ سندیلہ
 دانشمندی محدث و مدرس بود توکل و تقوی شعار خود داشت در اوائل صدی سیزدہم
 جہان فنانے را پرورد نمود

حرف ذال معجمہ

مولوی ذاکر علی سندیلہ بن مولوی ابر علی ابن مولوی محمد الدین سندیلہ شارح علم العلوم
 جوئے فارغ تحصیل بود والد ماجد خود و تیز مولوی حیدر علی سندیلہ تربیت و تعلیم یافتہ
 بعالم جوئے ازین جہان فانی ہنگام غسل غدیر آبے کہ آن را ہندی تالاب گویند
 روبروی والد خود غرق بجز شہادت گردید ۷۰ این نام نہایت است کہ گویند جو ان مروثہ
 اسطر اللہ علیہ شایب الرحمتہ والتفہان

حکیم ذکا خان ساکن اگرہ طبیبہ حاذق در سلسلہ ملازمان مادہ جو سینہ صیادالی
 گویا از نظام داشت در سن دوازده صد و نہ ہجری وفات یافتہ قبرش اندر احاطہ

درگاه شاه علاءالدین واقع اکبر آباد موجود است و آن را از سنگ مرمر ساخته اند بر آن تاریخ فوت و کشفش است و در دهانه کاخان عالم قانون حکمت به که دادای عقل کل بر دست او بوسه شب آویخته و بستم ز شوال به بهرم کوچه زوزین کوچکه کوس به خردگفت از سر انوس تار به شد از دنیا میج وقت انوس

الحرف الراء الهموله

راج ابن داود احمد آبادی انهم صفر ششم به شصت و هفتاد و یک در احمد آباد ولادت یافته صرف و نحو منطق و عروض و غیره از محمد بن محمود مقری حنفی درس گرفته و علم معانی و بیان از محمد بن برهان الدین و علم اُنیست و کلام بخیریت محمد بن تاج الحنفی اکتساب نموده در علم فنون تجرید اگر و طبع را کمال بشعر داشت و اعجازت الفیه حدیث از سخاوی گرفته در سال بهصد و چهل و هجری رحلت فرمود

رحمت الله مستمدی از کابر علمای عاقلین بود از سنه به یکصد و پنجاه و یک اقامت گزید در سال بهصد و نود و هجری بمکه معظمه رحلت فرمود

حافظ رحمت الله که آبادی اصلش از نجاب است در صبی بر و چشمانش بعارضه چپک بسته بهر شد و چون بسن تیز رسید قرآن مجید باندک زمانه یاد کرد کتب صرف و نحو از علمای عصر زبانی خواند و همچنین کتب اکثر علوم از اساتذ و وقت خواند بغایت ذکی الشیخ و جمید الحافظ بود و گویند که از مشغولان سه مرتبه عبارت کتب درق و رق بینا رسیده گرفت قلموس القدر در شش داد یاد کرده کتب صحاح سه بر زبان داشت در آنکه آباد تا اهل شهر و رحمت اقامت انداخته چهارم رمضان المبارک روز سه شنبه سال در آنکه صد و نود و سه هجری ازین جهان رحلت فرمود رحمه الله علیه

مولوی رحمت الله مقری محلی پسر سوم مولوی ابوالشیرین ملا محمد ولی بن قاضی غلام عظمی بن ملا محمد اسعد بن ملا قطب الدین سهاوی شاکر و غم خود ملا خورشید از تحصیل علوم در سه فراغت یافته به مقام فاضلی پور زمانه طبع شرح اقامت افکند و در سه موسسه چشمه رحمت خریب داده تعلیم علوم متداوله متوارثه از معقولان و منقولان است

بطلبه میداد خلقی از فیض و سکه کامیاب می شدند بتاریخ شانزدهم جمادی الاول سن سیزده
صد و پنجاه هجری بخاری بود رحلت فرموده مدفون گشت

شیخ رزق الله دهلوی عم کان شیخ عبدالحی محمدت دهلوی متخلص بهشتا قی مرده
فاضل و کامل و عارف از نوادر روزگار از مردم سلفت یادگار جامع فضائل صورے و
معنوی بود و طبع موزون در هندی و فارسی داشت و رساله های هندی او بهیم آیین و
جوت زنجین پیش ارباب شوق و ذوق مقبول و مشهور اند متخلص او در هندی راجن و در فارسی
بهشتا قی در سال هشتصد و نود و هشت هجری رحلت نمود در مشاق بقوم تاریخ وفات
او شیخ محمد شین دهلوی یافتند رحمه الله

مولوی رستم علی قنوجی ابن مولوی علی اصغر قنوجی در سال یازده صد و پانزده هجری
متولد شده از مختصرات نامطولات کتب درسیه بخیر دست و الذی خود تحصیل کرده بعد وفات
پدر ساقه فراغ در سال یازده صد و چهل هجری بخیر دست ملا نظام الدین لکهنوی خوانده بخیر
افاده و فاضله جانشین پدر گردید تفسیر صغیر که در ایجاز عبارت بجایالین بهدوش است و
شرح منار و رعایه اختصار از تصانیف شهیره دوست در سال یازده صد و
هفتاد و هشت هجری رحلت فرموده

مولانا رشید الدین خاں دهلوی از ارشد تلامذه مولانا رفیع الدین دهلوی و بهین
و تا و طبع نقاد و در علم کلام کمابی وافر داشت بشوکت و بجزایب باریقه ضیقیه مقدمه
متعه و غیره رسائل در و نه سبب اهل تشیع از تصنیفاتش یادگار و در سال دوازده صد و
چهل و نه هجری طاری روحش بادرج علیین برادر کرد و الله متعالی

مولوی رضا حسن خاں کاکوروی ابن امیر حسن خان از خدم زادگان
کاکور است سیزدهم ذیقعه یوم پنجشنبه سال دوازده صد و چهل و شش هجری ولادت
یافته حاجی محمد سعید بغدادی چند قطعه تاریخ و ولادتش بزبان عرب نظم نموده ازان جمله
این است **شرف العصر** مولود و فاق به و ناده ثانی محمد بن لایق قد زمان الوجود و ذوات
و فطانت و بهی داشت بهر پیروه ساکی از تحصیل علوم متعارفه فراغ یافتند

خصوصاً در انشای عربی و فارسی نظماً و نثر گوی سبقت از اقران ربوده مشارالیه اہل کمال گشت محققان در بنگال مشہور و معروف اند بخیر آن قصیدہ انموذج الکمال ہموزن و قافیہ قصیدہ برودہ در سال دوازده صد و شصت و چہار ہجری تصنیف فرمودہ چنانچہ

بجائز آن مے فرماید **تم المدح فقد ادرخت موئماً انزل الایجاز والحمیم** و شرح آن بدو اوزہ صد و شصت و پنج ہجری نوشتہ در آن وقت نوزدہ سالہ بود دیگر مطارح الاذکیا در حل عوینیات علوم مختلفہ است و این ہر دو کتاب بنظر مؤلف رسیدند الحق کہ ازان لیاقت علمی مصنف ظاہر مے شود آخر باقتضای کل نفس ذائقۃ الموت دین شہاب ہلک بنگالہ سفر آخرت گذرید رحمۃ اللہ علیہ

مولوی رضا علی خان بریلوی ابن محمد کاظم علی خان بن محمد اعظم شاہ ابن محمد سعادت یازخان بہادر اراجلہ علمائے بریلی ملک روہیلکندہ و از عالمکہ افانغہ بریج است بزرگان شان پیش سلاطین دہلی بر عمدہ ہائے جلیلہ منصب شش ہزار سے سرفراز و ممتاز بودند و سے بسال بست و چہارم صدی سیر دہم ہجرت متولد شدہ بخدمت مولوی خلیل الرحمن مرحوم بمقام ٹونگ تحصیل علم و رسی کردہ بآخر بست و سے سالگی از کتساب علوم متداولہ فراغ یافت مشارالیه انانثلی و اقران گشت خصوصاً در علم فقہ مہارت کامل داشت تذکیر بر تاثیر و مشہور و معروف است بالجملہ نیست کلام و سبقت سلام و زہد و قناعت و حلم و تواضع و تجربہ از خصائص و سے توان شہر دوم جمادی الاول سال ہشتاد و دوم صدی سیر دہم ازین سرے بے پورہ رحلت فرمود رضی اللہ عنہ بر شریح باباے موحدہ تازی و راے ثقیلہ ہندیہ ہر دو مفتوح و یاے تختانی ساکن و رحیم قار سے موقوف گردے از افانغہ اند کہ ایشان را روہیلہ نیز گویند

شاہ رضا لاہوری قادری شطاری از اکابر علمائے و کلمائے مشائخ لاہور صاحب فتوی دارشاد بود فتوحات ظاہر و باطن ہر انچہ بدو پیوستہ در پنجاب بکسی سیر نگشت بتاریخ دوازدهم جمادی الاول سال سیر دہم از ہمدے دوازدهم رحلت فرمودہ مرقدش بلاہور مست

شیخ رضا فقیہ کشمیری ابن محمد بن مصطفیٰ رفیقہ کنیت و سے ابو حمزہ است بسال
دوازده صد و پنجاه و پنج ہجری متولد شدہ از پدر بزرگوار و اعظام وجد و مادر سے خود شیخ نعمت اللہ
بن اشرف ابو بکر و علوم تحصیل کردہ فقیہ و محدث و مشرکشت و بدرس علوم مذکور اشتغال
داشت و بہر کہ وہ بہت سلامت سے کو و در پس تعلیم و تحریم و متواضع بود و باہ شعبان سنین
دوازده صد و ہفتاد و شش ہجری رحلت فرمود

میر رضی الدین از علماء کشمیر فاضل کامل و شجر بود بزبان تسلط مزاحیر بہ محلہ قطب پورہ
در سن مقرر شدہ با کثر علوم تالیفات جمیدہ دارد و خترو سے بجا لکاح بلایہ و زور آمد
مولوے فقیر محمد لاہوری و حسن الدین حنفیہ مطبوعہ مطبع نو کشور بصفحہ ۷۷۳ اولاً و فائش
در سن انصہ و پنجاہ و شش ہجری نوشتہ باز بہمان صفحہ در ذیل ترجمہ میر موصوف
وفات او در سن انصہ و شصت ہجری تحریر سے فرمایند ہماغم کہ صحیح کلام است و وجہ
تکرار ترجمہ چیست بجز انیکہ بر مساحت قلم ناسخ محمول شود

مولوی رضی الدین ولد حبیب الدین قاضی کانپور کہ بزور رضا و تسلیم آراستہ بود
بحکم قضا در سال دوازده صد و شصت و دو ہجری در بلدہ کانپور از دولت سرا سے فنا
برادر القضا سے بقا متافت مولانا محمد سلامت اللہ کشفی ادام اللہ بر کاتہ تاریخ وفاتش
چنین یافتہ ۷۷۵ ہال باغ شرف مولوی رضی الدین با قضا ہفتہ پنجا کش چو افتاب بہر چہ
ذبیح عقل چو سال وفات او جسم بہر غصہ گفت بمن ہاے ہاے ہاے در بیخ ۷۷۵ -
میر سید رفیع الدین محدث ساکن گاہرہ آہاے کراش ہمہ علماء و صلحا بودہ اند و انیر
و انشمنہ و محدث بود و ہمایہ جو و سخاوت و خلق و لطفت داشت و معقولات شاگرد
مولانا جلال الدین دقانی و در حدیث شاگرد شیخ شمس الدین محمد بن عبدالرحمن السخاوی الحافظ
المصری است و ہمش از شیراز بود تولد او ہم در انجا است در زمان سلطان سکندر بودی بدہلی
تشریف آورد سلطان سکندر را در حق او اعتقاد عظیم پیدا شد وی باذن سلطان سکندر در گاہرہ
اقامت فرمود وفات او در سال انصہ و پنجاہ و چہار ہجری شدہ قبرش بہر انجا است
کہ خانہ او بود رحمۃ اللہ علیہ

مولانا رفیع الدین دہلوی ابن شاہ ولی اللہ دہلوی از اجلہ علمائے وقت بود
مقدمہ العلم در سالہ ہجری ۱۰۷۵ و کتاب التکمیل فی رسالہ دفع الباطل و اسرار الحجۃ و ترجمہ
قرآن مجید بزبان اردو تحت اللفظ از تصانیف و سہ ہستند گاہی شعوبہ گفتی چنانچہ
غزل مولانا عبد الرحیم دہلوی را کہ در بیان ماہیتہ نفس بچواب غزل عربی شیخ الرئیس بود
نمیس نموده بسال دوازده صد و چہل و نہ ہجری رحلت فرمود دفع اللہ درجاتہ فی الجنات
مولوی رفیع الدین مراد آبادی ابن فرید الدین علم حدیث بخندست مولوی
غیر الدین سورتی شاگرد شیخ تمہیدات سدی و نیز بخندست شاہ ولی اللہ محدث دہلوی
حاصل نموده و بامولانا شاہ عبدالغفور دہلوی محبتہای تحقیق و تدقیق داشت مرید و شیخ
محمد غوث لاہوری بود و بحرین شریفین رفتہ رنج و زیارت شرف شدہ و کتابے در حالات
حرمین شریفین تالیف کرد کتاب قصہ الالہاں بذکر الحال و المال و سلو الکیسب
بذکر الحسب و ترجمہ علین العلم و شرح اربعین نوے و کثر الحساب و تذکرۃ المشائخ
و کتاب الاذکار و تذکرۃ الملوک و مشعر غنیۃ الطالبین و تاریخ افاغنه مشہور ترین از
مصنفات ویند پانزدہم ذی الحجہ سال دوازده صد و ہنزدہ ہجری در مراد آباد بمصر
استقامت یافت -

مولوی روح اللہ لاہوری در سال یازده صد و ہفتاد و یک ہجری متولد شدہ
باکتاب علوم پرداخت در صرف و نحو و منطق و معانی و حدیث و تفسیر و اسانے نظیر خود
نداشت شاگرد رشید مولوی محمد سلیم لاہوری بود حکام عہد شہر نجیہ سنگوہ وغیرہ
ادب وے بغایت مے کردند و ان زمان کہ سورش سکھان در لاہور بدرجہ غایت
رسیدہ بود او سب کہ در لاہور آثار شرع جاری داشت فتوائے او نزد علمائے
عصر مقبول مے شد در مکہ معظمہ رقتہ بلے روز ہماہ رمضان شریف قرآن مجید
حفظ کرد صاحب تصانیف بود و وقت مراجعت در معمورہ یمن بسال دوازده صد و چہل
ہجری وفات یافت

شاہ رؤف احمد مصطفیٰ آبادی نقشبندی مجددی مصطفیٰ آبادی براہ منالہ زاد

شاہ ابوسعید دہلوی فقیہ و محدث و مفسر و کسب علوم ظاہر از مولانا شاہ عبدالعزیز کردہ
 حشرۃ خلافت خاندان لقبند یہ از شاہ غلام علی یافتہ در بھوپال مقیم شدہ تفسیر رؤس فی
 بزبان اردو تالیف نمود کہ آغاز آن در دوازده صدوی و نہ و اختتام آن در دوازده صد و
 چهل و ہشت ہجری بظہور پیوستہ و نیز دارالمعارف در بیان ملفوظات مرشد
 خود و دیوان رافت در اشعار ہندی و فارسی از تصنیفات اوست و در ہشتوار رافت
 تخلص سے کرد از بھوپال بعزم زیارت بیت اللہ روانہ شدہ بسوار سے جهاز
 در سال دوازده صد و سہ ہجری انتقال فرمود

حرف زائے معجم

مولانا شاہ زاہد بخاری احمد آبادی محدث و فقیہ حنفی المذہب مرید شاہ عالم
 گجراتی درس علوم سے داد تا بیخ ششم شعبان سال مشیت صد و دوسہ ہجری و قاسم
 یافتہ و بہ احمد آباد گجرات مدفون گشت

ملک زین الدین وزیر الدین ایٹشان دو برابر گو در علمائے کرام
 سعد و نیستند لکرا از انبیاء روزگار و صلحا سے است و محب العلم و العلماء بودند اسناد
 ذکر شان دین مختصر بمقتضای المرحوم من اصحاب شمس اوتبر کا کردہ سے آید۔
 ملک زین الدین از دکائے خان جہان کہ از بی اعام سلطان سکندر لودی سے
 توفیق بر خیرات و مبرات رفیق حاش بود و بجلال و صلاح و تقوی سے وعدہ سنگاری اکثر شایخ
 و علمائے وقت را با و بختی در جوئے بود و سے ہمارہ تلاوت قرآن مجید بحالت نیام
 سے کرد و علی ساختہ کہ تا سینہ و سے بلند بود و بران قرآن مجید سے نہاد و استنادہ
 تلاوت سے کرد و تمام متعلقان اواز خرد شگامان و غیرہ از نصف اخیر شب ہر اسے مسجد
 بر سے خاستند و تا وقت چاشت در منزل او حشر باشند و دست و زبان بوجہ
 شغل اوراد و غیرہ کار سے فی شدہ گویند کہ وی را شب بچہ بروح مظہر رسول اللہ صلی علیہ
 مقدار چند من برنج قبول سے پختند ہر ہر پنجی سے کرت قل ہو اللہ احد خواندہ می و ہمہ
 دور ایام مولد آن حضرت صلعم ہر روز یک ہزار تنگہ زیادہ سے کرتا و روز دوازہ ہجری

دو اتارہ ہزار تنگہ خرچ سے شد متکمکہ بالفتح و کاف عربی بمعنی قرص ریلج خواہ از زر باشد
خواہ نقرہ یا مس و این مقرر شد نکتہ است

ملک زبر الدین بخت و ملازمت برادر کہ در گاہ و در سلطانی داشت اکتفا کردہ
روزگار بر تجربہ گزاری نمود و قریباً یکہ در حوالی دہلی بود و ملکیت گرفتہ بعد از و صلیح او صوفیان
خوش سے گذرانید چون ہر دو بہادران التراناکا بہر دو چہار شنبہ و کاسے شہادت خود
مے کو دیند چنان شد کہ ایشان سے خواستند لینے زین الدین و رسد نہ صد و بیست
شش ہجری مسموم و فات یافت وزیر الدین ہمراہ سلطان ابراہیم ابن سلطان سکندر
بودے در سن ہصد و سی و دو ہجری شہید شد قبر او جانب غربی حوض شمس
واقع دہلی است

زین العابدین ہلوی عرف شیخ اٹھن دہلوی جو مادری شیخ عبدالحق محدث
و اشہد کامل متورع و متعبد و در فایت خشوع و انکسار و تادب و وقار بود بہمان دفعہ و
آداب کہ در میان مردم کے بود و درون خانہ نیز بودے و زیالش دائم بذکر الشاہ سے رفت
و حلیہ در فایت جمال و زینت داشت کہ او را علم و تقویٰ از جہین دئی اللہ کے بود
اکثر احوال صائم بودے و در تقیہ احتیاط تمام داشتی سلطان ابراہیم بن سلطان سکندر
بودے دے را بجاہت خلش خواہ قبول نکرد وے مرید مولانا اسماعیل الدین و مشاکرہ
مولانا علیہ رحمۃ اللہ علیہ وفات اور سال ہصد و سی و چہارم ہجری بمطہریہ
قبرش جانب غربی حوض شمس در دہلی است

شیخ زین الدین خواہے تخلص فائمی صدر مستقل زلیہ الدین محمد بابر شاہ بود فور
والتعمیدی موصوف بود اور مسجدیستہ در اگرہ و در سہ کہ آن طرف آب ہون واقع شدہ و
صاحب کمالات صوری و معنوی دے در مہاجد تار کے ویدیمہ گوی و شعر و سایر جزئیات
نظم و نثر و انساب کے عدیل زبان خود بودے گویند کہ مجلس اول کہ بابر بادشاہ را را از سہ
مہود پر رسید کہ سن شہادہ چہار ہشتاد وے سے البتہ ہمہ گفت کہ قبل ازین پانچ سال
چہل سالہ بودم و حال چہل سالہ ام و بدو سال دیگر چہل سال تمام می شود و از دست

قطعہ ہذا غم گریبان گیر شد سرد گریبان چون کشم پشوق دامگیر آمد پناہان چون کشم
اے گریبانم ز شوق تار و دامن چاک چاک بنیے کوپا در دامن و سرد گریبان چون
کشم دے تار بنیے نوشتہ مشکبیر فتح ہند وستان و شرح خواب آن و داد سخنوی
دران دادہ و فاقش در حد و چنار گڑھ بسال شمس و چیل رودادہ در مدرسہ خود با گره
مدفون گشت

خواجہ زین الدین علی بن تور کشمیری را بنواری از علماء کشمیر شاگرد شیخ یعقوب
صرفی و ملا تقی الدین ہال و مرید شیخ حمزہ بود در واسطہ عمر بزمین شریفین رفتہ و شیخ ابن حجر مکی
اجازت حدیث یافتہ بشمیر و پس آمد بہ تدریس علوم صرافت الاوقات بود و بعد وفات
بجملہ را بنوارہ کہ مسکن دیست مدفون گشت

مولوی زین الدین کشمیری ابن خواجہ عبد اللطیف دانشمند کامل ذکی الطبع بود طبع
موزون داشت اشعار فصیح سے گفت در اکل حلال کمال عطا بود بسمہ بیجاہ دو و سالکی
بسال یازدہ صد و بیجاہ و پنج ہجری وفات یافتہ بجملہ را بنواری منحلالت کشمیر قریب خواجہ
زین الدین علی جد خود مدفون شدند

حضرت سید محمد

مولوی سخاوت علی عمری جوہروری ساکن قصبہ منٹہ یا ہون مضاف جوہر کشمیر الدین
والتذکرہ کہ از ذات اجماع صفات نشان مرطوبہ علوم را فیضی قام بود و لا دست
ایشان در کسین دوازده صد و بیست و شش ہجری و قور یافتہ از مولوی قدرت علی
رمدوے و مولیٰ عبدالحی و مولیٰ و مولیٰ محمد اسمعیل و ہاوسے و مولیٰ احمد اللہ
انامی اکساب علیم تعلیم و عقلم فرمودہ مدرس و افادہ طلبہ ہم تن متوجہ بود و مسجد
جامع جوہر کہ از تعمیرات سلاطین شمس قیہ است البقیعہ اہل تشیع مرکزیدعات شیعہ بود
نہر مودہ در انجا مدرسہ ربانیہ مستر قائم کرد تا حال چارہست و نماز پنجگانہ و جمعہ
سے شود و صد ہا کسان حافظ قرآن از وسے پرانیہ ہر اسے چندے در باندا ہمہ نوا سب
ذوالفقار بہادر مرحوم مدرس مدرسہ آنجا بود و سوز و رانی و درگاہ مشاہیر حضرت ایشانی

شرف یاب شد اول در محفل شہر یکان اوستادی مولانا محمد شکور غفر اللہ له و دوم در فتح پور
 بفردگاہ مفتی محمد اسد اللہ مرحوم ذات پاکش ہریان بجال طلبہ یافتہ و سہ جزئیات
 بیت اللہ الحرام مشرف شد پھر انجاشتم شمال سال دوازدہ صد و ہفتاد و چہار ہجری
 جان بجان افریقہ تفویض نمودہ بچہ المعلی مد فون گشت التوحیم فی احادیث النبی الکریم
 در حدیث و رسالہ اسلم و منطق و رسالہ تقویٰ و رد بدعات و عقائد نامہ اردو و رسالہ
 کلمات کفر و رسالہ اسرار فقر و جواب سوالات تسعہ از مولوی شیخ محمد محفل شہری
 و رسالہ عرض نیک در مناظرہ شیعہ و رسالہ عرفان در اوقات و رسالہ تعداد لغات
 و غیرہ از تصانیف مشہورہ او مستند بکتاب علمائے ہند از ذریعہ دامن تربیتش برخاستند
 از انجملہ مولوی سید خواجہ احمد نعیم آبادی و مولوی کریم علی جوہری و مولوی حبیب علی
 جوہری و مولوی محمد شریف جوہری و ملا غلام محمد جگدیس پوری اعظم گڑھی و مولوی
 شیخ محمد محفل شہری و مولوی محمد یعقوب بہاری و مولوی شجاعت حسین و مولوی محمد
 غلام پوری و مولوی غلام جیلانی بانیہ پوری و غلام پوری و مولوی فیض اللہ مولوی اعظم گڑھی
 و مولوی رحیم اللہ ساکن ضلع ہنسی مشہور اندوہی را حق تعالیٰ چہار مرتبہ عطا فرمودہ یک
 مولوی محمد دوم مولوی حکیم محمد ضیہ موم مولوی محمد شبلی چہارم مولوی حافظ ابوالخیر محمد علی
 ذکر این چہار بنہ محل خود خواہند اند التبار اللہ تعالیٰ

مولوی سراج الحق بدریونی ابن مولوی فیض احمد بدریونی اند عالم کامل و فاضل مکمل
 ذہن نقاد و طبع و قادر و ادوات شان در سال دوازدہ صد و چہل و شش ہجری
 بمصنف و جوہرہ ظہور انگند اخبار الحق نام تاریخی او شان است اکثر کتب مروجہ پیش
 والد ماجد خود گذرانیدہ و تکمیل تحصیل بخدمت خاں خود مولوی نور احمد بدریونی نمودند
 و مشرف بہ بیت از مولوی شاہ فاضل رسول بدریونی یافتہ با فاضلہ و قادر ہمہ تن متوجہ
 ہستند درین جزو زمان کہ علم و کتاب و علماء و گورانہ ذات شریفش را از مغنمات
 آن شہر و رسالہ سہراج الحکمہ و فلسفہ و تشریح رسائل معیاری بہاد الدین عالی
 و تشریح میزان منطق و حاشیہ بر کتاب معتقد فقہ و رسائل طبعہ و دیوان عربی

وفارسی از تصانیف شان مطرح انظار علماء وقت اند سلمہ اللہ وبقاہ ورتقاہ اسے مایمتناہ
 حکیم سراج الدین شاہ جہان آبادی از مشاہیر اطباءے شاہجہان آباد علماء
 زمانہ بود در تصانیف و کتابت شہرتے داشت چراغ دین و انتخاب بحر الکلام و علم روز و
 عقل افراد حکمت ایمانی و سراج منیر و سراج ہدایت دلب لباب غنوی مولانا شیخ
 و دستور العمل علماء متقدمین و عقلاء سابقین و مجموعہ گل وریا حین قانون العلاج
 از تالیف اوست

سراج الدین علی خان اکبر آبادی آرد و تخلص محقق زبان فارسی چراغ ہدایت و
 تذکرہ شعرا و موسوم بجمع النفایس و تبنیہ الغافلین مضمن خوردہ گیری شیخ علی حنین گواہ فضل
 اوست علاوہ فارسی در ریختہ گوئی ہم کماے داشت بروقت برہادے دہلے
 حسب الاشارہ نواب سالار جنگ بہ لکھنؤ رفتہ ہما نچادر سال یاد دہ صد و شصت و نہ
 ہجری وفات یافت

مولوی سید سرفراز علی سندیلی ولد میر محفوظ علی ولد میر محمد صالح کہ سلسلہ نسبتش
 بہ سید ناموسی کاظم رضی اللہ عنہ میر سہ در سال دواز دہ صد و سی و شش ہجری ولادت
 یافتہ بخدمت علماء زمانہ خود اکتساب علوم مرویہ متداولہ نمودہ فراغ حاصل کرد ادا بہر اک
 تعلم تاحال اشتغال بہ تعلیم طلبہ دارند و خلیفہ مجاز شاہ غلام رسول کاپوری رحمۃ اللہ علیہ
 اند سلمہ اللہ وبقاہ

شیخ سعد اللہ بنی اسرائیلی لاہوری از شاگردان رشید شیخ اسحاق بن کا کو
 لاہوریت خود را بنی اسرائیلی می گفت اطراف مختلف داشت ابتدا تشریح بود بہ یکبار ترک
 تفسیر نمودہ و ترکیب جمیع نواہی شدہ با مطربہ تعلق پیدا کردہ بالرش سفید و در بازار
 مے گذشت ہر دین پیش گرچہ خلق گرفتاری زمانہ سابق بہ عشق آمد و نمائد نشاے
 نہا سبب بہ مردم خاکپای اورا از بس حسن عقیدہ بجای تو تیاے کشیدند و عقیدہ ولایت باو
 داشتند دوران حالت در عین غمخس ورس مے گفت واز اسباب جمعیت ہر چہ
 داشت و در عشق آن نگار در باخت شبے باو شراب مے خور و کہ جمع از مختبان با اتفاق

طلبہ کہ نسبت تلمذ بادداشت ہجوم نموده بحسب اصلاح حال اوادراہ دیوار بخانہ اودرآمدہ و
 آلات ملا ہے و مناسبت شکستہ خواستند کہ او را تفریہ نمایند همان سخن را بزبان آورد کہ
 بہ خلیفہ ثانی امیر المؤمنین عمرؓ گفتہ بود کہ اگر نایک تا شروع کردہ ایم شما سہ نام شروع
 را از کتاب نموده اید پس شما بتفریہ منرا دار تریہ کہ بہ پنجس بے اذن ازراہ دیوار سرزدہ
 درین خانہ در آمدید آن جماعہ متفعل و مجمل مشدہ باز گشتند بعد از آن کو فقی توبہ نصوح یافتہ
 و کتاب احیاء العلوم را دستور خود ساختہ پیوستہ بعیادت و ریاضت سے گذرانید
 تصانیف بسیار مفید و عالی نوشتہ از آن جملہ شریعہ بر جواہر القرآن مصنف
 امام غزالی است جمال الدین محمد اکبر بادشاہ اورا بجلالت طلبیدہ پرسیدند کہ از کدام قوے
 گفت از جماعہ نویسندہا کہ ایشان را بزبان ہندی کالیستہ سے گویند بادشاہ را این بے
 تکلفی او بسیار خوش آمد صحبتی مستطوی داشتند او ہرگز سائل را محروم نگذاشتہ باجوہ آنکہ از
 اسباب تجارت و زراعت فارغ بودہ و مدد معاش از جانب بادشاہ ہم داشت معلوم
 ہیچکس نمی شد کہ آن ہمہ صرف و بذل و ایثار از کجا بود و خلایق درین امر حیران بودند بعد از آنکہ
 بسنہ ہشتاد و سالگی کم و بیش رسیدہ اندین سلسلے مجازی در گذشت و اصاغڑ و اکابر
 بہ تشییع جنازہ او متجاوز از اداوت رفتہ نقش پاک ما بہ تبرک بہرہ و دوش سے گرفتند
 کہ جای نہادن قدم نبود انائب من الذنب من لا ذنب لہ

شیخ سعد الدین گندوری فرائز لکھنوی ابن شیخ سہاء الدین لکھنوی جامع بود بجمع علوم
 نقلی و رسمی و حقیقی سطوت و شوکت ظاہر و باطن داشت و از اغنیایے شاکر و بذل ایثار
 مشہور بود از بسکہ طعام وافر بر فقر و محتاجان ایثار سے کردے را کندہ و سے فرائز
 گفتندے و از زبان فیض ترجمان مخدوم شیخ قیام الدین نلقب بشیخ الاسلام گشت
 ارادت و خلافت خاندان چشت از دالز ماجہ خود یافتہ و فرقہ سہروردیہ از سید اجل
 جوینیوری گرفتہ اورا ہشت پسران بودند بدریغ الدین - شہید الدین -
 شیخ بڑی - شیخ جہانگیر - امین الدین - سعد الدین - فخر الدین - رکن الدین -
 صفات و بزرگی دی تجاوز از حد احصاست بر سٹاذان شیخ رحمت اللہ لکھنوی

مولوی مفتی سعد اللہ مراد آبادی ولادت شریف اور سال ہزار و دو صد و
دو دہ ہجری وقوع یافتہ کہ تاریخش از لفظ ظہور حق و میرا رنجت برے آید و اوائل بس صبی
از کتب فارسیہ ضروریہ فراغت یافت من بعد شوق طالب علمی در سرافتاد برام پور
رشتہ شروع در صرف و نحو نمود پس ازان بمقام نجیب آباد شرح جامی و غیرہ از
مولوی عبدالرحمن قستانے خواندہ استعدادے تام بہر سانیدہ بدہلی تشریف آوردہ
بر آئند شیر محمد ولایتی و مولوی محمد حیات پنجابی و مفتی محمد صدر الدین خان صدر الصدور
اکثر کتب درسیہ تحصیل کردہ در سال ہزار و دو صد و چہل و سہ ہجری بہ لکھنؤ وارد شدہ
از مولوی محمد اشرف لکھنوی و مولوی محمد اسمعیل مراد آبادی و میرزا حسن علی محدث و
مفتی ظہور اللہ لکھنوی فرنگی علی رجوع آوردہ بعد فراغ علمی داد و داغ خود او لا بہرہ
مدرسی مدرسہ شاہی و ثانیاً بتالیف بعض مجلدات تاج اللغات ترجمہ قاموس ثالثاً
بعہد افتاے پھر ہی کوتوالی تادست بست و نہ سال مامور ماند و بدین ایام
بفرج بیت الحرم توفیق یافتہ از شیخ جمال الی سند جدید علم حدیث گرفتہ بلکہ لکھنؤ
مراجعت فرمودہ بالضرام شہدہ افتا مسترد و شد بعد غل و واجد علی شاہ صاحب طلب
نواب یوسف علی خان کہ تلمیذ وے بود برامپور رسیدہ خدمت قضا و افتا و مراجعہ
و غیرہ بدو تفویض یافت و تا بعد نواب کلب علی خان رئیس رامپور بدستور بعہدہ
موقوفہ مامور بود و واقع چار و ہم بر رمضان روز یکشنبہ سال ہزار و دو صد و نو و چہار ہجری
بمقام رامپور وے اجل را البیک گفتہ رحلت فرمود و ہا آنجا مدون گشت طاب اللہ
شراہ دو فرزند از جنہد سسمیان لطیف اللہ و بشارت اللہ عقب خود گذاشت ہر دو
برامپور قیام پذیر اند حکیم لطف اللہ در تاریخش چند اشعار عربی گفتہ مقطع آن کہ
شامل راہہ تاریخ است نیست فانا اللطیف نخصت تاریخا بسنی موتہ و اقامتہ
تدویر الجلیل یا بشری بقیل مشواہ طاب طیب شراہ بے مولوی محمد یحییٰ تاریخش چنین گفتہ
تاریخ وفات گفت سید بے گنجیہ علم و فضل صد آہ بے مسودہ و اوراق در دست
بمقام لکھنؤ کہ بہت طلب علم در آنجا دار و بود صاحب ترجمہ را دیدہ خشک

مزاج یافت دبا اصا غر کم تو جی سے نمود از تصانیف زائقہ کتب ذیل یادگار ماند نصید
الطلاب فی خاصیات الابواب القول الفضل فی ہزۃ الوصل یعقود الاجیبہ و
فی مجہول اختیار و النقاد نوادر الاصول فی شرح الفصول و در علم صرف غایۃ البیان فی
تحقیق السبحان - رسالہ ترکیب بسم اللہ و نحو خلاصۃ النوادر نوادر البیان فی علم القرآن
رسالہ منہ فی وجود الغنہ و مکررات - القول المائوس فی صفات القاموس -
نور الصباح فی اغلاط المراج ترجمہ بعض جلدات قاموس و در علم لغت ترجمہ فقہ اکبر و
وحییت نامہ امام ابو حنیفہ و ترجمہ حقیقتہ الاسلام و ہدایۃ النور فیما یتعلق بالانظاف
والشعور - و زاد السبیل الی دار الخلیل و حواشی بالا بدمنہ و رسالہ طر متخل و در دینیات -
حاشیہ بر تشریح سلم مولوی حمد اللہ سندیلی و شرح ضابطۃ التہذیب و شرح خطبہ قطبی -
و منطق - رسالہ توس قزح و رسالہ تنازع و رسالہ تحقیق علم واجب و حکمت و
رسالہ سبع عرض تنویر موسومہ مفید البصیرہ و در حساب - حاشیہ بر تشریح تحفینہ در میاست -
رسالہ تثنیم و استعارہ و در علم بیان رسالہ عروض با قافیہ و میزان الافکار شرح معیار الاشفا
و تصنیفہ لامیسہ فارسیہ و غیرہ

شیخ سعد الدین لکھنوی بن شیخ الاسلام شیخ سعد اللہ کندوری فزا ککنوی جامع ہدیہ
علم ظاہر و باطن و دام بدرس و افادہ علوم دینیہ اشتغال داشت و در مدرسہ و می طلبہ
مستعد رجوع سے کردند طبع شریفش بالکل بشعر و و تخلص او سعدی است از تالیفات
فکر اوست چو داری مولے چون قل ہوا اللہ بظلی در کش بگردا سوئی اللہ بولہ
چون دوست موافق است سعدی بہ سہل بہت جغای بہر دو عالم بنو لہ گریہ بر عیوب
کس نکنی بن خندہ بر عیب دیگران چہ ز نے بہ بست و نیم جہادی الاول سال شست حد و شتا و
و یک ہجری رحلت یدار البقا فرمودہ اعداد و مخدوم قطب الاولیاء موافق سال و فالتش اند
شیخ سعد الدین خیر آبادی یدرش قاضی خیر آباد بود شیخ اولاً از حفظ قرآن حمید فراغ
منودہ بملقہ تلمذ مولانا اعظم لکھنوی درآمد تکمیل تحصیل عاوم کردہ مرید شیخ مینا لکھنوی گشت
بعد وفات پیر خود بخیر آباد و وطن مالوف خود رفتہ بدرس و ارشاد و صرافت الاوقات ماند

تا که در سال اشت صد و شتاد و دوی و دوی وفات یافت شرح مصباح و شرح کافی
و شرح جامی و بنود و شرح رساله لکیم سنی بجمع السلوک که بسی از لطوفات و حالات
شیخ بنیاد دوی و برج کرده از دست قبتش در خیر آباد است یزاد و تبرک به
علامه سعد الدین دهلوی کنیتش از الفضايل بود شرح کثر الدقائق و ممتاز از عمده
تصانیف اوست در سن اشت صد و نو و یک هجری بجزار رحمت ایزدی پیوست
طالب شاه و جعل الجنة مثواه

مولوی سعد الدین صادق دهلوی ابن مولوی امان الله شهید بنال یازده
صد و بیست و هفت هجری متولد شده و از والد ماجد خود علوم تحصیل کرده بر سنده اساده
محقق گشت و در اکثر مساجد و معاصرین غالب می آمد تاریخ بیست و سوم ذیحجه
سال یازده صد و پنجاه و یک هجری وفات یافته و قریب مدفن والد خود مدفون گردید
هو لا اله الا الله محمد قدسی اعلم العلماء روزگار بوده اکتساب علوم از ابا احمد جندی
علامه سرخ و علامه امام الدین ابوالفتح مؤوده در سال نصد و شصت و شش هجری به
هند و سمنان آمده بملازمت اکبر بادشاه ممتاز شده کیفیت درویشی و انکسار غالب
داشت خوش طبع و فصیح و بلیغ و شفیق بر تلامذه بود صحبت او بادشاه را خوش می آمد
در سال نصد و هفتاد هجری بجزار رحمت ایزدی پیوست

مولوی اسلام الله محدث راجع لوری بن شیخ الاسلام بن حافظ فخر الدین از اولاد
ابجد شیخ عبدالحق محدث دهلوی فقیه و محدث و مفسر و علوم متداوله از والد ماجد خود شیخ
الاسلام مصنف شرح فارسی صحیح بخاری و در سال طرد الا و بام عن اثر الامام المصنف
و کشف الغطاء عازم المذنبین الاحیاء حاصل کرده و سنده اجازات حدیث و غیره یافت
جدید احمد و حافظ فخر الدین نیز علامه مشهور بود از تصانیف حافظ مذکور شرح فارسی
صحیح مسلم و شرح فارسی عین العلم و شرح حصین حصین یادگار روزگار اند با جمله صاحب ترجمه
بعد اکتساب علوم بجز اسلامت نمود بر سنده افادت و فاضلت ممکن بوده و نشر علوم
سنة کوشید با هجادی الثانی وقت شام سال و دوازده صد و بیست و نه و بقیه

دوازده صد و سی و ہجری رحلت کرد نصیب یافتہ المصنوعہ کمالین حاشیہ جلالین - محلی
شرح موطا کہ آنرا در سن دوازده صد و پانزده ہجری تصنیف نمود تاریخ آن ہذا الفوز الکبیر
ترجمہ فارسی صحیح بخاری - ترجمہ فارسی شمائل ترمذی - رسالہ اصول حدیث

بزبان عربی

مولانا محمد سلامت اللہ بدایونی کا پڑوسی ابن شیخ برکت اللہ صدیقی رئیس
بدایون عالم العلوم کا شمس بن النجوم ذات بابر کائنات مستقنی از توصیف و تعریف است
مؤلف اوراق نیر چندی خوشہ چینی خرم فیض آن بزرگوار نموده رسالہ الاسناد کہ
وقت اعطائے سبب بہ محمدی مولوی شاہ محمد عادل ارشد تلامذہ خود جناب موصوف
بزبان فارسی تصنیف فرمودہ اند بنابر بیان ترجمہ شریف کافی است ازان رسالہ
ترجمہ عالیہ بر سبیل اختصار خواہ قلم نمودہ سچے آید و ہو ہذا

بسم اللہ الرحمن الرحیم

سے گوید سلامت اللہ بدایونی مولید صدیقی نسب حنفی مذہب قادری مشرب کہ فقیر
تحصیل کتب درسیہ متداولہ از خدمت چند فضلاء سے عشر نمودہ آوگا در حدیث سن
از خدمت مولانا ابوالمعالی بن مولانا عبد الغنی بدایونی کہ سلسلہ درس ایشان بہ ملا
جلال الدین دوانی میرسد استفادہ کردہ در عرض مدت دو سال از میزان صرف تا شرح جامی
بر کافیہ و شرح تہذیب یزدی خواندم بعد ازان از خدمت مولوی ولی اللہ
رحمۃ اللہ از تلامذہ مولانا باب اللہ جوہوری بودند تحصیل قطبی و سبذی
در شیعہ یہ مناظرہ بعمل آمد بعد ازان یہی کہ مولوی صاحب ہدایہ ضرورت
مراجعت بطن خود فرمودند حسب ارشاد ہدایت بنیاد حضرت پیر و مرشد برحق سید
شاہ آل احمد مارہروی قدس سرہ النیرینہ خدمت شریف مولانا محمد عبدالدین صرف
مولوی مدن صاحب کہ در ان زمان از کلمہ مراجعت فرمودہ عزت افزای سکنت
بریلی بودند حاضر شدہ تکمیل تحقیق و تدقیق کتب درسیہ متعارفہ از دواہد ثلاثہ و قاضی
مبارک و محمد اللہ شرح سلم و مطول الفتاوی و صدرا و شمس ہارغہ و شرح عقائد جلالی

ہاں یوسف و حاشیہ ملا کمال الدین و ہدایہ فقہ حنفی و مسلم الثبوت و بیناوی و غیرہ ان
 اتفاق افتاد و جناب مولانا بفرط عنایت در اندک فرصت ہر قدر ہا کہ از ذخیرہ مبلغ معلوم
 بہ تحویل خود بدولت داشتند تفویض بمن بیج کارہ منہ نمودند و حق اینست کہ بل تحقیق
 تہ تحقیقات کہ معارف آرا و منزل استہدام علماء و فضلاء است ازین ارشاد جناب مہر و
 در کیسہ استعدادم فراہم شد و اندک بیضاغت لمن یشاء و بعد علی مرحلہ تحقیق و تدقیق کتب
 در سیہ بر طبق فرمان واجب الاذعان جناب پیر و مرشد برحق قدس سترہ فیضہ اندوز
 سعادتمندان از خدمت سراپا موبت مولانا شاہ عبدالعزیز دہلوی انارک پور ہند
 گردیدہ در صد و تحقیق و تنقیح و مستند کتب احادیث و تفاسیر افتادہ فائدہ افزین مانکہ
 فائدہ گرفتہ چنانچہ صحاح ستہ و کتب تفاسیر را از حضور مولانا سید مہر و مولانا
 رفیع الدین براور کوچک ممدوح کہ تبحر تام در جملہ علوم خاصہ علم حدیث و تفسیر داشتند
 بمعرض سند رسانیدم تا آنکہ از فیض مجاہست و خدمت این ہر دو بزرگ
 فہم معانی احادیث و ادراک حقائق و دقائق تفسیر بمذاق طبع حاصل شد آخر کار جناب
 مولانا سید مہر و فقہ کوثرانہ بحال این خاکسار فرمودہ بہ اجازت صحاح ستہ و مشکوٰۃ
 المصابیح و حصن حصین و کتاب المسائل و دیگر کتب احادیث و تفاسیر و رسائل
 مصنفہ خود و نیز کتب مؤلفہ والد ماجد خود سر فرما فرمودہ رخصت فرمودند و مجملہ
 فقیر سند کتب در سیہ تمام کمال از خدمت مولانا محمد الدین شاہ جہان پوری دادہ
 و سند کتب احادیث و تفاسیر فراڈ و سماعہ و درایہ و اجازہ ابو رورۃ الحمد للہ
 اسوۃ المفسرین مولانا شاہ عبدالعزیز دہلوی و برادر ایشان مولانا رفیع الدین دارو
 حضرت ایشان از والد ماجد خود شان مولانا شاہ ولی اللہ محدث دہلوی وارث
 حضرت ایشان حال اسانید متنوعہ خود را در کتاب الارشاد اسے مہمات الاسناد
 بر تمام تر تفصیل نوشتہ اندانتی ملوہنگا مولانا صاحب ترجمہ حسین حیات خود مسجد
 بمقام کانپور وطن خود در سال یک ہزار و دصد و شصت و ہفت ہجری تعمیر فرمودند
 کہ تاریخ بنائے از فقر ہائے - ان ہذا الامیۃ اللہ - و ما ہذا الاسجد الفردوس - و ا

ہوا فنی الحمید نے برآید چونکہ نفس قدسی آنحضرت مفید عام و مفیض انام بود صدا علم او
 فضلاے نامی زیر سایہ دامان تلمذ و درس آن خاتم العلماء بر خاستہ اند با این ہمہ کتب مصنفہ
 حضرت معزے الیہ دال بر ذخیرہ علمی شان موجود اند از انجملہ کتب ذیل هستند تحفۃ الاحباب
 و معرکہ الارادہ برق خافط در مناظرہ اہل سنت و شیعہ و تخریر الشہادتین شرح
 الشہادتین در بیان شہادت سید الشہداء رضی اللہ عنہ و تہجد کی رحمت خرد و کلام
 در بیان میلاد سرور کائنات علیہ الصلوٰۃ والتحمیات و رسالہ تہاب ثاقب و در
 سقوط کواکب و حقائق احمدیہ در علم حقائق و بحر التوحید در بیان شطیحات اولیاء اللہ
 و اسرار العاشقین و حل احوال و اشعار عربیہ و فارسیہ بطریق صوفیہ کرام و رسالہ کشفیہ
 بجواب ایرادات بعض جملہ کہ بوجہ نادانانہ قیامت از اصطلاحات حافظ شیراز بر چند اشعار
 حافظیہ وارد نموده اند و ترجمہ و تار سالہ شیخ محی الدین بن العربی در بیان لطائف
 موسومہ معانیات صوفیہ و مکاشفات قدسیہ و رسالہ لغات حالات و رسالہ
 اشباع الکلام فی اثبات المولد والقیام و رفعات کشفی و شرح ثنوی گل کشتی و رسالہ الوان
 در بیان جواز عدم جواز الوان و رسالہ در تحقیق جواز مصافحہ و معاقتہ عیدین و رسالہ مجموعہ
 استفتا کہ ابوبہ ہر یک خود تحریر فرمودہ اند و رسالہ اسناد در بیان کیفیت تحصیل علوم
 مختلفہ متداولہ و استحصال اسناد علوم از اساتذہ مولانا را طبع شعر گوئی ہم بود بنابر ان
 تخلص خود کشفیے کردند و دیوان کشفی کہ مجموعہ اشعار ابدال فارسی است مشتمل
 نمونہ از خردارے بہ میزان فہم باید سنجید چند اشعار از دیوان مذکور بطور نمونه نوشتہ
 می شوند **۱** آنالکہ بر خیال تو جان را فدا کنند بہ بیند اگر ندیدہ جمالت چہا
 کنند بہ نحو نظارہ رخ خوب تو دیدہ ہاست بہ آئے کہ خاک پای ترا تو تیا کنند بہ ترسم کہ رفتہ
 رفتہ فتد طشت من ز بام بہ یاران اگر کلافہ عشق تو داک کنند بہ غیر از جفا ندید دل من
 ز منوشان بہ این ہم حکایتی است کہ خوبان وفا کنند بہ بیار عشق بہ نشود اوزم مسیح بہ
 بیمودگی نگر کہ طیبیان دوا کنند بہ تنہا نہ من سبکو و گلزار و حسرت ہم بہ زندان تمام تکیہ
 بدوش صبا کنند بہ آئینہ را بدست نگیرند ز یہما بہ خوبان اگر معایت یار ما کنند بہ

انہر توحی شتاس فی راہ خود بگیر خاضان حق ہمیشہ بمن اقتدا کنندہ تر دامنم چنانکہ ملائکات آسمان
 نام مرا وظیفہ بجای دہا کنند و حضرت حنین بگفتہ حافظ نے رسد بکشفی تو کیستی کہ ترا مر جا کنند
 بالجملہ ہر کلمے را ز دالی است و کل نفس ذائقہ الموت مسکن دل ہر صاحب خیالے
 آہا تم آہا کہ آن آفتاب فلک تحقیق و تدقیق و رفع سوم رجب یوم شنبہ سال یک ہزار و
 دویست و ہشتاد و یک ہجری نہایت عزم بہمان ششدرہ در کانہ پیش مسجد خودش زمین سپرد و
 طاب اللہ شراہ و جبل البنت ہشادہ قطعہ تاریخ وفات آن مرجع الطولم بر سنگ بالین
 هزارش چہین کندہ اند **مذکر کشت و کرات جناب کشفی** ہادی راہ خدا کاشت باز
 عرفان ہشدرہ بر خاستہ خاطر چو ازین گشتن دہر رفت و چشم ندون جانب باغ ضیوان
 سال تارخ قلمبند نمودم آری ہفتہ سوم از ماہ رجب شد و ہمان بہ
 حاجی سلطان **تہا فیصری** بزیارت مکہ معظمہ مدینہ طیبہ مشرف شدہ و علوم نقلیہ
 خوب و وزیدہ دہدے مدید و در خدمت اکبر بادشاہ بودہ حسب الحکم بادشاہ موجود
 چار سال بہ ترجمہ کتاب مہا بہارت موسوم بر زم نامہ بطریق الفرد و استقلال
 اشتغال داشتہ بنامے کہ از نقیب خان شمع فرج شدہ بود و ہا تا قائم رسید ہنگام ترجمہ
 نویسی مہا بہارت یکے از وی پر سید کہ ای چہ نیست کہ سے نویسد گفت کہ حرف دہ ہزار
 رسالہ را بزبان حال موافق سے سازم

قاضی سیاح الدین السلقب التتبعی خان وزیر سلطان حسین شریع کہ اعلم العلما
 وقت بود در سال ہشت صد و ہشتاد و چار ہجری بدست سلطان بہلول لودے اسیر
 شدہ بزندان رفت و از مجلس مومنان رہائی یافت

مولانا سجاد الدین دہلوی جامع بود میان علوم رسمی و تحقیقی و تقوی و ورع از
 دنیا زیادہ بر نایجاد اختیارات کردہ و پیش مولانا سجاد الدین شاگرد میر سید شریف
 جرجانی تلمذ کردہ و از سلطان سبب بخشے و قائل بر آئندہ در تہا ورتہ و تیمور و بیانیہ و
 کمر اندیدہ بدہلی آمد و توطن کردہ مرید شیخ کبیر است و حسن کبیر داشتہ در آخر عمر
 حاسب بمرش رفتہ بود حق سبحانہ تعالیٰ سبب واسطہ عذرا بھارستہ را بوسے رو کرد

برہمات شیخ فخر الدین عراقی حواشی نو شستہ کہ کل معانی اُن کافی ودانی است در سال
مفتاح الاسرار ہم از تصانیف اوست تاریخ ہفتہ ہم حمادی الاول سن ہند و یک
وفات یافتہ قبر اور دہلی بالائے حوض شمس است رحمہ اللہ و مولانا تراب علی لکھنوی از
اولاد امجادشان استند

مولوی سنا الدین احمد بدایونی ابن مولانا محمد شفیع بن مولانا عبد المجید ابن
مولانا محمد سعید ابن مولانا محمد شریف ابن مولانا محمد شفیع بدایونی ولادت وے در سال
دوازده صد و نو و دہ ہجری بنظر بیست و ستمہ چنانچہ ظہور حق نام تاریخی و بیست اکثرے
از علوم درسیہ بخدمت مولانا فضل امام خیر آبادی و علم حدیث و تفسیر بخدمت مولانا
شاہ عبدالعزیز دہلوی تحصیل نمودہ فوائد معتقدہ در نحو و حاشیہ قاموس در لغت و دیگر
مسودات عربیہ از تالیفاتش یادگار اند وے رحمۃ اللہ علیہ بیست بخدمت عم خود
مولانا عبد المجید عین الحق داشت تہ ماہ محرم سال دوازده صد و ہفتاد و ہشت ہجری
رحلت فرمودہ

سید احمد گیسو دراز کا پوری جامع علوم ظاہر و باطن مرید پدر خود سید محمد کا پوری
بود گیسو دراز گردش بہ متابعت سید محمد گیسو و راز بود کہ در دکن آسودہ اند کتاب
جوامع الکلم بعبارت عربی در شرح اسمائے حسنی و مشاہدات بزبان فارسی
در حقائق و معارف از تصنیفات اوست در سال یک ہزار و پنجاہ و ہشت رحلت
فرمائے عالم بقا شد قدس اللہ سرہ

سید احمد مجاہد رامی بریلوی گو بظاہر ہجر کہ علماء ظاہر معدود و مگر باطن او بنور علم الہی
معمور بودہ وے از خاندان سادات تکیہ رامی بریلی است کہ در ان خاندان عالی
پیش ازین بسیاری از اولیاء اللہ گذشتہ اند چچو شاہ عظیم اللہ کہ وفاتش در سال ہزار
و نو و شش ہجری و شاہ محمد عدل عرف بشاہ لال متوفی سن یازده صد و نو و
دو ہجری سید احمد قدس سرہ مرید و مقلد مولانا شاہ عبدالعزیز مرحوم بود در سال
دوازده صد و سی و ہفت ہجری بزیارت بیت اللہ مشرف شدہ بسال دوازده

صدهای دشت هجری مراجعت نموده بسکن خود رسیده هفتم جمادی الثانی سال دوازده
صده و چهل و یک هجری روز دوشنبه وقت عصر از تنگه رای بریل بعزم جهاد سفي
سبیل الله هجرت فرموده بتاریخ بخت و چهارم ذیقعد سال دوازده صده و چهل و شش
هجری متصل بالاکوٹ واقع ملک پنجاب شربت شهادت چشید. شکر الله سعید
سید محمد دهلوی بن سید مبارک بن سید محمد بن سید محمود کربانی جامع کتاب سیرالاولیا که
در آن احوال شایع چشتیه جمع نموده و به بصغرسن پشروٹ بیعت شیخ نظام الدین اولیا
قدس سره مشرف شده و بعد از دجذمت خلفای او بوده از شیخ نصیر الدین محمود
که اجل خلفای شیخ موصوف بود تربیت یافته رحمه الله علیه

سید محمد گیسو و راز ساکن گنگر که ابن یوسف الحسنی الدہلوی خلیفه راستین شیخ
نصیر الدین محمود چرخ دہلی جامع بود میان سیادت و علم و ولایت و ثنائی رفیع در ربوبی
رفیع و کلام عالی داشت در اوائل حال بدی تشریف داشت بعد رحلت فرمود و پیر خود
بر یار دکن رفت و قبولی عظیم یافت و هماغه رحلت فرمود و راز گیسو و رازان گویند که
روزهای او با چند روز دیگر از مریدان پاکی شیخ نصیر الدین محمود و پیر داشتند بودند وقت
برداشتن گیسو و راز بسبب درازی در پای پاکی بند شدند و بسبب رعایت ادب
استغراق بهر آوردن گیسو مقید شدند و هم بران وقت که واقع شد مسافت بعیده
قطع کرد چون شیخ برین معنی اطلاع یافت خوشحال شده این بیت انشا فرمود
هر کو مرید سید گیسو در از شد و الله خلاف نیست که او عشق باز شد به بعض مریدانش
که محمد نام داشت ملفوظاتش موسوم بجوامع الکلم جمع کرده و از تصنیفات خاص و
کتاب اسماء است که حقائق و معارف بزبان کرم و ایمان و الفاظ و اشارات بیان فرموده
مفتی سید محمد لاهوری بن مفتی غلام محمد لاهوری صاحب علم و عمل بود کتاب
خلاصۃ المدا رج وفقہ محمدی و تحزن الفرائض از تالیفات اوست باراده زیارت
حرمین شریفین قدم براه سفر نهاده که ناگاه متصل شمن کوٹ سفر آخرتش پیش آمد و فاش
دار البقا گردید

سید محمد قنوجی از فرقہ سادات رسول و از اوستاد اورنگ زیب عالمگیر بادشاہ
ماہر علوم ریاضیہ و ادبیہ بود و حاشیہ مطول از تصانیف اوست

مولوی سید محمد برہانپوری ابن شاہ فضل اللہ نایب رسول اللہ دانشمند بزرگ و
عارف شریک بعد وفات پدر و سادہ آرای افادہ علوم در برہان بود شد از تصانیفش کتاب
تخفہ المرسلہ مشہور و معروف است

سید محمد علی الدہلوی ابن سید جعفر الملکی تاجر دانشمند خلیفہ شیخ نصیر الدین محمود
چراغ دہلی در توحید و تفرید مقام عالی داشت کتاب بحر المعانی و فوائد المعانی و
حقائق المعانی و رسالہ اسرار روح و رسالہ بیچ نکات و بحر الانساب در بیان
نسب اہل بیت از تصانیف اوست بعد سلطان بہلول دوسرے در سن ہشت
صد و نو و یک ہجری رحلت فرمود

میر سید محمد اہروہی عالم باعمل صاحب صلاح و تقوی و در عہد اوز سید جلال
تلمیذ سید رفیع الدین در بدایون تحصیل علوم کردہ بعد از تحصیل کمالات بدرس و افتادہ
مشغول شد و را و آخر در سلک ملازمان در گاہ بادشاہی بمرتبہ اختصاص رسید ہ
بمنصب میر عدلی عزت یافت و درین منصب جلیل القدر بطریق عدالت و انصاف و
صدق و امانت سلوک داشت و اسبختہ نازمانیکہ او بدر بار اکبر سے بود بیچ ہمدعی و ملحدی را
قدرت رخنہ انداختن و دین اسلام نمود بعد از و نام میر عدلی بر سایر موم مجازی
و عاریتی گشت در سن ہصد و شتاد و چہار ہجری بکویت بہکفر فائز شدہ ہما بخا در سن
ہصد و شتاد و شش ہجری بکوار رحمت حق پیوست

سید محمد بلگرامی ابن سید عبدالجلیل الحسینی الواسطی بلگرامی در علم ادب کمالی داشت
شاگرد سید طفیل محمد اترولی بود و استفادہ فنون عربیہ و فروع ادبیہ از والد خود کردہ
کتاب الجزر الاشراف من المستطرف منتخب کتاب مستطرف از مؤلفات اوست کہ
در سال یک ہزار و یک صد و پنجاہ و بیچ ہجری انتخاب کردہ ہشتم شعبان شب شنبہ
سال یک ہزار و یک صد و ہشتاد و بیچ ہجری وفات یافتہ در بلگرام مدفون شد طالب فہرست

شیخ سیف الدین سرہندی ابن شیخ محمد مصحوم ابن شیخ احمد مجدد قدس سرہم جامع علوم عقلیہ و نقلیہ بود کتاب علوم انوار الہامیہ خود کردہ و ہم در طریقت مرید و کے وہ لقب محی السنہ مشہور بود و ہار باب دنیا تعلق نہ داشت بچرخ شنیدن نام اللہ تعالیٰ حالی بروی طاری سے شد در سال ہزار و نو و ہشت ہجری وفات یافتہ قدس سرہ

حرف الثمین المجمع

شاہ احمد شرعی سالن چند میری دانشندی بچرخ و درویشی کامل کیر السن جامع جمع علوم عقلیہ و نقلیہ و رسمہ و حقیقہ بود و یار چند میری ملک مالوہ وطن داشت وی در جواب ایامت صاحب کثافت کہ در طعن اہل سنت و جماعت دار داشت بارہان وزن و تافہ گفتہ است اشعار صاحب کثافت و جماعتہ سموا ہوا ہم ستہ جماعتہ حر عمری موکفہ بہ قد شہودہ بخلفہ فخر فخر شفع الوری فتنہ دایا لیلکفہ چو اسب شاہ احمد شرعی عجا بقوم ظالمین تلقوا بالعدل باہم عمری معرفہ بہ قد باد ہم من حیث لا یدرونہ بہ تطیل ذات اللہ مع نفی الصفہ بہ وفات او در سن ہصد و بیست و ہشت ہجری بدو ع پیوستہ شیخ عبد الغنی سبکی کہ دانشمند تشریع و متعبد بود شاگرد اوست۔ شیخ شاہ محمد فاروقی انا کا بر علمای جو پوری بوسع و تقوی موصوف و ہموارہ باقادر و درس علوم معروف بود ملا محمد جو پوری نیزہ اوست شیخ موصوف در سال ہزار و سی و دو ہجری وفات یافتہ روح اللہ روتہ

شرف الدین احمد منیری ابن محلی المنیری دی از شاہیر مشائخ ہندوستان است چہ احتیاج کسی ذکر مناقب وی کند اور تصانیف عالیہ است از جملہ تصانیف او مکتوبات مشہور و لطیف ترین تصانیف اوست بسیارے از آداب طریقت و اسرار تہذیب و انانہ راج یافتہ و بر آداب المریدین نیز مشرعی دارد و کے مرید خواجہ نجیب الدین فردوسی است قبر شیخ شرف الدین در ہمارست یزار ویتبرک وی رحمۃ اللہ علیہ سال ہفتصد و ہشتاد و دو ہجری وفات یافتہ

مفتی شرف الدین رام پوری ناہر علوم فلسفہ و منطق مشہور است و انا

ملا احمد ولایتی بود در سال دوازده صد و پنجاه و شش هجری ہنگامیکہ از کلکتہ برآم پور میرفت
در اثنا کے راہ بہ فتح پور ہنسوہ بنابر فاتحہ خوانی قبر مولوی محمد سعید دانا خودوش کہ بدرگاہ سید شاہ
راجی قدس سرہ مدفون اند بمسکن برادر کلانم حکیم احسان علی خان فرود آورده در آن وقت
راقم پیمبران صغیر السن بود لکن ہنوز حلیہ او بصفہ خیال ممرسم است کہ دے میانہ قدسیاہ
رنگ سفید ریش نجیف الجثہ ضعیف القوی بود از تصانیف او سراج المیزان منعلق
و بشرح سلم تالایچہ و لای تصور و بعض فتاویٰ فقیہہ مشہور اند

حکیم شریف خان دہلوی طبیب مشہور و معروف است بحالہ نافعہ و تالیف شریقی
و علاج الامراض و دستور الفصد و حاشیہ نفیسی و حاشیہ شرح اسباب غیرہ از تصانیف او است
و فائش در سال دوازده صد و سی و یک ہجری واقع شدہ شاعری تاریخ فوتش بن جنین یافتہ
در یغا ازین دار فانی گذشت بہ حکیم و طبیب و لطیف و ظریف بہ حسن و کفایت
سال وفاتش بن ۶۰ صد افسوس مرزا محمد شریف

مولانا شعیب دہلوی پدرش ملا منہاج در مدرسہ از لاهور بقصد تحصیل علم در دہلی آمد
در تحصیل علوم ریاضات شائق کشید بعدہ در عہد دولت سلطان بہلول لودی مفتی شہر شد
و بنین جاسکوت و ردید مولانا شعیب عالم و عامل در صورت و سیرت ملک متثال بود و
در وعظ و تذکیر بے نظیر زمان خود و قتیکہ وعظ گفتی و تران خواندی ہیچ کس را جمال
عبور از ان راہ نبودے اگرچہ خود بارگراں بر سرداشتی ایستادہ شدے و استلج نمودی
و او را در وعظ بحسب اختلاف مقامات و عہد و عہد حالات عارض شدے
جمع اکابر و علماء شہر دہلی در پایہ وعظ او حاضر شدند و اکثر از مولوی و آہاے شہر
در ابتدا شاگرد و بودند بہاں ہندوسی و شمش ہجری وفات یافتہ قبرش در دہلی
برہالائے حوضی شمشی است لوزائندہ مرقدہ

قاضی شمس الدین شیبانی دانشمند متبحر و دہلی در زمان تعلق شاہ بنارنول فیت
عہد بابت حال کہ ہوز سنت نکاح در دست او نیامدہ بود بقصد زیارت خانہ کعبہ برآمد
و چون گجرات رسید در مسجدے در آمد و غفلتی مغرے مذہب پرہیز برآمد و تقریر مذہب

اعتراف کہ دریا وہ خلق افعال عباد است کہ وہ گفت این دست نیست اگر کشایم من بکشایم و اگر
 بریندم من بر بنم بچ کس را از حاضران قوت بخادد او بنویس و قاضی شمس الدین گفت اگر قدرت
 بدست تست چرا دست بر پشت ہر نہ بندے حاکم گجرات را این دخل و سے خوش آمد
 جاریہ کہ از دار الحرب آورده بودند پیش کش او کرد و ازوے اولاد بشد حق سبحانہ و اولاد
 او برکت داد و علم بخشید رحمۃ اللہ علیہم و جمعین یکے از اولاد او بنام تاج الافاضل بود از
 و سے پنج پسر شد مدہمہ دانشمند و متقی یکے از پسران او قاضی مجد بود پیر شیخ احمد مجد کہ
 ذکر او در حرف الف گذشت و او را هفت پسر ہمہ عالم و عامل بودند

مولانا شمس الدین بکلی (اورہی) دی اقلانہ مولانا فرید الدین شافعی است کہ شیخ
 الاسلام اودہ بود از اودہ بنا بر تحصیل علم پہلی قدم آورده و خدمت مولانا ظہیر الدین بکری
 تلمذ نموده از شاہیر علماء شہر دہلی گشت بیشتر مردم شہر دہ تلمذ بوے انتساب سے کہ دند
 بآن نسبت مغفور متبع بودند گویند او را شریعہ است بر مشارق الانوار و دان نقل کرده کہ نامت
 بنی قطوے روئے با مولانا صدر الدین تادے بخد مت شیخ نظام الدین اولیا
 قدس سرہ آمد شیخ پرسید در شہرے یا شہید چہے قللمے کنید گفت آری خدمت مولانا
 ظہیر الدین بکری اصول ہندوی می خوانیم شیخ ایشان را از بعضی مواضع کہ با شکل شہور بود
 پرسید گفت کہ سجن ناما ہمین جا رسیدہ است این حرف بردانہ شکل مانده است شیخ آنرا
 حل کرد ایشان را اعتقاد در حق شیخ راسخ شد بعد از مدے مولانا شمس الدین بکلی مرید شد
 و بہر تہ کمال رسید و از اعظم خلفائے شیخ گشت و میان یاران اعلی شیخ معظم و مکرم و صاحب
 صدر شد و از کلمات و معانی رسم و عادات استادش مبرا و از تعلق و ترویج معارف او و دگر کے را بر
 گرفت شیخ نصیر الدین محمود کہ از تلامذہ او است و در مدح و سے گفتہ شعر سألک العلم من
 احیاک حقاً فقال العلم شمس الدین بکلی چہ زمانیکہ سلطان محمد تغلق شاہ دہلی تیغ تہر و سیاہست
 بر خلائق خصوصاً بطائفہ مشائخ آختہ بود مولانا شمس الدین بکلی را طلبیدہ گفت مثل تو دانشمندی
 اینجا چکند کشمیر برو و در تہانماے آن دیار بنشین و خلق خدا را باسلام دعوت کن مولانا از پیش
 سلطان براے تہیہ اسباب سفر برآمد و گفت کہ من شیخ را بخواہ دیدہ ام کہ مرا می طلبد مرد

چهارم گویند من بخدمت خواجہ خود میر و مایشان در کجائی فرستند فردا سے آن روز بر سینہ او خطی
بر آمد و بپار افتاد این خبر سلطان رسید حکم کرد که او را بدر گاہ نایب ارشد سبا داکہ بہانہ میکرده باشد
در این اثنا بسال ہفتصد و چهل و ہفت ہجری ازین عالم رحلت فرمود و قبر او در یاران
چو توره در مدلی است رحمۃ اللہ علیہ

مولوی حافظ محمد شکر علی صدیقی سندیلی ابن چودھری سند علی بن چودھری
منصب علی تاریخ زود ہم محرم الحرام یوم انیس سال دوازده صدوسی و چہار ہجری ولادت
یافتند جدشان چودھری منصب علی بخشی بنیرہ اولین خود ہزار ہاروپہ صرت فرمود ہر گاہ
عمر شش و نیم سال رسید و بچہ دیر مکر ہر گاہ کہ از صد مہ آن اعصاب پاشخ
شدہ ہر دو پالا خود کوتاہ گشتند و مان رقتار شدہ بچہ چودھری و دما دے اطباء عصر از ان
آفت خلاصہ دست نداد بچہ چہار سال و چہار ماہ و چہار روز کہ معمول شرفای مسلمانان
ہند و صبتان است رسم تصبیہ بخانی بطور بچہ دست حفظ قرآن مجید از سید فتح اللہ سندیلی
و حافظ محمد ابراہیم خیر آبادی نمودہ بچہ چہار سال فراغت یافتہ و در خدمت مولوی سید
فقیر اللہ سندیلی و ملا امرار قل بخاری قدری استفادہ شد و بعد والدہ ماجدہ شان یعنی چودھری
سند علی مولوی تراب علی ابن شیخ شعیب علی لکھنوی را کہ دانشمند شجر بودہ بمشاہدہ بچہ روپہ
نقد با صافہ نوراک و در شاک و صرفہ چند طلبہ بنابر تعلیم صاحب ترجمہ ملازم کردند کہ در دست
قلیلہ از کتب درسیہ بخدمت مولوی مترے الیہ قرارخ حاصل کردہ لیکن والدہ ماجدہ
شان چودھری سند علی قبل از فراغ داعی اجل را اجابت لبیک گفتہ رہگرای عالم بقاشدند
اعمام شان چودھری شمس علی و چودھری عظمت علی کہ موجود بودہ و تقریب قرارخ بکشادہ
پیشانی تمام بصرف پانزدہ ہزار روپہ با ختام رسانیدند جزا ہم اندر خیرادرین تقریب بسیاری
از علما و صلحا و طلبہ و حفاظ و اطبا و حجاج و مشائخ مدعو بودہ و صاحب ترجمہ بعد نماز جمعہ
و عطا ایہ کریمہ و علم آدم الاسماء الایۃ گفتند بوردہ سورہ فاتحہ و حدیث انما الاعمال بالنیات
خوانند و علماے موجودین از دست خاص دستار فضیلت بفرق مبارکش بستند و
مولوی تراب علی را یک ہزار روپہ نقد و دو شالہ و دو مال و غیرہ اعمام صاحب ترجمہ

تذکرہ مذہبی ہذا اقیاس دیگر علماء را حسب حال بدل نمودند شاہ الیہ پورس و تربیت طلب
علوم مصر و اندو از مولوی سید حسین احمد علی آبادی و شاہ خادم صفی پوری و سید شاہ
نواز شمس احمد صفی پوری و شاہ محمد علی صفی پوری ہیئت و خلافت سلاسل قادریہ و شتیہ
و شہروردیہ حاصل نموده و بعد ہا مرم مریدانش ہستند مؤلف ہیچمان را در تالیف این
تذکرہ از حضرتش امداد کے کامل رسید کہ ادا کے شکرش بہ سبب از زبان ہم نمی تواند کرد
سلمہ اللہ و بقا و وصلہ اسے نامتناہی تصانیف کثیرہ حاشیہ شرح جائے
الاستقصاء فی الاستفہار علم الیقین فی مسائل الاربعین ثمکرات الانظار فیما مضی من الآثار
غایۃ الادراک فی مسائل السواک آثار الہدے فی تحقیق الصلوۃ الوسطی کشف المستور عن وجہ
السحر کتب زیر تالیف ختمہما اللہ بالآخر رسالہ در باب طہارت مصلے - رسالہ
الشرح الصدور بلیلۃ القدر - رسالہ بچواب بطلان خلافت خلفای ثلاثہ - افاضت المتابع بسائل
اختلاف المطالع در تحقیق برویت ہلال - عقد الاولوہ المسحورۃ کلمۃ کشف المستور - اقہام
السائل بچواب ہائے مسائل - انشاء خروافزا - تاریخ سندیلہ

قاضی شہاب الدین دولت آبادی ابن شمس الدین بن عمر الزاوی در دولت آباد
متولد شدہ از قاضی عبدالمقتدر دہلوی و مولانا خواجگی تمیز مولانا حسین الدین عمرانی اکتساب
علوم کردہ ہر گاہ شکر امیر محمود متوجہ دہلی شد قبلی رسید لش بہرہ قاضی شہاب الدین
ہمراہ او ستاد خود مولانا خواجگی از دہلی بکلیپہ شتافت مولانا خواجگی یکالیپہ رخت
اقامت انداخت و قاضی بچہ پور رفت سلطان ابراہیم شرقی قدوم قاضی معتمد شہر
باغداد و تعلیم تمام پیش آمدش و اورا بملک العلماء لقب کرد قاضی و سادہ افادہ و درس
بجون پور مزین فرمود و تصنیف کتب مصروف گردید از انجملہ بحر مواج التفسیر قرآن مجید
بزبان فارس و حاشیہ کافیہ و کتاب ارشاد و در نحو کہ در ان تمثیل ہر مسئلہ در ضمن
عبارت ادا کردہ فقیر کتاب مذکور بہ کتب خانہ مولانا مفتی علی کبیر ٹھیلی شہری دیدہ بود و
بدائع البیان و فن بلاغت و شرح ہرودی در اصول فقہ و شرح قصیدہ بان سواد
در سالہ در تقسیم علوم بعبارت فارسی و مناقب اسادات و فتاوی ابراہیم شاہی و غیرہ

اور تصانیف وی مشہور اند تاریخ بست و پنجم رجب سال ہشت صد و چہل و نہ ہجری رحلت فرمود
 بجنوب و بجانب جنوب سی سلطان ابراہیم کہ بنام مسجد اٹالہ شہرت دارد و دفون شد موصوف
 اوراق در سال شصت و یکم صدی سیزدہم ہجری و قتیکہ از پنجلی شہر بخانی پور سے رفت
 مقدس راز یارت کردہ اور انقدر مرقدہ صاحب تاریخ فرستندہ نوشتہ کہ اصل او از غرین است
 در دولت آباد کن نشو و نمایانست سلطان ابراہیم شہر قی در تعظیم و توقیر و بسیاری کوشید
 و بروز ہا سے متبرک در مجلس سلطان ابراہیم بر کسی نقبرہ سے نشست گویند
 و قتی قاضی رام روضہ طار سے شد سلطان بعبادت اور فتنہ بعد از فقیش احوال
 و اظہار لوازم مہربانی قدحے پزانکب کردہ گرد سر مولانا گردانیدہ بنوشید و گفت بار خدایا
 ہر بلا سے کہ در راہ او باشد نصیب من گردان و او را شفا بخش از اینجا عقیدہ آن صاحب
 تخت و تاج نسبت علمائے شریعت محمدی علیہ السلام علیہ السلام و سلم معلوم بیتوان گرد
 کہ تا چہ غایت بود

شہر اب الدین محمدی دفن مکانی مہارت کاملہ داشت ہمراہ بابر شاہ ہند آمدہ
 در سلک ہر اسے مقرب اور انتظام داشت رسلہ در قیمن و توضیح علم معارف تصنیفات
 ادست بسال ہند و چہل و دو ہجری بعد ہمایون شاہ فوت شدہ شہر اب الدین
 تاریخ فوت ادست

علامہ اشرف کشمیری از احفاد بابا عثمان گانی و علمائے نامدار کشمیر محدث و فقیہ
 جامع علوم عقلی و نقلی بود لا فیروز متقی برادر زادہ ادست پیش علمائے شہر خود کتب و نسخہ
 گذاریندہ بچوین شریفین رفتہ از ابن جبرکی اجازت حدیث یافت باز بہ کشمیر آمدہ باقاوہ
 طلبہ علوم سے پرداخت کہ اجلاس در مسجد محلہ تلاش پورہ مدفون گشت
 حکیم شیری احمد آپا و می بن حکیم محمد بن الدین صدیقی والد ماجد ابن مسعود اوراق اولاً
 کتب درسیہ طبعیہ بحضرت والد خود تحصیل فرمود و بعد ازان بمقام کتب و پیش حکیم امام بخش
 مرحوم تلمیذ حکیم محمد اسحاق خان دہاوی مشغول مطب نمودہ فن طبابت را بخداقت رسانید
 و بہر کار نواب اصناف الدولہ بہادر بعد ہا سے مسند و مثل تحصیل از دستہ و قوچراوی

ملازمت کردہ بھر شیخوخت خانہ نشین شدہ بہ معالجہ مرضے پر داخت دار کسی خواہان مزد
 نے شد و اوقات شب و روزی بملاوت قرآن مجید و درود لائل الخیرات و صلوة پجگانہ صرف
 سے نمود و غفر اللہ کہ بعد فراغ نماز چاشت و اشراق بر سر یکہ نشین گاہ اول و نشستہ
 ہر پیمش احوال مرضے کہ موجود بودند سے پر داخت و ہر یکہ را علاج مناسب تجویز میفرمود
 حتی الامکان نسخہ قلیل لایزال و کثیر المنفعت تجویز سے کرد و بچانہ کسی نے رفت و اناہل برادر کی
 و مردم مفلوک الحال چیز سے نے گرفت انچہ از انبیاء بیرونی بدو سے رسید ہمہ بد و اوقات
 عشر با صرف سے نمود و راطریق معالجہ عجبے بود کہ تعلق بدید و شنید ندارد و روزی طفلی را
 پیش وے آوردند کہ بدرد گوش بیہوش بود و سے گفت کہ چیز سے در گوشم سے کا دو والد
 مرحوم فرمود کہ سے حقہ بیاری چون نے آوردند و اثر کار و کہ در قلمدان نش بود و بچو قلم تراشیدہ
 در گوش ماؤف طفل نہاد و بطرف نے دیگر قلیلہ سوزان نہاد سے بر نیامد کہ طفل متبسم گردید
 ہر گاہ نے راز برین رو نہ بچ ہزار پاکہ آنرا کشید کہ گویند برآمد مردمان ششدر شدند و سے
 خمیازہ کردہ ہر دو دست بالاسے سر برد و انچنان دستماش کشیدہ ماندند بہ ہیج تدبیر فرود
 سے آمدند والد مرحوم فرمود کہ سے کہ باین زن رشتہ مضحکہ داشتہ باشد دفعہ دست خود
 زیر ناف زن برد و پچنین کو در زن ماؤف ہر دو دست دفعہ فرود آورد و اائل و شعبان المعظم
 سال موزدہ صمد و پنجاہ و شش ہجری حضرت قبلہ گاہے بواضعہ ٹپ و اسہال کبھی
 بتلاشدند حکیم مردان علی و حکیم احسان علی مؤلف طب احسانی اخلاف حضرت
 شان کہ از مؤلف انچنان کھان تو دوران وقت موجود بودند ہر یکہ طبیب حاذق بود
 بعدا سے کو شیدند لکن سے قصدا سے بنشتہ نہاید ستر و نہ تدبیر سے کار گر نشد بتار و رخ
 بہار دم رمضان المبارک سال مذکور وقت نماز عشا کلمہ طیبہ گویان بچہ مفتاد و منج سالگی جان
 بحق تسلیم فرمودہ بقایا تا سے واقع احمد آباد فون شد نہ ہفت پسر یعنی حکیم
 مردان علی و حکیم علی رضا و حکیم احسان علی و مولوی حکیم امان علی و حافظ قربان علی و حکیم قربان علی
 و مسندہ رحمان علی مؤلف و شیخ و دختر اعقاب خود گنداشتند و جملہ اولاد پسری و دختر
 از مذکور و اناست خرد و کھان شخصت کس وقت و اوقات آن جناب زندہ و موجود

بود یک روز قبل از وفات همه را پیش خود طلبید و یگان یگان را بر سرش فرموده رخصت
 نمودند مولف اوراق در آن وقت از سال یازدهم ماهی چند تجاوز کرده بود شعرا
 وقت تاریخ وفات آن سبر و کہ لوک ریز خامه فرمودند ثبت ذیل اندازان جمله
 از شیخ نیاز مجی الدین سلونی شیر علی بطن طبابت بہ ملک ہند بود است بی مبالغہ
 با علی سیم در حلت بخلد کردن دار الشفای دہر و در خانہ باغ خلد برضوان بودند ہمہ تاریخ
 آن بہرہہ دلچسپ صحیح ریخت بہ افسوسن لیے علاج طبابت شدہ سقیمہ از توبہ
 کفایت علی کافی مراد آبادی جو شیر علی نے کیا انتقال بہ توبہ کافی مناسب ہو بہر
 ثواب بیہی سال تاریخ کھدیجیہ بہ بہ لوح محمد خادم بو تراب از شہادت مراد آبادی
 حکیم شیر علی ثانی قلاطون حقے بہ یہ چاہا آپنے اب سیرت کجے جنت کی نہیں سبہ سال وفات
 ان کا صنعت از سر آہ بہ ہزار حیفہ مسیح زمان نے رحلت کی بہ از شاعری لکھنوی
 چورفت از جهان شیخ عالی نسب بہ کہ را از حق بود بروے جلی بہ خرد از سرحد تاریخ گفت بہ
 بود با سنی حشر شیر علی بہ

حرف الصفا والمہملہ

ملا صادق حلوانی سمرقندی علامہ زمان رتبہ ادا زین عالی ترست کہ در شمار شعرا
 در آورده شود ملاے خوش فہم و خوش بیان پر مادہ بود و بعد از تردد بسیار بہندوستان آمد ہ
 و کشان کشان توفیق رفیق اوشدہ زیارت بیت اللہ و اما کن شریفہ ان دیار برود و در سن
 نصد و ہفتاد و ہشت ہجری مراجعت نمودہ قصد وطن مالوت کرد و را ثنائی راہ مرزا محمد حکیم
 وے را بکامل تکلیف توقف فرمودہ سبب شروع کرد وے در شعر گوئی سلیقہ خوب و
 فطرتی عالی داشت صاحب دیوانست از نتیجہ طبع اوست ہ دل گم شد و نے
 ہر دم کس نشان از و نہ در خندہ است لعل نو دارم گمان از و نہ ولہ خمیر دوست چو آئینہ
 در مقابل ماست بہ در و معاینہ پیدا است انجہ در دل ماست بہ ولہ ورد عشقت کز تو
 پیمان در دل و جان داشتم بہ شدہ عیان از چہرہ ام ہر چند نہان داشتم
 سید صبغۃ اللہ برو جی نامش سید محمد الدین بن سید روح اللہ حسینی شاگرد

شیخ وحید الدین گجراتی و خلیفہ او بود و با نے حسب اشارہ پیر خود پذیرس و ارشاد مشغول ماند
 و گویا عظیم از خلائق بجلتہ تلمذ و ارادت او درآمدن و بعد بحرمین شریفین رفته شرف زیارت
 حاصل کرده بوطن خود باز آمد و در سال بنصد و دود و نہ ہجری بمالوہ قدم آورده و از آنجا
 باحمد نگر آمدہ تا سائے پایامے برہان الملک مرزبان مالوہ مقیم بودہ بارادۂ حسین
 شریفین بر برگاہے بیجا پوگشت سلطان ابراہیم بیجا پوری بخدات لائقہ پیش آمدہ
 سامان سفر میا کرد و بر جہاز خاص سوار کردہ سمت حرمین روانہ نمود و سید موصوف
 مع توابع و خدام بحرین رسیدہ بعد شرف پایا زیارت در جبل احد قریب مدینہ منورہ
 رخت اقامت انداخت و جواهر خمسہ و غیرت گویا رے رامرب نمود کتاب الوحیدۃ
 و رسالہ ارادۃ الدقائق فی شرح مرآۃ المحققین و مالا یسع للریاض من صفات ادست احمد
 شنادی و حسن قرانی و جنیب اللہ و عبد اللہ بن علی از تلامذہ و سہ اند و در سال ہزار و پانزدہ ہجری
 بمدینہ طیبہ علی صاحبہا الصلوٰۃ و التحیۃ رجعت و در مدینہ رضی اللہ عنہ پیر و روح بفتح بای
 موحده و سکون راسے مملہ و فتح و او وحیم بروزن جعفر شریفست بصوبہ بکھراست
 صدر جہان پیمانوی ساکن پہانی کہ دیہی است از توابع تنوچ سیدی فاضل خوش
 طبع بود و کسب کمالات در خدمت شیخ عبد الباقی صدر الصدور و گنگوہی کردہ بسی شیخ
 موصوف چندین سال منشی محاکمہ و در زمان بعد ہمراہ حکیم ہمام بالیچگیری نزد حاکم
 دوران زمین رفته و باز آمدہ بصدارت سر فرزند شد

قاضی صدر الدین جمال الدین پیری ثم الامام پوری در عہد اکبر بادشاہ قاضی
 بندر بمروج ملک گجرات و اشہد شجر از تلامذہ مخدوم الملک عبداللہ سلطان پوری ادست
 بود و تحقیقات از دقائق پودہ اعتقاد باہل تصوف و طبع خوش داشت باین ہمہ بسادہ
 بوجہ خود آن چنان مغلوب حسن ظن بود کہ اگر کسی را بشیوہ بخرید یافتی گو آنکس ہتہ پودی
 ببلاتش رفتی و دست بسہ ایستادی روزے یکے از مبتدعان عیار باو گفت کہ خضر
 علیہ السلام دایم ہمراہ من مے باشد قاضی در پایش اقتادہ گفت کہ مرا بنام و عیار گفت
 الحال مرا فکر کرد خدائی دختر دامنگیر است و آن موقوف بہ ہفت صد تنگہ است

بعد از فراغ خاطر ازین کار ترا بخضر بلاتی سازم قاضی نے الحال بہفت صد تنگہ باو دو اوجہ
از دو روز آنکس پیش قاضی آئندہ گفت بیا کہ خضر را بنویسم قاضی را بدیاریہ دعیار طویل القامتہ
قاضی کوتاہ قد بود و در آبی کہ تا بجان بود رفتہ است و گفت کہ بیا این جا خضر بہت قاضی
گفت من شناسد ری نمی دانم چگونه بیایم مرگفت ترا بجای خضر دلاست کروم اگر تو نتوانی آمد گناہ من
صدر الدین حکیم دہلوی عمدہ ترین اطباء وقت دی را در صنعت طب مہارت
تامہ بود از اجلہ خلفائے شیخ نصیر الدین محمود است و طفولیت منظور نظر شیخ نظام الدین
اولیا نیز شدہ قصہ پیدائش وی بدعا سے سلطان المشایخ و ربودن پر بیان وی را بنا بر عالجہ
بیمار در اخبار الاخیار مذکور است از تصانیف و سے صحائف است بس فصیح و متین
مشتمل بر معارف و محتائق رحمۃ اللہ علیہ

مفتی صدر الدین دہلوی اساتذہ کثیر است وی در مہلی متولد شدہ اکتساب
علوم نقلیہ نزد مولانا شاہ عبدالعزیز مولانا عبدالقادر و مولانا محمد اسحاق منودہ و علوم
عقلیہ از مولوے فضل امام خیر آبادی اخذ کردہ فائق الاقران شدہ از سرکار انگلیشیہ بعدہ
صدر الصدور سے واقفانے و بی مہر بلندی داشت بامروت و احسان بود اکثر طلبہ
مدرسہ دار البقا را کہ زیر پرچم مسجد دہلی بود خطام و لباس سے وادبسال و دوازده صد و ہفتاد
وسہ ہجری کہ زمان فخر بود با تمام فتوای جماد منصف و جائداد منقولہ و غیر منقولہ از دست
رفت و تا چند ماہ نظر بند بود بعد تحقیقات رہا شدہ جائداد غیر منقولہ با زیافت جائداد منقولہ
کہ در معرض البیع من بزیید در آئندہ واپس نشد زان بعد ہم بدر سے پرواخت طبع
موزون داشت اشعار عربی و فارسی و اردو می گفت و آذروہ تخلص وی بود و بسیار سے
مردم از بلاد امصار بعیدہ آئندہ از دستفید می شدہ بوجہ کثرت درس و افتاب تصانیف
کم تو جہی داشت رسالہ منہی المقال فی شرح حدیث لا تشدد الرجال و در المنصود سے حکم
امراۃ المفقود و اجوبہ کثیرہ استفادہ و یادگار انداد و سال بمرض فالج مبتلا بودہ بعمر ہشتاد و
ایک سالگی بروز پنجشنبہ بہت و چہام بربع الاول سال دوازده صد و ہشتاد و پنج
ہجری وفات فرمود و مولوے غفور سے خطبہ الشہادت تاریخ وفاتش

چنین یافتہ **۱** چرمولانا سے صدر الدین کہ در عصر امام اعظم آخر زمان بود و سب سے صدر
الصدور نیک مختصر بعدل و داد چون نوشیروان بود و بر و تحشیشنبه کرد و حلت نکد این عالم نہ
جائے جاودان بود و بر بیج الاول و بیست و چهارم و دوا رح او سو سے دار الجنان بود و ظهور
افسوس آن استاد ذی قدر و پیر و ارم همیشه مہربان بود و چو لغش هست تاریخ ولادت
کنون گفتیم چرخ و دو چہان بود

مفتی صدر الدین **۲** مولیٰ الانداد شیخ محمد عرف شیخ قاضی امیر اکبر شیخ اعظم ثانی بود
عالم سن و بزرگ طبع شعر گوئی داشت و در زمانیکہ ارادت خان فوجدار لکھنؤ بہ بیت اقا
خود محلہ ارادت نگرا آباد کرد و عمارت عالی ترتیب داد صاحب ترجمہ در مدح خان فکیر
و تعریف عمارت قصائد و غزلیات نوشتہ از آن جملہ ایست **۳** ہمہ آفاق چون
جسم و جہان را جان ارادت خان بہ صفات عالیاتش گوہر است و کان ارادت خان بہ
شود آباد ہر جائے کہ افتد یکساں نگاہ او بہ خراب آباد گیتی را منور سامان ارادت حسان بہ
ولہ **۴** ایضا ہر سوختہ کان بہ ارادت نگرا آید کہ چو یک خشتک است کہ بابرگہ شاد آید بجای
است مصفا کہ اگر دیدہ یعقوب بہ اندر نظر آر دغم نہ سفت بسر آید و وفاتش در سال ہزار و
ہفتاد و پنج ہجری واقع شدہ پسرش محمد صادق تاریخ وفاتش و تاریخ بنای مقبرہ کہ در سن
یازدہ صد نہ تعمیر شدہ این چنین یافتہ **۵** شدہ تاریخ وصال و تاریخ بنائے

کہ بود خانہ جنت زنی دوست خدایہ

مولوی سید صدر الحق حسن خان بہادر ابن مولوی سید آل حسن قنوجی کنیت
شان الباطیب است بسال دوازده صد و چهل و ہشت ہجری بقنوج متولد شدہ علوم
در سیمہ مروجہ مجتہد مفتی صدر الدین خان دہلوی و علوم تفسیر و حدیث و غیرہ از علمائے
میں و بہند مثل قاضی حسین بن عمن الضاری و شیخ عبدالحق بن فضل اللہ ہند و
شیخ محمد یعقوب دہلوی مہاجر برادر مولوی محمد اسحاق دہلوی اکتساب فرمود از ہر یک
اجازت عامہ تامہ یا لہ بمطالعہ کتب متنوعہ علوم متعددہ پراخت تا انیکہ مطیع سفرش
بریاست بھوپال کہ از ممالک مالوہ است رجل اقامت انداخت در ان بلدہ ترقیات

روز افزون استقبالش کرد و وزارت و نیابت چہ گفتہ آید بزرگویت رئیسہ بحیو پالی در سال
دوازده صد و ہشتاد و ہشت ہجری رسیدہ بخطاب نوابی و تھانی کامیاب گردید و نشان
مجیدی درجہ ثانیہ از سلطان عبدالحمید خان عثمانی یافتہ دو فرزند از جنہ از بطن زوچہ دیگر
دارد یکے میر نور الحسن خان طیب دوم میر علی حسن خان ظاہر ہر دو صاحب علم و ثروت
مثل پدر اند کتب مؤلفہ صاحب ترجمہ بزبان ہندی و فارسی و عربی کہ در مطابع بحیو پالی
و مصر و قسطنطنیہ و غیرہ مطبوع شدہ اسمائے آنها بذیل مذکور اند آنجا معلوم
اتحاد البنیاء - الاحقار - الادراک - الاذاعہ - جہل حدیث - افادۃ الشیوخ - اکسیر فی
اصول التفسیر - اکلیل الکرامہ فی بیان مقاصد الایامہ - الانتقاد الزجج فی شرح الاعتقاد
الصحیح - بدور الالہ - بغیۃ الراشد فی شرح العقائد - الجاہلۃ - اصول اللغہ - بلوغ السؤل من
اقتضیہ الرسول - بحیثیۃ الصبی - شمار التنکیات فی شرح آیات التشییت - الجنۃ فی
الاسوۃ الحسنۃ بالنسۃ - حج الکرامہ فی آثار القیامہ - انحرز المکانون من لفظ المعصوم لہامول
حصول المامول من علم الاصول - المحطہ بذکر الصحاح السنۃ - حل الاسئلۃ مشککہ حقیقیۃ
الاکوان - دلیل الطالب الی ارجح المطالب - دخنہ المحتوی من آداب المفتی - حسلۃ
الصدیق الی البیت العتیق - الروضۃ الندیہ فی شرح الدرۃ البیہ - ریاض الجنۃ
فی تراجم اہل السنۃ - السحاب المکرم - سلسلۃ العسجد فی ذکر مشائخ السند - شعاع النجم
صافیہ شرح شافیہ صفالۃ الناشد - ظفر الاضی بما یجب فی القضاء علی القاضی - العبرۃ
مما جاز فی الغزو والشہادۃ والجموع - العلم الحقائق من علم الاشتقاق - عون البارکے بجل
ادلۃ البخاری - غصن البان غنیۃ القاری - فتح البیان فی مقاصد القساک -
فتح الخیث بفقہ الحدیث - الفرع الثانی من الاصل السامی قصہ بسبیل قضاء الارب -
قطف الثمر کشف الالتباس روئیہ - لفت القواطع لظنۃ العجلان مشیر ساکن الغرام
مراۃ الغرلان مشک الختام شرح بلوغ المرام - منہج الوصول - الموعظۃ الحسنہ - نشوۃ
السلکان - نیل المرام من تفسیر آیات الاحکام - الوشی المرقوم - ہدایۃ السائل یقظہ
اوسے الاعتبار - جمادی الثانی شہادت ششمینہ سال سیرہ صدر ہفتیت ہجری

وفات یافتہ بجاک بھوپال مدفون گشت

صفی بن نصیر اسم شریف صفی الدین بن نصیر الدین بن نظام الدین است سلسلہ نسب بچند واسطہ باہام ابو حنیفہ کوئی سے پیوند و اہام بہام رحمۃ اللہ علیہ از اولاد نوشیروان عادل شاہ عجم بود بالجملہ شیخ نظام الدین جد صاحب ترجمہ بالپسر خود نصیر الدین از مرزبوم غزنین بابتے چند در حادثہ ہلاکو خان بہمد دولت علاء الدین خلجی رو بہند و سنان نہادہ در تہ و تہ قیام و زریذہ و در فرائض مذکور قاضی شہاب الدین بن شمس الدین دولت آبادی ہم اثنان دیار را در دہلی گشت و بزمرہ تلامذہ قاضی عبدالمقدر مبارہی گردید چون حادثہ مغل در دہلی رونمودہ بہمد سلطان ابراہیم شرفی قاضی شہاب الدین و شیخ نظام الدین جد صاحب ترجمہ از دہلی بجزیرہ قدوم آوردند قاضی و تشریح و داشتند اورا شیخ نصیر الدین بن نظام الدین منکوح فرمودہ از وسعہ پسر و وجود آمدند صفی الدین محمد الدین رضی الدین و ہر یک بخدمت قاضی شہاب الدین جد مدرسہ خود با کتساب علوم متداولہ دانشمند بپہرشدند شیخ صفی الدین بعد فراغ بدرس علوم متعارفہ در داخل و بیابان کتب عسریہ و فارسیہ از شرح و متون تصنیف فرمودہ اثنان جملہ دستور المبتدئین و حل التریب کافیہ و فوائد التمثیل شرح کافیہ مشہور اند شیخ صفی الدین مدرسہ بدرس و تدریس گذرانیدہ بالاخر تہلاش شیخ دار و در دہلی گشت بہرمان زمان سید اشرف جہانگیر کہ مرقدش در کچھوچھہ است دران بلکہ روزی افزون بود چون شیخ صفی الدین بخدمت رسید سید اشرف قدس سرہ بچند ویرانش برخواست و قریب خود نشانید و بہمان ساعت وسعہ را بسلسلہ چشتیہ نظامیہ مرید گرفتہ حشرۃ خلافت عطا فرمود بر اور و خروشن شیخ رضی الدین دران هنگام بر دہلی عمدہ قضا داشت شیخ صفی الدین ہم در انجا رخت اقامت انلاخت اپنرش شیخ ابوالکلام سفیل است کہ رسالہ دستور المبتدئین بہت تعلیم او تالیف فرمودہ و نیز شیخ ابوالکلام را خرقہ خلافت فاضلان چشتیہ نظامیہ پشانیدہ بتاریخ سیزدہم ذیقعدہ سال ۸۸۸ گشت حدود و زوہہ بھری برایض رضوان خواہید مولانا صفی الدین سرحدی مشہور بصفی القدر بن مخزومہ القدر بن محمد سیستانی

سید الدین بن محمد معصوم الملقب بعبدة الوقتی بن مولانا شیخ احمد مجدد الف ثانی سرهندی
دانشمند و مجتهد و محدث حقیق جامع علوم ظاهر و باطن تارک دنیا زاهد طالب الموعود
نواب نصیر الدخان مرزبان رامپور هر چند جهت بخشی گری فوج خود ملتی بشد و قبول
نه فرموده دوام بطلان کتب حدیث و تفسیر و او را اشتغال داشت بر ورع و عفت
بست و نیم شعبان سال دوازده صد و بیست و شش هجری بمادر البقا شتافت

۱۰۰

خواجہ ضیاء الدین برنی مؤلف تاریخ فیروز شاہی کہ بسال پنجاہ و ششم صدی ہجری
اتمام یافتہ دامن کتاب تواریخ ہشت نقر شاہان کہ در مدت نود و پنج سال سلطنت
کردہ اند از غیاث الدین بلبن تا فیروز شاہ ذکر نموده و کے مرید شیخ نظام الدین اولیسا
ہست مجموعہ لطافت و ظرافت بود از ہر گوشہ کلمات و حکایات یادداشت و در آخر
دائستہ لطافت طبع و متن زریعے کہ داشتند بخدمت سلطان محمد تغلق بنگال و مستقل گشت
و بعد از دور دولت فیروز شاہ بجا بکمال کفایت کرد و گوشتہ گرفت کتاب حسرت نامہ
در تصوف ہم از تصانیف اوست و بعد وفات در جوارہ و فتنہ شیخ نظام الدین
اولیاد فون گشت رحمتہ اللہ علیہ می گویند بزبان شیخ نظام الدین اولیاد قدس سرہ
سہ کس بنام ضیاء الدین بودند یکے قاضی ضیاء الدین سنائی کہ منکر شیخ بود دوم خواجہ
ضیاء الدین برنی صاحب ترجمہ کہ معتقد و مرید شیخ علیہ الرحمہ بود سوم خواجہ
ضیاء الدین بخشی کہ منکر بود و نہ معتقد

خواجہ ضیاء الدین بخشیشی ارباب الہی فرید شیعہ فرید کہ نبیہ و خلیفہ شیخ حمید الدین ناگوری
ہست اور تصنیفات بسیدہست آنحضرت صلوٰۃ اللہ علیہ و آلہ و سلمہ و شریعت و حکایات و جزئیات
الحلوی نامہ و غیرہ کتاب سلک السلوک در شیرین بیانی و رنگین زبانی مشہور است و مستحق
حکایات لطیفہ کہ اکثر مقام و اسرار و رحمتہ اللہ علیہ در سال ہفت صد و پنجاہ و یک ہجری
مقامت یافتہ نور اللہ مرصع شدہ

فماضي ضياء الدين بنماي بدو شمس بتقريبه ويا شمس و الترتيب مقتضاه و ثبت

شیخ نظام الدین اولیا قدس سرہ بود و بر پایه شریعت بغایت قدم ساخت داشت و دائم بر شیخ
 انجست سماع احتساب کردی و شیخ باوے جز معذرت و انقیاد پیش نہ آمدی و در تعظیم صاحب
 ترجمہ علیہ الرحمہ و قیقہ نامری نگذاشتی اذ کہ کتابی است مسعی بر نصاب الاحتساب حاوے
 بر وقایع و آداب احتساب و انواع بدعت و احکام سنت کے گویند کہ شیخ نظام الدین اولیا
 در مرض موت قاضی ضیاء الدین بعیادت وے رفت قاضی دستار چہرہ در پائے انداز
 شیخ انداخت شیخ دستار چہ بر چید و بر چشم نهاد شیخ ناگہ پیش وے بہ نشست
 قاضی چشم باوے دوچار نکو و چون برخاست و بیرون آمد آواز فوٹش برخاست شیخ
 می گریست و تاسف میکرد کہ یک ذات حامی شریعت بود حیث کہ آن نیز غلام رحمۃ اللہ علیہما
 در تذکیر ضیاء الدین سنائی نماند از سہ ہزار مردم حاضر می شدند نقل است کہ وقتی شوارب
 شیخ شرف الدین ابوعلی قلندر پانی تہی بغایت دراز شدہ بود کہے ما بحال آن نبود کہ بوے
 امر بقص آنہا کنند مولانا ضیاء الدین سنائی کہ خوش شریعت و پرہیز داشت مقرض برگرفت
 و محاسن شریفش در دست گرفتہ قص شوارب کرد و گویند کہ بعد از آن شیخ ابوعلی قلندر
 ہمیشہ محاسن نمود و ابو سیدی و گفتی کہ این در راہ شریعت مجاہد گرفتہ شدہ است قدس سرہ
 حافظ ضیاء اللہ بلگرامی از سادات واسطی بلگرام و فضلاء علی کن مقام است
 و قاری قرآن مجید و عالم کامل بود و ہمارہ بہرین طلبہ اشتغال داشت و در شعر و نظم عربی و فارسی
 بلند پایہ بود و نشانش بود قوت او بدو قمر ترتیب یافتہ و میر عبد الجلیل بلگرامی بران
 دریا چہ نوشتہ و کے بسال ہزار و یک صد و نہ ہجری از دار دنیا با اثر رحلت فرود

احرف الطاء والھاء

سید طفیل محمد آٹرو لوی ابن سید شکر اللہ الحسینی آمد لوی البلگرامی و الشمت شہر
 جامع علوم ظاہر و باطن طبع موزون داشت بتاریخ ہجتم ذیحجہ سال یک ہزار و ہشتاد و سہ ہجری
 در قصبہ آٹرو لی متولد شدہ و عمر ہفت سال بمعیت عم خود سید احسن اللہ بیٹا ہجمن آباد رفت
 و در انجا کتساب علوم آغاز کرد و سبق ادل میزان الصریح از سید حسن عرفت رسول نا کہ از
 مشاہیر عرفانست و علی ابو خوار و از انہا تاسخ شیخ جامی از ثم خود سید احسن ا

قرأت کرده بمر بارزده سالگی مجرّمه بگرام آند و دیگر کتب در سیه از سید مربی بگرامی و سید
سعد الله بگرامی و قاضی علیم الله گنجدوی و مولانا قطب الدین شمس آبادی استفاده نموده
و بعد فراغ علمی در بگرام رشت اقامت انداخته عمر خود در تدریس علوم شریف صرف نمود
و گریه کثیر افاضل از او کامیاب شدند تا ریخ بست و چهارم ذیحجه سال یک هزار و یکصد و پنجاه و
یک هجری وفات یافته در بارغ محمود نگر واقع بگرام مدفون گردید و بشارت الله ضریحه را مقبره ولی
بضم حمزه و سکون تاس فوقانیه در فتح راسه مهمل و سکون و او و کسر لام و سکون تحتانیه
نقشیده ایست از توابع اکبر آباد

شیخ طیب رفیقی ابن احمد بن مصطفی بن معین الدین رفیقی کنیت او ابوالمصطفی در
یازده صد و نود و یک هجری ولادت یافته فقیه و محدث بود و بعد خواندن قرآن مجید
علوم متعارفه ظاهر و باطن از پدر بزرگوار و عم و ننی علم خود را خد نموده و دست ارادت پرست
پدر داده بصحبت اولیا و مشایخ عظام مستفیض گشت و از میان عبد المجید تعلیم طریقه
تادریه و کبریه و شطاریه یافت و جمیع غیر از علما و فضلا بخدمتش مستفید شدند و در آخر
عمر خود بمسجد مشکف شده بقیام لیل و صیام نهاده بر دواخت و بلط حدیث و فقه و
سلوک و معرفت کتب متعدد تصنیف کرده حاشی مذہب حنفی بود و بروز و شب
ماه شوال سال دوازده صد و شصت و شش هجری وفات یافته

حرف الظاء المعجمة

مولوی ظهور الحق فرنگی محلی ابن بولس از ارباب حق تحصیل علوم مرسومه متعارفه نموده
قرآن مجید حفظ کرده اشتغال بقرات آن و تفسیر بنی و مطالعه کتب حدیث میداشت
و نتیجه معقولات هرگز نمی کرد و براس رفیع عسرت سفر کلانته و در راس و حیدر آباد
اختیار کرد لکن زیادت از نصیب نیافت النصیب یعصیب الغرض
تمام عمر به تنگی بسر برد

مولوی ظهور الله فرنگی محلی ابن مولوی محمد ولی بن مفتی غلام مصطفی در سن هزار و
یک صد و هفتاد و چهار هجری ولادت یافته از والد ماجد خود و عم بزرگوار ملا محمد حسن

اكتساب علوم كرده در عهد كئين المللك سادات على خان نواب كهنويه عهده اقامت مياي گشت پس بوجوهي چند كه خدا ورتالي دانند از عهده اقامت مغزول شده بر نافت حكيم ميه بعلخان نائب لواب موصوف رسیده بسفارش و نه بست رديميه ماهوار از سرکار لواب سے يافت بعد وفات سادات على خان پسرش غازی الدین حیدر ثانیاً اورا بر عهده مذکور منصوب کرد تعلیقات حاشیه نادر بر شرح تہذیب منطوق و حاشیه بر معنی شمس باز غمہ از تصانیف دوست و دبیرس اشتغال داشت در عصر خود تاجی بر آورد و قوسے بخیرت او تحصیل علوم كرده و جمعی از فضیلت و کامیاب گشته

احرف العین المہاجرۃ

دلا عالم کا بلی عارف مختص ملائی شیرین ادائی خوش طبعی مخزون حرکاتی بود زمان بحث و غیر آن سخنامے گفت کہ از خندہ ہلاک بالیتی شد از بریا حق خود تقریر و در بحث شرح مقاصد لوستہ و اشعاری کردہ کہ این عبارت از کتاب قصہ است کہ از جملہ مصنفات کاتب است و ہمین تجدید و مقابل شرح تحریر و یک و حاشیہ بر مطول شتہ و گفتہ کہ این تقریر نقل از کتاب طول است کہ در برابر مطول و اطول است و تالیف و شرح حال مشایخ ہند بنام قولخ الولاہ لوستہ حاصل البحرس و ولاتہ العقل بحر الجود و عوالم الآثار ہم از تالیف دوست بسال ہند و نود و دو و ہجری وفات یافت مولوی عالم علی مراد آبادی ابن سید کفایت علی ابن سید فتح علی ساکن قصبہ نگینہ ضلع بجنور دار در افادہ عالم و حافظ و طبیب و قاری بود و رحمت اساتذہ ذیل نقل یافتہ مولوسے فرید الدین سہارن پوری ملا غفران رام پوری حافظ شیرازی رام پوری مولوسے محمد رام پوری منشی شرف الدین رام پوری مولانا ملوک علی نانوتوی مولانا محمد اسحاق دہلوی حکیم نصر اللہ خان تلمیذ حکیم شریف خان دہلوی حکیم غلام حیدر خان دہلوی مولوسے وارش علی نگینوی تہور علی نگینوی رسالہ فضائل صیام در سالہ فضائل رسول مقبول صلعم در سالہ قراءت صد و عجبہ در سالہ تعد و جمعہ و شرح ضابطہ شرح تہذیب یزدی از تصانیف مشہورہ وی اند تالیف بہتر

رمضان المبارک روزِ پنجشنبہ ماہِینِ عصر و مغرب سالِ دوادوہ صد و تودو و پنج ہجری بمشہد
و ہفت سالگی رحلت فرمودہ بکراچہ جان باد مسکن و ماوہ تارخِ نفوس یافتہ اند
حافظ عبد اللہ اعظم کدھی ساکن قصبہ موصنع اعظم کدھر مولف رسالہ تسہیل الفرائض
و غیرہ کہ باد صاف حسبی آراستہ و بفضل کسی پیراستہ است اکثر کتب درسیہ از فاضل
صدوق مولوی محمد فاروق عباسی چریا کوٹی خواندہ و بعض کتب حدیث از مولوی نذیر حسین
محدث تزیل دہلی سماعت خودہ و نہ تے بدرستہ چشمہ رحمت غازی پور بتدریس بسر بردہ
و مدہا طلبہ علوم با افادہ داد و گیر جوہر عمیق سلسلہ تشریان حدیث از پایہ خویش
اعظام پذیر رفتہ سلمہ اللہ تعالیٰ

شیخ عبد اللہ تلمیذی ابن شیخ الکفاد عثمانی تلمیذی و سے تارخ العلماء سراج الفضل و یگانہ عصر
در معقول و منقول و یکتا سے دہر در فرج و وصول بودہ تے بوطن خود قصبہ تلمیذی مضاف
ملتان بدیس و افادہ طلبہ اشتغال داشتہ ہنگام خرابی ملتان بعد سلطان سکندر
لودھی بدیس آندہ رخت اقامت انداخت و علم معقول را دران دیار رواج دادہ
قبل ازان بغیر از شرح شمسہ و شرح صحائف از علم منطق و کلام در ہند شائع نبود
سے گویند زیادہ از چہل عالم تحریر و پشہ از پاسے دامن شیخ عبد اللہ مثل میان لادن و
جمال خان دہلوی و میان شیخ بودے و میران سید جمال بدایونی و غیرہ برخاستہ
اند چون سلطان سکندر بوقت درس پیش شیخ عبد اللہ سے آمد بتقریب آنکہ مہاداخل در
سبق طلبہ افتد نہان و در گوشہ مجلس آہستہ سے نشست و بعد از فراغ درس سلام علیک
گفتہ بایکدیگر محبت سے داشتند بدلیج المیزان مشرح میزان منطق از تصانیف اوست
وفات سے در سال بسب و دوم صدی دہم بود اول ملک لم الدرجات العلّی تارخ
رحلتش یافتہ اند

آخوند عبد اللہ کشمیری ابن خواجہ محمد فاضل ٹوبہ پیر دینی شاگرد ملا محمد حسن دامان اللہ
شیخ الاسلام از نقول علماء کشمیر و مرید و خلیفہ قاضی شاہ بود سیر و سیاحت پشاور و
لاہور کردہ بہ منصب افتا سے کشمیر سر بلندی یافت بالآخر تارک شدہ بعبادت الہی

شغل گشت بابا محمد عثمان و بابا عبداللہ و ملا عبداللہ و میر محمد الدین قادرے و قاضی
محمد حسین و ملا نور الدین و قوام الدین محمد مفتی علماء کشمیر از تلامذہ دیندور منتصف شوال
سال یازدہ صد و ہفتاد و یک ہجری و قات یافت

شیخ عبداللہ مدنی اود شیخ رحمت اللہ مدنی سندھی دود عزیز بودند از فقہائے صوفیہ
از مدینہ مطہرہ بدین دیار تشریف آوردہ افادہ علم حدیث نبوی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نمودہ
طلبہ این دیار ایشان را شیخین مے گفتند حاجہ عبداللہ الشہید عبداللہی رح مے فرمودند کہ این
شیخین یاد ازان شیخین مے دہند کہ ابوبکر صدیق و عمر فاروق با شہد رضی اللہ عنہما
ہر کدام آیتہ در علم و عمل و تقوی و ورع بودند نظیر ایشان ازان مقامات شریفہ بدین دیار
کس نیامدہ ایشان از یاران خاص و خلفائے شیخ علی متقی بودند بعضے حکام کہ از جانب
سلطان روم بکہ معظمہ مے آمدند و بہر شیخ اعتقاد و بندگی بسیار داشتند شیخ از برای
اکثر اصحاب و خادم و فقراے خود و وظیفہ از ایشان مے گرفتند الا ایشان را دہندگی شیخ عبداللہ
را زیرا کہ وجوہ این مال خاصے از شہبہ نبود والد شیخ رحمۃ اللہ علیہ قاضی عبداللہ
از ولایت سند در بعضے حوادث روزگار بقصد زیارت سید کائنات صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم و توطن و مان مقامات با برکات ہا جمعے کثیر از فرزندان و اہل و عیال
برآمدہ چند گاہ در احمد آباد اقامت نمودہ با شیخ علی متقی محبت داشت و بعد از وصول
بمقامات شریفہ در مدینہ منورہ توطن فرمود و در اندک مدت در گذشت و این شیخ
عبداللہ یار و مصاحب قاضی عبداللہ بودند و نشود تمامے ایشان در مدینہ منورہ بود و سالہا
در ان مقامات شریفہ ہدس و عبادت گذرانیدہ بچہت بعضے حوادث و بواعث
در حد و سن سبع و سبعین و تسعۃ درین دیار آمدند بعد از عود چند گاہ در احمد آباد
کہ حکم وطن اصلی ایشان داشت اقامت نمودند و در ہر دو بزرگ تفاوت چند
سال در عین مرض کہ قوت حس و حرکت مفقود بودند از احمد آباد برآمدہ عزیزست آن مقامات
شریفہ نمودہ برآمدند و تا وصول بکہ معظمہ فرصت یافتہ عنقریب بدار بقا رحلت
فرمودند رحمۃ اللہ علیہما

سید عبداللہ لاہوری ابن سید عبدالخالق بھاکری از سادات عظام و مشائخ کرام
سلسلہ قادریہ جامع علوم عقلیہ و نقلیہ بود تمام عمر مشریت خود و تعلیم و تدریس فقہ و حدیث و
تفسیر بسر بردہ دسالی را از در فیض مظهر خود و نکرده در سال نہمصد و چهل و سہ ہجری رحلت
فرمودہ بلاہور در جوار مزار سید جان محمد مد فون گشت

ملا عبداللہ سلطان پوری از قوم انصار آبائے او در سلطان پور سکونت اختیار
کردہ بودند از قول علمائے زمان و یگانہ دوران بود خصوصاً در علم فقہ و تعلیمات گوی سبقت
رہودہ در عربیت و اصول و فقہ و تاسیخ و سایر تعلیقات تصانیف لائقہ و
رائعہ دارد از آن جملہ کتاب حصۃ الانبیاء و شرح شمائل النبی صلعم مشہور اند از ہمایون بادشاہ
پر عہد مملکت و شیخ الاسلام مخاطب شدہ در ترویج شریعت غلامیشتہ سعی بلیغ می نمود
سنی متعصب بود تا اینکه در فترت ثالث رو فتہ الاحباب را می گفت کہ از میر جمال الدین محدطیت
درین باب مولوی عبدالقادر بدایونی با او مکالمہ کردہ کہ تفصیلش در منتخب التواریخ مذکور
است ملا موصوف در عہد اکبر شاہ آن چنان متمول شد کہ بعد فروش سر کردار خانوادہ او بر آردہ
و سہ ہجری و کالت دیدان خانہ عالی سر فراز بود در سال نہمصد و نو ہجری وقت انصراف
از مکہ معظمہ در احمد آباد گجرات رحلت کرد سلطان پور از مصافات لاہور است

مولوی عبداللہ سندیلی ابن سید زین العابدین مخدوم زادہ قصبہ سندیلہ شاگرد مولوی
محمد سندیلی و مرید شاہ عبدالباسط انصاری بود و اجازت خاندان چشت از شاہ قدرت اللہ
قدوالی صغی پوری حاصل نمودہ در علوم ظاہری و باطنی مہارت کامل داشت بر و در مجتہبہ
بعد از عصر و بروز جمعہ وقت نماز جمعہ حالت مجذوبانہ بر وی طاری می شد سوے
این در روز و ربیعہ ایام سالکانہ بسری بر دوزارش در مقابلہ باغ امر ہرہ قصبہ سندیلہ است
عبداللہ شطاری ابن شیخ بہلول سندیلی دانشمند متصوف صاحب تصانیف
ایق بود کتاب سراج السالکین فی المسافرین و اسرار الدعوات و کنز الاسرار و شکال الشطار
و شرح رسالہ غوثیہ وغیرہ از تصانیف اوست و اتق بست و سوم جمادی الاول سن ہزار
و دہ ہجری در بلہرہ اگرہ رحلت فرمود رضی اللہ عنہ

شیخ عبد الله بدایونی از زاحی سامانه که سکن آباد اجداد و سک بود بجانب دیلی سفر اختیار کرده بقرات قرآن و طلب علم مشغول شد بالاخر جمعی از علمای نامدار و مشایخ کبار داد یافت از غول دانشمندان عهد گشت دست ارادت شیخ عبدالباقی پشی بدایونی روح الله روح داده و نیز خدمت شیخ صفی قدس سره پیوسته ب تکمیل رسیده و نسبت علم ظاهر از اکثر نقدایان وقت خویش یافت خصوصاً از شیخ لادن دهلوی و سید جلال بدایونی و بعد وفات سید جلال قائم مقام او شده سالها در بدایون بدرس افتاده فرمود و خیل از دانشمندان نامی از دامن ادب برخاسته و بدوش سلف اشیا ضروری و بایحتاج از بازار بجان خود برداشته می آورد و دور از نای راه جماع طلبه را سبق نیز می فرمود هر چند طلبه منع تصدیع می نمودند و می گفتند که این خدمت مایان بجا آیم قبول نمی داشت و با وجود اجازت از بزرگواران معذیه شنی و مریدی نبود بلکه احترام تمام از ان داد می داشت ملا عبد القادر بدایونی شرح صحیح الیقین در علوم کلام و تحقیق در اصول فقه خدمت می استفاوه بنور و سک در تحقیق التواضع می نویسد که مشرفان افکالات دقیق می آوردند هرگز ندیدم که او را در افتاده و افتاده و حل آن با بحث شریف و کاست غاصنه اعتبار ب مطالع کتب افتاده باشند از کف جمیع نظریات پیش از دیدن او ندیده با کماله تاسن نزد سالی زنده بود تا شیخ وفاتش جاسک بنظر موفقت فرسید

مولوی حافظ محمد الله بدایونی صفی زده هسب قادری مشرب ابن سید آل احمد و سی بلکامی بتاریخ بست و یکم جمادی الاول سال دوازده صد و چهل و هشت هجری بتعصب بلگرام کاد یافت سلسله نسبش بحضرت زید بن زین العابدین بن سیدنا حسین بن سیدنا علی کرم الله وجهه می پیوندد و بطنش بر کاش از مدینه منوره بشهر واسط آمده رخت اقامت انداختند و از اولاد امجادش سید محمد صفری در سال شصت و چهار و ده هجری بتعصب بلگرام که سابق ایلان نامش سرک گلو دامه شوطن گشت و از و چند قبایل متفرع و منشعب شدند و انا بکلمه شیخ بیتا یعنی اولاد برادران پنجگانه اند و همان قبیله شیخ بیاض صاحب ترجمه نسوب است با کلمه مولوی عبد الله هم دوازده سالگی بعد ختم قرآن مجید و کتب مروی فارسی از وطن خود و پیرانی والد ماجد نزد خال خود سید فرزند حسین عرف که در دست میان بکای نور آمده تحصیل کتب عربیه مصروف شده

در ضمن آن از حفظ اثران مجید فراغت یافت کتب صرف و نحو مختصرات منطق بخندست بعض
 تلامذه جناب مولانا محمد سلامت الله بایونی کاپوری خوانده بعد از قطعی تا شرح سلم حمد الله
 خاص بخندست معرفت الیه الکتاب نموده و بقیه کتب منطق و فلسفه و قصائد عربیه بخندست
 مولانا فضل حق خیر آبادی بمقام رامپور و لکنؤ استغفا و کرد و زان بعد دیگر کتب درسیه فقه و حدیث
 و تفسیر و غیره بریاست الی و از مولوی نور الحسن کاندھلی که در معقولات تلمیذ مولانا فضل حق
 خیر آبادی و در حدیث شاگرد مولانا محمد اسحاق دهلوی بودند با تمام رسانیده بکاپوری معادوت
 نموده باز بخندست مولانا محمد سلامت الله در حرم بیضاوی شریف خوانده بمآه شوال سال اودانده
 حد و مقدار و شش مجری سند فراغ حاصل فرمود و نیز از سید احمد دجلان مفتی شافعیه و مدرس
 مسجد بیت الله الحرام سند فقه و حدیث و تفسیر یافته و بخندست حافظ عبدالغفر دهلوی خلیفه سید شاه
 آل حمد دارهروی عرفه ایچ میاں صاحب بسلسله قادریه شریف بیعت شده دست خلافت یافت
 بمنصب مدعی مدرسه عربیه بنارس و در سرکار انگریزی عزتینان داشت تصانیف یادگار
 گزاشته بتاریخ یکم رمضان روز یکشنبه سال سیزده صدر و پنج مجری از دار فانی بجام جادو است
 رحلت فرمود شاعری تاریخ و قش چنین یافته قطعه نگو سیرت جو عبد الله حافظه سوی ملک لقا
 ناگاه رفته بدسال رحلتش باقی نداد و بیعت پاک عهد الله رفته تصانیف رساله عین الانوار
 فی کشف الاحناف در بیان اخلاصت به بحاله باوید در حرمت شطرنج و گنجینه و غیره به حاشیه هدایه
 از کتاب البیورع تا کتاب الشفقه به تحفه علی حاشیه بدیم سفید پی و در علم حکمت طبعی به فیض قاری
 در قواعد فارسی به تشریح النورانی و قواعد نحو بزبان اردو که در حله آن از سرکار انگریزی و حله
 روپیہ عطا شده فیض الصرف قواعد صرف عربی بزبان اردو به دفتر عصمت تذکره رثان
 شاعرات به تشریح الانشاده شاعر نظم مشرح کلمه ستمه دانش و حل غوامض شرح اشعار اردو
 علامه آن رسائل بر فوتم و بابیه و قصاید و مکاتیب عربی و قطعات و تاریخ عربی و

فارسی از ایشان یادگار اند

مولوی علی محمد علی شریک علی خلف اکبر ملا عبدالنور بن ملا نظام الدین بن ملا
 قطب الدین الشہید السہاوی تحصیل کتب درسیه بخندست پیر بنرگوار خود نموده چند

اشتغال بتدریس داشت و در مدراس بیمار شد که یاس از حیاتش آورد و داد از دال خود خصلت
 وطن خواست هر چند والد ماجدشان ملخ شد که درین بیماری مسافت بسپیده چگونگی نمی خواهد
 از راه خود باز آمد و خدمت شده روانه گشت و گردید و در اثنای راه در سال دوازده صد
 هفت هجری وفات یافته شاعری تاریخ نوشتن چنین گفته **هـ** زمین جهان رفت چو عبدالاعلی
 یافت در خلد مقام اعلی بپست و ششم زده شعبان بود در رحلت از عالم اجسام نموده گفت
 تاریخ وفاتش رضوان نکرد آرا که خود بخواند

مولوی عبدالاعلی بنارس ابن حاجی شاه کریم الله الصدیق النشبدی از نواح غازی
 زمانیه آمد در بنارس سکونت پذیر شد صاحب ترجمه علیه الرحمه بسال دوازده صد و چهار هجری
 ولادت یافته علوم ظاهریه ستارده از والد ماجد خود نیز علمای عصر تحصیل فرموده فائق الاقران
 گشت و علم باطن از الدیقه شاه کریم الله تعلیم و تحقیق یافته مدرس و افاده طلبه شاغل قانع و
 صاحب درج و تقوی بود کتاب هدایه المسلمین و تفسیر المنطق منظوم فارسی و غیره از تصانیف
 وی یادگارند بمقام بنارس در مدرسه موسوم به جی نرائن کلج بعد از مدرسه اول عربی ممتاز بود
 از آن مستغنی شد و لعبادت الهی باوقات شریفش صرف می نمود که در سال دوازده صد و
 هفتاد و چهار هجری بجزیه بناد و سالکی ازین جهان فانی بعلوم جاودانی شتافت و در قاطعان بارخ
 شاهزادگان بنارس در قون گردید روح الله روحه الاشی

سید عبدالاول از پیرپوری ابن علماء الحنفی آبا و اجداد از پیرپور بوده اند که منصب اسیست
 از منقذات چون پور بعد از آن بولایت دکن رفتند و ولادتش هم در آن جا شد و همانجا تحصیل
 علوم نمود و اوستا به بعضی ادا و لاو سید محمد گیسو در آن داشت جامع جمیع علوم عقلی و نقلی و رسمی و
 حقیقی بود و اکثر علوم تصنیفات دارد و فیض الباری شرح صحیح بخاری رساله فرائض منظوم رساله
 فارسی در تحقیق نفس و مقرب کتاب سفر السعاده الیقینیه و کس مشهور اند و علاوه آن
 بر اکثر کتب حاشی و شروح و تعلیقات دارد و در آخر عمر بطالب خان خانان محرم خان بدلی آمد
 در سال نهصد و شصت و شصت هجری بر حمت حق پیوست
خواجہ غلام الباقی باقی با بند و بلوی النشبدی امام وقت و مقتدی زمانه جامع کمال

ظاهر و باطن زاهد و متقی متصوف کمال حمیده مخزن مجایای پسندیده بود و در ادب و ادب از کمال استقامت
قدوم آورده و بعد تحصیل علوم فقه و حدیث و تفسیر و غیره دست ارادت بخواجه محمد انصاری خلیفه خواجه
درویش محمد داده مرید وی شد و بتکمیل کمالات باطن خرقه خلافت یافته رونق افروز دینی گشت
و بدین و تلمیذین طلاق بسرستی بردوی رحمة الله علیه نهایت کمال کوکم خور و کم خواب بود و بعد نماز
عشا تا نماز تجرد روزانه دو مرتبه قرآن شریف ختم نمودی از اجله خلفای دی مولانا شیخ احمد
سرسندی مجدد ملت ثانی است بست و پنجم جمادی الاخری سال یک هزار و دوازده هجری بدری حلیت
فرموده متصل قدم رسول به خاک نجش کسیران دفون شد

مولوی عبدالعزیز بن مولوی محمد علی قزوینی در حدیث و تفسیر و اصول و فروع
یقینی داشت تفسیر و افتاد خانی که داشت که قبل از اتمام تفسیر عمرش در سال دوازده صد و
بست و سه هجری تمام شده بخوار رحمت حق پیوست غفر الله له رساله عجیب البیان فی
علوم القرآن هم از تصنیفات اوست

مولوی عبدالعزیز بن محمد علی ابن مولوی عبدالرزاق بن مولوی جمال الدین احمد کاتب
در سیه مجتهد و عالم بود خوانده فارغ التحصیل گشته حفظ قرآن مجید نموده جوان صالح و عابد بود و
بعیت بمولوی عبداللہ داشت و بسرا زاب نظام حیدر آباد و بشا هر چهار صد و دویست و بیست و نه
بتاریخ بست و دوم فریاد سال دوازده صد و نو و پنج هجری در عین شباب به گلشت
رفشان خرامید رحمه الله تعالی

مولوی عبدالجبار بن محمد علی ابن مولوی محمد ناز بن مولانا عبدالعلی بکال علوم تحصیل
کتب در سیه نموده و کتب بسیار در دست داشت و در سن اربع و شصت به حیدر آباد کن رفت و در سیه
در اینجا بتاریخ بست و دوم شوال دوازده صد و هفتاد و دو هجری وفات یافت به پیران
قبر مولوی محمد مختصر دفون شد

مولوی شیخ عبدالحمید بن محمد علی ابن خانقا در سن بیست و نه سال
دوازده صد و هفتاد و سه هجری متولد شد و از آقا قرآن مجید حفظ کرده و در سیه در سیه
والد حاج خود گذرانیده و در سن بیست و نه سال در سن بیست و نه سال

دکوتی و مولوی محمد کمال عظیم آبادی و مولوی حکیم عبدالحمید عظیم آبادی و مولوی مقیم الدین ساکن
کوٹ ممد متعلقہ دیرہ اسماعیل خان و حکیم عبدالعلی لکنوی تکمیل علوم درسیہ منودہ فی الحال مدرس
مدرسہ شوکت الاسلام سندیلہ انداز ایام تحصیل تا انوقت اشتغال بتدریس طلبہ دارند رساله
ہدایۃ الکبریٰ لا انتقال الدوار من ورجالی الاخری و رساله البرق الخاطف فی علوم النبض و
المعارف و رساله الشهاب الثاقب علی منکری ردیۃ القضا و واجب التالیف و سہ اسم
سلمہ اللہ تعالیٰ و و کوہی نسبت بہ دو کہ و آن تصدیق است از مضافات جالندہر شوکت الاسلام
مدرسہ ایست کہ از مولوی حافظ محمد شوکت علی رئیس سندیلہ در سندیلہ بنا فرمودہ و در کثیر باعداد
اساتذہ و طلبہ صرف سے فرمایند جزاہ اللہ خیر

سید عبد الجلیل بلگرامی ابن سید احمد حسینی و سلمی ولادتش بتاریخ سیزدہم شوال سن یکہزار
و ہفتاد و یک ہجری در بلگرام وقوع یافتہ اخذ علوم عقلی و نقلی از مولانا غلام نقشبند لکنوی کردہ
فائق الامثال و الاقران گردیدہ و سند حدیث از سید مبارک محدث بلگرامی شاگرد شیخ نور الحق
حاصل نمودہ و تفسیر و حدیث و تاریخ و لغت و ادب و شعر گوئی سہارنی و بہرمان عربی و فارسی
و ترکی و ہندی طلاقتی وافر داشت و بہر زبان تعریفی و شوق و تالیفی انبث از یادگار ماندہ از مدرسہ
اورنگ زیب تازمان فرخ سیراوشاہان و علی پچمدہ بخشگیری و سولہ نگاری باغ از تمام بسپردہ
ہر گاہ در سن یازدہ صد و یازدہ ہجری اورنگ زیب عالمگیر بادشاہ قلعہ ستارہ فتح نمود میر عبد الجلیل
و در یک شب یازدہ قطعہ تواریخ آن فتح نظم نمودہ رسالہ موسومہ کلاں فتح شاہ ہند و طوی نامہ
فیہ فیہ فی شاہ عالمگیر ترتیب دادہ بحضور شاہ گذرایندہ مورد الطاف خسروانہ شد و طرہ اینکہ
از ہر دو نام رسالہ مذکور تاریخ فتح قلعہ ستارہ ہر سہ آید و قطعہ تاریخ ازان رسالہ کہ بطرز استنباط
گفتہ است بنا بر زہمت ناظرین حوالہ قلم می شوند قطعہ تاریخ و عربی لما توجہ سلطان الانام
الی رب السموات فی تائید اسلام بے اقرہما من فی اصل خضرہ بے بود یا قادر اقتراح اکامام بے نصاریں
اقتراح الامم منجما بے حصنائن عبد و التجار احتام بے نظرت سے الفات و ہی اربعۃ بے من
فوق اہمام من غیر اہمام بے وجد تن لہام الفح حیفہ بے رقیما علی ستہ من ہا ہمام بے اللہ تلک
یہ بیضا رقد تر حوت بے لناظرین فیما لہجہ السانی بے ہذا الہدی من التاریخ الشاہی بے عبد الجلیل

بنائیدات الامام: **الحاج ابوالقاسی** چو شهبه بهام زیر شمس آفود و پورده هم عظم در شماره به تالاع
 کفر شد مفتوح فی الحال به نسیج او عدد شد پاره پاره به زراگشتان شمر بر پدای بهام به بر جبارت کرم
 شماره به بعینه بود شکل سال هجری به سپه تاریخ تنیز شماره به چهرین تاریخ گفتن اختر است به شدت
 این آشکاره به سید جلیل القدر که در صدر شب شنبه تاریخ نبست و سوم ربیع الآخر سال یازده
 صد و سی و هشت هجری در بلده شهاب جهان آباد رحلت فرموده بمقام بگرام پوین خود مدفون گردید
 نور الله بنجمه تسبیح غلام علی آزاد حسان السعد در آید که رحمه للذین احسنوا الخصال و زیاده تاریخ فویشن یافته
مولوی عبدالحمید بن راجه پوری خلف ملا محمد عمران رام پوری شاگرد الدخود بود در سال یازده
 صد و نود و دو هجری بکتاب دکن رحلت کرد

شیخ عبدالحمید بن راجه پوری ابن سید الدین بن سعد الدین بن الزک الدهلوی بخاری کنیت او
 ابو محمد بود لی از اجدادش از بخارا آمده به پهل سکنست پذیر شد و بی رحمة الله علیه به ماه محرم سال
 نصد و پنجاه و هشت هجری ولادت یافته تاریخ ولادت او شیخ اولیا است و از بهر شعور و کرم و محبت
 بطاعت حق و طلب علم بسته قریب به بیست و شش سالگی از فضل
 و کمالات فراغ حاصل نموده قرآن مشرّف حفظ کرد و با کماله فقیه و محدث باقیه اسلاف و حجة الخلف
 جامع علوم ظاهر و باطن بود علم حدیث به حرم بهر دوستان از بهر شعور یافته و بر قبولیت خدا داد
 حاصل بود که فرموده از افراد دانش به جهان داد پس به بانکارش لب تشاده و بی درغفوان شباب
 بهترین شریفین متوجه شده و در آن دیار به ارباب علم و مشایخ وقت مخصوصاً شیخ عبدالوهاب
 متقی خلیفه و جانشین شیخ علی متقی به حبیبیه اشتهار تکمیل فن بهر بیست و نهمه به رجا علی رسانید و بابرکات فراوان
 مراجعت بوطن مالوف فرموده به نشر علم و افاده خلافت اشتغال گشت به گویند که تصنیفاتش
 خود و کمال از حد متجاوز اند که فی زمانه با حجت فخر العلماء و دستور العمل او مشایخ هستند چون طبع
 سوزن داشت در شعر خاص حقیقی که اشعارش اشعار ابیات تقریباً بهر یک میرسد مرید سید
 ربوئی قادری بسلسله قادریه بود در او اهل باب شیخ احمد مرندی مجدد الف ثانی خلافت داشت که بعد
 از خیال خود باز آمده به تصنیف پرداخت و فائش در سال یک هزار و پنجاه و دو هجری در دهل
 بظهور آمد و مرقدش بمقبره قطب صاحب برکنار حوض شمس است بهر هزار و شصت و یک به تاریخ فوت او

در غزاهای یافته اند تصانیف فی التفسیر و لغات شرح عربی مشکوٰۃ فی اشقة اللغات شرح فارسی
مشکوٰۃ فی شرح سفر السعادت فی شرح فتوح الغیب فی مدارج النبوة فی شرح بحار الرجال بخاری فی
اخبار الاخیار فی جذب القلوب فی زبدة الآثار فی جامع البرکات فی مرجع البحرین فی زاد المتقین فی فتح المنان

فی مناقب النعمان فی اثبات بالنسبة فی حلیه سید المرسلین فی چهل رساله

مولوی عبدالحق بنیادی ابن مولوی فضل الله باشند تصبر بنو قتی محتاتف کهنه متوطن
بنارس که نسب و سبب حضرت عثمان ابن عفان سے پیوند و در سال دوازده صد و شش هجری
ولادت یافته چنانچه از لفظ فضل رسول تاریخ ولادت برمی آید چون از ایام صبی شوق حدیث خوانی
و در دل حق منزل او ریخته بودند بنابر آن رخت سفر برداشته که هست به تحسین و تحقیق آن عظیم
شریف بسته بدلی رفت و پیش مولانا عبد القادر یا مولوی محمد اسماعیل شهید دہلوی هم سبق گشت
زان بعد بشهر صنعاء الکسین رسیده از قاضی محمد بن علی بن الشیخ کانی سند قرآن و حدیث که تمام آن
اتحاف الاکابر فی اسناد الدفاتر است حاصل کرده مشارالیه امثال و اقرا ن گردید گویند که وی هفت

چ بیست اندک کوه یکے از آن بهجری سید احمد را بر بلادی و مولوی محمد اسماعیل دہلوی بود و سرچ آخر بمقام
بسی سال دوازده صد و هشتاد و شش هجری در ششاد سالی رحلت فرموده و در مسجد کبیر دہون شهر
که از لفظ فضل رسول تاریخ فوت و سبب برمی آید و کتب فضل الله در تیسرین و بیست و دو می تارکین تقلید بود
از تصانیف او آند را فرمود فی المنع عن التقليد مشهور است و سوا الطریق الضعیف مولانا تارک علی صاحب

الکهنوی از نام مولوی عبد القادر سیدی در درویشین الدار تریب است مولوی جلال الدین احمد
بناری مدرس اول گوشت کالج بنارس مولوی حمید الدین احمد مدرس کالج مذکور اندر مشهد طایفه و شیخ
مولوی عبدالحق خیر آبادی شاگرد پدر خود مولوی فضل حق شیر آبادی اعلو مقلید بر کمال
خود در بار رئیس راجپور معز زاده بر می برد از تصانیف شان حاشیه غلام محسنی و تسمیل الکافیہ و شرح

تذکرة الحکماء و حقایق شریع میرزا دامور عامه مطبوع و مثالی از تصانیف او

امام علی الحکیم سیالکوٹی علامه زمان سرگودھا قرآن خود شاگرد و رشید مولانا کمال الدین کشمیری بنابر
صفت علامه ربانی شیخ احمد سرهندی مجدد الف ثانی قدس سره بود و در حضرت مجدد عقیدت
را صخ داشت و حضرت مجدد و اور آفتاب پنجاب میگفت و در بحر جمالیه این کبر شاه و سیاکوت مسکن خود

بدرس علوم افتاده میداد و هرگاه شاگردان این جهانگیر سرپرستارای سلطنت گردید و هیئت و
 به قدر دانی علما و فضلا اظهار عالم را گرفتند و موصوفت باستانه سلطنت علیا رسیده بیاقتی انعام
 و اکرام مهابت حاصل کرد و شاه جهان نظر او در مرتبه و دراز و بالقوه بنمید و بدو بخشید که هر مرتبه
 شش هزار روپیہ بوزنش برآورد و علاوه آن چند دیهات مرفوح اعظم او را عطا فرمود تا تمام عمر
 خود بدرس و تصانیف بسربرد و مشهور است که یک لک روپیہ ماهواری از سلطان وقت بیاقت
 تارکینه بنایج شانزدهم بیرج الاول سال هزار و شصت و هفت هجری جان بحق تسلیم کرده در سیالکو
 مدفون شد و تخلصش اوست و قبل مشهور اند به تاشیه تفسیر و بیخاوی به تکلمه حاشیه عبده
 بر فرائد ضیائیه به ترجمه فارسی غنیة الطالبین به حاشیه مقدمات اربعه تلویح به حاشیه مطول به
 حاشیه شرح مواقف به حاشیه شرح عقائد نقضانی به حاشیه شرح عقائد دوانی به حاشیه بحاشیه خیالی
 حاشیه شرح تفسیر به حاشیه شرح مطالع به الدلائل الشیخیه فی اثبات الواجب تعالی به حاشیه برهانش
 شرح حکیمه العین به حاشیه برهانش به اثبات شکیه معیندی به حاشیه برهانش مراح الارواح
 مولوی عبدالحکیم لکهنوی ابن مولوی عبدالحکیم بن عبدالحکیم مولانا عبدالحکیم بن ملا نظام الدین بن
 قطب الدین سہالوی تکمیل کتب در سیم مختصات و متوسطات از داند خود مولوی عبدالحکیم مولوی
 دایم و مطلوبات از مولوی نورالحق مرحوم نموده تفسیر و در بدرس مصروف بود صلاح و تقوی
 شعار و ثار خود گردانیده بشیپ بیداری و یاد الهی می گذرانید و مکی هست خود بخدمت طلبه علوم
 معطوف داشت و در ناندی به مسافران بعید الوطن مشارالیه بود و آنحضرت که ذات ستوده صفاتش
 جامع ظاهر و باطن بود و بیعت از شاه نجابت الله کرد و می داشت محرم سطور در سال دوازده
 صد و شصت و چهار هجری به لکهنو بهر یاب و بختش شده بغایت خلیق و مسافر نواز یافت بکست
 چهارم صفر روز پنجشنبه سال دوازده صد و شصت و هشت هجری جان بحق تسلیم نموده فقره دان موت
 الا علم موت العالم را در تاریخ و فائش یافتند و عقب خود گذارشته یکی مولوی عبدالحکیم دوم
 مولوی محمد نعیم هر دو عالم و برجاده آبا می مستقیم اند و شرح کافی زبان فارسی به تفسیر بسم الله
 فارسی به ترجمه فارسیه دقائی الحقائق به حاشیه شرح علم مولوی محمد فاضل شرح دائر الاصول اسے
 علم الاصول به شرح جلدین آخرین بهایه به شرح چهل کات در فارسی به شرح رساله نظامیه

در بیان و حضور رسول مقبول صلعم بنجر و در علم صرف بنجر و زبدة النخوة حاشیه تفسیر میبایدی به شرح
 رسائل الاسکان بن حاشیه بر حاشیه زاید بن شرح تدریب ملا جلال الدین یوسف بن حاشیه بر حاشیه
 کمالیه شرح عقائد جلالی بن جدول صرف فارسی بن جدول النخوة فارسی از تصانیف رالیه او یادگار
 انقدس الله روحه الاقدس

مولوی عبدالحکیم فرنگی محلی (ابن مولوی امین الله بن مولوی محمد اکبر بن مفتی احمد ابوالرحمن
 مفتی محمد یعقوب بن ملا عبدالغفر بن ملا محمد سعید بن ملا قطب الدین الشیخ السمرقندی) بیاندیش
 شعبان سال دوازده صد و سی و نه بمقام کفایت نشو و نشسته بهر ده سالگی از حفظ قرآن مجید فراغت یافته
 به تحصیل علوم درسیه کمر بست و بنجده دست دال و با جد خود مولوی محمد امین بالله و مفتی نامور الله
 و مفتی محمد اصغر و مولوی نعمت الله و مفتی محمد یوسف و علمای فرنگی محلی بهر شانزده سالگی از کتبات
 علوم درسیه متداوله خاندان قطبیه شهیدیه فارغ حاصل کرده و انشمنه تجرب جامع علوم عقلی و نقلی
 حاوی فنون فرعی و اصلی گشته و ساد و آدای درس و افتاده گردید و بسال دوازده صد و شصت
 بهری بشهر باند امضا فواید بیدیل کشته و فتنه رئیس آنجا نواب و ذوالفقار بهادر که قدر دان علمای و فضلا
 بود با عز و اکرامش پیش آمده وی را مدرسی مدرسه خود گواشتید و در آن کار مامور مانده بوطن خود
 گشت و ایل آن آمده یکسال در وطن بالوت متوقف شده بشهر جوینور قدم آورده حاجی امام بخش
 مرحوم که یکبار از روسای دولت آن شهر بود و یکسال قدر دانی پیش آمده به مدرسه امامیه حنفیه که خود
 بانی آن مدرسه بود وی را مدرس مقرر کرد که عالمی از علم و دین همان بقعه همراه اندوز گشت و تا
 سال بدین منصب متزوجه بسال دوازده صد و هشتاد و شش بهری بوطن مراجعت کرده
 دست بیعت بدست مولوی عبدالنوالی قادری فرنگی محلی داده در سن هفتاد و هفت بهجری
 بعد صدی دوازدهم بحیدرآباد دکن تشریف برده سید تراب علی خان سالار جنگ مدارالامان
 مرزبوم که متصف باوصاف حمیده کاشمش بین النجوم بود وی را مدرس مدرسه نظامیه مقرر ساخت
 درین سفر بمقام ریلان که شاهزاده دکن واقع است آن بهر رخ دودمان قطبیه غربت کده جامع الادواق با
 فروغ اعزاز تجشیده بود در آنوقت مولوی عبدالحکیم خلف السدیق شان صغیر السن قطبی می خواند و
 بسال هفتاد و نهم بعد صدی دوازدهم بهجری از حیدرآباد بمحصول رخصت عازم زیارت حرمین

شریفین زاد ہما اللہ تشریفاً و تعظیماً شدہ بخدشت علما و مشائخ آن دیار پرانوار فائز گشتہ مستفید گردید از انجملہ
 بکرمہ از مولانا محمد جمال خفی و از مولانا احمد بن زین دحلان شافعی اجازت و سند علم حدیث
 و دیگر علوم معقول و منقول حاصل کردہ در سن دوازده صد و ہشتاد و نہجری بزیارت طیبہ علی
 صاحبہا الصلوٰۃ والتحیہ شرف اندوز شدہ از مولانا علی مدنی شیخ المالک سند دلائل الخیرات
 و از مولانا محمد بن محمد العرب الشافعی مدرس مسجد نبوی سند حدیث و تفسیر وغیرہ و از مولانا عبد
 ابن مولانا ابوسعید مجددی دہلوی نزیل مدینہ منورہ اجازت حدیث و تفسیر وفقہ وغیرہ و
 از مولانا عبدالرشید بن مولانا احمد سعید مجددی دہلوی اجازت قصیدہ بردہ و
 حزب البحر یافتہ مالا مال از فیوض و برکات جازہ در سن دوازده صد و ہشتاد و نہجری بہ حیدر آباد
 روفی مراجعت نجشیدہ بانصرام حکومت عدالت نظامیہ مشغول گشت پس ازان بہامہ جمادی الثانی
 سال ہشتاد و سوم بعد صدی دوازدم از ہجرت باستیصال خصیت بوطن بالوف شریف آورده از
 سنت نکل خلت خود مولوی عبدالحی مرحوم فراغت یافتہ در سال ہشتاد و چهارم بہامہ جمادی الثانی
 از لکھنؤ رخصت سفر حیدر آباد کہ در حقیقت سفر آخرتش توان گفت بر بسبت و بہامہ شعبان
 سال مذکور دران بلدہ رسیدہ بکار متعلقہ خود مصروف بود کہ ناگاہ عارضہ سل و عوق بہامہ صفر المظفر
 سن ہشتاد و پنجم بعد صدی دوازدم بحسبہ لطیفش عارض شدہ بتاریخ بسبت و نہم شعبان المعظم
 روز و ہشتمہ سال مذکور طائر روح پر فتوح آواز قرض عنصری پیر و از نمودہ بشا خسار جانان نشین
 گرفت و حسب وصیت در باین قبر شاہ یوسف قادری کہ از کبار اولیائے دکن اند مدفون گشت
 شعرے وقت قطعات عدیدہ متضمن تاریخ رحلتش بسبک نظم کشیدہ از انجملہ مولوی عبد الرحمن
 صاحب گنجی انجمن گفتہ **سہ** العالم والعارف باللہ تعالیٰ بہ قدر والی اللہ مجد و ثناء بہت بعالم المتوفی
 بمیقن بہ قدر شرف اللہ بقصر و قاربہ و دیگر این مصرعہ گفتہ **سہ** واقف راہ خدا مولوی عبد الحکیم در
 لفظ غفرہ نیز تاریخ فوتش یافتہ اند **لھما فیفھم الیقین** الحقیقات المرضیہ حل حاشیہ میرزا ہد رسالہ
 القول الاسلام حاشیہ شرح سلم ملاحسن کشف المکتوم فی حاشیہ بھرا العلوم القول المحیط فیما تعلق
 بالجمل المؤلف والبیضی حل العاقد فی شرح العقائد التعلیق الفاضل فی مسئلہ الطر المتخلل
 سعین الفاضلین فی رد المغالطین الایضاحات لمبحث المختلطات کشف الاشتیاء فی شرح

السلم محمد بن عبد الباقی الجیب فی شرح خطبۃ التہذیب کما شئت الظلمہ فی اقسام الحکمہ - القرآن
 و منطق نظم الدر فی سلک شوق القمر التحلیہ شرح التوسیم مؤلفہ شیخ محب اللہ اکبر آبادی -
 نور الایمان فی آثار حبیب الرحمن - بحر کات المحدثین - ایقا والمصابیح فی صلوۃ الترویج - آلاء المار سف
 تحقیق الدعاء - غایۃ الکلام فی بیان الحلال والحرام - خیر الکلام فی مسائل الصیام - القول الحسن
 فیما يتعلق بالنوافل - الشن - سجدۃ القمر فی مسائل اللون واللباس والحجیر - قرالاقار حاشیہ نور الایمان
 حاشیہ نفیس شرح موجزہ الآذال لمارتجہ - و دیگر کتب مثل حاشیہ ہدایہ وحاشیہ بدیع المیزان حاشیہ
 حاشیہ قدیمیہ ناظم داند کہ اجلس در رسید عطر اللہ روحہ

مولوی عبد الحمید خان رام پوری ابن ملا غفران رام پوری از برادر خود ملا محمد عمران
 و نیز مولوی ارشد حسین رام پوری الکتاب علوم نموده مدرس و افادہ طلبہ اشتغال اردیبال
 دوازده صد و نو و ہشت ہجری و قصبہ سندیلہ چیت لقای مولوی حافظ شکست علی رئیس
 سندیلہ قدم آورده بود سلمہ اللہ تعالیٰ

مولوی عبد الحمید بدایونی ابن مولوی محمد سعید بدایونی بسال یازده صد و پنجاہ و دو ہجری
 ولادت یافته از مولوی محمد حبیب برادر بزرگوار خود تحصیل علوم متداولہ نموده شرف بیعت از
 حضرت شاہ سید آل احمد قادری نازہروی قدس سرہ حاصل ساختہ کامل و مکمل شدہ بسال
 دوازده صد و سی و پنج ہجری رحلت فرمود روح اللہ روحہ

مولوی عبدالحی دہلوی شاگرد و داماد مولانا شاہ عبدالعزیز قدس سرہ العزیز الجلسہ
 سادات نان نامی سید محمد مجاہد ریسہ بطن بود در فقہ حنفی و دستگاہی کامل داشت رسالہ کلحیای
 وقتاوی سقری از تالیفات اوست تا تاریخ ہشتم شعبان ردزیکشنبہ سال دوازده صد و چہل و
 سہ ہجری بخارنہ بواسیر رحلت فرمود

مولوی عبدالحی قمری محلی ابن مولوی عبد الحلیم ابن مولوی محمد امین از اولاد اجداد و ملا
 قطب الدین مہالوی بود کلیتہ ادب و احسانات است بمقام بانوار عشرہ اخیرہ ذیقعدہ سال
 شصت و چہارم از صدی سیزدہم ہجری ولادت یافته از عمر پنج سالگی بحفظ قرآن مجید مشغول شدہ
 بدہ سالگی از ان فارغ گشت و جامع مسجد چوہدری را لا امانت ترویج کردہ در یازده سالگی بمذمت

والد خود تحصیل علوم متعارفہ آغاز نموده بہفتہ سالگی فارغ شدہ باقادرہ طلبہ مجتہب اوستاد
 سے پرداخت و کتب علم ریاضی از ولایتی قیمت اٹھ فرنگی محلی خال والد خود کہ از مہرہ آن علم بود
 تحصیل کردہ و والد ماجدش ہنگامیکہ مجید را با و میرفت مولف اوراق بمقام ریان از دیار ش
 سرور شدہ وی در آن حال کہ حیثیہ السن بود و کاوست طبع و جودت حافظہ از جہینش می خوشمید
 و بہ رحمتہ اللہ علیہ و و مرتبہ بزیارت حرمین شریفین را و ہما اٹھ شرفا و تعلیمات مشرف و مبارکی
 گشتہ اولاً بسال دوازده صد و ہفتاد و نہ ہجری بمعیت والد خود و ثانیاً در سال دوازده صد و
 نود و دو ہجری و از سید احمد و سلطان شیخ الشافعیہ کی معظیہ اجازت تاجمیع حاصل لیمن الشیوخ
 و همچنین از والد خود یافتہ عالم از تعلیم و در محض فیضیاب گشت و بسبب افاضل نامدار از سایہ
 دامن فیضانش برخاستند با کلمہ صاحب ترجمہ علیہ الرحمۃ کثیر الدرس و لتہنیف بیان مرتبہ بود کہ
 صحت افافہ و اشاعت علومش در حیات وی اکنون عالم ماہر گرفت قریب بہ نیم دہست رسیدہ
 بسبت و نہم ربیع الاول سال چہارم صدی چہار دہم ہجرت دوم دہ شنبہ وقت شب بجا ضیہ مصرع
 بمقام لجنو این جہان بی بود را پدید و فرمود و ہما بخا در فون گردید جز و خیر کی بقی نگذاشت آن صبیہ
 دو صبیہ دہم ماہ و ارا از نظام مجید را آبادی یا بد سید جلیل علی شرفی تخلص ریخ فوئش جنین گفتہ شد
 ہا سے ہوا نا نا محمد عبدی بن شاد و در خلد از میان ما برفت بہ آستانش سجدہ گاہ خلق بودہ قبلہ ہند وستان
 رفت بہ گفت شرفی مصرع سال وفات بہ وای اوستا و زمان ما برفت ایضاً از مولی سے
 محمد سعید عظیم آبادی حسرت تخلص کرد و رحلت جناب عبدالحی بہ فاضل لکھنوی فطین ذکا
 گفت سال وفات او حسرت بہ شرفی محلی محل ز علم نمی تھما لہم الرا لہم عمرہ الراہ و ہاشیہ
 شرح وقایہ بہ مجموعہ تطیب سالنامہ الفکال المشون فی الاعتلاء بالمزاد و بہ ترجمہ الفکر فی سیمہ الذکر
 تحفہ الطالبہ فی تحقیق مسیح الرقبہ و الرقبہ و التکمیل فی الجرح و التعمیل بہ القول الجارم سے
 سقوط الحد بنکاح المحارم بہ تفع المفتی و السائل فی مجموع متفرقات المسائل بہ الفکال الدوار فی روتہ
 اللال بالنزاع القول المنشور فی ہلال خیال شہورہ الافصال عن شہادہ المراقبہ الایضیہ
 تحفہ البنات فی جماعۃ النساء بہ الکلام الجلیل فیما تھلک بالھمیل بہ الاچوہ الفاضلہ المایہ
 العشرۃ الکاملہ بہ التھمہ نقض الردور بالتمسک بہ خیر الخیر سے اذان شہادہ شہادہ

افکار فی الجہر بالذکر النافع الکبیر من یطالع الجامع اصغر و رفع السر عن کیفیۃ ادخال المیسر
 و توجیہ اسے القبلة فی القبر بطریقیہ الاناٹل فی تراجم الافاضل و ترویج الجنان تشویح حکم شرب الدخان
 و روح الاخوان عن محدثات آخر جمیعہ رمضان و اکام النفائس فی اداء الاذکار فی لسان الفارس
 و جہر الناس علی انکار اثر ابن عباس و الاضفاف فی حکم الاعتکاف و امام الکلام فیما يتعلق بالقرۃ
 خلعت الامام و غیث الغمام و آتانا المرفوعہ فی الاخبار الموضوعہ و دافع الوساوس فی اثر ابن
 عباس رسالہ احکام غیبت اردو و نوید البہیۃ فی تراجم الخفیۃ و امتحان الطلبة فی تصحیح مشککہ
 التبیان فی شرح المیزان و چار گل و در صف - خیر الکلام فی تصحیح کلام الملوک ملوک الکلام
 ازالہ الجملہ فی اعراب الحمد و کمال الحمد و نحو ہدایۃ الوری اسے لواء المدی تعلیق حاشیہ
 غلام بخٹی بر حاشیہ زاہریہ قطبیہ و مصباح الدجی فی لواء المدی و لواء المدی محکمہ لواء المدی و
 علم المدی و حل الخلق فی تحقیق المجرول بطلق الکلام المتین فی تحریر البراہین و سیر العیبر فی
 بحث المثناة بالکیر و الافادۃ الخیرۃ فی بحث نسبتہ سبع عرض شیعہ و التعلیق العجیب محل
 حاشیہ الجلال علی التہذیب و تکملہ حاشیہ و الذخیرہ فی نفسی و المدیہ المختارۃ شرح الرسالہ المعصومہ
 و مناظرہ القول الاشراف فی الفتح عن المعصوم و زجر اباب الریان عن شرب الدخان و احکام
 القنطرہ فی احکام البسولہ و فایۃ المقال فیما يتعلق بالنعال و در علم فقہ و حصرہ العالم بوفات مروجہ اعلم
 و ترجمہ و الذخیرہ افادۃ الخیر فی الاستیاک بسواک الفیض و مقدمۃ المداہیہ و بذیلہ المداہیہ و تحقیق
 العجیب فی التثویب و تحقیق الاخبار فی احیاء شمس سید الا برارہ و الحجۃ علی ان الاکثار فی التبعہ
 یس بدعتہ و الکلام المبرور فی رد القول المنصور ہدایۃ المتقین فی فتح المقصدین و غیر ان از
 تعلیقات متفرقہ بر کتب متعددہ و سینودہ کتب دیگر اند کہ صاحب ترجمہ و رسالہ نافع کبیر اسامی
 انما تحریر فرمودہ اسماء گرامی تلامذہ مولوی عبدالحی فرنگی علی کہ بعد تکمیل و فراغ بحصول
 سند ممتاز شد مولوی عبدالحی عزیز ساکن بھیر چلغہ اعظم گڑھ مولوی بدیع الزمان لکھنوی مولوی
 وحید الزمان لکھنوی مولوی محمد عبد الاحد آبادی مولوی سید مرتضی شیعہ ساکن نونا ر پارہ
 ضلع غازی پور مولوی عبد الباری ساکن نگر منہ مولوی محمد حسین آلہ آبادی مولوی علی حیدر خان
 ساکن خالص پور پر گنہ بلج آباد مولوی ساکن علی گڑھ نجابے مولوی بشارت کریم

مولوی عبدالغفور سکنتہ رمضان پور مولوی سے عبدالغنی بہار سے مولوی سے فدا حسین ساکن محلی الدین
 نکر مضاف بہار مولوی سے ابوالحسن مرحوم ترمہی مولوی سے عین القضاۃ حیدر آبادی مولوی سے
 عبدالعزیز فرنگی محلی مولوی سے نظام الدین فرنگی محلی مولوی سے عبدالرحمن ساکن صاحب گنج مولوی
 حافظ محمد شعیب دلائی مولوی سے اکبر خان مرحوم دلائی مولوی سے محمد اسحاق ساکن ایٹھے
 مولوی سلیمان ساکن بھکھواری ضلع عظیم آباد مولوی عبدالقادر دلائی مولوی سید امین نصیر آباد سے
 مولوی سے محمد ہارون نصیر آبادی مولوی ظہور الاسلام فقیہ پوری مولوی سے لطف الرحمن عظیم آباد سے
 مولوی سے نظام الرحمن عظیم آبادی مولوی محمد ابراہیم آہ آبادی مولوی محمد تقی عظیم لدھی مولوی محمد نذیر کھنوی
 مولوی شیر محمد دلائی مولوی آزاد خان مرحوم مولوی عبدالغنی بہاری مولوی محمد یسین آرو سے
 مولوی قادر بخش سہرامی مولوی محمد حسین نصیر آبادی عرف صاحب میان مولوی سید محمد
 رسان کابلی مولوی عبد اللہ ساکن چاند پارہ ضلع عظیم گڑھ مولوی ابو الفضل محمد حفیظ اللہ ساکن سنبڑا
 ضلع عظیم گڑھ مولوی محمد عثمان ساکن چنارہ ضلع عظیم گڑھ مولوی سے انعام اللہ فرنگی محلی مولوی سے
 عبد الماجد بہاگل پوری مولوی سے قاسم یاساکن گڑھ ضلع اکہ آباد مولوی سے سید اعجاز حسین ساکن سوئی
 مولوی سے محمد عثمان ساکن کہنڈ ضلع عظیم گڑھ کدائی کنڑ البرکات مصنفہ مولوی محمد حفیظ اللہ سابق
 الذکر سلمہ اللہ کہ سند علی در سال اخیر صدی سیزدہم از مولوی عبدالحی مرحوم یافتہ اند۔
 مولوی عبدالرب فرنگی محلی سپر خرد مولانا عبد علی بجر العلوم از خرد ساسے ہمراہ والد خود در
 شاہجہان پور و رام پور و بہار و بدرا س ماند و مولانا کو شمش بلیغ در تعلیم و تدریس او نمود و کتب
 درسیہ تمام و کمال با و تعلیم ساخت و شب و روز متکفل امور او می بود و با کمال مولانا اورا ہا موال
 خطیر بغرض کتبخانہ نش بطن فرستاد و سے بہ لکھنؤ آندہ از نکاح خود فارغ گردید و روز کثیر کہ از درس
 آورده بود ہمہ بہ فوضے و سرے دی بر باد رفت کہ اقل اسش رونمود بعد وفات مولانا بجر العلوم
 سے و برادرزادہ اش عبد الواجد بدراس رفتند چنانچہ تفصیل آن بذیل ترجمہ مولوی سے
 عبد الواجد خواہد آمد آخر کار ترک تدریس کردہ بیافتن دو صدر و پیہ از سرکار نواب دراس
 و یک صد و ہفتاد و پنج روپیہ از سرکار انگریز معاوضہ جاگیر راضی شدہ تدریس مولوی عبد الواجد
 سپردہ بہ لکھنؤ آند و تاحیات خود علوہ مذکورہ بتوسط رزیدنٹ لکھنؤ سے یافت

کتابخانه الاغصان الاربعه

مولوی عبدالرب و مولوی اجاس معقول و متقول ماهر فروع و جہول کامل فنون علم و ادب
 حاوی اصرار لغت عرب کہ در عظم پرتائیش شہرہ آفاق بود مسجد جامع بمقام سہارن پور بصرف زبردت
 تعمیر فرمودہ بہاء محرم سال نهم صدی چہار دہم ہجری بمقام دہلی رحلت فرمود طالب اللہ تراہید کل
 سہرامی تاریخ و فائش چنین گفتہ قطعہ تا صبح جناب مولوی عبدالرب آن بنا کہ وقت و عطلہ
 می شد شکارش بدین بہاء محرم جان بحق شدہ نسبت رحمت کہ بار دیگر فرارش بہ رقم نہد سال رحلت
 کلمہ بیدل بہ درود ایزدی باد اشارہ شش

مولوی عبدالرزاق قرظی محلی ابن مولوی جمال الدین صاحب بن مولوی علاء الدین قرظی محلی
 بسال دوازده صد و سی و ہفت ہجری متولد شدہ چون ہشت سالہ گشت پدرش مولوی
 جمال الدین بدراس رفت و بہ مقتضای فطرت تحصیل علوم اشتغال نمود و اوائل از مولوی
 نور کریم دریا باہ کتب مختصرہ خواندہ بقیہ کتب مجتہد متقی محمد صغری متقی محمد یوسف قرظی محلی تحصیل
 فرمود و کتب درسیہ حدیث و تفسیر بخیر متذکر مولوی حسین احمد علی آبادی گذرانیدہ و تمامی کتب حدیث
 از حرا حسن علی محدث لکھنوی قرائت نمود و آن بعد جملہ کتب حدیث از حضرت ملا محمد حسن
 قرائت نمود کہ مولوی حسین احمد و مرزا حسن علی مع دیگر محدثین سماعش می فرمودند و کتب عقائد و سلوک
 و تصوف از مولوی عبدالوالی امرشد خود استفادہ نمودہ نان بعد قرآن مجید و یکسال حفظ نمودہ بسال
 دوازده صد و پنجاہ و چہار ہجری فروع کلی حاصل کرد و اجازت بیعت سلسلہ قادریہ و شیشیہ از مولوی
 عبدالوالی و نیز پدر خود یافتہ بعد وفات امرشد خود سلسلہ دریں وقت دریں منقطع فرمودہ اشتغال
 بیاوچہ شعار و تار خود ساخت و در سن سیزدہ صد و ہشت ہجری در او اواخر ماہ صفر انتقال فرمودہ
 در بارخ مولوی الوار صاحب مدفن شد

مولوی سید محمد احمد علی صاحب مدفن عالم تصوف بیعت و خلافت سلسلہ چشتیہ داشت و در
 سجدہ شریف واقع بلکہ گنج شریف بود و در اینجا تاریخ ششم ذیقعدہ سن دوازده صد و پنجاہ و ہجری
 وفات یافتہ در محفل مسجد کہ در مدفن گردید و روح اللہ بر وی و علیہ الفان عالم و خواجہ سادہ است و فانی
 و متوکل و عزت نشین بود و در سال کلمہ الحوی در سالہ کاسرہ الاسلام در تہجد از تصانیف

شان هست و مولع و حریص سرود و غنای بسیار بودند

مولوی عبدالرحمن ساکن قصبه بهمدیهی ضلع مرزاپور عالم شفیق و اعظم تارک الوطن که در مسجد نازکهاش واقع شهر مرزاپور متوکلانه بهسری برود و در سال دوازده صد و هشتاد و پنج هجری رحلت فرمود
مولانا عبدالرحیم دهلوی عمری نسبت خفای از بهب نقشبندی شرب خام فنون عقلی و نقلی حاوی علوم ضعیفی و فرعی احدث بود از اخلاف امجادش مولانا شاه ولی الله دهلوی و مولانا شاه اهل الله دهلوی هستند مع این خانه تمام آفتاب است و دوازدهم صفر و برمال یکم از و یکصدوی و یک هجری وقت چاشت رحلت فرمود

مولوی عبدالرحیم صفی پوری ابن عبدالکریم صفی پوری دانشمند و محدث در علوم ادبیه حظی وافر داشت از تصانیف او شرح قصیده سیمه معلقه و غایة البیان فی علم اللسان در بیان قواعد صرفیه و التمسک الیه فی القواعد النحویة و ضرورة المادیه فی المونث السماعی و شتی الارب فی کلام العرب ترجمه قاموس در چهار جلد مشهور اند و تاریخ و فائش معلوم نشد

مولانا عبدالرشید جونپوری ابن شیخ مصطفی ابن عبدالحی نقشب و شمس الحق بود و شمسی مخلص مکره شاکر و شیخ فضل الله جونپوری و مرید پیر خود شیخ مصطفی امیر شیخ محمد مرید نظام الدین السیوطی قدس الله سرهم از اولیای کبار و علمای کرام بود و در اهل حال بتدریس و افاده علوم شغلی داشتی و ان بعد ترک کرده بمطالعه کتب حقائق التفکر و از اختلاط امر و از غلبه اجتراری داشت شایعانه بادشاه اوصاف حمیده او شنیده مشتاق ملاقاتش گشت فرمان بدست وکیل بطلب و فرستاد مولانا قبول نکرد و از گوشه عزلت پاست خود بیرون نهاد تصانیف مفیده دارد و جمله آن رشیدی در منظره و زاد السالکین شرح امرا الخلو و رساله حکوم لوط و حاشیه شرح مختصر عضدی و حاشیه فارسی بر کافیه بن حاجب و مقصود الطالبین و ما و را و دو و یون شعر فارسی مشهور اند و حادثه و فائش همچنین مشهور است که بعد فراغ سنت فخرچون در فرض آغاز کرده وقت گفتن تحریجه طایر و خوش باشیان جنت بسال یکمزد و هشتاد و سه هجسری برود از خود داخل الله عبودت الجنان مولوی محمد عبدالسیحان ابن شیخ محمد حسن ساکن حمدا با و ناره فاضل علام حاجی بیت الله الحرام طبیب حاوی خالص قرآن از بد و سن شعور بصالح و تقوی آراسته بلکه کوه لطف اوراق میداند

که از بلوغ تا وقت اخیر صلوة فرضیه از وقت نشسته باشد و جمله علوم ظاهریه و باطنیه و خلافت
ارشاد از مولوی غفر الدین احمد آله آبادی حاصل نمود تمام عمر شریف به هدایت و ارشاد و بدرس علوم
مثلاً او استاد خود بسپرد و مولوی عبدالحمد خلف مولوی حیدر حسین جوپوری و مولوی محمد
عبدالکافی برادر زاده صاحب ترجمه از شاگردان او شان صاحب استعداد و لیاقت موجود اند
بنحی که کتب معنیه شان رساله اسرار الصلوة قصه منظومه حضرت اسمعیل ۱۲ قصه منظومه حضرت
سلیمان ۱۴ التمدیدی و وجوب التقلید و دلائل قاطعه در تحقیق فتره ناجیه بخریه مقاله فی الزالة الخجالة -
مطبوع شده شائع اند آخر کار بمرخصت و سه سالگی تاریخ بست و یکم محرم الحرام یوم جمعه سال یک هزار
و سه صد و سه هجری بمقام آله آباد از دار فانی بعالم جاودانی رخت زندگی بر بست و در گلاب باغی که
مقبره ابا لیان دایره شاه اجل مرحوم است مدفون شد و غفر الله له

ملا عبد السلام لاهوری شاگرد میر فتح الله شیرازی فقیه و مفسر بود از شاگردان وی ملا عبد السلام
ساکن قصبه دیوه متفان لکنو مشهور است بر تفسیر و تضادی حواشی برجسته دارد و بیست سال یک هزار و سی
و هفت هجری وفات یافته

قاضی عبد السلام بدایونی ابن عطاء الحق محدث و مفسر بود تفسیر زاد الاخرة منظوم زبان
ارد و قریب و و که شعر بیست و دو ساله صد و چهل و چهار هجری تصنیف کرده از زاد الاخرة سال
تالیفش بر می آید در سال دوازده صد و پنجاه و پنج هجری ازین جهان فانی بعالم جاودا نه
شتافت نور الله مرقده

مولوی عبد السلام ساکن مسوه ابن سید شاه ابوالقاسم نقشبندی ساکن قصبه مسوه
که متصل فتح پور است در سال دوازده صد و سی و چهار هجری ولادت یافته نام تاریخی او سید
ابوالحسن مردی متقی بود که از بدو سن شعور و سع و تقوی و آثار خود کرده بعد حفظ قرآن ابتدا را کثر
کتب در سیه از تم خود مولوی سراج الدین احمد خوانده بعهده از مولوی معین الدین کریمی و
مولوی محمد معین لکنوی و غیره تکمیل نموده و سند صحاح سه از مولانا شاه عبد الغنی دهلوی گرفته
در سال دوازده صد و شصت و یک هجری فراغ علمی حاصل نمود و بخدمت شاه احمد سعید محمد
بیعت و خلافت سلسله نقشبندیه یافته و در سن دوازده صد و هشتاد و دو هجری شرف

شیخ اکبر زیارت روضه منوره شد بعد از آنکه از شیخ احمد دحلان کی شافعی تکمیل حدیث نمود با قاده و افاد
 خالقی می پرداخت بعارضه و قبل در ماه شوال سال دوازده صد و نود و نه هجری رحلت فرموده
 شیخ محمد علی طلیق تخلص ساکن قصبه بنسوه و در فقره دورا الله تربیه تاریخ و فائش یافت
ملا عبد الشکور تیلو کشمیری از علمای نامدار صاحب ورع و تقوی بود پیش از این حیدر پور
 و غیره علمای وقت تلمذ نموده بنمدریس مشغولات اشتغال داشت از رنگ و سبب عالمگیر پادشاه
 زرگیر که جنت قوت علمای کشمیر فرستاده بودند آنان چیزی قبول نکرده بسال سیزدهم از صد
 دوازدهم هجری رحلت فرمود ملا محمد شرف شاگرد و استاد دوده اوقصیده غری در مرثیه او گفت
 دران قصبه ماده تاریخ و فائش چنین یافت سرخ لامات یقانه علما

قاضی عبد الصمد چڑیا کوٹی ابن قاضی ابوالحسن بن ملا محمد راه بن قاضی منصور عباسی طبعی
 و ذہنی مانی داشت بعد تحصیل علوم از پدر و دانش آموز برای حصول سند قضا که منصب مورد
 او بود حکم پدر بزرگوار بدلی شافعه در آنجا بجمع علما و فضل و کمال انبیاز یافته تا آنکه ارکان شافعه
 ویران رفته و اصول و دیگر علوم منقول و معقول یگانہ دیدند و حکم محمد شاه فرماندای شاہجہان آباد
 بمنصب قضای برگزید چڑیا کوٹ و دیگر مقامات پسندیدند مگر در حجتہ اللہ علیہ قضای برگزید خود کہ آبای
 اگر امش از عهد قدیم بران مامور بودند قبول فرمود و دیگر مقامات را بہ استحقاق قدیم ارزانی نمود و از بدلی
 چڑیا کوٹ مراجعت کرد و در خوبی فصل خصومات و حسن تعلیم فنون و در سیر گنج نیکنامی بدست آورد
 یگانہ اتفاق حافظ محمد اسحاق از تلامذہ او دست صاحب ترجمہ علیہ الرحمہ در سال ہفتاد و یکم از قادی
 دوازدهم ہجرت در گذشت قاضی شصت مادہ تاریخ و فائش یافتہ اند رحمۃ اللہ علیہ و علی اسلام
شیخ عبد العزیز دہلوی ابن حسن بن طاہر جوینوری از مشاہیر مشایخ چشتیہ و از اکابر علمای
 صوفیہ صافیہ رضوان اللہ علیہم مظهر معرفت و محبت و علوم شریعت و طریقت و تحقیق عالم بود
 و بسامع و تواجد و طیفہ داشت مرید پدر خود شیخ حسن بود ہزارہ متکلف بودی و صاحب روای
 مخالف کوشش بلیغ نمودی و در علوم ظاہرہ ہم کامل و کمال بود و تفسیر عرأس و عوارف و تفصیل حکم
 و شروحش بمطامذہ دس گیتی و صاحب تصانیف مشہورہ است از آنجملہ رسالہ غیبیہ است کہ در مقابلہ
 رسالہ غیرہ شیخ امان پانی پی نوشتہ و بسیاری از سائل غامضہ و حدیث و وجود موافق کشمیت

ارباب شود در اینجا مذکور شده ملا عبدالقادر بدایونی مؤلف منتخب التواریخ نیز از بعض کتب و رسائل تصوف استماع و استفاده نموده و بی رحمة الله علیه در جوینور بسال هشت صد و نود و هجری متولد شده بعمر یک و نیم سالگی همراه والد خود بدلی تشریف آورده تاریخ ششم جمادی الاخری سن نه صد و هفتاد و پنج هجری شهباز در حش باورج بقاپور و از نمود قطب طریقت نماز داده تاریخ نو تشریف یافته اند چون مشارالیه در تصانیف و مکاتیب خود از دریا جیر عبد الحسین می نوشته اند زده تا پنجم تاریخ رحلتش یافته می شود

مولانا عبد الغفور دهلوی ابن مولانا شاه علی الله محدث دهلوی در سال یازده صد و پنجاه و نه هجری ولادت یافته و به غلام حلیم ام تاریخ موسوم گشت و بعمر یازده سالگی بخیرست والد ماجد خود از تحصیل علوم عقلیه و نقلیه و تکمیل کمالات خفیه و جلیه فارغ شده بعد پیر بزرگوار متکی از یک درس دارشاد گردید باجمعه وی جامع علوم بلکه آیتی از آیات الهی بود هر آنچه در حقو صیفش خاتم و زبان بطراز شتی است از فرداری و انکی است از بسیاری رساله سرالشهادتین و لیسان محدثین حفظ اثنا عشریه و حجاب نافع و تفسیر تفسیر سوره بقره و دوباره اخیر قرآن مجید از تصانیف شهباز و نه به قلم شوال سال دو و ده صد و سی و نه هجری ازین جهان به پیغمبران بعالم جاودان رحلت فرمود شاعر تاریخ و تشریح چنین گفته سه سه سر و پا گشته اند از دست بیداد اجل و غفل

دین لطیف و کرم فضل و هنر علم و عمل

ملا عبد علی بحر العلوم کهنوی ابن ملا نظام الدین بن ملا قطب الدین الشهید السهمانی دوا و آخر عمر در ریچه و آند به عمر هفتاد سالگی از جمله کتب درسیه و علوم متعارفه بخیرست پیر بزرگوار قلم حاصل نموده بعد پیرش همان سال از حال فرمود بعد وفات پدر بمطالع کتب معقول و منقول مشغول گشت و مطالب فاضله بخیرست ملاکمال الدین که تلمیذ خاص پیرش بود پیش می کرد و را و اکل حال صاحب ترجمه علیه الرحمة و اساتذ عظیم بوطش کهنو پیش آمده که بدان سبب روانه شد بهمان پور گشت حافظ الملک حافظ رحمت خان بدیش آن شهر قدو شل بر مقتضایات شریعه باغوان و اکرام تمام پیش آمده و به معقول برای مصارف و مسرور ساختن تاحیات حافظ الملک بهدر اینجا مقیم بوده بتدریس طلبه اشتغال داشت بعد گشته شدن حافظ الملک مرحوم نواب

فیض الله خان رئیس رامپور ملای موصوف را برامپور برد و راجا نیز به تعلیم و تدبیس مشغول بود
 لیکن بوجه قلت کفایت مولانا بر خاسته خاطر می بود که درین اثنا منشی صدرالدین بهاری و سه را
 برای تدریس بدرسه خود که در بهار بنانهاده بود خرج معتدبه فرستاده طلبید چنانچه ملا عبد العالی
 از رامپور حاکم بهار روانه شده در انشای راه افزای بریلی ملا از بهار الحقی را که در راجا مقیم بود همراه
 خود به بهار بردن منشی صدرالدین باعزاز و کرام پیش آمده چهار صدر و دوی ماهوار برای ذات خان
 مولانا و یک صدر و دوی ماهوار برای ملا از بهار الحقی علاوه مخارف طلبه مقصد رک کرده و او
 مدتی در انجار ولی افزوده تدریس ناند بعد چندی مقتریان وقت در میان و سه و
 منشی صدرالدین رجشی پیدا کرد و راجا با هم برخاسته خاطر گردید این خبر به نواب والا جبه محمد علی خان
 رئیس کرناٹک و غیره رسید خطی بطالب مولانا مع خرج بخدش فرستاد که مولانا را خانه مدراس
 شد چون انجار رسید نواب موصوف مع عزیزان و امیران استقبالش نموده باعزاز تمام به محل خود
 بر دو مدرسه کمان بنام نموده مولانا و ران مدرسه بتدریس طلبه مشغول گشت و از سر کار نواب
 موصوف بحر العلوم خطاب یافت بعد وفات نواب محمد علی خان پسرش حمزه الامرا و بعد از تعلیم الدوله
 حمزه محمد علی خان بر مسند ریاست نشست و عمر مولانا بهشتاد و سه سالگی رسیده بجوار حق جهانی
 بتلا گشته و از دهم رجب سال و دوازده صد و سی و پنج هجری رحلت فرموده در مدراس
 در فون گشت بجایش مولوی علاء الدین که شاگرد او دانش بود مقرر گردید تصانیف الشیخ
 ارکان اربعه در اصول فقه و حاشیه بر میرزا نادر سال و حاشیه بر حاشیه ناهید بر شرح تمهید
 جلالیه و حاشیه ثلاثه بر حاشیه ناهید امور عامه جدیدیه و قدیمیه و شرح سلم مع حاشیه منهیه و حاشیه
 مع منهیه و فوائد الرجوت شرح مسلم الثبوت و تکمله بر شرح مال نظام الدین بر تحریر ابن همام و تنویر
 الابصار شرح فارسی منار حاشیه بر شرح صدرای شیرازی و شرح شنوی مولانا روم و
 شرح فقه که در نهایت الصوف در ساله در احوال قیامت و رساله توحید و غیره
 مولوی عبد العالی فرنکی محلی بابو تاپ شهرت داشت پس چهارم مولوی عبد الجبار بن
 مولوی محمد نافع ابن مولوی عبد العالی بحر العلوم است بعد حفظ قرآن مجید جمله کتب درسیه تحصیل کرده
 فائده فراغ خواند صاحب استعداد و مرید مولوی عبد الوالی فرنکی محلی بود و درس سه و داد و

همین شباب بعارضه سل و دق مبتلا شده بتاریخ دوم جمادی الاول سال دوازده صد و نود و دو
هجری لادیده لکنه وفات یافت رحمه الله

مولوی حافظ عبدعلی نگرانی در سال دوازده صد و سی و دو هجری به قصبه نگر آمد
مضافات لکنه متولد شده در ادب و کتب مروج در سیه از خال خود مولوی حافظ علیم الله نگرانی
تحصیل کرده پس از آن به لکنه رفته از چند علمای وقت مستفید شده فاتحه فارغ علمی پیش مولوی
الوز علی لکنوی خواند و اجازت جمله علوم ظاهریه از حافظ علیم الله سابق الذکر عن مرزا حسن علی محدث
لکنوی عن مولانا شاه عبدالعزیز دهلوی یافته مرید قاضی سید عبدالکریم بریلوی بود و از شاه گلزار
لکنوی خلیفه قاضی محمد روح تلقین و اجازت جمله خاندانهای طریقت حاصل کرده آسمی کتب
مؤلفه صاحب ترجمه اینست تفسیر آیات الاحکام رد المبتدعین تحقیق الامور فی الفاتحه والتذکر
التحریر فی المزامیر السکین المسلول علی من انکر کون مسج الرقبه من سنته الرسول تحقیق فی المولد
القیام - تورا الایمان فی تائید مذہب النعمان - الیواقیت اللطیفه فی تائید مذہب ابی حنیفه
رساله در باب حفاظ شیعه - بنایه الانام الی ختمه المشایخ العظام - رساله تقریر حق - رساله مولد حضرت
مسعود و اوراق در سن دوازده صد و شصت و چهار هجری بمقام لکنه به خدمت صاحب ترجمه
مشرق شد بعدی خلایق و نکسر النفس یافت خدائیش بیامزد و ق شب بست و بهشت ماه شوال
سال هزار و دصد و نود و شش هجری رحلت فرمود به نگرام مدفون گشت انا لله وانا الیه راجعون
نگرام بنون مفتوح و کاف فارسی ساکن و رای مهمله مفتوحه و الف و یم موقوف -

مولوی عبدعلی بخان لامل پوری ابن ملا محمد عمران بن ملا محمد غفران لامل پوری مشرف
تلمذ خدمت جدا محمد خوریافته حافظ و قاضی بود در سن دوازده صد و نود و هفت هجری رحلت فرمود
مولوی عبدعلی قنوجی ابن مولوی علی صفر قنوجی شاگرد برادر خود مولوی رستم علی قنوجی عالم علوم
عقلیه و نقلیه بود حاشیه شرح منار در اصول فقه از تصانیف اوست بموضع بندگی متصل کذا
جهان آباد ضلع فتح پور سوه رحلت فرمود سال فوتش معلوم نه شد

مولوی عبدعلی اسلام آبادی ابن منت علی از شر فای اهل اسلام چاکام است بر نیشین و مشهور
دوازده صد و شصت و دو هجری ولادت یافته کتب در سیه فارسیه پیش ساخته وقت گذرانیده بعمر

چہارہ سالگی میزان الصفت آغاز کردہ بہ مدت نہ ماہ اور س مجبوعہ صرف و نحو فارغ شد و بکلمتہ شتات
و بہ در سہ سرکارانگریزی معمور شدہ طرح اکتساب علوم انداخت و بہ رسالی و جماعتی بجاعتی ترقی می شد
و اساتذہ ہر جماعت برد شفقہا ارزانی داشتند تا بزجیع مائلان خود گوی بسقت می برد و بیا فتن العالم
مبایہی می گشت و در اثنای تحصیل علوم متداولہ اہل اسلام بزبان انگریزی ہم مہارت معتد بہ پیدا
کرد و بہ دران مدرسہ بمصوب مدرس زبان فارسی مقرر شد الحال غربی پر و فی سہ مدرسہ ہوگی است
سلمہ اللہ تعالی کتاب محیقہ الاعمال و درآۃ الاحوال مصنفہ او مشتی است از خرداری و طریست از طواری
اسلام آباد نام چاکام مضاف ممالک بنگال است

ملا عبد الغفور لاہوری لقب ادری الدین از عمدہ ترین تلامذہ مولانا عبد الرحمن جانی
قدس سرہ السامی بود حاشیہ فائدہ ضیائیہ بہ مناسبت تمام نوشتہ کہ تلمذ آن ملا عبد الحکیم سیالکوٹی نمودہ است
در سن نہصد و دوازده ہجری جان بجان آفرین سپہ خطاب اللہ تراہ -
شیخ عبد الغفور اعظم پوری از علمائے مشاہیر وقت مرید شاہ عبد القدوس حشتی صاحب
کمالات صوری و معنوی بود و در متابعت حضرت ختمی پناہ صلعم توفیق رفیق داشت اکثر اوقات
درس علوم دینیہ فرمودی بحسن صورت و خوبی سیرت سرآمد اہل زمان بود مرید گرامی خلافتی و عظم
و نصیحت فرمودی در تصوف رسائل متعدده نوشتہ چون عمرش بدایرہ ابنہ الثمانین عتقا اللہ
قدیم نہاد بسال نہصد و ہشتاد و پنج ہجری بدار البقار حلت فرمودہ با عظم پور مدفون گشت اعظم اللہ
شانہ اعظم پور قصبہ ایست از توابع سنبھل

شیخ عبد الغنی بدایونی از علمائے صوفیہ قدس اللہ اسرارہم در ترک دنیا او ہم وقت و در تجربہ
شبلی روزگار بود و با دلائل کہ طلب علم در بدایون میکرد حال بر و غالب می آمد و احیاناً یکپاس کم و بیش
در عین سبق خوانی از شنیدن نغمہ بے شعوری راند با کلمہ بنا بر بعضی علما ئی کہ سرمدہ طالبان آگاہ میگردد
در راہ خدا کہ رہنراندہ آن راہ زنان ہمین زنانند و در طلب کفاف بدہی رفت و بکلاست
تلمذ رخاں حاکم آنجا کہ در لباس اہل جاہ اتاہل شد بود رسید و ارادت بشیخ عبد العزیز دہلوی آورد
و تحصیل تمام کتب متعارفہ و متداولہ در خدشش نمود و سالہا درس گفت بیکبارہ جذبہ عنایت
ازلی گریا نگیزد و از ہمہ اشتغال برآمدہ چند گاہ در خانقاہ شیخ خود در سلک درویشان

مراض انتظام یافتہ بہ جہدت در ریاضت اشتغال گرفتہ بعد از تحصیل کمال بیرون از آبادانے
بجانب قدمگاہ حضرت رسالت پناہ صلعم در مسجدی کہ مشہور مسجد خان جہان است سکونت ورزید
پیوستہ باعث کفایت گذرانید و بانگہ عیال بسیار داشت راہ سلوک را بقدم توکل می سپرد چون درس
یکہزار و سہ ہجری خانخانان بخدمتش رسیدہ التماس نصیحتی نمود فرمود کہ اتباع سنت محمد صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم لازم گیر

مولوی عبدالغنی دہلوی ابن ابوسعید العمری بہا شعبان سال دوازدہ صد و سی و پنج
ہجری در دہلی متولد شدہ اولاً حفظ قرآن مجید نمود بعد از والد خود مولوی شاہ ابوسعید و مولوی
مخصوص اللہ ابن مولانا رفیع الدین دہلوی و مولوی محمد اسحاق دختر زودہ مولانا عبدالغفر و شیخ
محمد عبدالسندی و شیخ ابو زاہد اسمعیل رومی اخذ علوم کردہ بدرس حدیث مشغول گشت مرید و خلیفہ
والد خود بود و در سنی بر سنن ابن ناجہ تالیف نمودہ نامش از اجل الحاجہ است علاوہ آن دیگر مولفا
دارد بعد بغاوت و تسلط انگریزان بدہلی بکہ معظمہ رفتہ و از انجا بمدرینہ منورہ رخت اقامت انداخت
بعد از آن بقعہ متبرکہ بہا محرم سال دوازدہ صد و دوشش ہجری رحلت فرمود قطعہ تاریخ و قات
شاہ عبدالغنی و چند زبان بہ نایش علم و عارف بانکہ در سال نقل شنیدم از ہاتف بہترین محدثین ای آہ
مولوی سید عبدالفتاح گلشن آبادی ابن سید عبداللہ حسینی صاحب اوقات لقویہ ساکن
گلشن آباد و عت ناسک عالم با عمل فاضل اجل بخدمت مولوی وقت مثل سید میان سورتی و مولوی
شاہ عالم ساکن بروہ و مولوی بشارت اللہ کابلی و ملا عبدالقیوم کابلی مفتی عبدالقادر تھادی
خلیل الرحمن ساکن مصطفی آباد و عرف بامید و مولوی و مولوی فضل رسول بدایونی و مولوی محمد اکبر
کشمیری و معلم براہیم با عنکبہ تحصیل علوم متعارفہ و متداولہ نمودہ درس دوازدہ صد و شصت
و چہار ہجری بعد امتحان سند افتا یافتہ در سال دوازدہ صد و ہفتاد و یک ہجری بہ منصب افتا
عدالت ضلع خاندیس ممتاز گشت و در سال دوازدہ صد و ہشتاد و چہار ہجری بدر
انفلس واقع بندر بمبئی مدرس عربی و فارسی شدہ اکنون از سرکار انگلیشیہ پنشن یافتہ بوطن
مالوفت خود مقیم اند و نیز از سرکار سابق الذکر بہ خطاب جسٹس آف پیس و خان بہادر و معزز
و مہابہی است مدام بدریس و موہبت و تالیف کتب مفیدہ اوقات عزیزش بسربرد

سید الشہداء مولوی سید نظام الدین و شیخ قطب الدین و قاضی سید بچو میاں خاندانی ترمذی و ترمذی
 ویرا دو فرزند ارجمند هستند مولوی سید امام الدین احمد و سید سراج الدین محمد رقابہا اللہ علیہما و علیہم
تصانیفہ الانیقہ تحفہ محمدیہ فی رد و ہایہ تاریخ الحی جامع الفتاوی در چہا جلد خزینۃ العلوم در
 جلد فارسی آموز و حصہ تشریح الحروف فارسی خزینۃ دانش کلید دانش فارسی کلید دانش متذکر
 اشرف القوانين مصادر الافعال - تجامع الاسماء التعلیم اللسان - تحفۃ المقال - اشرف الانشا
 جغرافیہ عالم - باقیات الصالحات - دیوان اشرف الشعار - رحمتہ للعالمین - تاریخ روم
 تاریخ اولیا وغیرہ

مولوی شاہ عبدالقادر بدایونی ابن مولوی شاہ معین الحق فضل رسول بدایونی ولادت
 شان در ہجرت ۹۰۰ رجب سال دوازده صد و پنجاہ و سہ ہجری علی صاحبہا الصلوٰۃ والسلام متوفی
 یافتہ مظہر حق نام تاریخی و لیست اللہ ابعاد کاسمہ الشریف اکثر کتب در سید پیش مولوی نور احمد بدایونی
 و بعض کتب ہجرتی و شرح اسلام العلوم و شرح اشارات و محاکمات وغیرہ بہ دست مولانا افضل حق خیر آباد
 گذرانیدہ مشارالہ بین الاقران گشت و بشرف بیعت و خلافت از والد خود سعادت اندوز گردید
 و ہایامی والد خود ہنگام زیارت حسین شریفین زادہما اللہ تشریفاً بخدمت شیخ الفقہاء و المحدثین مولانا
 شیخ جمال عمر علی اخذ حدیث فرمودہ با فادہ علوم و نبی و تالیف کتب دینیہ سے پروا داند
 رسالہ حسن الکلام فی تحقیق عقائد الاسلام بزبان عربی و رسالہ سیف الاسلام بالمسلول علی المنہل
 بعمل المولد و القیام بزبان فارسی و رسالہ حقیقۃ الشفاعۃ علی اہل السنۃ و الجماعۃ و شفاعۃ المسائل
 بتحقیق المسائل شمل بر جواب دو صد سوال در فقہ و عقاید و دیوان عربی و لغت شریف نبوی
 صلعم کہ در اثنا ہی راہ سفر مدینہ طیبہ مشتمل بر ذکر آثار خیر الامہار مستوح خاطر خاطر شدہ از تصانیف
 شان مرغوب اہل العلم اندا سوای مذکور الصدر دیگر کتب و رسائل در تالیف اندا اللہ تمہما بالخیر
 الغرض ذات جامع البرکات حضرت سابق الصفات از مقتنات توان شہر اللہ دوستی معالیم
 و بارک فی ایامہ و لیا لہ خصوصاً امدادیکہ و تالیف این کتاب بہ پچہاں از انجناب رسید ادا می شکر
 آن بقول شخصی **سہ** اگر ہر موی تن گردوز باخم ہا دای شکر او کی می توانم نہ تا گزیریدین فقرہ دعا
 محکم کلام می نمایم عمر اللہ الوقت بحیاتہ و افاض علیہ سبحان ہیات

شیخ عبد القادر سیفی شمس الملکی بن شیخ ابوبکر مفتی مکہ معظمہ از احفاد شیخ محمد طاهر سیفی نقیب و مبلغ
 دانشمند مجید و فقیہ مستند بود اکتساب علوم از شیخ عبدالقادر انصاری یکی شافعی کرده از تصانیف شریفه
 از قنادی در چهار جلد و مجموعہ المنشآت مشہور است در یازده صد و ہشتاد و سہ ہجری رحلت فرمودہ
 شاہ عبد القادر اورنگ آبادی تخلص بہرمان معروف بہ فخری صلش از سادات نقویہ
 نیشاپور است بعض اسلافش از آنجا بہ قصبہ کتنور حنات کفہ آمدند والد ماجدش شرف الدین خان
 بہ اورنگ آباد وارد شدہ قاضی بلکہ روحہ گردید و در آنجا صاحب ترجمہ در سال یازدہ صد و چہل
 و سہ ہجری متولد شدہ حفظ قرآن مجید و اکتساب علوم عقلیہ و نقلیہ کردہ بہ مدرسہ می پرورست و
 خرقہ قادریہ در برداشت در شاعری شاگرد غلام علی آزاد بلگرامی بود مقام ہر شرفش در ہدایت ارشاد
 بسر کرد و در آخر صدی دوادہم ہداس رفت ثواب والاہادہ رئیس آن دیار بہ بزرگی و حسن عقیدہ
 بوی پیش آمدہ ہا آنجا در سال دوازده صد و چہار ہجری وفات یافتہ و در خانقاہ واقع قصبہ میلاپور
 مصنف ہداس مدفون گردید

مولوی عبد القادر لکھنوی ابن شیخ سلطان از اولاد مولانا قطب الدین محدث ابن مولانا
 خضر محدث مردے بود بزرگ بغایت شفی از دنیا زیادہ بر قدر با محتاج اختیار نکردی و از حاصل جزو
 مدد معاش کہ قریب موضع کسندی برگزیدہ آباد بود صرف با محتاج خود و فقرا می ساخت چون در اصل
 فطرتش نشاء تقوی و ورع غالب بود و روانہ قدم در ساحت کسب علوم گذاشت و با محتاج خصوصاً
 بہ بلکہ لاہور تحصیل تکمیل علوم نمودہ مکرر و مجمل شدہ بابرکت و کرامت بوطن مالوف کفہ معاودت
 فرمودی در زمان خود بفضل و علم مشارالہ اقران بود و عادت معبودہ داشت کہ بعد نماز عشا تا کہ
 مردم بیدار می بودند می خسید چون مردم می خفتند او پر خاستی و تا با ادا نماز و شغال باطن مشغول بود
 بعد نماز چاشت بتعلیم و افادہ طلبہ می پرداخت تا چہل سال بر سندر و افادہ جادہ شست شیخ میر محمد
 لکھنوی و اکثر علمائے شہر و جوار از تلامذہ و میند صاحب ترجمہ چہار خلف الصدق خود گذارستہ
 رحلت فرمود و سال رحلتش دریافت نشدہ غالباً در او اسعہ صدی یازدہم بودہ باشد مرقش
 کفہ ہا خانہ ولیست بر و اللہ متوجہ

مولوی عبد القادر سیفی ابن مولوی ابوالنصر محمد مدرس صدر الصدور بن مولوی ابوسعید

محمد محمود ندیم ذاب مرشد آباد الملقب بقابست محمود بن مولوی محمد کلیم خلیفہ مرزا منہر جان خان قدس سرہ
ابن محمد رفیع بن محمد صلح بن عبدالمکریم فاروقی مدنی ثم الروی ثم النہدی البجالی سلمیٰ کنیت و
ابو محمد است علوم متوارفہ بخدست مولوی رمضان اللہ کتاب کردہ دی تلخیص مولوی فضل الرحمن
قاضی القضاات شاگرد مولوی غلام سبحان قاضی القضاة بنگال و دی شاگرد مولوی غلام الدین تلمیذ مولانا عبدالحی
بکر النامی بود صاحب ترجمہ شام و لکھ خود بدرس علوم و تصانیف بصری بر تہجد کتب محققہ او کہ بنظر اقام الحرف
گزشتہ رسالہ ردالمعتول در رد فرقہ وہابیہ و الفتاویٰ القادریہ فی شرح العقائد النسفیۃ المجموع القادریہ
در عقائد اہل سنت و الدلائل النہر فی شرح الفقہ الاکبر مشہور اند سلمہ اللہ تعالیٰ

شیخ عبد القادر اچھر آبادی بن عبد اللہ العیدر و سنہی حضرمونی ہندی کنیت او ابو بکر لقبش
حی الدین بود بروز پنجشنبہ بہتم ربیع الاول سال ہشتاد و ہشت ہجری در احمد آباد گجرات
متولد شدہ بخدست علمای وقت کتاب علوم نمودہ دانشمند شجر گشت و علوم عجیبہ و فنون غریبہ
بتصانیف و تالیفات شائع کرد کہ از دیار گارند و بسال ہزار و سی و ہشت ہجری در احمد آباد رحلت
فرمود تصانیف فقہ الفتوحات القدسیہ فی الحرقۃ العیدر و سیرۃ الخدائے المتفرقة فی سیرۃ النبی و صحاب
العشرۃ المنجیہ المصطفیٰ فی مولد المصطفیٰ الذی اثنین فی بیان المہم من الدین انحاء الحضرة الغزویہ
بعیون السیرۃ الوجیزہ المنہاج الی معرفۃ المعراج الاہنوف فی الطیفات فی اہل بدایہ الشریعت
اسباب النجاة و النجاح فی اذکار المسامح و الصالحات الخواشی الرشیدۃ علی العروۃ الوثیقۃ المنح الباری
بحکم البخاری تلخیص الاحیاء و البضائل الانبیاء علیہ السلام بفضائل الالافیۃ المستفیذ شرح تحفۃ المرید
النفحۃ العنبریۃ فی شرح تسین العذیبۃ غایۃ القرب فی شرح نہایۃ المطلب الخائف انخوان الصفا بشرح
تحفۃ الظرفا صدق العرفان الخاۃ الثور السافر فی اخبار القرن العاشر و غیرہ و غیرہ
مولانا عبد القادر دہلوی ابن مولانا شاہ ولی اللہ محدث دہلوی در تفسیر و حدیث و فقہ
شافی بلند داشت موضع القرآن ترجمہ قرآن مجید بزبان اردو بکمال فصاحت تحریر فرمود کہ بیاہر
مخادہ اردو و نفی نیست ہم رجب سال دو از دہ صد و چہل و دو ہجری رحلت فرمود

مولوی عبد القادر سندھی ابن مولوی شاہ جمیل الدین بن مولوی ظہر علی ابن مولوی اصغر علی
بن مولوی حمد اللہ سندھی نوزدہم محرم سال دو از دہ صد و سی و چہار ہجری یوم پنجشنبہ در قصبہ سندھ

متولد شدہ از حافظ مولوی شوکت علی سیدی و مولوی سید فقیہ اللہ سیدی و مولوی عبدالحکیم فرنگی
 و مولوی تیرا علی لکھنوی اکتساب علوم متعارفہ نموده فراغ علمی حاصل ساخت و مرید والد خود بود بمقامات
 ناگو و جہانسی و غیرہ بذریعہ او کوری تعلیم قیام داشت بسیاری از طلبہ از دستفید شدند واقع
 نوزدہم ذیحجہ سن دوازده صد و ہفتاد و دو ہجری وفات یافتہ قریب مزار والد خود پیش
 دروازہ مدفون گشت

علامہ عبدالحق قادری بدایونی ابن ملک شاہ از اکابر بلبرہ بدایون شاگرد شیخ مبارک کوری فیض
 کمال متصف بود بکلمانان اکبر شاہ مسلک شدہ در محفل خلوت بار داشت اکثر انتخاب ترجمہ کتب ہند
 نامور شد کتاب راہنہ لغزسی ترجمہ کردہ و تاریخ کشمیر منتخب نمودہ در تاریخ گوئی مہارائی وافر داشت
 کتاب منتخب التواریخ کہ از تاریخ بدایونی نیز منسوب بر حق گوئی و فضل و کمال او ذیل است واضح کتاب
 مذکور بتاریخ بسست و سوم حمادی الثانی سال یکہزار و چہار ہجری اتمام پذیرفتہ تاریخ اثامش صاحب
 ترجمہ چین یافتہ قطعہ شکر شد کہ با نام سیدہ منتخب از کرم ربانی ہن سال تاریخ ذول حجت و گشت انتخابی
 کہ ندارد و ثانی ہزار و ثانی دو حرف اندیکہ چون کہ ثانی حرف اول است دوم یای شذائہ لکھنوی کہ ثانی
 حرف آخر است چون اعداد و حرف مذکور کہ شخصت انداز لفظ انتخابی خارج شوند سال اتمام کتاب
 بری آید ترجمہ سنگاسن تیسری موسوم بنامہ خرد و از اکابران تاریخ ترجمہ سے برآید نیز از صناعت او
 شیخ عبدالحق قدوس لکھنوی صاحب علم و عمل از اکابر علمای صوفیہ صافیہ مرید شیخ محمد بن شیخ
 عارف بن شیخ احمد غلبہ حق دہلوی بود و اعتقاد کامل بروحانیت شیخ احمد عبدالحق دہلوی داشت
 کتاب انوار العیون قریب ہفت فن از تصانیف اوست در سال ہند و چہل و پنج ہجری
 رحلت فرمود رضی اللہ عنہ

مولوی عبدالحق قدوس فرنگی محلی پسر اکبر مفتی محمد یعقوب بن ملا عبد الغفر حافظ قرآن بود کتب
 معقول از پدر خود کتب منقول از ملا محمد حسن تحصیل کردہ جامع معقول و منقول شد و بہ تعلیم و
 تدریس سے پرداخت و از وفات پسر خود عبد السلام کہ استاد خوب و خط مرغوب داشت
 رہنما کشیدہ وفات یافت

ملا عبدالحق کاکوروی ابن حافظ شہاب الدین ابن شیخ بہکھاری کاکوروی ہجری ۱۰۸۵ سالگی

از کتب درسیه فراغ یافته بطور سیاحت بدلی رسید و بجزارفان نقل لانا و خواجہ قطب الدین ادریشی
چندی مراتب بوده بکلفه خواجہ باقی بانند قدس سره نیز ششستہ یکا کوری تشریف آورده عمر گرانمایہ پید
وارشاد خلافت و اذکار باطنی بسرے برد تا کہ بر حجت حق پیوست سال و فائش بدیافت رسید
ساجی عبدالکریم لاهوری عالم باعمل فاضل بی بدل مرید شیخ نظام الدین بلخی بود شرح فصول الحکم
فارسی و اسرار عجیبہ در بیان ذکر و شغل چشتیہ از تصانیف اوست در سال یکہزار و چہل و پنج ہجری
الہین جہان رحلت کرد علیہ الرحمۃ والفرقان

لما عبد لکریم پشاور (ابن ملا درویشہ پشاور) باخوند کریم و ادشہریت داشت علوم ظاہر و باطن
از والد ماجد خود افتادہ محقق افغانستان گشت فاضل صوفی مشرب بود و از میر سید علی غوازل خرقہ
خلافت یافتہ وی صاحب شریعت و طریقت بود کتاب مخزن الاسلام از تصانیف اوست از خوارق
او منقول است کہ وی ہر شب یکہ جزو کاغذ سفید بچرخ خود می برد و بغیر روشنی چراغ و غیرہ تحریر فرمودہ
علی الصبل حیران خود میداد تا آنکہ کتاب مذکور بافتام رسید در سال ہزار و ہفتاد و دو ہجری وفات
یافتہ بعلاقہ یوسف زئی مدفون گشت

قاضی سید عبدالکریم رای بریلوی (ابن سید محمد تقیم رئیس قدیم رای بریلی کہ جدا بدیش قاضی
ہم آصف صوفی نگرانی بود بحلیہ علم و عمل آراستہ و بصلاح و تقوی پیراستہ اولاد بجا اندان نقش بندہ بامولود
سید عبدالکریم پوراسی خلیفہ شاہ لال رای بریلوی بہیت نمود و با اشتغال اذکار نقش بندہ بہ مستفیض شدہ
بخدمت مولانا سید عبدالرحمن منزیل لکھنؤ حاضر شدہ اجازت و خلافت دیگر سلاسل چشتیہ و قادریہ
و سہروردیہ و اولیسیہ و قلندر یہ حاصل کرد فیض تام برداشت و رسائل متعدده تالیف فرمودہ کہ تفصیل
آن در ذیل مذکور است و سید النجاة فی احکام الاموات الکلام المتین فی کشف اسرار الحق و التوفیق
رسالہ در بیان مراتب ولایت و خاتم آن رسالہ در محاکمہ بحث وجود و مطلق وجود عام رسالہ
و فرق میان بروز و تناسخ بتاریخ ہست و دوم رجب سال یکہزار و دو صد و چہل و ہشت ہجری در
رای بریلی وفات یافتہ مدفون گشت لورائندہ مرقدہ

شیخ عبدالکریم سہارنپوری (انصاری سہارنپوری مرفی صاحب جہد و حال بود در جمیع علوم
و فنون مہارتی کامل داشت بتاریخ چہارہم محرم سال ہزار و بیست و چہا ہجری فوت شدہ غزیری

شمع ارشاد حق تاریخ فوئش یافته مؤلف حسین تالیف کتاب از منظوم ساخته و همو هذا شیخ عبدالحکیم
انصاری بن بود از خط سهارنپور از محرم چو چاره بگذشت به رخت بر بست سوی رب غفور
شمع ارشاد حق بگفت کسی بن سال نقل و حال آن مبرور

امام عبدالمطیف سلطان پوری از علما و رنگ ریغ ملکیر بادشاه بود در مقولات
و مقولات مهارت تمام داشت سال یک هزار و سی و شش هجری و قات یافت رخ آفتاب علم
آید کسوف بناده تاریخ فوئش یافته اند

میر عبدالمطیف قزوینی از سادات حسنی سیفی است در علوم عقلی و نقلی بهره تمام داشت
و اباعن جبر سلسله ایشان تاریخی آمده چونکه سادات سیفی همه سنی متعصب بوده اند اندک شاه طهماسب
فرمان رهای ایران ضیاع و عقار ایشان را کشیده گرفت میر موصوف از ولایت عراق در سال
نصد و شصت و نه هجری متوجه هند شده سعادت خدمت اکبر شاه دریافته بادشاه پیش ایشان
سپتی چند از دیوان حافظ و غیر آن خوانده اند و آن فتح نجم رجب سن نصد و هشتاد و یک هجری و مبرور
جابر فتح پور سیکری بدارا خلعت انتقال نموده بالا س قلعه اجمیر در چهار سیر حسین خنک سوار و رفون گشت
قاسم ارسلان فخراللس تاریخ فوئش یافته

مولوی عبدالحکیم بدایونی ابن مولوی عبدالحمید ابن مولوی محمد سعید ابن مولوی محمد شریف
ابن مولوی محمد شفیع بدایونی تاریخ بست و نهم رمضان سال یازده صد و هفتاد و هفت هجری
متولد شده ظهور الله نام تاریخی وی یافتند از صغر سن بخدمت مولانا محمد علی بدایونی تربیت یافته
بر کمال و روح و تقوی و تعلم علم دین مجبول بود و اکثر کتب متداوله مروج بخدمتش تحصیل نموده بعد وفاتش
بقیه کتب در سیر بخدمت مولانا ذوالفقار علی ساکن قصبه دیوه مضاف گشت که تلمیذ مولانا نظام الدین
ابن ملا قطب الدین سمالوی بودند تکمیل فرمود و بعد فارغ علمی مدوادی طلب مرشد کامل پاسب
استقامت نهاد و بهر جا بتلاش شیخ کامل میرفت چونکه اتباع شرع شریف و بسیاری از شاخ و وقت
نی یافت تنفزی ازین طائفه بخاطرش جا گرفت اما آنجا که طالب بیدار داشت بخواب دید که در مجلس
حضرت هادی الفضلین سید المرسلین صلی الله علیه و سلم جناب ثوب سبحانی ثبوت حمدانی شیخ عبدالحکیم
جیلانی و محمد امین کان نمک و گنج شکر شیخ فرید الدین و دیگر اولیاء الله قدس الله تعالی اسرارهم

حاضر اند پس با اشاره حضرت رسالت پناهی صلعم جناب غوث الاعظم دست صاحب ترجمه بدست
سید شاه آل حمد مارہروی دادند چون وی رحمۃ اللہ علیہ میار شد راه مارہرہ گرفته بخدمت پیر و شکی
خود رسیده کمال وسع و تقوی و اتباع شرع را ہم یاقہ شرف میست حاصل نمود و بجلافت ممتاز
گشت و از حضور پیر بلقب عین الحق مباہی شد زمان بعد بمرستاد سالکی بزیارت حسین شریفین
زادہما اللہ شرفا ہرہ اندوز گردید کتاب مواہب المنان شرح چواہر الرجان کہ عبارت از
ملفوظات غوثیہ است و رسالہ رد و دافض بزبان فارسی و رسالہ رد و ہایہ در ہندی و دیگر رسائل
از تصانیف شان اند و بمجلد تلامذہ ارشد وی شاہ آل رسول رہروی و مولوی افتخار الدین ہستند
صاحب ترجمہ علیہ الرحمۃ تبارخ ہفتدہم محرم الحرام سال دوازده صد و شصت و سہ ہجری رحلت فرمودہ
علمائے دیار و شعرای امصار قطعات تاریخ نوشتش برشتہ نظم کشیدند انان جملہ مفتی سعد اللہ مراد آبادی
ہفتہ تخلص چنین یافتند **سید** جناب مقدس شدہ کاملین ہام ہری قبلہ اہل دین و عالم و عالم دگار سافت
زینش منور دل عارفان بدسراولیا شاہ عبد المجید بخدایش دہد جنت حور عین بدہام محرم شمسب
ہفتدہم بدلسوی جنان شد غریبت گزین بدقم کردہ آشفنتہ تاریخ آن بدکہ گردید و اصل بجلد ہرین -
قاضی عجب المقتدر دہلوی ابن قاضی رکن الدین الشترکی الکندی الدہلوی خلیفہ شیخ
نصیر الدین محمود دہلی دانشمند فیاض و درویش کامل اوستا و قاضی شہاب الدین ہست بغایت
فصیح و بلیغ بود قصائد و غزلیات دارد قصیدہ او کہ در معارضہ لامیہ العجم بہرح آنحضرت صلعم گفت
دلالت دارد بر کمال فصاحت او و او دایم درس می گفت و با فادہ علم مشغول بود کہ طریقہ شیخ
نصیر الدین محمود و اکثر خلفای ایشان ہمین بود و وصیت او بطلالبان اشتغال علم و حفظ شہادت بود
گفتی فکر در یک مسئلہ شرعی فضل دارد بر ہزار رکعتی کہ مشوب بہ عجب و ریاض کنند گویند کہ وی اوان
طالب علمی پیش شیخ نصیر الدین محمود میرفت و بحث میکرد شیخ او را و بحثهای او را نیکو دوست داشتی
و ادراک ترخیص کردی بر تحصیل علم تا انجام کار مرید شیخ شد و لغت باطن با فضیلت ظاہر مقرون گردانید
یکے از مقتدیان ایشان کتابی نوشتہ ہست مسنی بہ مناسبت اصدیقین دان می نویسد کہ روزی
قاضی شہاب الدین ندی یافتہ بود با داد خود گفت این زر را در جامی گور کنم این بگفت و در مجلس
قاضی عبدالمقتدر رفت و سہ ہجرت آنکہ نظر بر قاضی شہاب الدین افکند گفت شما کہ در گور کردن

زیرید با علم کجایردانید قاضی شهاب الدین گرفتار خود تنبیه شد قاضی عبدالمقصد می گفت پیش من
طالب علمی می آید که پوست او علم و مغز او علم استخوان او علم است و ازین طالب علم قاضی شهاب الدین
را می خواست بتاریخ بست و ششم محرم سال هفتصد و نود و یک هجری بعمر شصت و دوشت سال قیامت
یافته قبرش بمقام خواجه قطب الدین مختیاراوشی جانب جنوب حوض شمس است و در آنجا مرده
شیخ عبدالباقی صدر الصمد و رنگوئی بن شیخ احمد بن عبدالقدوس رنگوئی چند مرتبه
بحرین بترقیین رفته علم حدیث را خواند و بعد از آن که بازگشته آماز روش آبا و اجداد کرام خود سماع و
غنا را منکر بود و در روش محدثین سلوک می نمود و بتقوی و طهارت و زاهدت و عبادت ظاهر می
استیصال داشت پدرش در باب احسان سماع رساله نوشته او نیز در انکار سماع رساله ساخته لاجرم باعث
ایذا و تکلیف بسیار شد هاین باعث شهرت او گشت اکبر بادشاه در آن زمان صدری میخواست که
بصفت علم و دیانت موصوف باشد بتوسط بعضی وسائل او را در سال هفتصد و یک صدر الصمد و
بمقرر ساخت او بر عهده خود کوس استقلال زد و دوازده ماه وجاه و اعتبار را نیکو از آنچه گفته شود نصیب
او گردید که در زمان بیج بادشاهی پنجین صدری نگذشته و بادشاه را چندگاه نسبت ادا بچنان عقاد
پیدا شده بود که کفش پیش پای او می نهاد آخر بدو برخالفست محمد المملک ملا عبداللہ سلطانپوری دیگر
علما آن قضیه منعکس شد و مزاج سلطانی بسبب بعضی حوادث از وی منحرف گشته در سال هفتصد و شصت
و ششش از منصب صدارت معزول شده آخر بعد خرابی بسیار او را ملا عبداللہ سلطانپوری را که با نام
مخالفت بودند بصورت رفیق یکدیگر ساخته بیکه معظمه فرستادند تا بهم میان هر دو فرغ کرد و در صورت
نه بست آخر بی صبری کرده از ککه معظمه هر دو پدیدار بپندرجوع نمودند مولانا ملا عبداللہ در دیار گجرات
سال هفتصد و نود و یک هجری وفات یافته و شیخ عبدالباقی بدرگاه بادشاه آمد مدتی در بندی خانه
محبوس ماند و هم در آن حبس بسال هفتصد و نود و دو هجری رحلت کرد رساله عبارت عربی در رد
طعن امام قفال مروزی شافعی که بر امام ابوحنیفه کرده بود از تصانیف او است

عبدالباقی شطاری نامش عماد الدین محمد عارف العثمائی الصوفی اشطاری نسبت و ذریقه اشحنفی
ند بهنای پیروی شیخ و مرید شیخ عبداللہ صوفی شطاری اکبر آبادی از علمای عظام صوفیه کرام بود تصانیف
را لایحه از ویادگار اندازد نخله فوارح الا نور شرح لوائح الاسرار و لاجامی روحانی شرح لوائح مختصر فوارح مذکور

ذریعہ النجاة شرح مشکوٰۃ - شرح الفصوص - شرح ترجمہ فصوص - شواہق اللغات فی شرح اللغات
 شرح خلاصۃ العشاق - شرح جام جہان نما - شرح اللطیفۃ الغیبیہ - شرح نخبۃ الفکر - شرح کباب حنفی - شرح
 معمای میر حسن - شرح جواہر خمسہ - شرح کلید مخازن - شرح تحفۃ حل الودود - فیض النجیر - شرح حاشیہ
 سید شریف بر بعضی - رسالہ در تعریف فقر - رسالہ کشف الجواہر - رسالہ و رسم ذات - رسالہ
 در شرح حدیث خیر الاسماء عبد اللہ و عبد الرحمن - رسالہ کنوز الاسرار فی اشعار الشطار - جوامع کلم لہو
 مقامات العارفین - فتوحات المغیبہ - حدائق الانشاء - رسالہ ناسخ و نسخ - معنی بدستور مفسرین -
 بحر الکرم - شرح عین العلم - حاشیہ شرح جامی از بحث حال مجردات - سوانح الالہام - شرح تہذیب
 الکلام - شرح حدیث الصلوٰۃ معراج المؤمنین - شرح حدیث کنت کنترا عقیبا - دستور السعاده فی
 بیان الاولایہ فیض القدوس منتخب نقد النصوص - مطالع الانوار الخفی - شرح اجوبۃ الولی جواہر الاسرار
 شرح الفصوص الفارابی فیض الملک المبین - شرح حق الیقین - حاشیہ بر نقد النصوص -
 دواعی الانوار فی مناقب السادات الاطہار - رسالہ سماع - رسالہ در جواب اسولہ فاضل تارنولی
 شرح جواب شیخ ابن سنیا کہ برکتوبہ بود الخیر مولانا ابوسعید لوشہ مواہب لکی شرح اصول ابراہیم شاہ
 شرح ارشاد النوح قاضی شہاب الدین - روح الارواح - شرح حکمۃ اشراقیہ - رسالہ ایمان فرعون - رسالہ
 خلوات الوجود - رسالہ ناسخ و نسخ - شرح حضرات خمسہ و غیرہ - رسالہ فائزہ اور یافہ نشہ و خاتمہ
 فوائخ الانوار کہ بتاریخ ہستم ذیحجہ یوم جمعہ سال ہزار و بیست و ہجری تصنیف نمودہ می نویسد قد وقع
 الفراق یوم الجمعة ثامن ثانی عشر من عشرین من حاوی عشرین من الهجرة تجاه مرقد الشيخ الوالد الواقع ببلدة
 اگرہ صانہا اللہ من جمیع ما یرید و تاریخ اتمامہ اتصال حق انتہی بلقظہ ازین عبارات زمانہ حیات حساب

ترجمہ چنانکہ مذکور شد دریافت می شود و اللہ اعلم بالصواب

ملا عبد الباقی احمد نگر می ابن قاضی عبدالرسول عثمانی الاحمد نگر می گجراتی علامہ زمان یگانہ
 دوران شاگرد و مرید شاہ وجہ الدین علوی احمد آبادی بود بسیاری از تصانیف او بر صفحہ روزگار یاد
 از مرتبہ علمی وی می دہند از انجملہ کتاب جامع الغرض منبع الفیوض شرح بسوط کافیہ نحو بجاہر است
 فارسی است کہ رسالہ یازدہ صد و چهل چہار ہجری بمقام احمد نگر مضاف ممالک گجرات دکن لایف
 نمودہ و نیز حاشیہ بر شرح تہذیب یزدی نوشته شکر اللہ سعید

شیخ عیاد ابو احمد بلگرامی شاہد بی تخلص صاحب کمال کمالات دریافت و عنایات بود خلاق
 مرضیہ و صفات رضیہ داشت نام پدرش ابراہیم بن شلیب بود و چون جوانی بلگرام است مگر بعض اجدادش
 بقصبہ ہائی قیام فرمودند ابو بلگرام آمدہ وقت اقامت انداخت نسبت را و تثنی سید حسین سکندہ میر و صفیہ
 در حقائق و معارف دارد از ان جملہ حقائق ہندی و عمل شہادت و شرح کافیہ تا بحث غیر معروف کہ از یاد
 معانی تصویف کشیدہ و شرح نہ بہتہ الادراج و سبع سنابل در تصوف اند کہ بشاہ دیر اعظم تمام طلبیدہ یعنی در سیورال
 مرحمت فرمود مؤلف نفائس الماشر و بلا کا بر قنوج شمرده ہمانا کہ بلگرام سرکار قنوج بود از منظر و آتش ناظرہ
 ابنہ و خریزہ باہل مذاق شیرینی و چاشنی میدہد عطرش از صندل بخاورد شدہ و فائش شب جمعہ سوم رمضان سال
 یکہزار و ہفتہ ہجری در بلگرام وقوع یافتہ ہما بخاندن گردید و غریزی تاریخ فوٹش چنین یافتہ چو رفت
 واحد صوری و معنوی گفتیم بہر و ہفتہ شب جمعہ ہاہ صوم سوم بہ مصرعہ ثانی تاریخ صوری و معنوی است
 بیانش آنکہ بہت عدد کہ بحساب جمل در مصرعہ ثانی زایدی شود از ابطاف تخریج کردہ یعنی و احسن
 صوری کہ عددش نوزدہ است و واحد معنوی کہ یکی است مجموعہ آن بہت شد از خارج کردہ یکہزار
 و ہفتہ کہ سال و فائش بود باقی ماند

میر عیاد ابو احمد بلگرامی واحد و ذوقی تخلص داشت شعر بزبان ہندی و فارسی می گفت کتاب
 شکرستان خیال شمل بر نظم و نثر در وصف حلویات بدستور دیوان مرتب کردہ و دوم حرم یازدہ صا
 دسی و چهار ہجری روز جمعہ در معرکہ زمینہ اران لاہور قتل رسید

مولوی عیاد ابو احمد فرنگی محلی سپرکان مولوی عبدالاعلی بن مولانا عبدالعلی بجرالعلوم اولاً
 بخدمت ملا از بارالحق فرنگی محلی تحصیل علوم کردہ بقیہ کتب در سیرہ پیش چند خود و مدرس گذارنیدہ فراخ
 حاصل نمودہ بارادہ حصول منصب افتا بہ کلکتہ رفتہ باہار کلکتہ حاکم عدالت بنگال ملاقی شد
 مگر حصول برام صورت نہ بہت بدقت دہلی مفتی ضلعہ روہتاک بشاہرہ و صدر و چاہ روہیہ سفارش
 حاکم مذکور مقرر گردید و از انجا تبدیل شدہ پانی پت رفت و بعد چندی حاکم

مولوی عبدالواحد خیر آبادی شاگرد و ہمیشہ زادہ مولوی محمد عالم سنیل بود از ملائذہ و
 مولوی فضل نام خیر آبادی صدر العدد و رہی پس نامور شد و رحمتہ اللہ علیہما مولوی دام الحالم مرحوم
 خیر آبادی شارح قصیدہ بردہ از احفاد انجادش ہم سبق مؤلف اوراق بدقت طبع و صحت ذہن

مشاور الیه استر ان بود غفر الله له

مولوی عبدالواحد قرنگی محلی پسر خود مولوی عبدالعلی ابن مولانا عبدالعلی بکر العلوم و صغیر سن
بخدمت جد خود بدراس رفته مختصرات از علم خود مولوی عبدالرب و متوسطات از دیگران و متوسطات
بخدمت جد خود مولانا عبدالعلی تحصیل نموده به لکهنؤ آمد وی و علم خودش مولوی عبدالرب و لکهنؤ بودند
که مولانا عبدالعلی بکر العلوم بدراس رجعت فرمود و خبر وفاتش یافته مولوی عبدالواحد و عثم مولوسه
عبدالرب بدراس رفته و دستگیری جای مولانا مرحوم شد و چون مولوی علام الدین پیش ازین بجایش
مقرر شده بود و عزل وی رئیس وقت مناسب ندانست بدین وجه مدرسه خاص که ملک مولانا مرحوم
بود به مولوی عبدالرب پسر مولانا مرحوم داد و مولوی علام الدین را بجای دیگر داده مشاهره مولانا مرحوم
نصف بمولوی عبدالرب و نصف به مولوی علام الدین مقرر ساخت مولوی عبدالرب برادرزاده
خود یعنی مولوی عبدالواحد را قائم مقام خود کرده کنار کش گشت ازان وقت مولوی عبدالواحد در
مدرسه مولانا مرحوم بنیاد نه گردید و لا ولد و در گذشت

ساجی عبدالولی طرخانی کشمیری دانشمند کامل محدث بود و وطن خود طرخان واقع ترکستان
بعین شریفین رفته و باوای مناسب حج مشرف شده در مدرسه دار الشفا از شیخ ابوالحسن سندس
اجازت حدیث و تفسیر حاصل کرده به کشمیر قدم آورد و در تیمارخانی ملاکون سخنة بخدمت شیخ الاسلام
مولانا قوام الدین محمد گدازیده اجازت کتب حدیث و تفسیر وی داده مدتی بمکان اقامت نمود اما آخر الامر
از دست ظلمه بسال یازده هجری و هشتاد و یک هجری شریعت شهادت بخشید

مولوی عبدالوالی قرنگی محلی ابن محمد ابوالکرم ابن مفتی محمد یعقوب بکر تکمیل تحصیل علوم بعیت از
مهدادی خود ملا الوارثی نموده خلیفه برحق و مجاز مطلق از و گشت و جمعه عمر غنیمتش بیاد آتی و عبادات
و ریاضات بسر برد و شب بست و دوم شعبان سال دوازده صد و هشتاد و نه هجری بمحرم و سالگی
بجزار رحمت الهی سپیدست مولوی عبدالواسط در کنت کنز الخفایا تاریخ وفاتش یافته

مولوی عبدالواحد قرنگی محلی ابن مولوی عبدالواحد پسر کلان مولوی عبدالعلی بن مولوسه
عبدالعلی بکر العلوم کتب درسیه بخدمت مولوی قدرت علی و مولوی سراج الحق و مولوسه ولی الله و
علم خود مولوی عبدالواحد رساله قرنگی محل تحصیل کرده بتاریخ پنجم شعبان سال دوازده صد و نه هجری لا ولد وفات یافت

ساجی سید عبدالوهاب بخارمی از اولاد سید جلال بخاری بزرگ است که جد سید جلال این
 خاندان جهانیان بود سید جلال مذکور را دو پسر بودند یکی سید احمد دیگر سید محمود و محمود هم جهانیان پسر سید
 محمود است و حاجی عبدالوهاب از اولاد سید احمد است و بی رحمته الله علیه بزرگ بود و موصوف بعلم و
 عمل حال محبت در او ایل حال که هنوز در ملتان توطن داشت روزی در خدمت پیر و استاد و صهر
 خود سید صدرالدین بخارمی نشسته بود از وی شنید که میگفت دو نعمت در عالم با فعل موجود اند که فوق
 جمیع نعمتهاست ولیکن مردم قدر آن دو نعمت نمی شناسند و بدان نمی برند و آن تحصیل آن غافل اند
 یکی آنکه وجود مبارک سیدنا محمد صلی الله علیه و آله و سلم بصفت عیادت در مدینه موجود است و مردم این
 سعادت را نمی یابند و دیگر قرآن مجید که کلام پروردگار است و بی سبحانه تعالی بی واسطه بدان تکلم و خلق
 از آن غافلند سید عبدالوهاب بخارمی شنیدن این کلام انبیش پیر برخاست و رخصت زیارت مدینه
 درخواست و براه خشکی زیارت پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم بشانفت و این سعادت را دریافته باز توطن
 اصلی خود نمود و بعد از آن بتقریب بعضی سبلخ روزگار در عهد دولت سلطان سکندر لودی بدلی آمد
 سلطان سکندر را بوی اعتقاد و عظیم پیدا شد و آنچه از شرائط عظیم و تجلیل بود رعایت نمود و بار دیگر هم از
 بدلی قصد زیارت حرمین شریفین کرد و مکرر باین سعادت عظمی رسید و به بشارتها حضرت خاتم الانبیا
 صلی الله علیه و آله و سلم اشارت یافته باز بدلی خود فرمود ویران تفسیر است که اکثر قرآن مجید بلکه تمام آنرا
 ارجاع بعزت پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم و ذکر او کرده و بسیاری از دقائق عشق و اسرار محبت در آن
 درج کرده است غالباً و قورع آن در غلبه حال و متغلق وقت بوده باشد غنی چند از وی شیخ محمد شین
 دهلوی در اخبار الانبیا با ارج فرموده و آثار تصنیف تفسیر مذکور شهر ربیع الثانی سال نهصد و پانزده هجری
 و اتمام آن بر روز و شنبه تاریخ هفتادم ماه شوال سال مذکور و بطور پیوسته وی رحمتا الله علیه در سال نه
 صد و بی و دو هجری وفات یافته که بعد عبارت شیخ حاجی موافق آنست و مقبره و سه درج
 مقبره شاه عبداللہ در بدلی است و او را بادشاه عبداللہ بحالت حیات نسبت محبت و نیاز چند
 بود که آنچه میگویند که فدائی الشیخ می باشد این چنین خواهد بود

سید عبدالوهاب سنواری از این میرا ششم عالم عامل و فقیه کامل متورع و تقوی بود تمام عمر شریف
 بزرگواران شد و قال از سنواری بزرگواران که در سن پانزده صد و پنجاه و دو هجری رحلت فرمود

شیخ عبد الوهاب قنوجی الخاکی بنو ابی نعم خان بهادر ساکن محله راجگیر محلات بلده قنوج
فاصل جلیل عالم نبیل و علوم متعارف و یدلی داشت تصانیف مفیده بعلم و درسیه دارد از آنکه مفتاح الف
و بحر المذاهب در علم کلام و کتاب المصدرة در عقائد ایشان می دهند

سید عبد الوهاب لوری این سید عبد المجید گویند ویرا علم و سببی بود بمطالعه کتب تدریس علم
اشتغال داشت در سال نهصد و شصت و پنج هجری فوت یافت و در سال و نهصد و شصت و شش هجری

شیخ عبد الوهاب متقی ابن شیخ ولی الله مندوی برپا پیروی از فرسین والدین شان در گذشتند
از همان زمان قائم الدفین الهمی رفیق حال ایشان شده در طلب حق بر راه فقر و تجرید و مسافرت و سیر عالم

کشید غالب سیر ایشان در نواحی گجرات و کنات و لایت دکن و سیلان و سرندیب بود و زیاده از سه
روز در هیچ مقام اقامت نمی کرد و در بعضی بلاد که بجهت تحصیل علم و تقرب صحبت مشایخ و صلحا بمقام

استیفاء غرض فقر و حاجت اختیار اقامت ضرورت می افتاد و در غنوه ان شبانکه جمادی الاول
سن نهصد و شصت و سه هجری بکلمه معظمه آمد شیخ علی متقی با ستماء خبر آمدنش بسابقه تعارف که بوالد صاحب

شان داشتند پیش ایشان آمد و در میانها کردند و استعدای صحبت نمودند و رحمة الله علیه بمقتضای
استغنائی ذاتی او لا گفتند انشاء الله به بنیم تا نصیب پیوست در آخر مشاهده فضل کمال شیخ متقی

نمودند و بکتابت تالیفات شیخ و تصحیح و مقابله آنها مشغول شدند و تا دوازده سال بصاحبیت شیخ
در رفقه و حدیث و غیره علوم شرعیه مهارت کامل حاصل کرده از کاللیل و لیلیا الله شد و بعد وفات

شیخ تاسی و شش سال بکلمه معظمه شرعاً و باطن میکرد و در ایام اقامت حج فوت نشده شیخ عبد الحق
دهلوی بکلمه معظمه از ایشان سند صحاح سه حاصل کرده مریدشان شدند و رحمة الله علیه بسال

یک هجری ازین دار فانی بعالم جاودانی شتافت متقدم و سابقاً دار الخلافه سلطین بالوه و اکنون
زیر حکومت ریاست و هار است و همانند گذشته شهرت دارد

شیخ عزیز الله تلپنی صاحب ارشاد و هدایت دانشمند متجرب و در علم سلطان سکندر لودی از ملتان
در سنه ۱۰۸۰ هجری فوت یافت و در سنه ۱۰۸۱ هجری در سنه ۱۰۸۲ هجری در سنه ۱۰۸۳ هجری در سنه ۱۰۸۴ هجری

کتابی مشکل منتیان را که می خواند بی مطالعه درس می گفت و میگویند بارها با تبحر پیش آمده که اسوله لا
منع له آورده اند و شیخ آنرا در وقت افاده متاعل ساخته میان حاتم پنجه ای از ارشد تلامذه او بود

از دو تصانیف رایقه مشهوره اند از آنجمله رساله عینیه است که بقابل رساله غریبه شیخ امان الله پانی بقی
 نوشته در سن نهصد و هفتاد و پنج هجری رخت هستی از پنج بان اجالم جاودان بردا الله وانا الیه راجعون
 تالیف بهضم نامی شناه فوفانی و فتح لام و کون نون و فتح بای موحده باشرای هوز شهری است مؤلفان
 مولوی عسکر علی سندیللی خلیف اکبر مولوی محمد الله سندیللی از اولاد نایب خود تحصیل علوم نموده فراغ
 حاصل کرد و بتوسل فی باریاب بارگاه شاه دہلی شد و از دربارشای بن خطاب خیر الله خان مبارکی گردید
 و چند مواضع بجا گیر یافته بنابر تعمیر در رسم داور شد و تعمیر در رسم مذکور حسب الحکم شاهی با تمام ثواب
 ابو المنصور رخان صوبه دار داده در سن یاد شده و چهل و شش هجری با تمام رسید و بعد در رسم منصوره
 شهرت یافته و تاریخ تعمیرش در لفظ خیر المدارس بناسبت خیر الله خان یافته اند و بعد از آن در رسم مدرس
 و افاده طلبه مشغول بود که با و از صدی دوازدهم ازین جهان فانی بجام جاودانی رخت هستی
 بر بست علیہ الرحمۃ و الفخران

ابو عصمت الله سہروردی از مشایخ علمای ہندوستان است اگر چه بظاہر ہندیانی نداشتند اما در
 باطن بنظم بصیرتش روشن بود و تمام عمر خود در خدمت علم و تدبیر بسر کرده تصانیف رائقہ دار و از آنجمله
 شرح خلاصۃ الحساب و حاشیہ فی اندضیائیه یعنی شرح ملای جامی است در سن ہزار و سی و نہ ہجری
 بر حمت حق بیوست

مولوی عصمت الله لکھنوی خلیف اکبر مولوی عبدالقادر وغیرہ شیخ پیر محمد سلوٹنی
 حافظ قرآن و عالم علوم غریبہ بود و در علم و عمل از برادران خود فوقیت داشت لباس سببایانہ را
 نشا وہ حال خود ساخته بصورت اغنیاء صحبت بادشاہ وقت مستور بود و در جمیع سال ریاست
 و یکصد و سیزده ہجری شب شنبہ براہ دکن در موضع بر بندہ وفات یافته و ہفتاد و ہجتم سوال سن بلکہ
 بروز جمعہ در موضع بہر اتوہ متصل بلکہ دہ فون کوہ دیش خلد الله مدائیم تاریخ رحلت و بیست
 مولانا علی الدین شملی از علما سے اودہ بود و شش پانچ و صفای تمام داشت پیش از وفات از
 شافعی کہ شیخ الاسلام اودہ بود تفسیر کشاف می خواند و مولانا شمس الدین گڑھی ادیبی و دیگر علمای اودہ
 سامع بود و نزدی علماء داشت اما باوصاف تصوف موصوف بودی اگر چه از سلطان المستطاع
 نظام الدین اولیا مجاز طاقی بود اما یک مرید ہم نگرفتہ او را بخدمت پیر خود غایت محبت بود

تشرش در دهلی نزدیک چوتره یا راست رحمۃ اللہ علیہ

ملا عبد الدین لاہوری پسر شیخ منصور لاہوری از دانشمندان مشہور و مدین است مدتی
در صحبت خانخانان معز و کریم بود چون بملازمیت محمد اکبر شاہ رسید نیز خیلی اعتبار یافت و ہر چند تکلیف
سپاہگری نمودند قبول نکرده بدین واقفہ مشغول ماند و ہر چہ از جاگیر حاصل می شد ہمہ صرف
طلبہ می کرد و حاشیہ مشہورہ بر تشریح عقاید از تصنیفات معتبرہ اوست بزیرات حج مشرف شدہ ہماچا
داعی اجل را لیک اجابت گفتہ جان بجان آفرین سپرد

ملا عبد الدین فرنگی محلی برادر عینی ملا نورالحق ابن ملا احمد انوارالحق بن ملا احمد علی بن تحصیل علم
چند مدت ملا محمد حسین فرنگی محلی متودہ نان بعد از ترم خود ملا احمد انوارالحق در بالمش بریلی افتادہ
برداشتہ ہنگامیکہ ملا عبد العلی بحر العلوم در بہار بدرستہ نشی صدر الدین مدرس بود و ہماچہی علم خود ملا
از بہارالحق در آتجارفتہ فاتحہ فراغ خواندہ بوطن مراجعت نمود و از والد خود ہیبت حاصل کردہ باشتغال
باطن می گوشتید و اندکی درس و تدریس نیز می کرد چون مولانا عبد العلی بحر العلوم پداس رفت وی ہم
در ہماچہ نشی پیوست و تا حیات مولانا در حشر نشی تکمیل علوم می نمود بعد وفات مولانا بوجہ داد و لیش
بسرکار نواب مدراس مدرس مقرر گشت و بخطاب ملک العلماء ممتاز گردید از تصانیف او شرح
فصول کبری است دہم شمال سال دوازده صد و چهل و دو ہجری در مدراس وفات یافتہ انجادفون
مولانا عبد الدین لاہوری صاحبہ حاشیہ بر عقاید نشی از پیش خان زمان باگرہ آمدہ اشتغال بدین
علوم نمود و بدستہ از سن ساختہ و در سنہ ثانی ریخ آن یافتند و در سال ہفصد و شصت و نہ ہجری
حج رفتہ و ہمدان بمفرخت سفر آخرت بریست رحمۃ اللہ علیہ

مولوی علی حشر قزوینی ابن مولوی عبد اللہ انکاب علمای قندز در سال ہزار و پنجاہ و یک ہجری
متولد شد از ملا حشر قزوینی و ملا عصمتہ اللہ بہار پوری مختصرات و متوسطات و مطولات خواندہ فاتحہ
فراغ بہ دست با محور زبان کا کوردی خواندہ جامع علوم عقلیہ و نقلیہ و ادبیم تصوف و سلوک مرید وظیفہ
شاہ پیر محمد گنوی بود تا شصت سال عمر شریف خود در تدریس طلبہ گذرانیدہ جم غفیر از علماء و فضلا
نیرداسن تربیتش بہ تہ فیضیست رسیدند تصانیف ذیل را زیادہ کار انداختہ اللطائف العلیہ
فی المعارف الالہیہ مجملہ المذہب و در سلوک القصیدۃ الہیمیۃ فی النفعۃ المحمدیہ شرح قصیدہ

مذکورۃ النفایس الخلیفہ فی کشف اسرار المیمیہ تفسیر ثواقب النیریل کہ در اختصار دایجان ہم پلہ جلالین است
و در علوم ادبیہ و مسائل شرعیہ بر کثافت و بیضای تفوق مجاہد شرح فصوص الحکم و سہ سال یا زودہ صہ
و چہل جہری رحلت فرمود غلام علی آزاد بلگرامی تاریخ و فائش نظم آورده — مولوی زمان علی صغفر

از وفاتش کمال شد معرودہ بہ سال تاریخ اولوشت خرویشہ زمان آنکتاب صبح علوم

قاضی علی اکبر حیریا کوٹی ابن قاضی عطاء رسول بن قاضی غلام محمد عباسی در سال ہست و پنجم
صدی سیزدہم متولد شدہ ہر چند سلسلہ تحصیل از ازا استاد با تمام نرسیدہ و سرانہ کتابش از فوائد ضیاء
جانی متجاوز نگزیدہ گزارا خاک جودت دہن و قوت حافظہ اش آیت بود از آیات الہی و مہجی بود از بحر
فیض نامناہی بزرگوہن حالانش می پرورام و آید کریمہ ذلک فضل اللہ یؤتہ من یشاء و وزیران
سماز و والد ماجدش قاضی عطاء رسول گو صاحب علم و استعداد بود در فرائض و فقہ مہارتی معتد بہ
داشت مگر چونکہ از حکومت انگشہ گاہی بہ منصب نصفی و گاہی بہمدہ تحصیل نامور بودہ در تعلیم صاحب
ترجمہ علیہ الرحمۃ نظر توجہ نمی گماشت وی بشوق جلی خود کہ از مبدیاض بدیش و دیوت بود کتاب گلستان
از استاد با تمام رسانیدہ انگاہ استعداد و قوت فراہم آورد کہ بدان جملہ کتب متداولہ فارسی را
بے مداد استاد حل میکرد بعد از ان تحصیل صرف و نحو عربی پرداخت و از مقامات مختلفہ مختصرات
ابتدائی را حاصل کردہ بنا قوت مطالعہ را استوار ساخت از ہمالانش منقول است کہ اورا ہنگام
تحصیل بہ بذل جہد مشغول ندیدیم مگر جواب ہر سوال از دبے تا مل می شنیدیم کتاب کافیہ حشی بدیش
افتادہ شبہا بطالعہ آن سیری کرد تا آنکہ کتاب مذکور را بزور خواشی با تمام رسانید پیش آن فوائد ضیاء
از مولوی احمد علی چڑیا کوٹی کہ رابطہ معاشرت یزیدہ داشت قریب چہل سبق از ان کتاب انوت
و بالقی رابطہ بطالعہ خود باخر رسانید چہنیز از جاہای عدیدہ نبذی از منطق و کلام خواندہ باین قلت
تحصیل استعداد سخن فہمی را بمرتبہ رسانید کہ مسائل و دقیقہ فلسفہ و کلام از شرح مواقف و صدرا
و غیرہ می گرفت و از راے نادرہ راے خود و تحقیقات انیقہ میداد و گرہ ابعضلات فن می کشاد
ہر بحثی کہ می گرفت گاہے از دست نمی داد و ہر کتابیکہ یکبار از ابتدا تا انتہا مطالعہ کردے
در ہیج باب بعد از ان حاجت ہم جعش نمی افتاد و منقول است کہ روزی صاحب ترجمہ با استاد
و مولائے مشہور مولانا محمد شکور زعفرانچلی شہرے در بحث جوہر فرومناظرہ درآمد مولائے مدوح

با بطلان ترکیب اجسام از امثال این اخراج گفتگو بکشد و وی از جانب متکلمان سلف سنگ منع و مناقضه در راه می نهاد با جمله تا هر قهقهه درین باب مکالمه فیما بین جاری ماند گفتگوی طرفین بطول کشید در انجام کار مولای مدح لب به تحسین وی کشاد و داد جوهر شناسی داد که در مسله مختلف فیها که بجانب منع آن تسلیم دلیلی نبود تقریر را بجای رساندی که متاخرین متکلمین از آن اغماض کرده اند قاضی مشارالیه صاحب ثروت و مال دهم مطرح انظار عز و قار حکام انگاشیه بود بایام غدر هیندوستان بصله خیر سگالی از سرکار انگریزی وظیفه و انعام و نشور برات اخذ اسلحه بدست آورده با اینهمه همیشه تحصیل کمال را می پسندید حصول جاه و منال را بدیده اعتداد و طلب نمی دید و بفرزدان خود مولود عنایت رسول و مولود محمد فاروق که هر یگان مرآت کمال پدرانند تاکید تحصیل علم و هنر می فرمود و گاهی تحلیص کتاب سیم و زر نمی نمود به تصانیف و تالیفات رغبتی نداشت و در ساله از مصنفاتش موجود اند سکه در رد بعض معومات اهل فرنگ یعنی مسله جذب و انجذاب دوم در رد بعض اعتراضات شیعه و بی رح بسال هشتاد و سوم از صدی سیزدهم رحلت فرمود داخله الله فی اعلى علیین

مولوی علی احمد دختر زاده حافظ شاه ابوالسحاق سجاده نشین آستانه بھیر خلع عظم گدو در ورع و زهد چون جد خود یگانہ روزگار هست و ولادت با سعادت وی در سال دوازده صد و بیست و نه هجری بظهور پیوسته اکثر کتب در سیه از فاضل ادیب مولوی محمد سلیم خلی شتری مرحوم آموخته و بنزدی ازان از مولوی احمد علی عباسی چیرا کوٹی رحمتہ اللہ علیہ گرفته فاضلہ نوی الحفظ و الادراک از ثقات آن دیار است مولوی محمد فاروق عباسی چیرا کوٹی سلمہ اللہ در اسلمہ مدانہ زیب رقم فرموده که راقم سطور پیش از سی سال بخدمت سرایا بکتش ظرف سعادت می بندد تا ایندم کلامیکہ دال بر ذم کسی باشد از زبانش نشنید و مجلسش را گاهی خالی از ذکر آئی ندید تا این زمان بہ صلاح حال و محرومیت الستر رجال

و بہ التزام و مداومت محاسن اعمال مقرون است ادامہ اللہ بر کاتہ

مولوی علی بخش خان بدایونی از عمائد علماء و رسای بلکہ بدایون است تلمذ بخدمت مولوی فیض احمد بدایونی و شرف بیعت بخدمت مولوست شاه عبدالحمید عین الحق بدایونی داشت با وجود تعلق منصب صدر الصدوری که از سرکار انگریزی بدان سپاہی بود در تعلیم طلبہ و تالیفات کتب و نیہ مشغول می ماند در سالہ شہاب ثاقب رسالہ تائید اسلام در و فرقه نچ و در سالہ در و دہ شیعہ

از تالیف دی مطبوع شدہ شائع و مطبوع طبع حق پسندان اندیشیہ تالیف مفیدہ اش ہندو زریں طبع ہند
در سال سیزده صد و سہ ہجری رحلت فرمودہ بعالم جاودانی شتافت علیہ الرحمۃ والرضوان
مولوی علی عباس چریا کوٹی ابن شیخ امام علی ابن شیخ غلام حسین ابن شیخ سعد اللہ برادر زادہ
مولوی احمد علی عباسی است و از جانب مادر با فاضل باب اللہ چنوری می پیوند دارند فاضل دہرہ
اذکیای مصر و کتاب سبزی از مولوی ابوالحسن منطقی گرفته و بقیہ کتب در سیرہ او علم کرم ممدوح اصدر
آموزتہ قوت حافظہ اش بنایت تحقیق بود و فہم و فطنتش بہر تہ اعلیٰ اینق بالجلہ این فاضل جلیل المنازل
ہم ذکار وجودت داشت و ہم فطانت صورت را جرم و در جہد تحصیل بہماظرہ و جدل درام برزینہ پیچیدہ و در
میزان بحث کسی با و برابر بی پیچیدہ ہر کتابی کہ تیر انداز با و ستاد و جارات فرس مناظر ت پیدا نہ تا آنکہ تحصیلش
بتریت نظامی چون کواشی ازادیہ متعارفہ رسالہ تطبیہ رسید استعدادش بمطالعہ کتاب و تنقید معنائین
ہر باب تام و کامل گردید پس دست از تحصیل باز کشید و بمطالعہ کتب قدما و ہم متاخرین ہجید کہ در شب
می کشید و شبش بروز میر سید در چند سال بحدوث حافظہ و حسن فطانت برسائل اکثر کتب در سیرہ و غیر
در سیرہ حاوی گشتہ و از کتب مشہورہ کمتر بود کہ از نگاہش نگذشتہ اکثر کتب در سیرہ را بی مراجعت بکواشی
طالبان را محققانہ می آموزت ہر گاہ برسائل درس نظامیہ واقف گردید بننان غریب بسوی تکمیل
ادب و حفظ لغات عرب گردانید تا آنکہ بر ادای مضامین ہم نظم و ہم نثر حلی دانی بدست آورد و اکثر
مسائل منطقیہ و نحویرا منظم کرد و بحث و جدل بطبیعتش غالب بود و بہر سخن کہ بر زبان آوردی ہر چند
دران بر سر خطا بودی مگر خضم را بزور جہال ساکت کردی روزی در مثال جئت زید الفظ جئت زائل
متعدی و زید را مفعول بہ فرمودہ یکے از اذکیای متسلین دران باب با ادراہ مخالفت پیمودہ و
دیگر معاصران ہم با محصل مذکور موافقت کردند تا آنکہ سلسلہ جدل در رازی کشید و بعد اقسام جہد
زبان نوبت تکمیل حکاک بیان رسید پس مولوی ممدوح دران باب رسالہ ترتیب ساختہ نگاہ
کے از محصلان بہ تحریر جوابش نہ پرداخت و مولوی ممدوح در قضیہ شرطیہ کہ التماسش بتقسیم
غیر حاضر متصلہ و منفصلہ مشہور بہت سعی جہد پدید آورد و نامش شرطیہ عباسیہ کرد و مثال قام
زید تم تعدی و فرمودہ بالجلہ فاضل ممدوح بقوت لقادہ خود مسائل ہر علم را بمنز ان نظر سے سنجید و
در تحقیق نفس الامر حکیمانہی کوشید چنانچہ نقض احکام او در مسائل متداولہ بسیار اندامین مختصر

ذکر آنرا برینا بدینا فنون متداوله درین تواریخ و سیر کامل بود و یقین ادب و انشا و نظم و نثر بطور عسر و
 هم مهارتی معتدیه داشت و از علوم دیگر و نظم بی بهره نبود و ادراک حال برسم سیاست به حیدر آباد و کن
 رفته و بهرج امرای دولت تصاند غرا انشا کرده مگر خطی برین داشت و طریقی نه بست از آنجا واپس آمده
 قصیده مشتمل بر پنجون مرز و دم بقلم آورده و این شعر از همان قصیده است **س** من تیرد آبادان درین
 و لا تقم فیما نواد اولی المکام بعد مرگه بعد از آن بر ریاست بھوپال شتافته و از آنجا با اقامات نواب سکنه نیم
 والیه ریاست جائزه بار داشته و سالی چند در آنجا اقامت داشت پس برینا مد که بخافت بعضی
 ارکان آن دولت بوطن باز آمده و روزگار سه چند در وطن به بیکاری بسر برد از آنجا که شش
 کماش افتاب دار بر جوانی نازده دالی حیدر آباد و بمشاورت ار پاب دولت اورا بغزت و بپلاست
 تمام بخوانده و منصب دیپا گاه بلندش نشانده روزی چند بلال منصبی خود مقیم بوده و بعد از آن بر ترک
 عمل کرده و در و صدها دانه و طیفه پلا انشور خدمت قناعت نموده تا آنکه در سن دوم صدی چهاردهم هجری
 بوطن رسیده با و آخر ذیحجه سال مذکور در دولت فرموده و لاوتش بگمان غالب سال سی ام صدی
 سین و هم است از انشور و ست **س** و کان ندی فی الزمان فماتت و باخبره انکان فی ایقانه و بزمین
 قصیده در پنج شمس الامرا گوید **س** و لم یکن شمس السرا و میثینه ما تدری الخفواته و لیرا شعرا و
س شکر و الحاح احب الحیاة ستمار بلا لالت ثریا با اتی فیر و لالت بسال و دوازده و صد و شصت و
 هجری بزمه طلبه علوم و ادبیت السورخان پیور و در آن هنگام بفردگاه مولوی محمد ظو و چلی شمری
 صدر الصد و شهر مذکور خدمت صاحب ترجمه که سیاس البقیه مولوی ابوالحسن منطقی سمنی انشور لفت
 آورده بود دریافت در حقیقت همان اوصاف و در موجود بود و در آنجا و در این همه قابلیت داشت
 حدت طبع و قادی وجودت قریح نقاد و قبولیت نه پیوسته و از قبولیت اقران و در افتاده و در فاقه
 الاستعداد و کوفت عاشیه علی انفق و بر شرح جانی و شرح تهنیه بزمی پیش مولانا مولوی ابوالحسن
 منور میگنار و در آن زمان کتاب فبراس الفطانه مصنفه صاحب تهنیه بزمی نگاشته الحوق که در آن داد
 قابلیت داده عالمه انشا و طقه است

مفتی علی کبیر چلی شمری شاگرد سید تنفیل حسین خان کشمیر است و از آن صاحب قنای و
 و در سائر در سکا انگریزی سر فراز بوده هم انان و منصبی نقاد و اصل و بزمه طانه نشین گوید

جامع الادواق هرگاه در سن و دوازده صد و شصت و هجری بمکه که تلامذه مولانا محمد شاکر مرحوم و مغفور
 پنجابی شهری که همشیره زاده دی بود و بمکه بمکه شهر رسید و بر او دید که ضعیف و نحیف شده محض آنخوانی و پوستی
 داشت و قدر شرفش بکثر پیشتی و هجرتی را که گشته غالباً بود سالگی در آن زمان رسیده باشد گاهی باطله
 که بخدمتش میرفتیم تمامی اخلاق حمیده و پرستش احوال پیش می آمد که با یکی طلبی همی همی بهشت که داشت
 بر خاسته از الماری بر آورده می داد و میگفت که کتاب میبندیم لکن باین شرط که طبع و ذوق و تصنیف و قشش برای
 قاضی علی محمد بیجاپوری از اکابر علمای عهد سلطان ابراهیم عادل شاه محدث و مفسر و فقیه بود و به لقب
 استاد الادبیا شهرت داشت از کجرات به بیجاپور آمده در آن بلد اقبال حد رسیده بود که اکثر از طلبه علوم
 از دستغیب شد و بمکه تلامذه و سکه شاه برهان و شیخ ابوتراب درسی و سید محمد درسی و
 قاضی ابراهیم زبیری مشهور اند و در عهد سلطان سابق الذکر و صاحب قضاای بیجاپور استیازه داشت
 چهارم ماه ذیحجه سن هزار و هفتاد و هجری رحلت فرمود و در بیجاپور دفن گشت

ملا علی محمد شمس قندری برادر ملا صادق اهل وای علم حدیث در عرب تحصیل کرده بغایت متقی
 و پیریزگار بود و هندوستان آمده در سال نصد و هشتاد و یک هجری بجزایر رحمت ایزدی پیوست
 ملا عالم کابلی این تاریخ یافت قطعه درینا که ناگاه ملا علی را به برادر میان و متبر و حوادث و پی
 سال تاریخ او سال دیگر بگویم و ملا علی محدث پد

شیخ علی متقی برهان پوری ابن حسام الدین بن عبد الملک ابن قاضی خان المتقی لقا
 القادری الشاذلی المذنبی البشتی مشرباً بالحنفیه و طائفاً بالبرهانیه مولانا املی منزلاً و سال هشت
 صده و هشتاد و پنج هجری در برهان پور و کن مولده شده حالات بابرکات شان شیخ عبدالحی محدث
 دهلوی در اخبار الاشیاء تفصیل تمام تحریر فرموده و فصل کن نیست که دی رحمة الله علیه را در هفت
 دهشت سالگی بدیش بخدش شاه باجن برهان پوری مرید صلی الله علیه و آله و سلم فرستاد آخرت خرامید و سکه بعد
 وفات پدر چندی بصحبت امرا و سلاطین و قوت بسر برده در عین شباب به تحقیقهای جهادیه ازلی
 بخدمت شیخ عبدالحکیم بن شاه باجن رسیده و مرقه خلافت سلسله جیشیه پوشید و از برهان پور بگلان
 مطیه سفر نشانید بخدمت شیخ حسام الدین متقی ملتان رسیده تفسیر بیضاوی و مبین العلم را بخدمت
 ایشان مطالعه نمود و سلوک طریق و روح و تقوی را با امداد برکات عجبش پیش گرفته همراه زاد تقوی و

مولوی حافظ علی محمد زنگنه صاحب علم و فضل و تقوی که از مولانا شاه عبدالرحمن بنزلی کشت
 بود چون هشتاد و نه سال اشتغال داشت بنابر این بجز ترجمه در سال مرشد خود سماعه بجمعه المقلات یعنی
 کرده در سال پنجاه و صد و پنجاه و پنج هجری از در فناء عالم غایب شد روح الله روح
 مولوی علی محمد قزوینی ابن مولوی فصیح الدین قزوینی در فضائل بنویسند صفت صلاح و عریضت
 یادگار عرب و برانگیخته مولوی عبداللہ سقا قزوینی بود از تصانیف لطیفه ایست کتاب دار الفضائل
 فی شرح الشامل و چند رسائل در منطق و کتاب عین الہدی شرح قطر الدار که بسال دوازده صد
 یازده هجری تألیف نمود سال رحلتش معلوم نیست

امیر کبیر سید علی محمد فی ابن سید شهاب الدین دوازدهم ربیع دوم و شنبه سال هفتصد و چهارده
 هجری متولد شده مخزن علوم ظاهر و باطن مظهر تجلیات ربانی و مرید علما و الدوله سمنانی بود اکثر اهل الکونین
 را سیر کرده و بخدمت هزار و چهارصد و سی و دو لیا و الله رسیده مستفید گشت در سن هفتصد و هشتاد و یک
 هجری از همان باب مقتصد کس سادات و رفقا بخط کشمیر تشریف آورده بجله علاء الدین پوره که در اینجا
 خانقاه نیست رخت اقامت انداخت در آنجا مقدم شریفه و تاریخ قدوس یافته از قطب الدین
 شاه دلی کشمیر بکمال اسادت و پرستی در رحمت الله علیه بنایت سرگرمی اشاعت اسلام بخط کشمیر
 امروز در هفتاد و سه سالگی بمیدان کبیر که نام مقامی است بتاریخ ششم و پنجاه سال هفتصد و ششاد و شمس
 هجری وفات فرموده لعش او در قتلان در فون کرد چون کوفت القطار روح بسم الله الرحمن الرحیم
 اند بان سارکش برآورد و چون کلام اخیر تاریخ فوتش یافته اند رحمت الله علیه و علی اسلامه تصانیف
 مجمع الاسادت شرح سماعی حسی و ذخیره الملوک شرح فصول الحکم مرآة التائبین شرح قصیده حمزیه
 فارسیه آداب المریدین - اوراق فقیه و غیره و اند

شیخ علی کشمیری رفیق بن یحیی بن عین الدین بر دوازدهم شنبه چارم رمضان سال یازده صد و
 پنجاه و دو هجری ولادت یافته از پدر بزرگوار و برادر گران خود شیخ اسلام اخذ علوم کرده فقیه و محدث گشت
 و بر سه پسران خود یعنی عمید الاحد و بهاء الدین و شیخ سنا و بلوران عم زاد خود یعنی ابوالطیب احمد و
 عبدالمشدد و اخیر عبد الرسول را تعلیم علوم نمود عمایل و عارف زاهد و متورع بود بتاریخ دهم محرم
 الحرام سال دوازده صد و چهارده رحلت فرمود

شیخ علای مهدوی بیابوی بن شیخ حسن از شلخ کبار بنگاله بود و برادر شروشن شیخ
 نصر الله که از فحول علمای بنگاله بزیارت مکه معظمه رسیده و از آنجا به هند آمده و در خطبه بیان رحلت یافت
 انداخته بجای نصر الله و الفقه تاریخ قدوم ایشان یافته شیخ حسن بارشاد و هدایت و شیخ نصر الله
 بفتوی و درس قیام داشت شیخ علای که ارشاد اولاد شیخ حسن و از عرصه صبا اثر نجات و صلاح
 بر لوح پیشانی او عیان بود و ملازمت پدر خود کسب علوم ظاهری و باطنی و تهذیب اخلاق نموده در
 اندک زمانی کتب متداوله را مطالعه کرده بتدریس و افاده مشغول شد بعد وفات پدر ترک تدریس
 گفته بر جاده طاعت و نیج ریاضت و سجاد و شجاعت استقامت گرفته طالبان راه را تلقین و ارشاد می نمود
 لیکن هنوز بقیه اثر آثار نفس اماره داشت دمی خواست که پوسه شیخی دیگر در آن شهر شرکت مکانی
 می داشته باشد آخر طریق آبا و اجداد خود ترک داده بخدمت عبداللہ نیازی مرید و خلیفه سید محمد
 جوینوری سو جد طریق مهدویه آمده روش دمی آموخت و جمعی کثیر را وی شد در راه سلوک بقدم
 توکل سپردند و با این هم اسلحه و آلات حرب برای دفع مخالفان همیشه با خود می داشتند و هر جا
 در شهر و بازار نامشروعی می شد که می دیدند چیز از قدر گرفته احتساب میکرد و خوف حاکم نداشتند و حکام
 موافق اندوختن میکردند هرگاه سلیم شاه پسر شیر شاه سور بر سر پید سلطنت هند جلوس نمود اواز
 شیخ علای سمع او رسید میر سید رفیع الدین محدث و میان ابوالفتح تها نسیری و دیگر علمای
 بکره را استحضار فرموده باغوی محمد دم الملک ملا عبداللہ سلطانپوری شیخ علای را از بیان طلب دانستند
 او با جمعی از اصحاب مخصوص که همه یکتا بدش و مسلح بودند بر گاه آمده بر سوسه که در مجلس سلوک
 می یافتند مقید نشده بودند و چون بر همه اهل مجلس سلام کرد و سلیم شاه جواب بکره گفته بر مقر بان او وضع
 شیخ بسیار گران آمد و محمد دم الملک پیش ازین خاطر نشان سلیم ساخته بود که این بتدرع و عوسه
 مهدویت میکنند و سر خروج دارد و اجب القتل است آنروز سفارش عیسی خان نجات ازان
 یافته سلیم شاه حکم بر اخراج شیخ علای نموده بهند تیر رفته که بسر حد دکن است و اعظم های این محرف
 حاکم آنجا او را چندی پیش خود داشت و را بنجا هم خلائی بدو گویدند مجازان این خبر سلیم شاه
 رسانیدند تا که باز بطلب وی حکم صادر فرمود چون وی حاضر آمد سلیم شاه بوی گفت که تو از عقیده خود
 توبه کن شیخ سخن شاه گوش نکرد سلیم بسزای تازیانه حکم فرمود شیخ که از بیشتر تازیانه بود در تازیانه

سوم جان بجان آفرین سپرد و لشکر و بیای فیل بسته در آمد و فی الحقیقه گردانید و در حکم گردانید و رفتن کنند این وقت
 بسال پنجاه و هفتم صدی دهم بود و در دوای معلی بازاریکه پیش دروازه شاهی باشد
 معتمد الملوک سید علونجان حکیم دهلوی اصل نامش محمد باشم بن حکیم محمد هادی قلندر بن نسیر
 مظفر الدین علوی از اولاد محمد بن خنقیه است ولادت او بجاه رمضان سن هزار و هشتاد و هجری در دارالم
 شیراز شد و در سن یازده صد و یازده هجری بمکه آمد و در پای قلعه ستاره بمکه از دست عالمگیر بادشاه
 به خلعت و منصب سرفراز گردیده بخدمت شاهزاده محمد غلام تعین گردید و در عهد شاه عالم بهادر شاه
 بختاب علونجان و اصنافه منصب جاگیر تیار یافت و محمد شاه بادشاه را معالجات خوب کرده
 بادشاه موصوف ویرایه فقره بنجیره به منصب شش هزار و دویست و هشتاد و بیست و پنج
 معتمد الملوک سرفراز فرمود و در شاه باغ از تمام همراه خود برد و از آنجا به حج میشت و الله رفیع
 یازده صد و پنجاه و شش هجری به شاه جهان آباد و سپس آنجا از تعینات او کثیری است جامع الجوامع
 در علم طب کاسم با سخی است بتاریخ بست و پنجم و شصت سن یازده صد و شصت هجری در شاه جهان آباد
 به مرض استسقا فوت شده و بر حسب وصیتش در حالی در گاه حضرت نظام الدین اولیاء دفن کردند
 ملا عیاد الدین عثمانی لبنکی عالم بتمیز زبانست جمعی از کاتبان و کاتبان داشت شاگرد و شعیب
 ملا عبدالحی بحر العلوم بود و در گاه ملا موصوفت بحرین شریفین زفت ملا عیاد الدین بقیه شرح چغنی
 پیش ملا محمد حسن خواننده از تعینات او عقده وثیقه در میان چند مباحث متقوله عمیره و عشره کامل
 و بحث علم معنی آن و رساله مقوله عشره در شرح ابیات محقق طوسی متضمن بیان مقولات عشره
 بر سر پایه علمی او گواه اند پس کنون بقعه لاه و سکون بای موصوفه و کاتب عربی مفتوح و لون نام وی است
 در خراج بالش بریلی ملک مد سبیل کند

مولانا عیاد الدین غوری اناکار بر مشایخ دیار تار نول و از اولاد مولانا عیاد است که در عهد
 محمد تعلق بود و آباد و جدادی از عرب بغدادند و از آنجا بعضی از بزرگان نش بهره سلطان شهاب الدین
 غوری بهندوستان رسید میگویند که وی در عقولان شباب در کسب علم نگوشیده بود و بسیار روزها
 داشت در هنگامها با پهلوانان کشتی گرفتاری روزی پهلوانی شهرور که از وی قوی تر بود بر زمین آورده بود
 مست و مغرور بگذاشتی که از علمای عصر او تا بن حال دیده تا سفت خود و او را بدین حال

طعنہ نہ جیتی وغیرہ بحال ادراہ یافت و انان وضع کہ داشت پشیمان شد و خواست کہ تحصیل علم کند
اما چون در خردی اینکار نکرده بود سعی وی درین باب بے فائده نمود و ناچار ملازمت روضہ شیخ محمد
ترک نالوے اختیار کرد و شب و روز در اینجا طهارت افتاده بودے لافل خواندی و ذکر و
تلاوت قرآن کردے جزانہ طهارت بدر نیامدی و از روحانیت شیخ برای حصول علم استمداد کردی
و دوازده سال ہمہ مرتباً مثال گذرانید تا شبی براسے طهارت بدری آمد شخصی پیدا شد و او را از عقب
در گرفت و گفت بخواجه ہرچہ خواہی دے طالب طریقہ اجل و خود بود علم و تقوی دے و درخواست آن مرد
گفت برو کتاب خانہ بزرگان خود پیش گیر و بموجب درس بگوئی سبحانہ تعالی ای باب علوم دینیہ بروی
فتح کردے رحمۃ اللہ علیہ مردے بزرگ بود کمال اتباع داشت کہ بیچ سنتی از سنن
سید المرسلین صلعم ترک نمی کرد و فقر و فقر را بسیار دوست داشت رحمۃ اللہ علیہ
شیخ عطاء الدین رفیقی کشمیری بن عبدالرسل بن اسلم بن یحیی رفیقی کشمیری در دوازده
صد و چہل و نہ ہجری ولادت یافتہ علوم متعارفہ از اساتذہ وقت حاصل کرد و صحیح بخاری پیش شیخ محمد
واعظ گذرانیدہ مرید شیخ احمد تارلی بود و ہرگز زیارت بیت اللہ سفر اختیار کردہ و اکثر بلاد را سیار
سیاحت نمودہ پنج بیت اللہ شرف گشت شیخ نظام الدین و شیخ حمزہ بنی اعلم او را دستفید
شد و بروز جمعہ وقت عصر ہشتم رمضان سال سیزدہ صد ہجری جان بجان آفرین سپردہ
عمر غزنوی بن اسحاق بن احمد ہمدانی غزنوی کنیت او ابو حفص و لقب سراج الدین بود علم فقہ را
از امام زاہد و حبیہ الدین دہلوی و شمس الدین خطیب دہلوی و ملک العلماء سراج الدین تقی دہلوی
و رکن الدین بدایونی اخذہ ثلاثہ ابوالقاسم متون شی شاگرد حمید الدین ضریر حاصل کردہ و بمصر رفتہ
قاضی القضاۃ شد بسیاری از تصانیف عمدہ و معتبرہ یادگار دیند از انجملہ نو شیخ شرح ہدایہ
و زبدۃ الاحکام فی اختلاف ائمۃ الاعلام و متناہل در فقہ و شرح بیع الاصول و شرح منی و مغرہ المہنفہ
فی ترجیح مذہب ابی حنیفہ و شرح زیادات و شرح جامع صغیر و شرح جامع کبیر تا مکمل و شرح مائتہ ابن
الفاڑی و کتاب الخلاف و کتاب التہذیب و شرح منار و شرح المختار و تاریخ الانوار و لطائف
الاسرار و فہمۃ الناسک و سہل الناسک و شرح عقیدۃ الطحاوی و الاوامع فی شرح جمع الجوامع
بشمور اند بقول کفوسے در سال ہشت صد و شصت و سہ ہجری و بقول سید علی و صاحب

کشف الظنون ورساله منتقصد و هفتاد و سه هجری وفات یافته و الله اعلم بالصواب -
عنایت الله قادری لاهوری قصوری ثم الاهی الشطاری کنیت دی ابو اعرف
 جامع علوم ظاهر و باطن بود و فایده الحاشی حاشیه شرح و قایده در دو جلد متضمن فروع کثیره و ملقط الحقائق
 شرح کثیر التقائق که در آن مسنونیت اشاره سبابه را تزیین داده از تصانیف او یادگار دارد و فائش
 بسال یازده صد و چهل و یک هجری بطور آراسته

ملا عنایت الله سال کشمیری از علمای کشمیر فقیه و محدث و متقی و متورع بود و کتاب علوم
 از مولوی ابوالفتح و ملا عبد الرشید زرگر و فرزندان خواجه حیدر چرخ کرده باندک زمانی فائق القرآن شد
 سی و شش مرتبه مذکره صحیح بخاری از اول تا آخر نمود و ششوی مولانا روم بکمال ذوق و شوق بخواند
 و از مثل آن وقت خرقه خلافت یافته و تمام عمر گرامی بندگی و تذکیر بسیر و طبع موزون داشت و شمس
 صوفیانه میگفت بمشقت و هشتاد سال آنرا به شعبان سال یازده صد و بیست و پنج هجری طاعت فرمود
مولوی عنایت رسول چریا کوئی از علمای فنون مابعد عقل و منقول و اذیت اسرار نقیص
 و عقول نافذالظار فروغ و حصول ابن قاضی علی اکبر بن قاضی عطار رسول هست بسال چهل و بیستم
 از صدی سیزدهم هجرت و در مرز بوم یوسف آباد چریا کوئی با کمال نبی حیا و متولد شده و در صغر سن
 رسائل ابتدائی از صرف و نحو بخندست و الدبر گوار شود و دیگر اکابر گرد آمدند چون بکافیه این صاحب
 رسید بدیل تعلیم مولوی احمد علی چریا کوئی متمسک گردید و بی حکم صلیه رحم مهر و کرم تمام به تعلیمش میکوشید
 و در سفر و حضر با او همگین مولوی نجم الدین بساک در اقلقت محی کشید با بکمال چون از تکمیل تحصیل هند سه
 و حساب و مناظره و بیانات و دیگر علوم ریاضیه و حکمیه فراغت بدست آورد و در جانب احادیث
 بنی علیه السلام کرده بخندست مولوی حیدر علی مرحوم بریاست محمد آباد و در یک پیوسته و در اینجا از حقیقت
 مسائل نقلیه و هم عقلیه طریقی بدست و بوطین باز آید و در یکی چند بوطین مالوت مقیم شده بشوق
 آموختن زبان عبری به کلمه رفته و در اینجا ساسله چند پابند اقامت گشته از اخبار میر و زبان عمر
 را بجمیع الوجوه آموخت و از آیات تورات و زبور و غیره زبرد و در پیشین گوهرها
 نسبت حضرت سید المرسلین و پایله اثبات رسالت و بسال هفتاد و یکم از صدی سیزدهم هجرت
 از آن دیار مراجعت وطن فرمود و از قدم به خور و سکه بپاسید و فرمود و به تعلیم مشغول و به تعلیم

علوم میکوشید که شرت و هجوم طلبه گاهی ناپسندید با این همه ازداد متفنا آذانه کمالش بگوش سید ابراهیم خان
نجم الهند رسید که وی همه تن بدیدارش کوشید و دست بپاسن استفاده او آویخت و موصوفات الرحمة
برده افاده خود بجام طلبش ریخت و راز پوشیده کتب قدیمه در کیسه خیالش نهاد نجم الهند عفی الله عنه داد
گوهر شناسی داد مولوی مرقوم از چند سال به تدریس و تسهیل علوم متعارف بدل متوجه است نخستین
علم صرف را به تدریس لطیف و تحقیق و دقیق در کتاب جزیق بنمود که معضلاتش بنامش فکرت کاش و بعد
از آن به تحریر تنقیح هندسه و حساب و ساخت پر و ساخت و جمله اشکال و مسائل فتنن مذکوره بدلائل
سابقه و افکار ملاحقه مرتب ساخت و اعمال حسابیه و هندسیه و حسابی مسائل و المناظر الکامس را با سوابق
خوب و طریق مرغوب از پرده السنه غیر بزبان مروجه هند به لوه فلور و بر و در و این کتاب سپرد
خدمت والی خیدر آباد فرستاد که هر فزون بچشم قبول در دیدند و بر تبه نهایت پسندیدند و طلبه اندک و کما
بلا عیاض را هم پوری تمییز یافتی شرف الدین رام پوری مردی بجا داشت بود که از هر گسی بخت
و مناظره میکرد و او کتابی است موسوم دستور المنشی در صرف که بمطالع و دستور المبتدی تالیف کرده
بجای اسمی و جواب لفظ شکاف فک در آن اختصار کرده

شاه عیسی جند الله بر پوری از اکابر علمای و اعلا طم عرفای پندران پوری و انوار الاسرار تفسیر
قرآن مجید بزبان عرب و چهار مجلد از تصانیف شهیره اوست یرد الله شعبه

حرف الثمین الحجه

مولوی غلام الله لاهوری فاضل اجام عالم اکمل از علمای لاهور و فیض علی از ذات
باب کانش شوقا و غراب رسیده مفتی غلام سرور لاهوری مصنف کج تاریخ و غیره از تلامذه اوست
احمد دین و حمید دین دو عقب گذاشته در سال دوازده صد و هفتاد و دو هجری در گذشت
مولوی غلام حسین قنوجی ابن مولوی حسین علی بن مولوی رحیم علی قنوجی در سال دوازده صد
و بست و یک هجری متولد شده غلام علیم نامش تا به نخی است نشانگر مولوی محمد سعادت خان
فرخ آبادی و مولوی ولی الله فرخ آبادی بود در سال دوازده صد و پنجاه و پنج هجری از حج بیت الله
الحرام مشرف شده بعد از منوره از شیخ محمد عابد سندری اجازت کتبه صحاح و سنن یافت
بجمله کتب تصوف اکثر اوقات نزدش صرف نموده حاشیه کتاب المنزل الاثنا عشر مؤلف

مولوی رستم علی جدش از تالیفات اوست در آخر عمر مرتبه دوم که سفیریت الله اختیار کرده بود فراغ
 حج هنگام مراجعت در بندر بمبئی سفر آخرت اختیار نموده داعی اجل را بلیک اجابت گفت در ایام
 العلوم مطبوعه در سال وفاتش هفت هجده دوازده نوشته از صفه پنجم صفر است نژاد یکدم سال وفات یافت
 مفتی غلام حضرت کهنه شری علامه زمان فقیه دوران مفتی عدالت بلده کهنه بود و سال دوازده
 صد و سی و چهار هجری وفات یافته شاعری تاریخ و تشنه نظم گفته و هجده سال در مفتی غلام حضرت
 افسوس که بود و شهر کهنه حاکم شرح به سال تاریخ رحلت آن بزرگوار فرمود که بود و حاکم شرح
 مولوی غلام رسول لاهوری از عمده ترین فاضل لاهور شاگرد و پسر مولوی غلام فرید
 لاهوری بود و علامه پنجاب به تلمذ وی فخر میکرد و سال دوازده صد و پنجاه وفات یافت
 مولوی غلام رسول پنجابی از علمای پنجاب و فقه و حدیث و تفسیر فاضل کامل اکثر وفات
 و عظمی گفت مرید شیخ محمد نصیر جمعی بود بسیاری از تصانیف او بر زبان پنجابی اندر سال
 دوازده صد و نود و یک هجری درگذشت

حسان الهند سید غلام علی آزاد بلگرامی ابن سید لوح حسینی نسل داسینی و حنفی
 نسل ساداتی مشهور با و بلگرامی مولانا و نشا و تاریخ است به پنجم صفر روز یکشنبه سال یک هزار و یکصد و شانزده
 هجری در بلگرام متولد شده کتب و رسیده از اول تا آخر از سید طفیل محمد آمد و مولوی خواند و لغت و سیرت و بیایه صلح
 و سماع حدیث و تفسیر و شعر و تاریخ و فارسیه از جد داری خود سید عبد الجلیل بلگرامی گرفته و عروض و
 توانی و غیره فنون ادبیه انشال خود سید محمد بن سید عبد الجلیل استفاده نمود و مرید سید لطف الله
 بلگرامی بود و زیارت حسین شریفین فائز گشته و صحیح بخاری از شیخ محمد حیات سندھی در مدینه منوره فرا
 کرد و اجازت صحاح سه از گرفت و هندوستان واپس آمده بمصاحبت لواب نظام الدوله
 ناصر جنگ ابن لواب نظام الملک آصف چاه حیدر آبادی رسید و نجله تصانیف شعر پیچیده
 ادعوی الداری شرح صحیح بخاری تا کتاب الذکر و تسلیه الفوائد و تصانیف خود و تراجم علماء و دیوان
 عربی که در هر دو دیوان سه هزار اشعار اند و بهفت صد اشعار عربی که در کتاب سجع المرحان بطور
 مثالی درج کرده و سجع المرحان فی آثار هندوستان و از تصانیف فارسیه او دیدار و سر و آواز
 خزانة عامه در تذکره شعر آورده و قصه الاولیاء که بعضی اولیا و ماثر الکرام تاریخ بلگرام و ذکر اولیا

و فضلا دشمنای بلگرام دست السادات فی حسن خاتمه السادات و دیوان فارسی و نظم البرکات و تسبیح
 سیاره و غیره از یادگار اند در سال یک هزار و دویست و هجری ازین جهان رحلت نمود و در اثنای مرض
 حافظ غلام علی چریا کوئی ابن شیخ نجابت اندک عباسی از سلاطین دولوی محمد احسن عباسی است
 در ادل حال یک از سلسله خیران عساکریه در وزی یک از بزرگان اش فرمودای کاش در خاندان ماکسی
 بودی که بجای فن تیغ و تبر سزایه علم و هنر بدست آوردی و بجای و شسته و سپهر کسب خادیت و جز کردی
 بسامع این کلام بعض غیرتش در حرکت آند ما آنکه ردای زینور دی بر ناله ابل بسته و بطالب گوهر علم
 بر علم غل غل نشسته از یار و دیار بریده آستانه فیض کاشانه مولانا شاه عبدالغفور دیوادی پیوسته و در آنجا
 تا ویر باز قیام و ز زنده از علم در سیه فراغتی بدست آورده بوطن رسید و بتعلیم پرداختن قوم کوشش
 طرز تعلیم مفید و پسنیده داشت و در صرف و نحو و مسائل لغز و دلکش دارد صاحب خردت و اخلاق
 که به بود در سال چهل و ششم صدی سیزدهم جهان فانی را وداع نمود

مولانا غلام علی و پهلوی از سادات علوی و دریدان در زمانه خاندان عارف بود کامل
 جامع علوم ظاهر و باطن و دانش در سن یاد و صد و پنجاه و شمش هجری بوقوع آمده چنانچه شاعری
 تاریخ میلاد و شرفش چنین یافته **س** چونم چرخ هدی حضرت غلام علی پشته طوفان در جهان جهان
 بشکفت پس و لا و شرفش چو جاست رفت اول **س** سپهر هدایت شده طلوع بگفت و به تاریخ بسته
 و دوم صفر سن و دوازده صد و چهل هجری ازین جهان فانی رحلت فرموده در پهلوی مرشد خود مدفون
 گشت از عبارت نور الله بنحیه سال و فانش برمی آید سودا و راق که تاریخ خلقتش تخمیه منظوم ساخته
 اینست **س** چونه چرخ هدی حضرت غلام علی بن برخ کشید را بر عزم نقاب و نهفت پگر زنده
 پیر خدوب بحسرت و افسوس پسر سپهر هدایت نهفت سال گفت

قاضی غلام غوث گوپاموی فاضل فضل و فقیه کامل از حقا و قاضی مبارک شایر سلطه بود
 بنده است ارضا علی خان الکتاب علوم نموده تمام بدین و در رئیس شمول بودی پیچیدی در ضلع گنده
 ملک مدراس بر سواد قضای آخار و لوقی بخش بوده و در جلد فتاوی از تصانیف و متون مشهور از اندک
 سال دوازده صدوی و دو هجری بحیدر آباد رخت پستی بسوی عدم بر بسته چهره را کجا مد فون نهفته شد
 مولوی غلام فرید الدیواری سهروردی عالم اجل فاضل اکمل جامع کمالات ظاهر و باطن

عابد ناهید را شغل بود تمام عمر تدریس و تعلیم طایفه علوم بسر برده و اندوخته و اهل آن سر و کار
 نداشت تجرید و تفرید بر طبع گزایش غالب بود بسال دوازده صد و شانزده هجری جان بجان آفرین سپهر
 شاه غلام قطب الدین آله آبادی مصیبت خلص ابن شاه محمد فاخر زار ابن شیخ
 خوب الله آله آبادی مرید و خلیفه پدر خود بود و تولد او بفره حرم سال یکتر و یکصد و سی و هشت هجری
 تاریخ ولادتش از نیک بخت ازلی با دای برآمد تکمیل علوم ظاهر و باطن مولوی برکت الله آله آبادی
 در ایام حداثت سن هنگامیکه والد ماجدش بکره معظمه رفت مستأرا می خلافت شده از تصانیف ام
 دیوان فارسی که نهایت مراد و مقصد طاعت و شغلی زبان و قلم در جواب نان و حلوا و بستان حقیقه
 یادگار علم ویند در آخر خود حجت راجع بیت الله رفته بتاریخ سلخ ذیقعد سال یکتر و یکصد
 هشتاد و هشت هجری در بلد الحرام وفات یافته و رقبه ام المومنین عیسی کبری جانب راست مدفون
 گشت تاریخ و کشف تشی جوگش کشور شاگردش به تعمیم گفته و هویدا است وفات پاک غلام قطب الدین
 رخت بر لبست زمین جهان افسوس بادل سوزان من سوال نموده سالین غم زنده خوان افسوس
 بادل نموده گفته قطب الدین رفت زمین جهان افسوس

مفتی غلام محمد لاهوری از اولاد اجداد شیخ بهاء الدین نکر یا ملانی وید مفتی غلام سرور لاهوری
 جامع علوم و فنون بود دام بکار تدریس و طبابت سرگرم می ماند و قوت عمل از کتاب قرآن مجید
 حاصل میکرد و در سال دوازده صد و هفتاد و شش هجری وفات یافت

مولوی غلام محمد خان ساکن کوشه دولت خان عرف خان محمد اگروه کهو کران ساکن
 کوشه بخت بابرکت مولانا محمد سلامت الله کشفی کانیوری رسیده اکتساب علوم متعارف کرده
 در و تقوی شعار و آثار خود ساخته و تنهائینی مطبوع طبع شریفش بود بعد فراغ علمی اعزه و اکابر
 موضع مذکور مستدعی قدش بدان فریاد نمودی گفت تا وقتیکه بمقوم ماترک سود خواری و احتیاج
 نمان از ناخرمان اختیار نخواهند کرد بدان موضع قدم نخواهم نهاد هرگاه مردم بمقوم اهد و شرط را
 قی بقبول کردند و بطن آند تاحیات خود همه را بپابندی شریعت غریبات انعمود و مسجیدی
 ان موضع تعمیر کرده آخر کار بحکم کل نفس فاقته الموت و لقم چهارم ربيع الاول روز یکشنبه
 ال اول صدی چهارم هجرت رحلت فرموده پسکن خود و قون گشت علیه الرحمة و العفوان

کهو که یکا کف تازی مشهور غلط بهاد واد ساکن و فرخ کاف تازی غلط بهادای سله ساکنه گوی است
 از اهل اسلام که لقب خانی دارند و اصل شان از نجاست چنانکه از تاریخ فرشته و غیره مستنبط میشود و انیان خود را
 شیخ میدانند و غلط خان بر خود خطا با می انکارند و همه سنی اند پس بلند گو است بضم کاف تازی واد ساکن مجبول
 و تازی هندی و بی است در وادیه گنگ جن متصل جانب چپ دریای چین اکنون بقتل تخیل مرسومه تعلق دارد
 قاضی غلام مخدوم چریاکوئی ابن قاضی عبد الصمد عباسی بلفظان و ذکا چون پدر مشهور بود و
 کرم و سماحت با سینه مردم مذکور بعد تکمیل علوم متداوله شوق تعلیم زبان سنسکرت در دلش پدید آمد
 تا آنکه در تحصیل زبان مذکور خطی وانی برگرفت و بمقام بنارس که معدن مهره زبان مرقوم است
 میان ما بران این فن انبیا دی کافی یافت طبعی سخن شیخ داشت بزبان فارسی و دیوانی ترتیب داد
 چون زمان و دواع دنیا نزد و گشت رسید بهم راه بخوبی دید آتش سوزان نهاد و اشعارش که بر صفحه سینه مردم
 محفوظ بودند اندکی از آن جمله اینست **س** بیاغ وهرگز گل نازدونی بمن باقیست بهرین لب پری
 چند وچین باقیست بهرین لب سوخت تمام سوخت و استخوان هم سوخت به تمام سوخت و ذوق بهرین لب سوخت
 رفیق خان کرم خوشم نیم محتاج به درون سینه ولی حسرت وطن باقیست بهرین لب صدوق مولوی
 محمد فاروق چریاکوئی که سلسله شیش بدو واسطه بصاحب ترجمه میرسد غزلی بجواب غزل مذکور
 انشا فرموده برای ترتیب ناظرین مخنور بزبان قلم سپرده می آید **غزل** نه کن بیله نه آن می نه آن
 چین باقیست بهرین لب سوخت کس باقیست بهرین لب سوخت که غیر یاد تو نیست بهرین لب سوخت
 در آغوش پیرهن باقیست بهرین لب سوخت واد خداوند مقام ولیکن به درون دل هر کس طائف وین باقیست
 نخل زمخت دشنام تو شدم ای جان بهر کس بزبان تو زمین حیل یادم باقیست بهرین لب سوخت
 ترجمه بجای پدر بزرگوارش آمده تغذای او برده بسال پنج از هندی سیزدهم هجرت بمهر بنجاه سالگی
 جهان فانی را بر او فرو نمود و غفر الله تعالی -

مولوی غلام محی الدین یلکوی ابن حافظ نور حیات بن حافظ محمد شفا بن حافظ نور محمد بگوی
 عالم اجل فاضل اهل تقیه و محدث جامع کمالات صوری و مخنوی بود بر روز دوشنبه ماه محرم سال
 ۱۲۰۰ هجری متولد شده قرآن شریف از حافظ حسن نظر آفرات کرده بعد به ماه
 مبارک رمضان یک یک پاره روزانه حفظ کرده بشیبه در ترویج می خواند تا اینکه در یک ماه حاصل

قرآن گشت و تحصیل علوم متوجه شد چونکه ذهن و ذکاوی کامل داشت بملک پنجاب کسی ویرا تعلیم
دادن نتوانست بالاخر او مع برادر خود مولوی احمد الدین که هشت ساله بود بدلی قدم آورده از
علمای دلی علوم معقول و منقول خوانده علم حدیث بخیرت مولوی محمد اسحاق تحصیل نموده سنه
آن از مولانا شاه عبدالعزیز یافته هرگاه فارغ تحصیل گشت بلاهور رسیده در لال مسجد تاسی
سال بتدریس طلبه علوم اشتغال داشت پس بوجهیاری استرخابسکن خود موضع بگا متعلقه
بهیستامضاف لاهور آید تا چهارده سال بیمار ماند و هم در احوال باب تدریس و تعلیم مفتوح داشت
و شنبه دوشنبه ماه شوال سال دوازده صد و هشتاد و سه هجری وفات یافته در موضع بگا مدفون شد
و دو فرزند خلف الصدق عقب خود گذاشت یکی حاجی مولوی غلام محمد که امام جامع مسجد لاهور است
دوم مولوی عبدالغفر که امام جامع مسجد بهیر است سلمه الله تعالی

حافظ سید غلام میر سننیللی ابن سید قلندر بخش بن مولوی عبداللہ ابن سید زین العابدین
مخدوم زاوہ سندیلہ بخیرت مولوی حیدر علی سننیللی و مولوی ظہور اللہ لکھنوی و مولوی عبد الواحد
خیر آبادی تحصیل علوم کرده اکثر نبوا کاکتہ تاجرانہ بسری بر دواز بسندیلہ مراجعت نموده بدرس طلبہ
پرداخت سوم ذیقعدہ سال دوازده صد و شصت و چهار هجری وفات یافته بمقابر امرہ واقع
تصبہ سندیلہ مدفون گشت

مولوی غلام نجف حقانی سننیللی ولد احمد شاه ولد حافظ عنایت اللہ حقانی از
شیوخ تصبہ سندیلہ دانشمند کثیر الدرس و حامل قرآن سیرج السلاطین بود اکثر ماه رمضان المبارک
بیک شب ختم نمودی در سال دوازده صد و پانزده هجری رحلت نمود

شیخ غلام نقشبند لکھنوی ابن شیخ عطاء اللہ لکھنوی روزگار جامع شریعت و طریقت بود وی
رحمۃ اللہ علیہ تلمیذ میر محمد شیعہ دہلوی شاگرد شیخ عطاء اللہ مذکور است و شیخ عطاء اللہ شاگرد شیخ میر محمد
لکھنوی بود لکن شیخ غلام نقشبند فائزہ فارغ بر دست شیخ میر محمد لکھنوی که استاد پدرش بود
خوانده تمام عمر گزائی خود بافادہ و تدریس طلبہ علوم بسر برده جمعی کثیر از افاضیل عالم دار بسایہ تربیتش
بر او خود رسیده و سلسلہ تعلیم اکثر علمای ہند و ستان بدوی پیوندد شاه عالم ابن اورنگ زیب
الملکیر بادشاہ فہرہ کمالش احسا کردہ ادر انجو و طلبیدہ با خزانہ اگر اعم تمام پیش آمدہ فخر تلامذہ

استاد و سید علی بکلیل بگرامی است که ذکرش گذشت تفسیر ربیع قرآن مجید مع حاشیه آن و نیز تفسیر چند سوره قرآنی و فرقان الانوار در ساله لامعه عرشیه در وحدت وجود و شرح قصیده خزرجیه و غیره از تصانیف معتبره و دستمه ویند و اربع سلخ رجب سال یکزار و یکصد و بیست و شش از جری این جهان بی بود را پدر و فرموده به لکھنؤ مدفون گشت نورانی تذکره

مولوی غلام محیی بهارمی مسقط رأس او موضع اکیتر متصل قصبه لکهنه از توابع بهار است که از بهار بفاصله بیست کرده با بین پشته دیهار واقع شده دانشمند و متبحر و سرآمد علمای روزگار بود و در ذیانت و منطق دانی گوی سبقت بر ابا نائل و اقران خود را برده از تصانیف او حاشیه بر میرزا پدر رساله متداول علمای زمان است در سال یازده صدر و بیست و هشت هجری وفات یافته و بهما بیردن احاطه درگاه خدمت شرف الدین قدس سره مدفون گشت رحمه الله علیه ساکب کبر اول و فتح کاف عربی و سکون یابی نعمانی معروف درای هندی و اکثره تکریمه بهر بفتح لون و کاف فارسی و سکون را و لون مضاعف و دهای ساکنه و سین مفتوحه در آخرهای مخفی

میر غیاث الدین قزوینی ابن میر عبداللطیف قزوینی از عمده ترین افاضل عهد جمال الدین محمد اکبر بادشاه بود و در علم سیر و تواریخ و اسما و الرجال و سایر محاضرات آیتی بود و از آیات پروردگار و برکتی بود از برکات روزگار در قوت حافظه ویراثانی نور محفوظ باید شمرد و در خدمت بادشاه بخواندن علم تاریخ و سایر کتب نظم و نثر شبانه روز مشغول و شست بختاب تقیب خان ممتاز بود

احرف الفاء

ملا فتح الله او دبی و زاد او اهل حال از علمای نامور دلی بود و سالها در سبج جامع دلی که پانین منار شمس است برسد و پس واقعه جاداشت و در آخر میرد و خلیفه شیخ صدر الدین حکیم شد و بسبب این طریق مشغول گشت گویند که وی ریاضات بسیار کشید ولیکن نفخه ازان بهشام جانش نرسید شکایت این حال پیش پیر خود برد و فرمود که ترک درس کن و کتب از ملک خود بدر کن او همچنان کرد مگر کتابی چند که بهست لغاست و لطافت موسوم بود و نزد خود نگاهداشت هنوز فتح باب معرفت در توقف بود تا بقیه کتب را نیز از خود جدا کرد و او را دیدند که بر لب آبی نشسته اجزاء را می شست و آب از چشم او می رفت تا لوح ضمیرش از نقش ماسوی الله پاک شد و در

بدل آن علم باطن ثبت یافت شیخ قاسم اودهی دهلوی لازمیدان اوست رساله دارد و سکه
با آداب السالکین رحمه الله علیهما

میر فتح الله شیرازی شیخی مذهبی از سادات شیراز عالم علمای زمان بود جمیع علوم عقلی
و نقلی و حکمت و هیئت و هندسه و نجوم و در حل حساب و طلسمات و غیر نجات و جبر افعال نیکو میرزا
و لیاقت و صد سبندی داشت و در علوم عربیت و حدیث و تفسیر و کلام نیز نسبت اوست
است شاگرد غیاث الحکما و دو تصانیف خوب دارد میرزا موصوف اگر چه در مجالس بغایت
خلیق و متواضع نیک نفس بود لیکن آن ساعت که بدرس اشتغال داشتی بشاگردان غیر از
فحش الفاظ یکدیگر بجز بربالش رفتی ازین جهت کم مردم بدرس او میرفتند و شاگردی رشید
هم از او برخاسته چند سال در دکن پیش عادل خان حاکم آنجا بود چون درس نهصد و نو و باجره
بلازمیت اکبر شاهی آمد بعضی الملک مخاطب گردیده بملاک کشمیر در نهصد و دو هفت و باجره
وفات یافته بمقام تخت سلیمان مدفون شد

از مصنوعات او آسیانی بود که خود حرکت میکرد و اگر دسائیدهی میشد و آئینه که از دور
و نزدیک اشکال غریبه در و مرئی میگشت و بند و قیقه بیک گردش و دوازده آواز می داد
بابا فتح محمد برهانی پوری عالم علوم عقلیه و نقلیه محدث و عارف بالله دام در برهانی پور درس
دادی علم فقه و حدیث و تفسیر از والد ماجد خود مولانا عین العرفان شاه محمد صلی الله علیه و آله
اکتساب نموده جدا و شیخ محمد قاسم سندھی به لقب رئیس الحدیث شهرت داشت و درش یکصد و هشتاد
مولوی فخر الدین نراوی بزرگی بود جامع علوم و تقوی و در امر دین صلاحی تمام و عظمت
وافر داشت در اهل حال پیش مولانا فخر الدین انصاری در شهر دلی تعلیم میکرد و بخوش طبع
وقت سخن و فصاحت عبارت از ممتازان اهل شهر بود عاقبت مرید و خلیفه سلطان المشائخ
حضرت نظام الدین اولیا قدس سره شده از میان متعلمان برآمد و در سلک درویشان
نسب گشت و بیشتر احوال در سفر بودی و در صحاری و بیابانها عبادت خدا کردی و صوم
داغ داشتی و زمانیکه در عهد محمد تغلق شاه با و شاه دلی مردم دلی را بدیوگر میفرستادند و نیز رفت
از آنجا زیارت خانه کعبه رفت و از آنجا به بغداد و رفته علم حدیث بحث کرد و هنگام بازگشت مرکب

غرق آب شد و مولانا بدرجه شهادت رسید در صرف کتابی از و مشهور است رحمة الله علیه
 مولوی فخرالدین احمد آله آبادی از اولاد اجدادشاه رفیع الزمان مرحوم آله آبادی که یک دایره
 منجمیه و دایره دوازده گانه آله آبادی بنام نامی شان بر محله یکی پور مشهور است رکنی بود از شرفای شهر آله آباد
 بشهر گننور خدمت علمای عصر یعنی مفتی محمد یوسف و مولوی نعمت الله مفتی محمد صفر و مولوی حسین احمد
 محدث گننوی فرنگی محلی صاحب خون شیر محمد ولایت تحصیل علم متعارفند اوله نموده بعد خراج علمی مراجعت
 به آله آباد و وطن خود فرموده و ساده آرای مسند از شهاب خان خود گردیده و حج بیت الله الحرام
 شرف اندوز شده علاوه آن افاده درس بطلبه و افتابیه معالجی بمهرنی نیز میفرمود و چون حذاقت و شهرت معانی
 ملقب بمکرم بادشاه شد اکثری از خلفای طریقت و تلامذه معلوم به برکت فیض شان نامی و گرامی شدند
 مثل مولوی مسیح الدین صاحب خلعت و خلیفه موصوف الذکر و مولوی محمد علی السجانی ساکن احمد آباد ناره
 و برادرزاده شان مولوی حافظ عبد الکافی و غیرهم منجمیه تصانیف ممدوح الذکر رساله تفرقه البدعه
 و السنه و کلت الالسنه عن تکفیر الفرقه الرفعه و رساله بتغییر و نذیر و رساله مولد شریعت و رساله اناسک المسک
 و رساله از الاله الشکوک و الاوامر بحجاب تقدیم الایمان و فائز فی جواز الفاتحه مشهور اند باجمعه بمصداق
 آیه کریمه کل من علیها فان یومر بها و و سواگی بتاریخ بست و سوم ربیع الثانی یوم جمعه سال پنجاه و
 سه صد و سه هجری از وارفنا بدار بقار حلت فرموده و بحلیه حی پور منجمیه شهر آله آباد و نون شده علیه السلام و انظر
 فرید و احمد العین از غار گاران سید شاه میر سامه بود و او را چنان نشان میدهند که با آنکه تحصیل
 چندان نکرده بود اما هر مسئله مشکل ببحث و دقیق و فاضل را از هر کتاب مستفیدانه که از وی پرسیدند
 در لحظه قلم و دوات گرفته در سلب تقریر کشیده حل می ساخت اما تو با تقریر لک فرائد آنچه خود می نوشتند داشت
 مولوی فرید الدین احمد بن سید محمد راجی بن مولوی سیدیا علی مشهدی کثوی ذهن و ذکاوی
 جلی دار و با دلیکل در خدمت مولانا محمد سلامت الله کشفی کانپوری و دیگر علمای وقت کتاب علوم
 متداوله نموده متوجه تعلیم قوانین انگریزی شد و در قانون دانی و معاملات فنی مشارالیه مائل و اقران
 و مورد عنایات حکام و الاشیان گشت چندی بکفالت بائی کوٹ زنان بعد بعد سبج امتیاز
 داشت الحق اگر بعد تحصیل علوم بخیر دست علمی کمر بستگی کم از ملا حسن سنانوی بود ملاحظه کنی نبوده
 در بنیالت هم متاع و حقار که وی دارد دیگر همچو شان را کم داده اند باین همه اغره و اقرار پوری

شعار خاص است بتقریب جوی ملیک انگلستان و قیصر هند و نیز خطاب خان بهادر اقبال یافته
سلمه الدلتا

مولوی فضل امام خیر آبادی شیخ فاروقی شاگرد رشید مولوی سید عبدالواحد خیر آبادی بمقتضای
سند الصوری شاه جهان آباد از سرکار انگریزی عزت و اقتیاد داشت بر میرزا بدر سال
و میرزا بد ملا جمال خواشی متینه نوشته و در علوم عقلیه گوی سبقت ربوده آمد نامه که در آن
توابع فارسی بیان کرده و نیز ترجمه چند علمای جوار لکهنو تحریر فرموده پس مفید مبتدیان است پنج
ذیقعه سال دوازده صد و چهل و سه هجری داعی اجل را بلیک اجابت گفته بفرودس برین نشست

مولوی فضل الله سندیللی ابن سید شاه غلام علار الدین محمد و م زاده سندیلله و او اکل از
مولوی زین العابدین سندیللی تحصیل علوم کرده تکمیل آن در قصبه گویا و بخدمت علمای عصر آنجا
نموده و در دیو سجاد و نشین والد خود بود و بهدایت و ارشاد طالبین پیوسته داشت با و آخر صدی
و دوازدهم وفات یافته بمقبره کریم باغ اندرون روضه پدر خود واقع قصبه سندیلله مدفون گشت
مولوی فقیر الله سندیللی ابن سید صالح الدین سید غلام علار الدین محمد و م زاده سندیلله و او
دوازده صد و سه هجری متولد شده بخدمت مولوی احمد بخش سندیللی و مولوی بادی ساکن دیوا و

مولوی غلام حسین بنگالی و مولوی اسلم بگرامی و مولوی نور الحق لکهنوی و مولوی محمد حیدر
فرنگی محلی لکهنوی و مولوی سراج الحق فرنگی محلی لکهنوی و مفتی محمد صفر فرنگی محلی و مولوی محمد جعفر ساکن
کسمندی اکتساب علوم نموده و بهیت ارادت از والد خود حاصل کرده همواره درس میداد و وعظ
میسفر نمود و تا پنج نوبت و دوم صفر سال دوازده صد و پنجاه و سه هجری وفات کرد و بجن مسجد محمد و م صاحب
واقع قصبه سندیلله مدفون گردید

شاه فضل الله پانپوری به لقب نایب رسول الله شهرت داشت اسلمش از جنوب است
و بر پانپور وطن اقامت او است که در اینجا متوطن شده مدرسه بنیاد نهاد و مدام بدرس فقه تفسیر
و حدیث و تصوف مشغول می بود و متصوف مدرسه و طلبه با و شاه وقت خود میداد وفات وی
در سن هزار و پنجاه هجری در بر پانپور وقوع یافته بهمدرا بنیاد مدفون گشت
مولانا فضل الرحمن اوصاف حمیده و خصائص پسندیده شان بخنداند که تلم مقلوع لسان

نموده به قصد رده ولی پیشگاه مزایده انوار محمد شاه عبدالحمید قدس سره واکا بر علمای وقت مثل
 مولوی حمید الواسع و مولوی عبدالواحد خیر آبادی و مولوی تلوار الله قرنگی محلی و غیرهم رسم دستار بندی
 اوافرمودند زان بعد علم طب از حکیم سید بر علی خان موهای و علم حدیث و تفسیر از شیخ الملک عبداللہ
 سراج و شیخ المدینہ شیخ عابدینی و علم تصوف از والد واحد خودش حاصل نموده و نیز بیعت و
 خلافت در سلسلہ قادریہ چشتیہ از والد خود یافته چند بار بکربین شریفین رفته از حج و زیارت
 مشرف گشت یکبار از دلی احرام بسته پیاده تا بمبئی رسیده و اناجای بسواری بنماز بجده فرود آمد
 و آنجده مجدید پیاده رفته همچنین بر کمال حذب و ارادت برفت و او غیر البالد رفته سجاده نشین و سادہ
 غوثیہ حضرت سید علی ہم از خود اجازت خاص بوی عطا فرموده بالجمله همواره به هدایت و تعلیم خلایق
 و تدریس می پرداخت و در پنج کنی و بابیہ کوشش بلوغ می نمود بسیاری از علمای فاضلای علمی بسیار
 تربیتش نشود نمایانند از انجمله مولوی فیض محمد یونی و مولوی سخاوت علی جوہوری و مفتی اسد
 آلہ آبادی و مولوی شاہ احمد سعید رامپوری و مولوی عنایت رسول چریاکوٹی ہستند سوم
 جمادی الثانی سال دوازده صد و ششاد و تہجری روز پنجشنبہ بعد نماز ظهر بمقام حضرت سالکی
 جہان فانی را پدید و فرمود و در بدایون مدفون گشت بر والدہ مخجمہ مولوی عبدالسلام مراد آبادی
 تاریخ وفاتش در تفرہ انا فضل الرسول یافته قصائد و قصائد مشہورہ بدارق محمدیہ - تعجیب المسائل -
 متقدمہ نقد سیف الجبارہ فوز المؤمنین تلخیص الحق و الحقائق الحق شرح فصوص الحکم رسالہ طریقت
 حاشیہ میرزا بدر حاشیہ بلا جلال طب الغریب رسائل بوکر مسائل شتی
مولوی فضل حق خیر آبادی عمری حنفی مازیدی چشتی در سال دوازده صد و دوازده ہجری
 ولادت یافته شاگرد پدر خود مولوی فضل امام است حدیث از مولانا عبدالقادر دہلوی اخذ کرده و
 قرآن مجید در چار ماہ یاد گرفته و فراغ علمی بمر سیزده سالگی حاصل نمود و میر شاہ دیوسن دہلوی
 بود در علوم منطق و حکمت و فلسفہ و ادب و کلام و اصول و شعر فائق الاقران و استخضار
 فوق البیان داشت نظمش را در چهار ہزار اشعار خواہ بود از بلا و بعبیدہ طلبہ علوم آمدہ از و
 مستفید می شدند سال دوازده صد و شصت و چهار ہجری مولف تعجیدان بمقام لکھنؤ بخدمتش
 رسیدہ دید کہ در عین حقہ کشی و شطرنج بازی تمیزی را سبق افق المبین میداد و مطالب کتاب

به تعلم احسن بیانی دل نشین می نمود تا لیفات رائقه واسع انگیزان او را بر زمانه فساد هند قید کرده
 بحدوده رنگون فرستادند و بعد از پنج و دوازدهم صفر سال دوازده صده و هفتاد و هشت هجری
 وفات یافته تصانیف الجنس الغالی فی شرح الجواهر الغالی عاشیه شرح سلم قاضی مبارک عاشیه
 افق المبین عاشیه تلخیص الشفا - الهندیه السعیدیه و حکمت طبعی - رساله تحقیق العلم و المعلوم - الروض
 المجموع فی تحقیق حقیقه الوجود - رساله تحقیق الاجسام - رساله تحقیق کلی طبعی و تشکیک در ماهیات
 و تاریخ قدر هندوستان خلافت رشید وی مولوی عبدالحی که آنکس کمال پدریست بریاست را میبود
شیخ فضیل کالپوی پسر کلان شیخ جلال و اصل کالپوی در وادی عربیت دستگامی غریب
 داشت اشعار و تصانیف عربیه بفصاحت تامه از دست این مطاع قصیده و لیست که در جواب معین الدین
 طغرائی گفته **یا جمیل** لوجه و حی عن قدیم الحال حال به راح روحی بالنعوی والدمع کالسلال
 سال به مطاع قصیده طغرائی اینست **یا خلی البال** قد یلبت بالبلبال بال به بالنوی و لولت
 قلبی فویا لزلزال نال به و شیخ فضیل در صفت خود پنج نثر و نظم عربی که بر تفسیر ششم فیضی نوشته و لالست
 بر کمال او دارد

مولوی فقیر محمد جملی بن حافظ محمد سفارش بموضع چترن که از شهر جلم بقاصله و دیل جانب
 غرب است بر روز پنجشنبه در واده صد و شصت هجری متولد شده تحصیل علوم عربی در سیم
 خدمت میان قطب الدین ساکن تالیان بداله و میان غلام محمد ساکن موضع بناده و مولوی
 نور احمد ساکن موضع کمانی گوئی و غیره علمای عهد تحصیل کرده رفته رفته بسک تالانده مفتی صدر الدین
 خان صدر الصدقه دلی نسک گشته باندک زمانی فارغ تحصیل گشت دیوین مالوف واپس آمد
 و در مذہب نصاری کوشش بلنج دارد الحال مالک مربی مطیع سراج المطالع واقع جلم است
 ترجمه تصدیق المسیح و عاشیه ضیائیه الانسان عن و سوسه الشیطان و حقه القی الخفیه در تذکره علمای
 حقی و زبده الاقادیل فی ترجیح الشرائع علی الاناجیل و رساله انساب جمعی از تصانیف و نیز سلسله الله تعالی
مولوی فیض احمد بدایونی ابن حافظ غلام احمد بن مولوی شمس الدین ابن مولانا محمد علی
 بدایونی ولادت وی در حدود واده صد و بیست و سه هجری روداد جمله علوم عقلی و نقلی بحدیث
 حال خود مولوی شاه فضل رسول بدایونی کمال تحقیق و تحقیق تحصیل نموده مرید مولانا شاه

عبدالجید مادی خود بود تشریح کمالات علمی و حالات قدسیه وی درین مختصر گنجایش ندارد و جملة
تالیفات او حاشیه صدر او حاشی فصوص فارابی و دوادین تائیه عربی و فارسی دارد و در مناقب
حضرت غوث الاعظم قدس سره بودند که اکثر ادیان در فتنه عامه بهیض ضائع شدند وی رحمه الله علیه
در حد و دو سال دوازده صد و هفتاد و چهار حجری رحلت فرمود

ملا فیروز کشمیری معروف به پنجگان و الدایانوی گنائی بنفوان شباب از زیارت
حرمین شریفین مشرف شده و سپس به هندوستان آمده در بدایون با کتساب علوم کو ششمین بنمود
کتاب بسود بود آخر بر بنمونی طالع بنحضر علیه السلام دو چار گشت از او استدعای علم کرده وی او را
تعلیم علوم نمود صاحب ترجمه برفقه وحدیث و تفسیر و غیره فائق اقران گشته بعد از اقامت کشمیری
استیاز یافت و در مدینه میر حمزه کشمیری شده و در مدینه حسین شاه دلی کشمیر بسال نهصد و هفتاد و سه هجری
بعمر هفتاد سالگی از دست اهل تشیع کشته شد شیخ یعقوب صبری در تاریخ فوت او فرمود **س**
از سبب تاریخ در دین و حیدر گفت شناس بر دین ملا شهید از فرزندانش ملا عبد الوهاب کشمیری
صاحب تالیف بود بر حاشیه توفی و شرح مواقف و شرح تفسیر حاشی نوشته

حرف الفاف

قاضی خان ظفر آبادی ناسخ دست نادوم ظفر آباد مرید خلیفه شیخ حسن ابن طاهر و بنوری
جامع علوم ظاهر و باطن و بصفت قناعت بود نصیر الدین محمد بهایون شاه بهر چند از وی
التماس قبول ندری کرد وی قبول نکرد و گفت **س** از خدا خواهم دان غیر نخواهم جدا که خیم بند
غیر و خدای دیگر است چون فرمان معانی پیش شیخ عبد الله که اکبر اولاد او بود بردند و **س**
نیز قبول نکرد و گفت پس باید که بر متابعت پیرو و وفات قاضی خان پانزدهم صفر سال
نهمصد و هفتاد بود مرقدش در ظفر آباد و سواد چون بهر است

قاضی قاضی بهکری ابن قاضی ابوسعید بن قاضی زین الدین بهکری سر آمد علما وقت
با ذریع نصائل جنت ترزان و علم قرأت نگذاشته بود در فقه و تفسیر وحدیث و تصوف و عزیمت
انشاء الهاماتی کافی نداشت در ادای سلوک بسبب ریاضات کشیده و بنیارت حرمین شریفین
رسیده و عیسوی سقر بسیار کرده بالاخر در سالک مریدان سید محمد بنوری مدنی مهر و دست فستک گردید

لهذا علمای وقت بروطن داشتند از در شاه حسن حاکم سند قضائی بهکمر یافته بجای موروثی نشست
در کمر سن از دستغفا جسته به برادرش قاضی نصر الله سپردند و دی بسال نهصد و پنجاه و هشت هجری در
گذشت بهکمر بجای موحده مفتوح مخلوطها و کاف عربی مشد و مفتوح مخلوطهای هوز و رای ممل
نام شهر لیست از مضافات سند

ملا قاسم کاهی تخلص از علم تفسیر و بیات و کلام تصوف ویرا بهر تمام بود و هم در مصنفی تصنیف
دارد اگر چه صحبت مشایخ متقدمین و زمانه مولانا بجای قدس سره السامی و غیر ایشان از دریافته اما تمام
بالحا و در مذقه صرف کرده مع ذلک صفت و آراستگی و آزادگی و بذل و ایشار بر وجه اتم داشت دیوان
اشعار از و مشهور است و گل نشان نام شتوی در جواب بوستان سعدی قافیه بقافیه گفته شرح شش
جهان آفرین را بجان آفرین بنجان آفرین صد جهان آفرین باز عهد همایون شاه تاج محمد اکبر شاه
زنده بود تا رخ فو تش بدریافت نرسید

سید قطب الدین محمد بن الحسنی الکتروی ابن سید رشید الدین ابن محمد الغزوی که سلسله
پیری وی بحضرت امام حسن بن امیر المومنین علی رضی الله عنهما می پیوند و عالم و توفیقیه و تحریص صاحب
ولایت و مجاهد فی سبیل الله بود و در پانصد و هشتاد و یک سال هجری متولد شده بعد سلطان قطب الدین
التمش از غزنی بدلی قدم آورده و از آنجا بموضع گمرال بقم کاف عربی و رای ممل شده و مفتوحه و احرار لغت
که قریب قصبه سهو بمسافت نیم فرسنگ واقع است و بهرگز اسادات شهرت دارد و تحت اقامت انداخت
پس از آن بهریت غز و جهاد بخله گمرال بقم کاف عربی و رای ممل شده و احرار لغت که قریب قصبه سهو بمسافت نیم فرسنگ واقع است و بهرگز اسادات شهرت دارد و تحت اقامت انداخت
مخاوی ناک پور و دلی افروز شده بازار جی چند غز افزوده غالب آمد و بجم نو و شمش سالکی بمقام
گمرال سوم رمضان سال ششصد و هشتاد و هفت هجری رحلت فرموده پس بر عقب خود گذاشت سید
نظام الدین سید قوام الدین معیم دلی سید تاج الدین قاضی بدایون اولاد از اجاد سید موصوف الرحمة
در قصبات گمرال و نصیر آباد و ردولی و کوندهن پٹی و اجواد رسول پور و کروی و نعم آباد و راجو پور و گوالیا
و کرنی و جیزا و دلی و بدایون و سهو و غیره سکونت دارند اسادات قطبیه مشهور اند
ملا قطب الدین شهید سهرالوی از شیوخ انصاری است که نسبش بسید نالیوب انصاری
رضی الله عنه صاحب رسول الله صلی الله علیه و سلم می پیوندد و یکی از بزرگان تشن زمرینه طیب بهرات آمده

مشون شد و دلداد و ایجادش خواجہ علی الدین انصاری مشہور و معروف در ہرات مدفون است از
 احفاد خواجہ موصوف شیخ علاء الدین انصاری بہت کادہ بجا آوردہ لی سکونت و زنیہ و فوات یافت
 از احفاد علماء الدین صدر الزکریا نظام الدین بقصبہ سہالی مضافات اودھ و رخت آقامت انداخت
 دی بہ پشت ہشتم از ملا قطب الدین شہید بود ملای صاحب ترجمہ نام الاساتذہ و مقدم الجہان بزم معون
 علوم عقلیہ مخزن فنون نقلیہ بود از اخذ علوم از ملا دانیال جورسی شاگرد ملا عبد السلام ساکن دیوہ و
 از قاضی گھاسی شاگرد شیخ محب اللہ کہ آبادی کردہ عمر عزیزش بشغل درس بسر بردگوی ریاست
 علمی بجا رکھوید و ختم شد و سلسلہ تمدن اکثر علمای ہند بدو ملتی می شود و در قصبہ سہالی دو فریق از شیوخ
 یکے عثمانی دوم انصاری میم و قاضی بودند و ہر دو فریق بوجہ مشارکت زمینداری قصبہ سہالی با ہم نزاع
 سوری داشتند در سہال یا زودہ صد و سہ ہجری شیوخ عثمانی وقت شب بخانہ ملا قطب الدین انصاری
 ہجوم کردہ اورا از جہان کشتند و مکانش سوختند مسودہ حاشیہ شرح عقائد دوانی مصنفہ وی بہمان
 ہنگامہ تلف شد و کتاب تلویحات از تصانیف اوست از او چہار فرزند از جنہ رقب خود گذشت
 کہ اولاد آن ہر چہ را تا آخر یہ کتاب ہذا در فرنگی محل واقع لکھنؤ ضلع بنارس و مرزا پور موجود اند الباقی
 ایسے با شاہ اولاد ہر یکے از فرزندانش صاحب علم و عمل بودہ اند بقول شخصی راجع اینخانہ تمام
 آفتاب است بدور تمامی ہندوستان انجمن خاندان کہ در ان علم موردنی اباعن چند باشد یافتہ نمی شود
 بجز خاندان ملای شہید برخی از احفاد ایجادش کہ بوقت علم و کثرت درس و تصانیف خود شہرہ آفاق
 بودند ذکر شان درین اوراق ثبت کردہ شدہ سہالی بکسر سین مملوہ ہای ہوز و الف و لام بکسر
 و یای تختانی معروف قصبہ الیست از توابع لکھنؤ چوراسی بفتح الجیم الفارسی و سکون الواو و رای
 مملوہ مفتوحہ و الف و سین مملوہ قصبہ الیست از قصبات ملک اودھ و دیوہ بکسر دال مملوہ
 سکون یای تختانی و فتح و اوہائی ہوز در آخر قصبہ الیست از قصبات ملک اودھ و فرنگی محل
 اکنون محل الیست از محلات شہر لکھنؤ دار الامارہ صوبہ اودھ سابق قطعہ زمین بود کہ در ان تاجری
 اہل ننگستان سکونت داشتند الذین وجہ آن قطعہ زمین بفرنگی محل شہرت گرفت بعد مروریام
 بوجہ نمائین اعقاب تاجز فرنگی زمین مذکورہ در جدول شاہی درآمد بعد قتل ملا شہید
 اولاد و شان بہت قیام خود ہماے مذکورہ و عاف یافتند و در انجا ہنوز اولاد و شریفش قیام پذیر اند

و آن موقع به فرنگی محل شهرت دارد

مولوی قطب الدین شمس آبادی اصلش از سادات شیعی است از انجاشمس آباد آمده
اقامت در زید عالم علمای زمان بود و الا از علمای زمانه خود اکتساب علوم کرده بعد بزمه تلامذه
ملاقطب الدین سهاوی داخل بنده فرائع علمی حاصل کرد و تمام علم شمس آباد بر سنا فاده و درس متکی
بوده بعد هشتاد سالگی در سال یک هزار و یکصد و بیست و یک هجری در کاشی نشت نور الله در قندهار شیعی
لقب بنده و کسریم دیای تختانی ساکن جمبول و بنای هندی فخر طریقای هوزو دیای تختانی معروف است
قصه است از نصیبات کهنه شمس آباد و قصه از توانج قنوج

نواب قطب الدین خان بهادر محدث دهلوی در دوازده صد و نوزده هجری ولادت یافته
فقیه و محدث و مفسر قانع شرک و بدعت بود و علوم دینی و خصوصاً حدیث و لغزش از مولوی محمد اسحاق
دهلوی حاصل نمود و نیز از فاضل علمای حرمین شریفین مشرف گشته در دوازده صد و هفتاد و نه هجری
بکله معظمه وفات یافته تصانیف مفیده مظاهر حق ترجمه اردو و شرح اردو مشکوة جامع تفاسیر نفیر جلیل از ترمذی
اردو حصن حصین مظهر جلیل - مجمع الخیر - جامع الحسنات - خلاصه جامع صغیر - هادی الناظرین - فقه
سلطان معدن الجواهر و ظلیفه مسنونہ - تحفه الزوجین - احکام الفصحی - فلاح دارین - توفیر الحق -
توفیر الحق تحفه العرب و العجم - احکام العیدین - رساله مناسک - خلاصه النصاب - کلاز جنس
تنبیه النساء - حقیقه الایمان - مراد المعاد - تذکره الصیام - تذکره الابرار و غیر ذلک

مولوی قطب الدین سهاوی ساکن راهی بریلی بن سید محمد واضح بن سید محمد صابون سید
آیت الله بن سید شاه علم الله قدس الله سره از اکابر علمای وقت مفسر و محدثین بود و کتب در سید از
افاضل کتب خوانده و حدیث و تفسیر و جزآن از دینیات بخردست مولانا شاه عبدالغنی دهلوی و
برادران ایشان و از شاه عبدالقادر و مصنف موضح القرآن قرأت و سنن کرده و دستگا به عالی
درین علوم حاصل فرمود و اخذ عارف و لطافت بخردست شاه غلام علی دهلوی نموده بعد از تکمیل
تحصیل و معاونت بوطن بالوفت گوشه عزلت اختیار کرده در تدریس دینیات و تربیت طالبان
مولی تعالی بی پرداخت و قاتلش در چهل سالگی به تاریخ نوزدهم رجب الآخر سن دوازده صد و بیست
و شش هجری واقع شده از تصانیف وی رحمه الله غیر از رساله موسومہ بجاناب الشرفی فی اثبات کفر

فرعون الغرق یافته نه شد

سید قمر الدین حسین اورنگ آبادی بن سید نبیب الدین سید عنایت الله صلی الله علیه و آله
از سادات نجد است در سال یک هزار و یکصد و بیست و سه هجری متولد شده علوم عقلیه و نقلیه از علمای
نامداران دیار حاصل کرده بحفظ قرآن مجید توفیق یافت و خرقه نقشبندیه از پدر خود پوشید عالم باطن
و فاضل اجل بود تاریخ بستم جمادی الاولی سال یک هزار و یکصد و هفتاد و چهار هجری باراده زیارت
حسین شریفین اناورنگ آباد مع دو فرزند ان خود میر نور الهدی و میر نور العلی مدانه شده اولاد بدین
طیبه از جده متوجه شده هفتاد و یک سال مذکور بدین سکنه داخل گردید و زیارت نبوی صلعم
بشرف یاب گشت و تاریخ چهارم ذیحجه سن مذکور بکعبه معظمه رسیده مناسک حج ادا کرده بوطن خود
اورنگ آباد واپس آمده کتاب مظهر النور در سبب وجود و از تصانیف اوست که در سال یک هزار و
یکصد و شصت و چهار هجری تصنیف کرده تاریخ دوم ربیع الاول یک هزار و یکصد و دو و سه هجری
رحلت فرموده در اورنگ آباد مدفون گردید غلام علی آزاد تاریخ وفاتش در لفظ موت العلماء ثبت است
سید قوام الدین دهلوی ابن اوسط سید قطب الدین محمد بن الحسنی عالم عامل و فاضل
متدین و کامل بود بدختر سلطان التمش که خدا شد و بدین اقامت در زید و ولدانش بسال شصت و
بست و هفت هجری بنظر سیوسته و عمر پشتاد و سه سالگی در سال هفتصد و ده هجری رحلت فرمود
از تلامذه او سید رکن الدین بن سید نظام الدین بن سید قطب الدین محمد بن الحسنی بود
مفتی قوام الدین محمد کشمیری بن مولوی سعد الدین صادق ابن مولوی حسن الدین بن
امان الله شهید بن مولوی خیر الدین چهارم شعبان سال دوازده صد و پنجاه و دو هجری ولادت
یافته محدث و فقیه جامع کمالات ظاهر و باطن بود بعد ختم قرآن مجید بخدمت شیخ رحمہ الله و ملا
مقیم بنسبت و بیکرد بصغری کسب علوم و فنون کرده محسود اقران گشت و اجازت حدیث از
میر قاری تلمیذ شیخ القراء حاجی عبدالولی طرخانی تلمیذ شیخ ابوالحسن سننیری مدنی و حاجی نعمت الله
نوشهری و بابا محمد حسن بلچهری تلمیذ مولوی امان الله شهید یافته بخانقاه سید محمد امین دایمی هنگامه
درس و تدریس گرم ساخت و رفقه رفقه بقضای کشمیر و شیخ الاسلامی آنداز سیده و بصحبت شاه
زین العابدین قادری و میان زکریا لاهوری و شیخ الاسلام احمد اکبری و خواجه غلام رحیم بیکمان ندرت

مستفید مستفیض شده کتاب صوائف سلطانی که مشتمل بر بیان شخصت علوم از تصانیف
ادست نهم ماه ذیقعد سن دوازده صد و نوزده این جهان را پدر و فرمود.

حروف الکاف

مولوی کریم الدین حیر یا کوئی ابن احمد طبع عباسی از ماهران علوم و نام آوران آن مرزوم
بود بصغر سن بعد از مرگ پدر وطن را وداع نمود و بطلب علوم بچونپور و درود فرمود و آنجا
بخدمت ملا محمد عسکری شیعی نندی از کتب درسیه با تمام رسانید بعد از آن پیش ملا احمد الله سنبل رسید
از کسب علوم و معارف هر تلید و طارفت فارغ گردید و خواست تا برسم دستار بندی پرواز و غلغل
شهرت خود با طراف ملک و چار سوی گیتی اندازد گویند غلبی آراسته شد و قریب سی صد از علمای
امصار و طلبه هر دیار گردانند و هر کسی ازان ابنوه مسله از سبایل علوم مختلفه همی پرسید آن فاضل
عالی پایگاه بجواب هر یکی ازان گشمن بیکان و آفرین بی پایان می شنید بعد تحصیل علوم بطلس و نیا
کو شید از بعض ابراء لکنو و چه کفایت نمید که حاصلش دو هزار روپیہ بود و موقت گشت و تمام عمر
بجاء و جلالت تمام و مرجعیت خواص و عوام بسر برده در سال پنجاه و یک از صدی سیزدهم هجرت
بصد سالگی جهان فانی را پدر و فرمود

مولوی کریم الدین علی چونپوری صدیقی تشرع و متون و اعظ کثیر التصانیف و الدرس
مرید سید احمد بریلوی در هدایت و ارشاد خلائق بغایت می کوشید خصوصاً مردم ممالک دهاک و بنکاله
اند مستفیض و مستفید شدند و دران دیار طریق اسلام ازین دبرکت ادب شویع یافته بتاریخ سوره بیچ لآخر
روز جمعه وقت صبح صادق سن یک هزار و دو صد و نود و هجری و قات فرموده بتمام رنگ پور در قون
گشت شکر الله سعیه مولوی حافظ احمد فرزند ارجمند آن هدایت مآب و مولوی محمد محسن برادر زاده
شان یادگار دیند اللهم الله تعالی تصانیفهم مفیده و مفلاح الخیرة رزیه المصلی و دعوات مسنونه
قره العیون - تشریکه نسوان - ذوا التقوی - راحت روح - نور علی نور فیض عام - تزکیه العقاید -
مراد المریدین - قوه الایمان - نسیم الخیرین - احقاق الحق - تنویر القلوب - حق الیقین - قول الحق -
مرآة الحق - رفیق السالکین - عکازة المؤمنین بطر و المماندین - برابرین قطیعه فی مولد خیر البریه - کرامت
الحرین فی ازاله شبهة الفرقین - ملخص القول الامین - اطمینان القلوب - هدایة الراغبین

برهان الاخوان خارج الحروف ریشه القاری - شرح هندی جزری شرح شاطبی ترجمه شکوة جلد اول -
ترجمه شمائل ترمذی - فتح باب حبیبیان - کوکب دری - نورالهدی - حجب قاطع - مکاشفات رحمت -
دفع الوسواس - مصباح النظام - رساله بیعت - قوام المبتدیین - الاستقامت - رد البیعه - قوت
روح - سبیل الرشاد - القول الثابت - رساله محمودیه و غیره

مولوی کریم الله محدث دهلوی پدرش از هند بود و بدست مولانا شاه عبدالعزیز دهلوی خلافت
اسلام پوشیده وی بعد تحصیل علوم ظاهراً از شاه غلام علی دهلوی خرقه خلافت یافت که اکثری از اهل دلی
بفرض ثمرات شاگردش بودند یک مرتبه پنج مشرف شده بوطن الپسار بدو بر واپسی خود تا سفرها کرده باز بزیار
حرمین شریفین شتافت و در شانای راه بسال دوازده صد و پنجاه و هشت هجری وفات یافت یافته مولود
آیه کریمه حسن بخرج من بیتة مهاجرالی الله الایه کشت بوج الله و الله

مولوی کریم الله دهلوی ابن مولوی لطف الله فاروقی بخیرت مولانا شاه عبدالعزیز دهلوی
و مولانا رشید الدین افغان دهلوی و مولوی محمد کاظم دهلوی اکتساب علوم رسمی نموده دست ارادت
بدست سید آل احمد بامهر وی عرفان آنچه میان داده الله خلافت بدست آورده کثیر الدرس و تصانیف
بود چهارم شوال سال نود و یکم صدی سیزدهم هجرت بخر نو سالی از دار فنا بخرت فسر مود
مولوی کریم الزمان سندیلجی ابن خواجه نهال الدین از خواجه زادگان قصبه سندیلجی که نسب
دی بخیرت بمید الله احراز علیه الرحمة می پیوندد و باده صفر سال دوازده صد و سی هجری ولادت یافته
بخیرت علمای عصر خود مولوی تراب علی گندی و مولوی سعد الله مراد آبادی تحصیل نموده بدریل فاده
طلبه علوم پسری برد و بتاریخ بیست و نهم ربیع الثانی سال دوازده صد و دویست هجری بخر فوات یافته
مولوی کبیر الله رحمان آبادی دانشمندی بتمیز مرید شیخ عینی مدنی بود و کتب معتبره و علوم مختلفه
و علم حقائق تصنیف کرده سواد السبیل و مشکول و مرقع از تصنیفات بدلیع اوست و در سن هزار و
یکصد و چهل هجری جان بجان آفرین سپرد و الله مرقد

ملا کمال الدین سها لوی از اجل تلامذه مولانا نظام الدین ابن ملا قطب الدین الشیخ السهالوی
جامع معقول و مشقول حاوی فروع و حصول افضل ترین ادکیای عصر بود تصانیف این بزرگوار و
از انجم عوده الالهی و شرح کبریت احمد و تائیه کمالیه بر شرح عقاید حلالیه بسط و مشهور اند و تعلیقات

حاشیه ناهیدیه که بر شرح تهذیب جمالی است نوشته وفات وی سیزدهم محرم الحرام سال هفتاد و پنجم صدی
 و نوزدهم هجرت وقوع یافته فقره پرورد و در مشیقه ماده تاریخ رحلتش یافته اند انعمه الله بهما له -
 کمال الدین علامه دهلوی خواهر داده شیخ نصیر الدین محمود چرخ دلی و خلیفه او بود و سلسله
 نسبش به سیدنا حسن بن علی رضی الله عنهما می پیوندد و چون که وی بحديث و تفسیر وفقه و اصول یگانگی
 روزگار بود ویرا علامه می گفتند با جد اکابر کجرات قدم آورده و مدتی به هدایت و افاده خلافتی سر برده
 بسال هفت صد و پنجاه و شش هجری وفات یافته در دلی مدفون گشت نور الله مرقدہ
 مولانا کمال الدین زاهد دهلوی دانشمند تبحر کمال در معارف و تقوی و دیانت موصوف بود
 شیخ نظام الدین اولیا شارح الاوساکتاب حدیث را پیش او سنده و او پیش مولانا برهان الدین
 بلخی و او پیش مصنف کتاب سلطان غیاث الدین بلبن آرد و کرده که مولانا کمال الدین زاهد را
 امام خود فرماید مولانا الکافر مود رحمته الله علیه

ملاکمال الدین لاهوری برادر مولانا جمال الدین جامع علم و عمل و زهد و تقوی بود مدتی مدیر
 در لاهور و سیالکوٹ بر سر گذریس و تفتیش متکلم بوده افاده و افاده خلایق می نمود شیخ احمد محسن
 الف ثانی و ملا عبدالحمید سیالکوٹی از اشراف ثلاثه دینه بسال هزار و هشتصد هجری در بلده لاهور وفات
 یافته مگر فی زمانه قبرش مفقود است تاریخ تولدش چنین است مصرع نظم حق قطب تاج اولیا ملاکمال

حرف اللام

مولوی لال محمد ساکن بهسوده از سادات قطبیه قصبه بهسوده ضلع فتحپور عالم تبحر جامع علوم
 عقلیه و نقلیه کثیر التصانیف بود بر اکثر کتب شرح و جواشی نوشته کتابی در نسب نامه سادات عربیه
 جمع تحریر کرده و تمام عمر قصبه بهسوده بافاده علوم عقلی و نقلی بسروده و اولد وفات یافت ملفوظات
 قطبیه از ان یافت و نیست نسب پدری وی به سید قطب الدین محمد بن الحسنی که ذکرش بحرف قاف
 نزیب تحریر یافته بدین شرح می پیوندد سید لال محمد بن فیض الله بن سید ملک بن سید علی بن سید جان
 بن سید ظاهر بن سید رکن الدین بن سید قطب الدین بن سید اخوند بن سید بزرگ بن سید قوام الدین
 بن سید صدر الدین بن رکن الدین بن سید نظام الدین بن سید قطب الدین محمد بن الحسنی الملقب
 انزوی دهلوی الکرخوی -

شاه لطف الله انبالی مرید شاه بهکته چشتی لاهوری صاحب علم و عمل بود ثمره القواد و ذکر کرامات و خرق عادات مرشد خود تالیف کرده در سال یک هزار و یکصد و هشتاد و شش هجری دفات یافت نور الله مضجع

حرف المیم

قاضی مبارک گوپاموی مرید و شاگرد شیخ نظام الدین ابی طحوی قدس سره بود کسب علوم و تهذیب اخلاق در خدمت شیخ موصوف نموده علمی بر وجه اتم و دیانتی و امامتی بمنصب تضا داشت و تا آخر عمر معزز و محترم و مکرم و زیست و همچنان بجانب آخرت رحلت گزید از دانش تلامذه او میان خدوم بدهان میان ابوالفتح خراسانی است که اکثر شیخ در سیه رادرسی میفرمود و دیگر سید جمعی الدین است که جمیع دست داشت کذا فی منتخب التواریخ للملا عبد القادر البالیونی

شیخ مبارک ناگوری از فحول علمای روزگار بود در مبادی احوال پیش خلیف ابوالفضل کلارونی بود و لایعنا عماد طارمی و در کجرات کسب علوم نموده پیوسته بدین علوم و دینی اشتغال داشت و فن شعر و دعا و غیره سایر فضائل خصوصاً علم تصوف را خوب و ورزیده و شاطبی زیاده گرفته درس می گفت و قرآن مجید را بقرآت عشره حفظ کرده در آخر عمر تفسیر قرآن مجید بچهار جلد موسوم به منبع العلوم نوشته و جز آن نیز مؤلف شریفیه دارد و قریب پنجاه سال در آگره با فاده و فاضله طلبه علوم گذرانیده و فرزندانش شیخ ابوالفضل علایی و ملک اشعراش ابوالفیض فیضی فیاضی و شیخ ابوالخیر و غیره فخر زمانه بودند بقتدیم و قیقه سال هزار و یکم هجری در بلاهور بر حمت حق پیوست

سید مبارک بلگرامی حسینی و اسلی شاگرد شیخ نورالحق فرزند و تلمیذ شیخ الحدیث شیخ عبدالحق محمد دهلوی بود و عمر غزیرش در افاده علوم دینی خاصه فن حدیث و درسی طلبه صرف نموده بسال یازده صد و یازده هجری طاهر و حش از تقص عنصری پریده بشا خسار و دهنه رضوان نشین گرفت رضی الله عنه **قاضی مبارک گوپاموی** شارح سلم العلوم ابن شیخ محمد قائم دهمی فاروقی که بر منطق و شرح گواه عدیل است معاصر مولوی محمد الله سنیل و مولوی قاضی احمد علی سنیل بود و بر دو قاضی مناظره مباحثه علمی بطور آمده بسال یازده صد و شصت و دو هجری رحلت فرموده کذا فی بحر خوار قاضی بخاتم شرح خود عبارتیکه نوشته است بحسنه منقول می شود قائم الشرح بفضل من الله تعالی و در بارک من عبده

محمد مبارک فی شته الف و نایه و اربعین و ثلث من الهجرة النبویة فی سابع شهر ربیع الاول یوم الخمس
فی بلدة شاهجهان آباد و الحمد لله رب العالمین هذا اکثر طبعا مبارکاً فیہ و الصلوة علی نبینا محمد خیر البریة
و علی آله و ازواجه و اصحابه المؤمنین و المؤمنات برحمتک یا ارحم الراحمین

مولانا شیخ محب الله آله آبادی دانشمند و شاعر و متاخر علمای صوفیه و در علوم ظاهر و باطن
سرخیل مثال باقران خود بود و وطن اصلی او قصبه صیدیور تالوچ خیر آباد و منصفیات او ده هست نسبتش
بحضرت عمر فاروق رضی الله عنه بواسطه شیخ فرید شکر گنج می پیوند و دوست ارادت شیخ ابوسعید گنگوہی
داده خرقة خلافت حاصل فرمود و تحقیقات و تمقیقاتش در علم تصوف بمرتبه اجتماع رسیده بلکه می فرمود
که شیخ محی الدین عربی را شیخ اکبر و میر شیخ کبیر گویند و در تصانیف عمده و در تحقیق و توحید بسیار اند که آن را
خرزیه دقالت و گنجینه حقائق اسرار الهی توان شمرد و از جمله تصانیف او که مشهور اند بدیل بند کور می شوند
شرح فصوص عربی شرح فصوص فارسی رساله هفت احکام - غایه الغایات - مغایط عامه -
سر الخواص - عبادۃ الخواص - طرق الخواص - غیادة اخص الخواص - مناظر اخص الخواص - رساله التوسیة
رساله تشرکینی - رساله وجود مطلق - نعم رجب سال هزار و پنجاه و هشت هجری قریب غروب آفتاب
آن آفتاب عالم تاب در پرده عدم متواری گشت مزار شریفش در آله آباد زیارت گاه ارباب
بصیرت است و اولاد و امجادش بدائر شاه جت الله قدس سره رونق افروز اند از جمله مولای او میر سید
مولانا حافظ حکیم حاج الحرمین الشریفین مولوی محمد حسین سلمه الله رب المشرقین چراغ این دودمان
عالی هستند از ارشد تلامذه و خلفای شیخ محب الله قدس سره قاضی کھاسی آله آبادی میر سید کبیر قزوینی
و میر سید محمدی فیاضی امرودی بودند رحمۃ الله علیهم و علی اسلامه و اخلافه

قاضی محب الله بهاری ابن عبد الشکور بموضع کرامتکده محب علی پور منصفیات بهار در قبیله
ملک متولد شد هجری بود از تجار علوم و بدری بود بین النجوم و افاضل کتب درسیه از علمای عمر خوانده
آخر عمره تلامذه ملاقطب الدین شمس آبادی منسلک شده فراغ حال کرد و بعد بدکن رفت بملازمت
حاکمیه بادشاه بعد برای قضای کھنود حیدر آباد از یکی بعد دیگری میبای گشت بعد تعلیم نبیره بادشاه
موصوف یعنی رفیع القدر بن شاهزاده محمد معظم لقب بشاه عالم مامور گردید و در عمر محمد معظم شاه عالم
بعد صد ادرت حاکم بهار و خطاب فاضل خان ممتاز شد آخر کار در سال یازده صد و نوزده

ہجری وفات یافتہ اندرون احاطہ فرما رہا فرید الدین گیلانی بخش بہ محلہ چاند پورہ محلات شہر ہمسار
مدفون شد تاریخ فوت ادا و مصرعہ قاضی مولوی محمد علی دہلوی و نیز اندصر عہ رفتہ سوی ارم محب اللہ
برمی آید سلم العلوم و افادات در منطق و مسلم الثبوت و اصول فقہ مع منہیہ آن و الجوہر الفودر بیان
جزو لا یتجزی و رسالہ مخالفہ عامۃ الورد و القنائیف و مقبول و متداول علما انداز لفظ مسلم الثبوت
تاریخ تالیفش برمی آید یعنی یازدہ صد و نہ ہجری بہمار کہ یکسہ ہای موصہ دہای ہوز مفتوح و الف ہای
نملہ شہر نیست در ملک شرقی ہند وستان بجز شہا بان عالمہ تیموریہ بنام صوبہ بہار مشہور بود کرا
فتح کاف عربی و رای مملہ و الف مقصورہ نام وہی است از تالیف محب علی پور علاقہ بہار

اشیاء

سید غلام علی آزاد بلگرامی در سجدۃ المرجان نوشتہ کہ محب اللہ بہاری شاگرد ملا قطب الدین شمس آبادی
بود و مولوی عبدالحمید کھنوی در حاشیہ شرح ملا حسن نسبت تلمذ از وہ ملا قطب الدین شہید سہالوی
بیان کردہ اند و اللہ اعلم بحقیقۃ الحال

مولوی محمد حسن عباسی چیمپا کوٹی از عمدہ ترین اذکیای دہر و گرانمایگان عصر و دیار
تکملہ علوم عقلیہ و فنون نقلیہ بخدمت جامع علوم اولین و آخرین ملا نظام الدین کھنوی فرنگی محلی
شفاقہ و درانجا از معارف عقلیہ و دقائق نقلیہ نصیبی وافی یافتہ قوت حافظہ و صفائی ذہنش
بر تہ بود کہ ہر کتابیکہ می خواند عبارت آن بجمیع الفاظ و معانی ہنگام مطالعہ بلورج حافظہ وی محفوظ
سے بود و گویہ ہمہ نکات و دقائق متعلقہ سبق ناخن فکرش می کشود لاجرم پیش او استاد سبق خود ہر روز
کتاب نا کشودہ می خواند و در بحث و دقائق و کشف معضلات و دقیقہ در نظرش مخفی نمی ماند ہمہ دانستند
کہ کتاب نا خواندہ نمی خواند بلکہ مضامین با جملہ اجاث و دقیقہ و تحقیقات اینقہ از پیشتر می دانہ لطیفہ
روزی شارح سلم العلوم ملا محمد حسن مرحوم بدو گفت کہ از تو مخفی تر کیست کہ کتاب خواندہ میخوانی وی
بجوابش گفت کہ توئی زیر کہ من نادانی خود را دانستم تا با صلاحش کوشیدیم و تو این ہمہ ندانستی کہ من نادانم
لا جرم ہچنان در تیرگی نادانی ماندی با جملہ وی بعد تکمیل علوم بہرہی در آمدہ بخدمت اکان دولت
شاہی عزت عظیم و قدرے نفیم بدست آورد علما سے شہر باو طرح جدال انداختند و علم
منارعت افراختند عاقبت ہمہ سپر انداختند و بہ خجالت و زہم ساختند و از انجا کہ ذات والایش

ابو یزید روزگار و نادر و اخصار بود و آواز او بوی عجیبش بود ای شهر رسید آن قهرمان حدیث کما الشرب الکوش
دل بشنید خواهست تا بجزش خواند و از خاک ندنش برگرفته بر کسی دولتش نشان چون حاسدان
شینه در پهلانش کوشیدند خون جگر خوردند و زهر در طعماش کردند که کارش تمام گردید و محضر عجم
ای روشنی طبع تو برین بلا شدیدی بنیگومید هرگاه زهر قاتل رنگ و پی آن ظلم سر کشیده نامه از دولتش
رسید وی و مان کشاکش روح بر قفس و درجایش باین شعر کفایت در زید و برید روش بیاری رضا
و تسلیم بحضرت عزت سرمدی و دولت ابدی و دید قهر و از حیا تم رقی بود که یادم کردی به بر خیش
نفس آینه شده نامه تو

مولوی محمد احمد فرنگی محلی بسم الله الرحمن الرحیم مولوی احمد انوار الحقی هر چند تا تمام تحصیل کتب در سیم
چنانکه باید نگذرد لکن کسب افکار و ادراک و ادله خود نموده مدام بعبادت الهی مشغول بود و پانزدهم
صفر روز یکشنبه سال دوازده صد و شصست و نه هجری بخند برین شتافت و محضر عجم لور انوار فرست
از دنیا به ماده تاسع و ذات اوست

مولوی محمد ادریس ننگرانی ابن مولوی حافظ عبد علی ننگرانی شاگرد و خلیفه پدر خود است
بحکم الولد سر لایه ایجاد الداجد خود ندیس و هدایت و ارشاد مردمان می کند و خداوند کریم او را
بجنت و امان خود نگاه داشته بر جاده استقامت و هدایت مستقیم وارد و کتب مفصّله ذیل از تصانیف
والله وی اندر ابرار الکتمان بن تکمیل ایمان تحفه النبلی فی آداب الخلفاء القول المنین فی التائین
الکلام الموطائی تحقیق الصلیة الوسیة سها سبیل الله و فی احکام الجاوس سطرین الفلاح الی
الاخطیاع بعد رعتی الصلح تحصیل العلوم بتبویب سها الامام رابعین من مرویات شیخان سید جنت
الکلام انیس فی ترجمه محمد ادریس تحفه الجیب فی تحقیق المعنویة و الکلامین یدعی بالتحلیب
الکلام المبین فی تحقیق مجدوی الایس مایه و اسیات با قامة الصلوات قرعین عن علی بیان فی جنت
ما محمد سها لودی خلفه اکبر ملا قطب الدین الشهید السها لودی شاگرد پدر خود و علامه عصر
از حسین حیات پدر پیشگاه فی الدین ادرنگ ریب نالگیر بادشاه حاضر بود و تحفه صمد الشهد
برای پور حاصل نموده سر بلند بود و بعد از او شاه غلبه است و بی ملا قطب الدین را شیوخ عثمانی
سکنه سال از جان کشتم و دیار تبه الله علیه در کن ذات یافته

مولانا شیخ محمد اسعد خفنی یکی از تلامذه شیخ تاج الدین مالکی زبیل اگر کائنات علامه وقت بود از
که معطر هندوستان آمده زمانی بر فاقه ثواب نظام الدوله ناصر جنگ بسیر و دو اب موصوف تعظیم
و تکریم او میکرد و بعد قتل نظام الدوله ناصر جنگ به شیراز رفته و در مظفر جنگ مالک ملک شد شیخ
محمد اسعد بن مره رنقای مظفر جنگ شکست گردید پس از آن در میان مظفر جنگ و افغانه قائلین
ناصر جنگ نفاق پیدا شده و بخت جنگ طرفین رسید مظفر جنگ در و ساسی افغانه مقتول شدند
همدان معرکه شیخ محمد اسعد تباری هفتمین سال اول روز یکشنبه وقت ظهر سال یکتر و یکصد
شصت و چهار هجری بمقتل رسیده بمیدان جنگ سر زمین کریمت دفن شد غلام علی آزاد بلکلی
که در آن معرکه حاضر بود تاریخ فوتش چنین گفته شده معنی غیر نا اسعد الاتفاقیه الالایی مشاهیر و احادیث
لقد اتم الله تدریجه فی تقنی بجه عالم ناجد

مولانا محمد اسحاق دهلوی کنیتش ابو سلیمان و دختر زاده مولانا شاه عبدالعزیز دهلوی شاکر و
جانشین جد مادری خود بود در حدیث و تفسیر و فقه مهارتی نام داشت مؤلفاتش چندین مسائل
در بعین و افتائی هندی از وی یادگارند از هند که بمطبعه هجرت فرموده و در آنجا سال دوازده
صد و شصت و دو هجری بر حمت حق پیوسته رحمه الله علیه

قاضی محمد اسلم بهروزی از اصفاد ملا خواجگویی خراسانی است بهرات متولد شده و کابل نشو و
یافت و کتاب علوم شرافه خدمت شیخ بهلول لاهوری نموده بعد از آن سراج علمی پیش
از الدین محمد جهانگیر بادشاه آمده چون قاضی انام برای میرکان محدث استاد جهانگیر بود بادشاه
پانزده سال پیش آمده و دریا بمنصب قضای کابل نامزد فرمود و قاضی عمده خود را با مانت و دیانت
تمام انجام داد و جهانگیر او را بحضور خود طلبیده و قضای اردوی معلی بدو سپرد و در عهد شاه جهان این
جهانگیر نیز همان منصب مستقل بوده بمنصب هزاری مقرر گردید و تا سی سال بعد قضای
شکر سرفراز مانده و در مراسم سلطانی بود و روزی شاه جهان ویرا برده و زن فرمود شش هزار
و پانصد روپی که به نام قاضی شدند بدو بخشید قاضی علاوه بر علفه قضایا که ده هزار روپی سالانه
از بارگاه سلطانی می یافت و سیال شصت و یکم صدی یازدهم هجری بلاء هور وفات یافت
بسرش محمد زاهد صاحب زوایر ثلاثه است

محمد اسماعیل محدث لاہوری از سادات عظام بخارا است در عهد سلطان مسعود غزنوی
 با دواختر سال سہ صد و نو و پنج ہجری بلاء اورادہ متوطن شد ہا ہر علوم فقہ و حدیث و تفسیر و جراح
 ظاہر و باطن بود وی اول داعظان اسلام است کہ در لاہور بہ تذکیر و وعظت لب کشادہ دار تا شہ
 و عطاوی ہزار ہا کفار مشرف باسلام شدند و در سال چہار و صد و چہل و ہشت ہجری وفات یافت
 بیرون بلدہ لاہور جانب جنوب مدفون گشت

مولوی محمد اسماعیل دہلوی ابن مولوی عبدالغنی بن مولانا شاہ ولی اللہ دریانت و رسائی
 لکھنؤ روزگار و مشارالہ علمای کبار بود بہرہ سید احمد خاں ساکن رای بریلی رحمتہ اللہ علیہ نام غزا
 فی بسیل اللہ بدست گرفتہ سماعی چہیلہ بطور آردہ بتاریخ پست و چہارم ذیقعدہ سال دوازدہ
 صد و چہل و شش ہجری متصل بالا کوٹ ملک پنجاب شربت شہادت چشیدہ بریاض صفوان
 خرامید رسالہ اصول فقہ و رسالہ توحید و صراط مستقیم و تنزیہ العین و تقویۃ الایمان از مصنفات شہ
 اوست طالب اللہ شاہ

مولوی محمد اسماعیل دہلوی ساکن قدیم مرد آباد از چندی سکونت لکھنؤ اختیار کردہ مردی ذہین
 و ذکی الطبع بود خصوصاً در علم ادب استعداد کامل داشت مولوی تواب علی لکھنوی از تلامذہ اوست
 وجہ شہرتش بلندی اینست کہ نصیر الدین حیدر فرغانہ روای لکھنؤ بہم سفارت اورا پیشگاہ شاہ
 لندن فرستادہ بود و در لندن با زنی حبسیائی کہ از اس دوت می گفتند کجارج کردہ بلکہ خواباز آمد
 چونکہ طبع آزاد داشت ہر گاہ بعد از رسیدن و چون عیسایش گفت بزیارت بیت اللہ کہ از اینجا
 فریب است چنانی روی بجوابش گفت مرا پیرایہای سنگین اعتقادی نیست اعوذ باللہ من
 سودا الاعتقاد منجلہ تعالیٰ فیفسح حاشیہ شرح تہذیب یزدی و حاشیہ بیبندی مشہور است پیچیدہ ہم
 رتبہ الاول سن دوازدہ صد و پنجاہ و سہ ہجری فوت شدہ تجاوز زاد منہ

علامہ اشرف ثلث کشمیری خلف خواجہ محمد طیب از احفاد خواجہ حیدر کشمیری ذہین و ذکی
 بود افلاک بزرگان خود کتاب کمالات نمودہ بخندست بلا محمد محسن فقہ و غیرہ تعلیم کردہ دانشمند
 شہر گشت تصانیف رائفہ در علم قرأت و روایت و دیگر فنون ادویادگار اند کتاب جواہر الحکم
 شہر آن شہرت دارد بسالی یازدہ صد و پست و سہ ہجری فوت یافت

مولانا محمد اشرف لکهنوی ابن قاضی نعمت الله خود شنویس و از خرد معتمد و دانا محمد علی
 صدیقی بزرگی اذنا سلاطین از لاهور آمده مقیم لکهنو شد و سه رحمت الله شاکر و مولوی
 نور الحق لکهنوی فرنگی محلی و مولوی سید خدوم لکهنوی و مرید سید احمد مجاهد بریلوی بود و بدریس و
 تصنیف عمر غزنیش بسر برده و در تالیف تاج اللغات که حکم دانی لکهنو مؤلف شده او هم شریک
 داشت اصولی را سمع و شرحش و در تفسیر و تفسیر قرآن مجید عربی و تاریخ علماء و
 مشایخ و سلاطین هند نامقام که مسوده آن بخط شریفش بنظر مؤلف کتاب نهانگشته از تصانیف او
 هستند مولانا ثابت علی مرحوم ساکن موضع بهکا ضلع آله آباد از ملائذ او و از اساتذ جامع الادب
 از صاحب التدریس به تاریخ مقتدر هم صفر سن دو از ده صد و چهل و چاهم هجری برض او و در طاعت فرموده
 در حجره مسجد خود واقع جمعی از اولاد شجالات لکهنو و دیوان گردید و شرف الله به تشریف انفسه در آن
 مولوی محمد احمد فرنگی محلی ابن شعی احمد الازهر بن مفتی محمد رفیع پ عالم و حافظ قرآن و
 بدریس طلبه اشتغال داشت و منصب افتای عدالت دیوانی شهر لکهنو سر فرزند به تاریخ نور
 رجب بسال دوازده صد و چاهم هجری و وفات فرمود

مولوی محمد اعظم سمیرلی قاضی زاده نصیب سمیرلی از اولاد محمد فاروق رضا شاکر و ملا کمال الدین
 سهرالوی بود و فاضل قرآن مجید مولوی محمد احمد سمیرلی خوانده و بدریس و تصنیف مشغول گشت
 از شاهان پیر تلامذ او مولوی سید عبدالواحد شیر آبادی هم شیر نادرش و مولوی محمد عثمان کاکوروی اند
 حاشیه دایر شرح سنار و سه حاشیه بر صدر الصغر و کبیر و اگر در ساله تشکیک از تصانیف او مشهور هستند
 با و از صدی دوازدهم رحلت فرموده و اولاد شجالات نصیب سمیرلی در دیوان گشت

خواجہ محمد اشرف و دومی ابن خیر الزمان کشمیری مجددی از علمای نامدار و مشایخ کبار کشمیر بود و از
 از ملا عبداللہ شکیل و مراد بیگ کامل بیگ میر با شرم و غیر هم کسب علوم کرده و دوست از ادب و
 شیخ محمد را و مجددی داده و در شعر گوئی و تاریخ نویسی مهارت کامل داشت تاریخ عظیمی معروف است به تاریخ
 و دومی در محالات با و شاهان و مشایخ و علماء و شعرا کشمیر بسال یازده صد و چهل و دوم شمس بهجری
 تالیف نمود و انصاف کشمیر نام تاریخی آن کتاب است و نیز کتاب فیض مراد و محالات و محالات
 بهر خود و اولاد المشایخ در بیان فقر و رساله اشیات الجبر و تجربه لطیفین اشیا از طبع و فقرات الاشیا

و شرح کبریه اش احمد از و یادگار ماند و در سن یازده صد و هشتاد و پنج هجری رحلت فرمود
 مولوی محمد عظیم عباسی ابن مولوی نجم الدین عباسی چریا کوٹی ولادت با سعادت وی رسال
 دوازده صد و شصت و شصت هجری بقدر مہیبت اکثر کتب درسیہ رسمیه از عم خود مولوی محمد فاروقی
 عباسی چریا کوٹی و نیز از مولوی علی عباسی خوانده و بقیہ از مقامات مختلفہ با تمام رسانیدہ
 اکنون بخندشی معتد بہا مجید آباد و کن ناموسست سلمہ شاہ در قہار الی با یتیمہ
 مولانا شیخ فضل الرحمن پوری فضل الفضلای عصر و علم العلمای دہر جامع علوم عقلیہ و نقلیہ
 تشریع و فنی خوش خاتی سلیم المراج بود اوقات غزیش و ایام خدمت علم صرف میکرد چون ملا
 جوہر می کہ ارشد تلامذہ او بود رحلت عالم بقا کرد مولانا را دیگرش مولوی عظیم داندوی بیحد
 دامگیر شد کہ تا چهل روز و بان نام ششم فرمود و بدو پهل روز بجان ریخ عالم در سال ہزار و شصت
 و دو ہجری جان بجان آفرین سپرد و انشاء اللہ و انالہ ربیع
 شیخ محمد فضل کہ آبادی ولادت او شب دہم ربیع الاول سال سی و ششم از صدی یازدہم
 بوطن اصلش قصبہ سید پور قلعہ قانچہ پورہ نامیہ بظہر پیوستہ در ادبیل حال بچہ پور آمدہ و از ملا
 نور الدین تحصیل علوم شمارفہ را با تمام رسانیدہ تا شش سالہ بدین تدریس علوم اشتغال داشت
 و فتنہ جزبہ عشق الہی بر عالم مسلط کرد کہ آن را دومی نمودہ بکاپلی رشتہ و بخدمت میر سید محمد قدس سرہ
 مشرف شدہ شرف بیست و اہوازت سلمہ بچہ نقلیہ و قادرید و مہروردید و مدارید و نقشبندیہ یافتہ
 با یتیمہ جوہر شیخ خود تمام عمر تبیع سنت نبوی علی جناحہا التحیہ و بپرو طریق نقشبندیہ ماند و حسب پای
 مرشد خود در علم قاست با کہ آبادانہ خدمت کمال توکل برست ہدایت دارشاد و شستہ مرجع انام گشت
 در سال ہزار و ہشتاد و ہجری سجدی بالہ آباد تہمیر فرمود و تاریخ آن بقوہ فضل یافتہ اند و تاریخ بنا بہ
 خانقاہش کہ در سن ہزار و نو و دو ہشتاد و ہم مقام فضل است با وجود مشاغل ہدایت دارشاد
 بسیار سے ارتقا یافت بخندہ بعبارت عربی و فارسی دارد از انشاء شرح گلستان شرح بوستان شرح
 زیواریہ تذکرہ ولیدیر شرح قصص الحکمسی شرح قصص علی وفق الخصوص رفعہ الاغلاق رسالہ عربیہ
 و فارسیہ در بحث ایمان از عون شرح قصاید خاقانی سیر منظم شرح شتوی معنوی و غیرہ اند کہ از
 تہجد جلد متجاوز باشند وی رحمۃ اللہ علیہ ہجرتشاد و ہجرت یافتہ و دو سالہ پایز دہم ذیحجہ روز جمعہ

سال یازده صد و بیست و چهار هجری جان بمشاهده جانان تسلیم نموده این جهان بی بنیان بپذیرد و فرمود
سال وفاتش از کان الشیخ قطابری آید و نقاش با کمال آباد است یزار و تیرک بودش شیخ محمد عیسی عرف
شاه خوب اندر برادر زاده اوزنیت بخش و شاد و ارشاد گردید

شیخ محمد آفاق لکهنوی عارفی مجرب و محقق بلند بهمت و فضیلت علوم ظاهر باطن آراسته و در نظر
و مجامعات صادق دم و راسخ قدم بود و وی از کابر زادگان صوبه بهار ساکن موضع تلماده مضات پنه بود
در اوائل کتب متداوله بخدمت شیخ وجه الدین گویا موی گذرانید و بعد از آن قدم بکوی فقر و فاقانها
اسم و رسم سودوزیان بپادشاه بیاورداده و بصحبت شریف شیخ میر محمد لکهنوی مشرف شده دست
ارادت پرست وی داده بسیاری از مشایخ وقت را در یافتند و از خدمت شاه مجاهد پوری نیز استفاده
علوم طریقت نموده و رساله مصباح الطالبین شیخ عبدالرسول کجهردی که خلیفه شاه مجاهد بود و کجهر
خود تعریف نموده و در آن رساله جمیع اذکار و افکار مشرب علیه قلندر به شرح است این شیخ محمد آفاق
بجمل آزرده بود و الفرض بعد وفات شیخ میر محمد قدس سره چند سال جانشین او بوده و اواز تکلفات
رسم و عادات میرا بود و از تعلق نزدیکی معارفش در لکهنو پانین بر خود است یزار و تیرک به
حاجی محمد فضل سهروردی ابن شیخ محمد معصوم بن شیخ احمد محمد و سهروردی دانشمند و تبحر و عیشت بود
بعد تحصیل علوم ظاهر بر شیخ حمزه افندة نقشبندی شدن آن بعد از شیخ عبداللہ خلیفه شیخ احمد سعید مستفید
و زیارت حرمین شریفین مستفیض شده از آنجا با فیوضات و برکات بی شمار و پس آمد به تدریس علوم
دینی و تلقین با سر باطنی می پرداخت مولانا شاد ولی الله دهلوی سهروردی است از وی یافته هر چه از فتوحات
بوی میر سید از آن کتب هر فن خرید کرده و قفای نمود و وفاتش یازده صد و چهل و شش هجری ببلور پیوسته
مولوی محمد اکبر کشمیری از کابر علمای وقت بود و تاسی سال در مدرسه محمدیه متعلقه جامع مسجد
بهمنی درس میداد بسیار از تلامذه وی بکمال گوین هنوز موجود اند اما ناچار مولوی سید عبدالنصاح کشن آبادی
و مولوی سید محمد الدین نقشبندی عبداللطیف نامی و گرامی هستند و رسال و دوازده صد و هشتاد و دو هجری
رحلت فرموده به بندر بمبئی مدفون شد

ملا محمد امین کشمیری دانشمند و تبحر کثیر الدرس و تصنیف بود و بلا عنایت الله مثال ملا حسن و غیره
علمای کشمیر از تلامذه و پیروان شرح تہذیب و غیره کتب متداوله جواشی و شرح دار و نگاه رمضان

بروز لیله القدر سیال نیم از صدی دوازدهم وفات یافته نور محمد فرج
مولوی محمد امجد قنوجی از اکابر فضلا و عظم علمای قنوج شاگرد رشید مولوی علی صغیر قنوجی کثیر الدرس
و التالیف بود حاشیه حداد علم حکمت از تالیفات شهره اوست تاریخ وفاتش معلوم نه شد
محمد بیگم خان خانان از اولاد مرزا جهان شاه است بوفور دانش و سخا و صدق و حسن
و نیاز و انکسار گوی سبقت از همگان برده در ابتدای حال بخدمت بابر شاه و در وسط بهلاز دست
همایون شاه نشو و نمایافته ب خطاب خانانان سرفرازی یافت و در اخیر جمال الدین که بکر شاه بایام سلطنت
خود در القابش انفرادی بنفسه درویش و دست علم و صاحب حال انیک اندیش بود همین سعی بجلالت
و حسن تدبیرش هندوستان در مرتبه ثانی مفتوح شد و فضلا می جهان از اطراف و انکاف رو بد رگام
آورده از کف بحر مثالش شاد و اسبی رفتند و بارگاه آسمان جایش قبله در باب فضل و کمال زمانه را
بوجود شریفش تفاخر بود لکن در باب لفاق مزاج با د شاه از متغیر ساخته بودند ناچار دوسه بقصد
زیارت حرمین شریفین با توابع از راه ناگور روانه گجرات گردیده برای که در آن انبوهی از درخت میخیلان
بود میگذاشت ناگاه گوشه دستارش بخاری بند شده از سراقا و چون این را بشکون بدسے شمارند
خانانان دانی الحلقه تغییر در بشیره نمود و حاجی محمد خان در بدیمیه خواند در میان چون رشوق کعبه
خواهی ندویم سر نشسته اگر کند خار غیلان غم مخور و آن قبض به بسط مبدل گشت چون به پیش گجرات رسید
روزی در حوض سس لنگ در کشتی نشسته سیر میکرد ناگاه مبارک خان افغان نام مبارک که در ابتدای
فتح هندوستان خانانان حکم قتل پدر او فرموده بود موقع انتقام خیال کرده بوقت نماز شام که خانانان
از کشتی فرود می آمد با جمعی از ادوایش به بهانه ملاقات آمده بیک ضربت خنجر بدار شربت بشما و تش
چشاند این واقعه در سال انصد و شصت و هشت هجری بظهور پیوسته عظام او را حسب وصیتش
بشهادت بردند تا ریش نبین یافته اندر پاشی میرم بطواف کعبه چون است احرام به در راه شهید گشت
تا یافته کام به تاریخ شهادتش زول پرسیدم گفتا که شهید شدیم بایام به خانانان رقی القلوب و سجنان
اکابر شلیخ رضی الله عنهم معتقد بود و همیشه در مجلس شریفش سخن ارقال الله و قال الرسول می اندازند
روز سه در سیکریه بدیدن در ویشی گوشه نشین رفعت دار منی آیه که میم تفرس نشا و قتل من بشا
پرسید چون در ویش تفسیر ناخوانده بود جواب داد خانانان خود گفت تفرس نشا را با لقناعه

و تنزل من گشاید با سوال نماز جمعه و جماعت از خانان فوت نمی شد لیکن به تفضیل مائل بود و محافل
محمد امین خلیف می گفت که در القاب حضرت امیر کرم الله وجهه بکر که چند بیشتر از دیگر اصحاب بیفزاید
لطیفه شبی هم ایوان شاه محاطه با یرم خان داشت و در این ظاهر غنودگی دست داد و شاه او را
بنده فرمودند که آن یرم با تو میگویم دی گفت بل با دشانم حاضر اما چون شنیده ام که بلازست بادشاهان
محافظت چشم و پیش رویشان نگاهداشت ولی در نزد عالمان منتظران باید گردنابران دین فکر بودم که
چون حضرت هم بادشاه و هم درویش و هم عالمند کدام کدام را نگاه خواهیم داشت بادشاه را این داد
از خوش آمد و تحسین فرمود و میراد یوان اشعار بزبان فارسی و ترکیست و در نسبت حضرت امیر
کرم الله وجهه قصیده گفته که مطلعش اینست **سبح شعی** که بگذرد از نه سپهر انفس او اگر غلام علی
خاک بر سر او محبت شه مردان مجزبی پیری بکه دست غیر گرفتست پای او در او

مولوی محمد جعفر سنیدیلی ابن شاه ولی الله بن شاه غلام علاء الدین بن سید روح الله قدس
زاده سنیدیل بنده است مولوی اظفر علی سنیدیلی و مولوی دار فاضل سنیدیلی و مولوی فقیه الله سنیدیلی و مولوی
انام الله سنیدیلی و مولوی تراب علی گنجوی تلمذ نموده به دوستی تقدیس و تصنیف بر سیده تاریخ
سید نجم رمضان سن و دوازده صد و شصت و یک هجری و گنجور حلت فرمود و شش و بقصه سنیدیل
آورده در کریم باغ دفن کردند

مولوی محمد جوینوری خلف اکبر مولوی سخاوت علی غری جوینوری مهاجر و مقیم که معظمه
بآبجاری تعلیم پر خود سر و هوش بالیدگی و تازگی یافته در علم و فضل از هر دو تقوی و دیر و غلظ و افتاد
بر همه گوی و حاضر جوانی و تحریر و پذیر و تقریر بر تاثیر نگاه آوان و متمایز بین الامثال و الاقران بود
تخریریکه در تحریف بیع امانده یاد از قابلیتش میسر در عین شباب ازین عالم اسباب بحیات
سابق الاقاب تاریخ دوم شوال سال دوازده صد و هفتاد و سه هجری و خشت هشتی بسوی و غلظ
رضوان کشید اللهم اعقله و لوا الدیم

مولوی حکیم محمد جنید جوینوری خلف دوم مولوی سخاوت علی غری جوینوری همراه والد
بزرگوار ملک حجاز شریف فراموشده و تاحیات پیران فیضان علمی نمایی و مستفیض بود بعد حلت
پدر جوینور زاده بنده است مولوی عبدالحلیم فرنگی نمایی که در رس مدرسه حاجی امام بخش جوینوری بود

بعض کتب درسیه خوانده بخندست مفتی محمد یوسف فرنکی علی فرغ علی محال نموده شود برپس تحصیل فن طبابت
گشت و پیش حکیم اولاد علی گامش مطب کرده دران فن مہارتی و خداقتی اکتساب نمود و بعد از این در تکریم
املا طلبہ و افتاد تداوی مرضی مشغول می بود در عین جوانی ازین جهان فانی بسال دوازده صد و ہشتاد و
یک ہجری بعالم جاودائی شتافت خلقی بہ نام مولوی محمد معروف گذاشت و بی بخندست مولوی عبداللہ
ساکن چمبر اکتب درسیہ گذرانیدہ فارغ است سلمہ بہ

تقاضی محمد جمیل برہانپوری عالم کامل و فاضل باہل مدرس در ریسہ حیدرآباد دکن بود و در سال
دوازدہ صد و ہفتاد و چہار ہجری وفات یافتہ غفر اللہ لہ

مولوی محمد حامد فرنکی محلی اسپر وجانشین مولوی احمد در ماہ رجب سال دوازده صد و ہشتاد
و سہ ہجری رحلت فرمودہ بجایش مولوی لمعان الحق پسر مولوی برہان الحق ہجوادہ نشین گردید
شیخ محمد حسن جوہوری بن شیخ محسن بن طاہر جوہوری از غزنی رزدار گاہجام بود میان اطفال
و بظاہر صوریہ نیز تعلقی داشت اصل بقشت پنجانب پدر بسلسلہ چشتیہ بود لیکن از ترباط و بسلسلہ علمیہ
قادریہ بہرہ غالب آمدہ سالہاد حرم مدینہ منورہ علی صاحبہا الصلوٰۃ و التہنید بخاورت کردہ از شاخ قادریہ بہرہ
بیعت واجازت یافتہ از خواص او مشہورست کہ چون از خلوت می برآمد ہندو مسلمان ہر کرا نظر
بر روی او افتاد و بی ساختہ عدای تکبیر بر آوردی و تعجب کردی و در اکتوبات و رسائل محمد برہان بسیار
آمد و دانش جوہور و افتادش باکرہ بود تا رنج بست و ہفتم رجب سال نصد و چہل چہار ہجری وفات یافتہ
در دہلی زیر بچی منڈلی برابر مرقد والد ماجد خود مدفون گشت قدس سرہ

علامہ محمد حسن بن قاضی غلام مصطفی بن ملا محمد سعد خلیف اکبر ملا قطب الدین شہید السہالوی
بنین ناظم بن ملا قطب الدین شہید و روزہ بن و ذکا برہادران خود سبقت برودہ و تحقیقات محقول
و منقول نظیر و تخیل خود داشت کثیر الدرس و التصانیف بود شرح مسلم الثبوت تاسباوی الاحکام
و خارج العلوم در منطق و فایہ العلوم و طبعی و حاشیہ بر شرح ہایا حکمہ صدر الدین شیرازی حاشیہ
شمس بازفہ و حاشی زواید ثلاثہ و شرح سلم العادہ از تصانیف اینقادی مشہور اند و بعد از مراجعت
از دہلی بفرنگی محل استقامت در زیدہ مدرس علوم میکرد و گویہ بعضی طواری کہ مقصدہ عظیم و دادہ
قیام وطن مالوف مناسب ندانستہ جانب و ہیل کنڈرخت غربت پرست دعوایا قبول نہ کرد

برام پور رفته در محله موسوم در سه اقامت گزید و در اینجا کلاس ثانی بنی غیرت کرده از بن اومولوی
عبدالله و عبد الرزاق بوجود آمدند چنانچه اولادشان از زوجه ثانیه رام پور بوجود آمدند زوجه سوم و دختر
صفی پور بود از و پسری موسوم غلام دوست محمد متولد شده که پسرانش مولوی غلام محیی مولوی غلام محمد
و مولوی غلام زکریا قسیم بنارس بسکارانگریزی برخی بای جلیله ممتاز بودند با جمله ملا حسن در رام پور
و ناست یافته با خانه فون است تاریخ وفاتش به دریافت نرسیده از شاگردش مولوی محمد حسین کهنوی
و مولوی عماد الدین لیکنی مشهور اند

مولوی محمد حمید رکهنوی بن ملا محمد حسین بن ملا حبیب الله فرنگی محلی تحصیل علم بحضرت پیر بزرگوار
خود نموده بتدریس مشغول بود و بتذکره و زیارت خلق اشتغال در زریه داد شاه نجابت الله مرحوم
بیعت نموده همچو والد خود مقبول خلائق بود از سرکار نواب سعادتیان سر رویه یومیه کفایت
نی یافت بزم حج بیت الله روانه شده بعد قطع مکلف سفر تلخی دوم چادری لاول سال دادند
حدود چهل هجری بمکه معظمه رسیده از سید یوسف بطاح بنی و شیخ عمری تحصیل محققین کرده بامه چادری لاول
سوی مدینه طیبه رخت سفر بسته در اینجا از علمای وقت سواد داشت حاصل نمود در آبراه شعبان بازار
بمکه آمد و قرآن شریف که در شان راه حفظ نموده بود بامه رمضان در بیت الله خواند و بعد ادای رکات
حج بتاریخ بیست و هشتم ذی قعدة سن مذکور از مکه معظمه روانه شده بهار خرابی بعد نوزده روز بمبئی رسیده
قصد وطن نمود چون حمید را کاد بقصرش داخل شد هزار رویه با هزار از سرکار نواب نظام پوری
مقرر شده است و مولوی ظفر حسن مولوی افضل حسن هنوز در حمید را کاد و کن موجود بودند و جاگیر
چهار هزار رویه سالانه از سرکار نظام سے یابند کذا فی الاخصان الارابه

شیخ محمد حیات سندھی از علمای ربانین عظمای محدثین عالم باعمل بود نام پدرش ملا فلاریه
از قبیله چاچر ساکن اطراف عادل پور محروسه ملک سنده شیخ محمد حیات از وطن خود کجریین تلمذین
و عنفوان شباب رفته مناسک بیت حرام دریافت و مدینه طیبه رخت اقامت انداخت و سوا
توکل اسباب معیشت ذخیره نداشت و بهماں حالت موجوده به تحصیل علوم پرداخت و بارشاکرد
مولانا ابوالحسن سندھی بقیه مدینه سکینه برداشت و علم علوم درسیه بمیاسن او بفرارخت و اجازت
حدیث از مولانا عبد الله بن سالم بصری یافت و تمام سربایه عمر خود بدرس حدیث نبوی در باخت

بروز چهارشنبه تاریخ بست و ششم صفر سال یک هزار و یکصد و شصت و سی و هجری رخت هستی انداخته
 بارلقا بر داشتند و طائر و خوش جسد پاکش را بجنبه البقیع سپرده بروند و رضوان لیسین ساخت
 اعطاء الله الحسانات فلما ریه بغای مقتوح اسم سندی است چاپر بدو جیم فارسی مفتوح در میان
 آن الف و در آخر یای مهله قویست در ملک سنده عادل پور شهر بیست خرد از توابع بهکر
 مولوی محمد رضا لکهنوی خلف صغرمولوی عبدالقادر لکهنوی در اوایل حال بخدمت شیخ میر محمد
 لکهنوی و نیز برادر کمال خود قاضی محمد وارث ملزم کرده و بعد فراغ تحصیل علم ضروری بتصفیه قلبه
 مشغول شد و ریاضت های شاقه از این لکهنوی و اسفار بعید بهر خود گوارا فرموده از شلخ و فقرای
 وقت مستفید میشد و صحرایا و بیابان را بعبادت مولی پرورانی تا آخر بقدم تجرد و فدا و راه خشکی زیارت
 حسین شریفین مشرف شده در بلده مهر بیست و دوم رمضان سن یازده صد و هفت و هجری
 رحلت نموده و کاجا مدفون گردید -

اما محمد رضا سها لوی ابر چهارم لما قطب الدین الشیخ بعد والد خود بمحبت ملا نظام الدین
 برادر کمال خود تعلیم و تربیت یافته فراغ حاصل نموده در حسب برادر خود مدرس طلبه میک و از حضرت
 سید شاه عبدالرزاقی بالنسوی بیعت کرده روانه مدینه منوره گشت و بعد زیارت روضه شریفه
 بچ بیت الله مشرف شده بمقداد آمد و هم در آنجا بجان بکمال آفرین پیوست

شیخ محمد رفیق کشمیری بن مصطفی بن معین الدین رفیق کنیت وی از اصحاب و بسال او را در
 حد و بنیاه و چهارم هجری متولد شده فقیه و محدث و مفسر صوفی مشرب بود و هم مقول الموقوف از وی یاد
 خود مقیم السنه توپیک و حال خود علامه و را الهی توپیک و اخذ نموده و در بیت از هم و پدر بزرگوار خود ششده
 و کتاب عوارف به پیش نعمت الله بن رضا توپیک و گدرا نیده و جایی مردمان بخدمت مستفید
 شدند و در تصوف رسا کلی متعدد از وی یادگار اند و بروز چهارشنبه شانزدهم جمادی الاخری
 سال بست و ششم از هجری سیزدهم وفات یافت

میر محمد زاهد هروی ابن قاضی محمد اسلم هروی کابلی در هند متولد شده تربیت یافته از پدر خود
 دیگر علمای هند و ستان اکتساب علوم کرده درین ثاقب و فکر صاحب داشت و در تحقیق و تدقیق
 آوی سبقت از سابقین رانده و در حاضرین و لاحقین مشهور بود و شاهجهان بادشاه او را به حسب

وقال نگارے کابل منصوب فرمود و در عهد عالمگیر بادشاه مختص با اردوی مطع شد زمان بعد
عالمگیر بادشاه حسب خواهش او مشارالیه را بصدارت کابل مور گردانیده در آنجا علاوه منصب
خود افاده علوم میداد تصانیف غرادر از آنجمله شرح مواقف و حاشیه شرح تنزیب علامه دوانی
و حاشیه رساله تصور و تصدیق مصنف ملا قطب الدین رازی و حاشیه شرح ایسا کل اندیشه سوال
یا زده صد و یک هجری بکابل وفات یافت

مولوی محمد باقر مدرسی متخلص با گاه جلالت از پنجاه و هشتم از صد و
دوازدهم هجرت در دیور متولد شده به راس نشود نا یافته پیش مولانا سید ابوالحسن قرنی علوم ظاهر
اکتساب نموده عالم علوم عجیب ماهر فنون غریبه گشت در شعر گوئی و ادب عرب و بطولی و دشت گوین
شاعری المذهب بود محالک مدراس و کزنایک بفیوض ظاهر و باطن و پرست بست و چهارم و پنجم
سال دوازده صد و بست هجری رحلت فرموده بخاک مدراس مدفون گشت تصانیف از آنجمله
تنویر البصیرة فی المسائل النکات القول المبین الدر النفیس دیوان اشعار عجمی و الفقه العجمی
کشف الغطاء الخاف الساک جلاء البصائر تبیین الاضواء القول البدیة الخیة البدیة
ریاض الجنان روضة الاسلام و غیره

مولوی محمد زمان خان شاهجهان پوری جامع الفضائل و کمالات عامل الاحادیث الایا
محی السنن الحسنات ماحی الشرک و البدعات ابو جعفر زمان خان لغده الله بالرحمة و الفقرا
درس مدرسه حیدرآباد و استاد سید محبوب علی خان نظام الملک رئیس حال بود با فرقه مہر دیه عصوبی
داشت فرقه مہر دیه پیری سید محمد بن پوری مدعی مہر دیت میکنند و هلاک و ضوئہ طهار و کجرات
و حیدرآباد و کن اکثری ازین فرقه ضالہ سکوت و زریده بفرق دیگر اسلام تعصب دارند تا اینکه
مترکب خونریزیهای مسلمانان شدند القصه مسیحی سید عیسی عرف عالم میان مہر دیه حیدرآبادی
سرگروه آن فرقه رساله کشف الخیریه دلیل متین و ثلاثیه بر سه رساله مؤلفه خود سال دوازده صد
هشتاد و دو هجری در رساله روشنهاات الفتادی در رد فتوی ابن حجر مکی و غیره ائمہ مذاہب اربعه
در رساله معارضه الروایات بعد از یکسال طبع کنانیده با طراف و اقطار هندوستان مشهور و منتشر کرد
بر آنهم قانع نماند رساله مذکوره در رساله دیگر متضمن معتقدات و ممولات خود تالیف نموده

مع رقبه بخد مت قاضی دلاور علی حاکم دارالقضای حیدرآباد نوسنت خود پیش کرده مضمون رقبه
اینست که بار سائل مذکورہ عرض بنا بر دریافت حق باطراف بلاد منتشر کردیم و بخد مت علمای افاق
رسانیدیم و مدتی انتظار کشیدیم لیکن هنوز علمای وقت انجواب ساکت اند اما بخد مت سامی پیش
نموده اگر خطای بنظر آید جسته شد ما را مطلع باید فرمود که مایان رجوع بحق نمایم ورنه اعانت داد و تصدیق
داقر مایان نماین فقط قاضی موصوف رقبه در سائل مذکورہ به معیت عالم میان مسطور پیش مولوی
محمد زمان خان فرستاد هر چند که وی علیه الرحمۃ و النعمان از هیچ منازعات و مناقشات کناره کشی
میکرد تا هم نظر به حمیت اسلامی و غیرت ایمانی اش به قلم حقیقت رقم را در میدان رود قبح رسال
مذکورہ جولان داد و نیز از اقوال مسلمة آن فرقه دعای باطله او شان را مردود و مطرد و فرمود که محمدان
آن فرقه بچالش سرزنائی سکت نهاده غرض از اوست شدند نام آن رساله هدیه میدوید
هرگاه رساله مذکور به عالم میان بجهت میدوید و مصنفه رسائل مردوده رسید بچاریان خود گفته هر کسی
مولوی محمد زمان خان را قتل خواهر کرد او را دو مکان مردارید و چهار دخت خرد و بهشت خواهم داد
بشنیدن کلام ابله فریب جوانی بست و دو ساله ازان فرقه منتظر موقع بود هرگاه نواب مختار الملک
بمقریب ملاقات پرنس آفت و یازده کلکته شدند آن بی مغر شهر حیدرآباد را از حاکم بیدار مغر بچاریان
خود خالی یافته هرگاه وقت سنام روز سه شنبه ششم و یحیی سال دوازده صد و نو و دو و هجری
مولوی صدرالذکر حسب معمول خود بمسجد تشریف آوردند و بعد ادای نماز مغرب و روزانوشه
آغاز تلاوت قرآن مجید کردند آن شقی محمد و ح النکر اسلام کرده از پس پشت بفری کنار حجر و ح
ساخت که آن مرحوم سر به مصحف مجید نهاده شربت شهادت چشید و خون آن جان باز راه خدا
برایه کریمه فافتر کیف کان عاقبة المفسدین چکید به چند نجس نمودند سرارغ قاتل ز سید مرخیل مدین
بکوشک سفارت انگریزی تزیید و بر جنازه آن پیروان نبوی کثیرا مسلمانان و جم غفیر از دینداران
گرد آمدند که چهارده جماعت متفرق نماز جنازه ادا کرده بعضی در سه او مجید را بار مدفون کردند و عزا
و نعت قطعات تواریخ این واقعه بنعم آوردند اما ان جمله قطعه تارخ نوک ریز خامه مکرر
محمد عبد الرحمن خان شاکر تخلص و مالک مطبع نظامی زیب ترقیم می یابد و هونرا محمد زمان خان
رحم قضای بجر شهادت چو شد آشنا بهین مصرع سال شاکر نوشت به عباي شهادت حق شد عطا

ایضا له چون علی شد سجد شسید از نشی غنایت حسین برون رفت از جسم چون جان جان
غنایت بگو شد چون عثمان شریه

شیخ محمد سعید سمرقندی ابن مولانا شیخ احمد مجدد الغضا ثانی ابن عبد الاحد سمرندی القباوی
خازن الرحمة دانشمند متبحر فقیه و محدث بود علوم ظاهر و باطن از والد ماجد خود آموخته حاشیه
بر مشکوٰۃ المصابیح نوشته در یک هزار و هفتاد و هجری رحلت فرمود

ملا محمد سعید سمالوی پسر دوم ملا قطب الدین شمسید بعد شهادت پدر خود با محضر ملا محمد
استغاثه و داوری بحضور محی الدین اورنگ زیب عالمگیر بادشاه بکاک کنفته از بارگاه شاه حضور
فرمان معافی فرنگی محل که از آنکه مشهوره ببلده لکهنو بود حاصل نموده در اجنت بطن کرده بدریعه اهلایان
نزول تمیل فرمان مذکور بر فرنگی محل تهنه نموده همه فرزندان ملای شمسید را در آنجا مقیم ساخت بعد
چندی مره بعد اولی بغرض استحکام فرمان معافی فرنگی محل و غیره بخدمت بادشاه روانه شده بحصول
اسناد دیگر کامیاب شده گزارانده وطن کرده بکاکه معظمه رفته بخیر و خواص جسمانی این عالم فانی بکاکه داد
خرامیده نزول اسکنه لا دارش و منقبضه را به محاوره اهل فقر گشت و گریه

مولانا محمد سعید بدایونی ابن محمد شریف بن محمد شفیق بدایونی دی الزاجله علمائی قس و اکابر
اولیای بدایون بود بخدمت بخدمت شاه کلیم الله جهان آبادی که هزار پرانوارش در بدایون است و
فان فیض تلمذ و باطن دی عالمی کامیاب بود و چهارم ذیقعه سن یازده صد و پنجاه و هفت هجری
رحلت فرمود و ازود و خلفه احمد قمرادی محلی بی بی مولوی عبدالحمید نقیب بانه ند قس الله سره السامی
حکیم محمد سرور و ساجن احمد آباد ناره تخلص و در این حکیم حضور احمد طبع سلیم و ذهن مستقیم داشت
تعلیم رسمی پیش مولف اوراق یافته اکثر اشعار نقد میگفت قصه ادیس قرن رحمة الله علیه منظوم از
یادگار است فتوح الشام را به بحر تقارب می داشت که پیغام جانش در رسید و بفقوان شباب
بسال دوازده صد و نود و چهار هجری ازین جهان در گذشت چند اشعار نقدیه تخصیص کلام سعدی
که خاتمه منظومات اوست بطور یادگار حواله قلم می شوند در حقیقت نام و نشان خود بچشم عشق
بنوی صلح و دیگر نگذاشت

دھوپڑا	
ای نور خدا عجب حسینی	رحمت زبرا سے عالمینی
محبوب زمان دہم زینی	اللہ اللہ چہ مہم جینی
گر بر سر و چشم من نشینی نازت بکشم کہ نازینی	
اگر ز علوم او سینے	واقع ز رموز آسمانی
کل از پئے دیدہ یقینے	اسے بعت کی دہدنی
گر بر سر و چشم من نشینی نازت بکشم کہ نازینی	
واللیل ز کیسو سے تو تعبیر	والشمس ز روی تست تفسیر
نون از پئے ابروی تو تقریر	ای مہر سپر عز و توقیر
گر بر سر و چشم من نشینی نازت بکشم کہ نازینی	
ای باعث خلقت دو عالم	وی موجب فخر نوح و آدم
منظور نگاہ رب اکرم	ہستی پے ریش سینہ مرام
گر بر سر و چشم من نشینی نازت بکشم کہ نازینی	
ای سرمہ دیدہ تو لایہ	ای غارہ چہرہ تمنا بہ
بر روی تو دیدہ مت اشا	باز است تو نیز دیدہ بکشا
گر بر سر و چشم من نشینی نازت بکشم کہ نازینی	
ای جہلم نشین محل نور	ای شمع ضیاء شعلہ طور
از نور تو عالم است معمور	ای مردک دودیدہ حور

اگر بر سر و چشم من نشینی نازت بکشم کہ ناز نینی	
زلف پی عاشقان جان ناز	زنجیر یا است اے ہمہ ناز ہستند برین ترانہ دمساز
اگر بر سر و چشم من نشینی نازت بکشم کہ ناز نینی	
زلف تو بلائے جان سرور عشقت نام و نشان سرور	درد تو دواسے جان سرور نامت و در زبان سرور
اگر بر سر و چشم من نشینی نازت بکشم کہ ناز نینی	

استاد مولانا محمد شکور چلی شہری ابن شیخ امانت علی جعفری دہلوی عالم عقلمند دادیہ
 شاگرد مولانا رشید الدین خان دہلوی و در حدیث و تفسیر مستفی خدمت مولانا شاہ عبدالغفر
 دہلوی بودند ہمارہ بمناسب جلیلہ از سرکار انگریزی عزتیار داشتند ہنگامیکہ فتح پور ہنسودہ
 رونق افروز شد صدر الصدور بودند مولف ایچچان بنوال بر داری تلامذہ مولانا کامیاب
 حاصل کرد بسال شہتم از صدی سیر و ہم مولانا محمد علی محمود حق نقاد قبول فرمودہ بوطن مالوف
 مراجعت فرمودند این حقیر نیز ہمراہ رکاب چلی شہر رفتہ کتب متوسطہ در سہ بندت فیض حبیب
 می گذرانید مولانا محمود تمام عمر شریف بدرس علوم صرف فرمودند کتب در سہ بلا معائنہ کتابی
 بحالت چیل قلمی درس میدادند بتالیف و تصنیف توجہ نہ داشتند و مرتبہ بزیارت حسین
 شریفین مشرف شدہ بست و یکم ذیحجہ یوم سہ شنبہ سال سیزدہ صد ہجری از دار فنا بدار بقا
 شتافتند ناگہاناً لیمہ راجعون ولادت مجدد بسال دوازده صد و یازدہ ہجری بطور پیرستہ
 از لفظ تاریخ سال ولادت ہمی آپ ازین حسابہ عمر شریف بہ نزدیک ۷۰ سال رسیدہ باشند
 غفر اللہ لہ چلی شہر تقسیم الیست از قوال جو پور
 مولوی محمد شلی اعظم گڑھی مصنف رسالہ اسکات المقتدی فی انصاف المقتدی

و محل النعمان و غیره است جمله کتب درسیه متداوله پیش مولوی محمد فاروق عباسی چڑیاکوٹی گذرانیده اکنون بمدرسه العلوم علی گڑھ بمنصب مدرس اول قیام دارد و سلمه الله تعالی تصانیف المأمون تاریخ زمانه مأمون الرشید خلیفه عباسیه بغداد و انجزیه در بیان حقیقه جزیه گذشته تعلیم در انظار کینیت تدوین علوم مسلمانان سلف و اسامی مدارس قدیمه نشان چشم میدور بیان حالات موجود

اسلام سیره النعمان تاریخ عمری امام ابوحنیفه تصانیف و غزلیات عربی فارسی

مولوی محمد شمس الدین جوهری خلف سوم مولوی سخا و علی عمری جوهری بست و پنجم شنبان سال دوازده صد و شصت و سه هجری تولد یافته هنگام هجرت فرمودن پدر بزرگوار خود نه ساله صغیر السن بود و بدینجه از رفتن بکعبه معظمه قاصر ماند پیش جد مادری خود قاضی ضیاء الله صدر الصدور مرحوم بنار و لغت تعلیم و تربیت یافته بمقام جوهری از حافظ لغت الله ساکن سرای میر حفظ قرآن شده کتب درسیه فارسیه از بعض اعیان جوهری خوانده تحصیل علوم عربیه عنان عربیه یافته محقق صرف و نحو و غیره از تلامذه مفتی محمد یوسف فرنگی علی تحصیل کرده باندک زمانه بخدمت مفتی موصوفه الذکر قاضی کتب درسیه متداوله خاندان نظامیه به تحقیق و تدقیق تمام کرده و سند فضیلت مفتی محمد یوسف از دست خاص یوسه عطا فرموده و حکم باطن بخدمت مولوی سید خواجہ احمد نصیر آبادی که از تلامذه پدر بزرگوار می بود آموخته و اجازت کتب احادیث از مولوی سید زید حسین بلوچ نولانا محمد اسحاق دهلوی یافته بمحصل سند ممتاز گشت و بسال دوازده صد و هشتاد و شش هجری بمحبت جد مادری در بی خود قاضی ضیاء الله از زیارت حرمین شریفین مشرف گشته بطول مالوف معاودت فرموده چنانچین پدر خود هست و بمواسا در سر قریه بنام جوهری و تکریم خلائق می پردازند سلمه الله و البقاء و وصله الی نایبنا -

مولوی محمد شفیع بدایونی از اجداد علمای محمد سلطنت محی الدین محمد اورنگزیب عالمگیر بادشاه سلسله نسبش بامیر المومنین سیدنا عثمان ابن عفان رضی الله عنه منتهی شود و هو مولوی محمد شفیع ابن شیخ محمد بن عبد القادر بن عمر بن عثمان بن کریم الدین بن قاضی محمد بن شیخ معروف بن شیخ دود بن عبد لشکر بن محمد راجی بن قاضی سعد الدین بن قاضی القضاة قاضی رکن الدین بن القسب به شمس الحق بن قاضی و انبیا ابن شیخ شهید بن شیخ ابراهیم بن شیخ اسحاق ابن عبد الکریم بن

شیخ شریف بن نور الدین بن عبدالحی بن شیخ محمد فردوس بن شیخ انیس بن شیخ رفیع بن شیخ عبدالحکیم
 بن عبدالحکیم بن عبدالحلیم بن ابان بن سیدنا عثمان بن عثمان الاموی القرشی رضوان الله علی
 سن اربع الیدی منهم قاضی دانیال از عراق بهند قدوم آورده بقضای بدایون مسابسات یافته بهر راجا
 سکونت پذیرفته از اولاد اجارش شیخ مصطفی است که در علم تصوف یگانه روزگار خصوصاً در حل
 غولیات کتب شیخ محی الدین عربی مشارالیه علمای کریم بود پیش مولوی محمد شفیع از ارشد تلامذه
 و است که عمر گرانمایه خود بدرس و تدریس بسزیه بفرمقتاد و نه سالگی روز جمعه بست و دوم شوال
 از آن حضرت یاد و هم یا و اولی (صدیق) دوازدهم بهجری بر حیدر فربود و دو خلافت الصدق عقب خود
 گذاشت یک مولوی محمد شریف دوم خطیب عمدا لطیف

محمد صدیق لاهوری ابن محمد حنیف ابن محمد لطیف فقیه و محدث و ادیب بوده و له باده وی از
 کابل بپورانه امامت مسجد وزیرخان میگرد صاحب ترجمه برز و شنبه تاریخ بست و نهم محرم
 سال یازده صد و بست و هشت بهجری در لاهور متولد شده چون به پنج سالگی رسید مولانا محمد عابد
 صاحب تعلیقات تفسیر مصداقی ستم تسمیه خوانی وی را و کرد و بعد حفظ قرآن مجید بخیرت مولانا
 محمد عابد در راهرا آمد و ملا حفیظ احمد و مولوی عبدالباقی در دکن و ملا شاهر یار و غیره هم علوم متداوله
 تحصیل کرده و سند حدیث از شیخ بکلی ابن صالح بکی مدرس مسجد الحرام و شیخ ابوالحسن سند بنی
 مدرس مدینه منوره بسال یازده صد و هفتاد و یافته تصانیف بسیار فارود و یازده صد و نود و دو
 بهجری رحلت نمود تصانیف - سلک الدرب بصنعت اجمال در سیرت نبویه علیه الصلو
 و التحیه - مدار الاسلام فی علم الکلام شروط الایمان - القول الحق فی بیان ترک الشر و الخلق -
 در النقص - بدیم الطافوت فی تقصیر باروت و دایوت و در حرقه الثقلین فی تمثال ال
 شرح النعمات الباهره فی جواز القول بالنسبه الطاهره - اذاته القسادات فی شرح مناد
 تبیض الرق فی تبیین اغنی بجامع الوظائف - نقطه الخطب - منیل الاحزان - زبد
 جامع طبایحی - ترجمه فقر محمدی - هدیه انام و غیره

محمد صدیق پور پانپوری از علمای دکن کنیتش ابوبکر لقب وی محی الدین بن محمد
 الزبیری البر پانپوری است از تصانیف او رساله فیه محبات است که بیان یک

و خاتمه ترتیب داده مسائل احضار و تجزیه و تفسیر و تائید غیره متعلقات میست بیان کرده و دیده شد که خالی از زوائد نیست زمانه وفاتش بدریافت نرسید

شیخ محمد طاهر طبری / نامش جمال الدین محمد ابن طاهر است و بر محمد طاهر شهرت دارد بسال منصرف چهارده هجری در بلده نمر و اله گجرات متولد شده اولاً از مولانا مکه و مولانا شیخ ناگوری و مولانا برهان الدین سموی و مولانا اید الله سوہی اکتساب علوم کرده فارغ تحصیل شدند بعد در سن بهشت صد و چهل و چهار هجری بسوی حجاز رخت سفر بست و بفرست زیارت حسین شریفین زادبها الله تشریفاً و توفیقاً آمیخت اندوخته در آن دیار پرانوار از شیخ عبدالرحمن زبیدی و سید عبداللہ عینی و شیخ عبیدالله حضرمی و شیخ جارا لندی و شیخ ابن حجر مصری ثم الملکی صاحب حواصی محرقه و شیخ علی مدنی و شیخ بر خوردار سندھی و شیخ علی بن حسام الدین التتقی و شیخ ابوالحسن بکری بکی و غیره تحقیقات و اسناد دفن حدیث نموده دست ارادت بدست شیخ علی متقی داده و در فضل و کمال کامل گشت و از آنجا بخیر و برکت بطن مالوت بازآمده با فاده و تدبیر مرجع طلبه علوم شدند چون فات شریفش آفر با معروف و ناهای عن الملک بود در قلع و قمع پنج بدعت و منکرات نمود با نهایت سعی که شاید خصوصاً در ازاله بدعت است هم قوم خود که همه بونه بود و نذرت سبب مهر و دیه اسمعیلیه داشتند همه تن مستعد بود و نیز عهد کرده تا وقتیکه نقش بدعت و منکرات از قوم خود زایل نگرداند خامه بر سر خود نه بندد و حسب وصیت مرشد خود شیخ علی متقی مدد از دست خود حل کرده با داد اکتساب فواید طلبه را میسر در بجالت درس نیز و متش از حل نمودن سیاهی با زنی ماند چون جمال الدین محمد کبریا شاه بسال ششصد و هشتاد و هجری مرز بوم گجرات را تخیم نمود و فات خود ساخت شیخ هم بشمول علمای وقت مبارک شاه شاهی تقرب یافت با شاه سبب ترک عمامه بستن پرسیدی رحمة الله علیه سبب آنچنانکه گذشت بیان نمود که با شاه از دست خاص علمای بر سرش بست و فرمود که نصرت دین متین بدمه من است شما در ازاله بدعت کوشید خان اعظم عزرا غریز که برادر رضاعی اکبر شاه که حاکم گجرات بود تا ایام حکومت خود همه تن مددگار شیخ بود هرگاه مرزا غریز که که منزل شده بجایش عبدالرحیم خان خانان شیعی منصوب گردید فرقه ابواسمعیلیه که بجانب بل تشیع دارند قوی بازو شد مد شیخ مایوس شده عمامه از سر خود جدا کرده جت مخوف حال پیشگاه با شاه جانب گره روان شد و در پی از ابواسمیر

اسمعیلیه در سپه اردوان شدند هرگاه شیخ بنوح اوچین بمنزلی که مابین اوچین و سارنگ پور واقع است
رسیده کرده اشتیاق فرست یافته او را شنید که ونداین ساخته بسال قصد و پشما و ششش بهجری وقوع
یافته هر اسیان شیخ نقش ویرایه پشین آورده در مقابر پیرگانش بخاک سپرد و شکر اندر سعیه و جزاه
جزا شیخ طحیله الرحمه در فن حدیث تالیف مفیده دارد انا جمله کتاب مجمع بحار الانوار است در لغت
حدیث که فی الحقیقه بجای خود شرح صحیح سته می تواند شد دیگر معنی در تصحیح اسماء الرجال بلا تعرض بیان
احوال بخایه مختصر نوشته در تذکره الموضوعات در بیان احادیث موضوعه و قانون الموضوعات فی
ذکر الضعفاء و اوصاف اهلین نیز از تصانیف ویند یوهره یروزن جوهره لفظ هندی یعنی تاجر مشتق از
میوه بار بجای موحده کسوره و یای شتاه چنانی جمله ساکن محکوم با و وهای هوز و الف و رای محمل
یعنی تجارت قومی است در دکن که همه تجارت پیشه اند با خود بار ابطه معاصرت و اتحاد دارند و اعتقاد
نشان فقرای خود را عانت کنند رئیس شان در یکی فی زمانه ملا نجم الدین است که شفقت پدران
بر جمیع بیا سیر مرغی دارد و این گروه مهدویه اسمعیلیه اند و خود را پیر و محمد بن المهدی بن عبد الله بن احمد
بن محمد بن اسمعیل بن جعفر صادق دانند و محمد بن عبد الله را مهدی آخر الزمان گویند و بنایت تعصب
قهرمی دارند و اسمعیلیه چند فرقه هستند و ادویه و اسحاقیه که سواس دکن هندوستان در مالاک
بیم و الموت و مغرب دایران و قستان یافته می شوند بگویند اسیر اسمعیلیه بالخصوص بدکن هند
سکونت دارند فرقه مهدویه که خود را پیر و محمد جوینوری گویند اکثر اهل این مذهب بمالاک جی پور
حیدر آباد دکن قیام پذیر اند و فرقی در میان مهدویه اسمعیلیه و مهدویه جوینوریه اینست که مهدویه
اسمعیلیه سیلان به تشیع دارند و مهدویه جوینوریه بگویند و اند مشر و اله محرف الشواره
نام سابق شهر پشین است پشین لفظ بای فارسی و تنای هندی مشتق شده و در آذربایجان ملک
گجرات دکن شهر است که بزبان پاستان مفر حکومت را بجان همنو بود

مولوی محمد ظاهر بن سید غلام حیلانی بن سید محمد و شجر بن سید محمد صاحب سید محمد آیت الله
بن سید شاه محمد علم الهدی الحسینی لقبی انقشبنوی از اولاد امام همام حسن لشکر بن سید ابوالکلام
حسن ابن علی ابن ابی طالب عم رسول الله صلی الله علیه و علی آله سلم اهل کربلائی گرایش از سید طایفه
مولد و سکونتش بمکه شاه علم الهدی انجملات رای بریل ملک دود است ولادت با سعادت بسال زیاده

صدوق و ہشت ہجری فاضل شدہ وی رحمۃ اللہ علیہ کتب درسیہ اہم بزرگوار خود مولوی سید
 قطب الدی تلمیذ رشید مولانا شاہ عبدالغفور محدث دہلوی خواندہ تکمیل علوم بخد مت مولوی
 عبدالحامد سید پوری نمودہ جامع کمالات گشت و بیعت طریقہ بردست سید احمد مجاہد کردہ ذکر
 پیش ازین ثبت اوراق شدہ و نیز باستحصال خرقہ خلافت طریقہ پیشیہ و قادریہ و نقشبندیہ مجددیہ
 و حنفیہ مستفیض گردید و از ہدایت بارشاد و تعلیم طریقہ و تصنیف و تالیف عالمی را منور فرمود
 تصانیف شریف او در تصوف و عقائد و محاکمات سنت و بدعت مثل خیر المسالک و تحریک الحرم
 و قاطع البیدۃ در سالہ در بیان وحدت وجود و وحدت شہود و کتابی در بیان فتوحات شام
 و غیر ذلک بزبان فارسی دارد و کمال متانت و سمالت نافع و مفید بہ ترتیب حسن واقع شدہ اند
 حضرت ایشان با وجود مشغلہ تصنیف و تالیف و افتادہ تدریس و در عظمت ہدایت و مواظبت و
 ظاہر گاہ گاہ بہ نظم نیمی پرداختند شعر ایشان در ہر زبان فارسی و اردو و ہندی خیلی خوب و
 ذوقی مرغوب دارد و ہنگامیکہ صاحب ترجمہ علیہ الرحمۃ بنا بر تعلیم پسران پانڈی وین بندہ بہ سادہ
 دیوان ریاست ریوان بمقام ریوان رونق افروز بود و سودا و اراق اکثر اوقات شرف
 قدوسیست می یافت در حقیقہ حضرت ایشان یادگار سلف صالحین بودند چندی از سکنہ
 ریوان دست ارادت بہ امان بہ پیش دادہ اند و برخی از ٹھری و ہولی طبع زادش بایستہ بعض
 سرودہ سربان ریوان محفوظ است مولوی سید فخر الدین احمد سلمہ ربہ ابن البنت حضرت
 ایشان در کتاب سرجانہ کتاب اکثری ازان نقل فرمودہ و باقی حالات شان مولوی سید محمد علی
 خلف الصدق مولوی سید فخر الدین احمد صدرا لک در نہرہمہ الناظر مشرعا تحریر فرمودہ مولوی
 ولی الدین بغیر آبادی مرید ایشان بودند و مولوی محمد صادق غازی پوری و مولوی لطف اللہ
 مناظر صاحب تفسیر منظر العجایب و مولوی فخر الدین احمد ابن البنت حضرت ایشان از ایشان
 اند علوم کردہ اند و قات شریفش در سن دوازده صد و ہشتاد و ہشت ہجری بعارضہ فالج
 در رای بریلی و قون یافتہ آہ سید محمد ظاہر مادہ تاریخ و فائش یافتہ اند رضوان اللہ علیہ و علی سلفہ
 محمد بن محمد پوری مدرسہ مولوی در سیارست و شہختش از باب تواریخ اختلاف کردہ اند و لفظ
 سیر المتاخرین ناقل است کہ سید محمد بن پوری ابن سید بدہ اولیسی از افرادان روحانیت

فیض برگرفته بر صورتی و معنوی علوم حاوی بود از شوریدگی دعوی مهدویت کرد بسیاری مردم
بروگردیدند و بسا خارق از وبر گزارند انتہائی تلوکے محمد زمان شاهجهان پوری در هدیه مهدویہ از
مطالع الولايت و شواهد الولايت و پنج فضائل و تذکرۃ الصالحین و غیرہ کتب معتبرہ فرقه مهدویہ نقل
کرده شیخ جوینور کہ ویرامہ دیان میران سید محمد مهدی موعود میگونیہ ابنہ الشش چنین است کہ در بلده
جوینور شخصی سید خان نام داشت از دو و فرزند بود و آنند یکی احمد دوم محمد جهان شیخ جوینور است
کہ سال ہشتصد و چهل و ہفت ہجری متولد شدہ نام مادرش بی بی آغا ملک بود و دیان بہجت
ادعای مهدویت نام والدین اورا میان عبداللہ و بی بی آمنہ مقرر کردند چون عمرش بچہار سال چہار
ماہ و چہار روز رسید سید سید خان پدرش اشرف واعیان جوینور را بہ تکلف تمام ضیافت کردہ از
زبان شیخ دانیال جوینوری کہ از شیخ وقت بود رسم تسمیہ خوانی ادا کنا نیدہ ویراجہت تعلیم بشیخ دانیال
مقوم بہر شیخ جوینور و برادر کلانش احمد بہجت شیخ دانیال حاضرودہ با کتساب علوم می برد و
چون شیخ جوینور طبع بلند و ذہن دل پسند داشت بعمر ہفت سالگی از حفظ قرآن مجید و ہذا زوہ سالگی
از علوم درسیہ فراغ حاصل کردہ و از آنجا کہ در موشکانی و قائلین علمیہ دلیلہ و در مباحثہ ہجو شیر بود شیخ
دانیال جوینوری و علمای دانا پور ویرا بلقب اسد العلماء یا میکردند شیخ جوینور اولاً بسلسلہ ہشتیہ و
ارادت بشیخ دانیال دادہ ہنگام شباب قدم در ساحت فقر نہاد مردم زمانہ با اعتقاد تمام بوی
گردیدند سلطان حسین حاکم دانا پور کہ باج گزار و لیپ راؤمر زبان گوڑ بود و براطہ اعتقاد بدو پیوستہ
و در ہر مہمی ویرا بہ خود می برد با جملہ شیخ جوینور سلطان حسین را از اطاعت و لیپ را و باز
و وابستہ مستعد جنگ و جدال گردانید سلطان حسین بجمعیت سی ہزار سوار جنگی مع شیخ جوینور و
جانب گوڑ شد و یک ہزار و پانصد سواران مجروح کہ بفوج ہیراگیان نامزد بود و در رکاب شیخ دہشتہ
و لیپ راؤمچو شینیدن خبر خروج سلطان حسین مقابل گشت سلطان حسین بوجہ کی فوج خود
منہزم شدہ پس پاگردید لیکن شیخ جوینور قدم استقلال از انجا بجنبانید و پانزدہ صد سواران ہیراگیان
برو لیپ را و حملہ آوردہ بیک تیغ اورا دوز پارہ کرد و دلش از تنورہ بدن بد افتاد میگونیہ کہ بدوش
صورت ہستی کہ اورا و لیپ راؤمی پرستید منتوش بود این واقعہ موجب از دیاد جذبہ شیخ گشت
کہ ہر گاہ معبود باطل را انہمین اثر است معبود حق را چہ خواہد بود شیخ جوینور تا دوازوہ سال دران

جذبه پیش و ماند چون انسان افات یافت ترک وطن کرده مع زن و فرزند و مریدان چند از راه نستان
 مانا پور بجان گردی رواند درین سفر بی الهی زوجه شیخ رسید محمود فرزندش و شیخ بهیکه
 و میان دلاور و مسلم همیشه زاده ولیپ را در مقتول همراه شیخ بودند و هران نستان المامات
 همدیت خود مرتبه اول ظاهر کرده که رفقاییش تصدیق آن کردند رفته رفته بشهر پیوندی رسید
 در آنجا مردم آن مرز بوم بتذکیر و بیانش هجوم آوردند و مشایخ آن دیار بر وحسب بردند و جبر از آنجا
 او را بدر کردند شیخ بابتعه خود بشهر مند و دار السلطنت مالوه آمده غلغل و عطا و گوش زو عالمیان گشت
 سلطان غیاث الدین بادشاه مالوه که در آن هنگام حکم پسر خود سلطان نصیر الدین بچولانه زرین
 مقید بود شیخ را بعطای انعام کثیر مرفدا ل حال ساخت و یکی از امرای سلطان غیاث الدین المدام
 نام که بفضیلت علمی و شعر گوئی شهرت داشت ترک دنیا کرده همراه شیخ گشت همدویان او را
 خلیفه ششم میدانند مرثیه شیخ جو پوری و دیوان ممل در ساله بارامات و رساله ثبوت همدویت
 از تصانیف اوست و صاحب دیوان مهری ابن خواجه طه شاگرد همین المدام است بالجمله شیخ
 جو پور از مند و تنگگاه مالوه بشهر جاپانیر عاصمه گجرات دکن آمده مسجد جامع فردا د شیره و عطا و ترک
 و مجردش آفاق را برگرفت سلطان محمود یکده بیای موحده مکسوره یای تختانی ببول و کاف
 فارسی و دال هندی مخلوط بهما نقب سلطان محمود گجراتی است و در آن نقب سلطان مذکور بدین
 نقب دو وجه بیان کرده اند یکی آنکه پروتهای سلطان مانند ووشاخ کا و سبط و بیچار بودند و
 بزبان گجراتی این چنین کا و رایگده گویند دوم بی زبان گجرات عدد و را گویند و گده قلعه را چون
 فتح قلعه خوانند و جاپانیر بدست سلطان روی نمود بنابران ویرایگده می گفتند مرات احمدی
 مرزبان گجرات خواست که حاضر مجلس شیخ شود و گریه یافت علمای وقت از آن اناده باز ماند
 میان نظام که مسجد اسلام خان طابعلی بود بقلعه مریدانش آمده همراهش گردید و بهما بخانی بی الهی
 زوجه کلان شیخ مذکور وفات یافته زیر قلعه مدفون گشت شیخ جو پور از آنجا براه برپا نور و دولت آبا
 بشهر احمد نگر مطیه سفر نمود نشاند احمد نظام الملک بادشاه آن دیار با اعتقاد تمام پیش آمده زن بعد
 برانه شاهای ملک برید بشهر پیدر رسید شیخ محسن و ملا ضیا و قاضی علما الدین دست ارادت
 بدادند شیخ جو پور از آنجا بگجرات رسید بعد زیارت سید گیسو در از قدس سوره براه را می پاک

برسی واپس رسید و بسواری مرکب تری عازم بیت اندر شد هرگاه بحرم محرم رسید بیادش آمد که
 در میان رکن و مقام ابراهیم خلیف بر دست مهدی موعود حجت خواهد کرد زبان خود را به کلمه من تقبی
 نمودن گویا ساخت میان نظام و قاضی علاء الدین آمدن گشته دست بدستش داده گفت که دو گواه
 بسند این واقعه بسال نهصد و یک هجری بظهور پیوسته و بعد معاودت از کلمه مسجده تاج خان
 سالار واقع احمد کابا و گجرات رخت اقامت انداخت بتذکره دعوت پرداخت ملک برهان الدین
 ملک گوهر داخل جرگه مریدانش شدند و همدین مسجد بسال نهصد و سه هجری مجمع عام دعوی
 مهدویت کرده این دعوی دوم است علما و مشایخ گجرات سلطان محمود گفتند که شیخ جوهر پور و عطا
 خود حقایق و معارف خلافت شرع شریف بیان می نماید سلطان حکم اخراجش صادر فرمود شیخ
 از آنجا بدیده سولا سانج منزل گزین گشت میان نعمت که رهنرانی سفاک بود بحرم قتل سیک
 حبشی گرفته بدو پیوسته دست ارادت بدست شیخ داده بجرگه رفتایش درآمد با جمله شیخ
 جوهر راز سولا سانج بشهر نرواله گجرات که آنرا پٹن هم گویند بر لب حوض خان سو و فرود آمده
 میان خوند میر و اقربایش در آن مقام بسک ارادت نسک شدند در آنجا نیز همان اس کجاسه
 پیش آمد یعنی فرمان ثانی از بارگاه سلطانی جهت اخراج او صدور یافته شیخ مع توابعین بقصبه
 بدلی که آن پٹن سه کردی فاصله داشت رخت اقامت انداخت میان خوند میر که ویرا مبارز الملک
 جوهر بد عقیدگی محبوس نموده بود از مجلس گرفته شیخ پیوست بمقام بدلی مذکور جمله مریدانش دست
 استبداد بدانش زدند که باز دعوی مهدویت کند شیخ زبان خود بدین کلمه گویا ساخت انامد
 حسین مراد الله و پوست جسم خود بدو انگشت گرفته گفت هر کس از مهدویت این ذات منکر شود
 کافر است و من از خدا پیوسته احکام میگیرم خدا میفرماید که علم اولین آخرین و بیان معنی قرآن
 کلیه خراین ایمان بتوادم پذیرنده تو من و منکر تو کافر است خوند میر و تمامی یارانش که سه صد
 بودند صدراعے آمدند و صفاد دادند این دعوی سوم است که در سال نهصد و پنج هجری
 از بلطون رو بر روزه آورده و تادم مرگ بهمان دعوی قائم مانده این دعوی لامس دیان
 دعوی نوکمی نامند بشیندن این دعوی تنی چند از علمای شهر نرواله بقصبه بدلی آمده با حلقه
 بدو پیوسته مگر شیخ از خیالات خود باز نیامد علای وقت سلطان گجرات لا مطلع کرد در سلطان

حکم اخراج دی صادر فرمود شیخ بامریان خود بسوی دلاکاسنده نهضت نمود و از راه جا لور و ناگور و نصیر پور
 بشهر سنده دارالحکومت سنده فرود آمد و در آنجا هم چند کسان مصدق مہدویت او پیدا شدند چون
 اہل اسلام سنده بر عقاید شیخ آگاہ شدند شاہ سنده حکم قتل شیخ مع مریدانش صادر فرمود
 در بانیان مصاحب شاہ سنده بسعی تمام حکم قتل ملتوی گنایندہ از محروسہ سندہ وی را بدر کرد
 شیخ بامریان خود کہ ہشت صد مردم بودند بخراسان شتافت و بچلہ مردم ہر اہل شیخ سہ صد شخصت
 نفر ملقب باصحاب و مہاجرین بودند چون بقندہ صار رسید حاکم قندہ حارم از شاہ بیگ بعد از آگاہی
 بر حالات شیخ فرمود کہ بروز جمعہ ہندی را بمسجد جامع پیش علمائے اسلام حاضر آرند ملازمان با تہنل
 ہر حاکم شیخ را گرفتار کردہ پیش علمای اسلام بمسجد جامع حاضر آوردند علمای وقت بسختی کلام بدو پیش
 آمدند شیخ تحمل بکار بردہ و عطف قرآنی آغاز نمود و شاہ بیگ کہ نوجوان بود بر سحر بیانانش فریفتہ شد
 کہ آن گرمی بسری سہل گشت شیخ از ان مملکت نجات یافتہ بعد طے منازل بشہر فراہ رسید ناگاہ
 یکے از عمدہ داران آن شہر آمدہ اسلحہ شیخ و رفقاییش گرفتہ ہر یگان را از گوشہ کمان خود شمار کرد و گفت
 فردا ہمہ بزنند ان خواہید رفت بعدہ امیر ذوالنون حاکم فراہ بنا برد دریافت ماجرا بذات خاص
 نزد شیخ جوہور رسیدہ گرویدہ او شد و علمای وقت را فرمود تا امتحانش در مہدویت بگریزہ علما
 باب مباحثہ و مناظرہ و انمودند امیر ذوالنون صورت حال بیشکاہ مرزا حسین بادشاہ خراسان
 معروض داشت با انتظار جواب تانہ ماہ بشہر فراہ قیام ورزیدہ بمشخصت دسہ سال در سن
 نمصد و دہ ہجری یوم پنجشنبہ داعی اجل را بلیک جابت گفتہ سفر آخرت اختیار کرد و در میان فراہ
 وزر بدخون گشت آئمہ ادین جنیدہ ذکرش گذشت مرثیہ شیخ بر قبرش خواند از جملہ اشعار مرثیہ
 اینست **سہ** فصلش کہ بزجمع پیہم بشد از خدا بادا و بروز حشر شفاعت گرا از خدا
 اعوذ باللہ من سوء الاعتقاد

مولانا محمد عابد لاهوری اداو لا ابوبکر صدیق رضی اللہ عنہ فقیہ مفسر زود و دمان علم
 کثیر العبادہ بود در طبقہ مجلس می روزانہ قریب دو صد علما و صلحی نامی شہسنان لاهور پیادہ
 بحرین شریفین رفتہ و بعد ادای مناسک حج و زیارت روضہ منورہ بلاہور مراجعت فرمودہ
 بتاریخ ہند دہم رمضان سال یازدہ صد و شصت ہجری ازین جہان رحلت فرمود

تصانیفہ حاشیہ تفسیر بیضاوی ناتمام شرح خلاصہ کیدانی بزبان فارسی شرح تصدیقہ بانس
سعود رسالہ وجوہ اعجاز قرآن رسالہ فی الارتبہ الاحتیاطیۃ بی صلوة الحجۃ - العشرۃ المبشرۃ فی
فضائل الامۃ المرحومہ

شیخ محمد عابد سندھی ابن احمد علی بن یعقوب سندھی فقیہ محدث جامع علوم عقلیہ و نقلیہ
حامی مذہب حنفیہ بود در شہر سیون کہ متصل شہر یو بک بر کنارہ شمالی نہر حیدر آباد سند واقع است
متولد شدہ وی در زبید ملک بین از علمای وقت مستفید شدہ و از انجا بصدعای مین رسیدہ و در
وزیر کتبخانہ گشت و منجانب امام صنعاء بطور سفیر مقرر شدہ و از انجا بوطن بالوف معاودت کردہ و تقصیر
نوازشی کہ بملک سندہ قریب کرانی بندرست رخت اقامت انداخت باز بدینہ طیبہ آمدہ والی
مصر وی را رئیس العلمای مدینہ ستورہ مقرر فرمود کتاب مواہب اللطیفہ علی سند الامام ابی حنیفہ
و طولح الاذاعلی الدار المختارہ و شرح تیسیر الوصول الی احادیث الرسول و شرح بلوغ المرام
از تصانیف وی مشہور اند بروز دوشنبہ ماہ ربیع الاول سال دوازده صد و پنجاہ و ہفت
ہجری وفات یافتہ در بقیع مدفون گشت -

میر محمد عسکری جوہوری از سادات عظام بلوہ جوہوری مذہب بودہر چند تحصیل کتب
مداولہ چنانکہ تمول علمای ہندوستان است نکرده مگر بکافی طبعی و در کتب بینی بجمع فنون قبول
و منقول و فروع و اصول بتمام داشت و در حسن بیانی و طلاقت لسانی مشارالیه اقران بود
نامہ فی افادہ علوم می داد و بر قبیل محاش قلنغ ماند مولف سیر المتاخرین می نویسند کہ بر شیخ
صدر جہان عرف الکنون بیان کہ سنی الذہب از فضلاے وقت بود بمسئلہ فضیلت
ابوبکر صدیق و علی ابن ابی طالب رضی اللہ عنہما چہ دست آمد و اللہ اعلم بالصواب و سہ
بہر ہفتاد سالگی بسال یازده صد و نو در حلت فرمود

حافظ محمد عظیم پشاور می بیگویند کہ وی در اوائل نہایت غبی بود بہ دعای خطر علیہ السلام
ذہین گشت و در اندک زمانی علوم عقلیہ و نقلیہ فرا گرفتہ عالم میلح فاضل جلیل و اعظاہ بے عدیل
گشت و غطاوی نہایت بر تاثیر و با مذاق بود بزبان عربی و فارسی و پشتو و پنجابی ماہر و مقرب بدینی
طالب العلم یا سامع و خطہ ہر زبانی کہ از زبانہای مذکور می فهمید آنرا بہمان زبان تعلیم می داد

و معظمت میکرد و بصارت ظاہرش مقفود شدہ بود مگر بسبب نور باطن وی را احتیاج بینائی
ظاہر نبود و در دوازده صد و ہشتاد و پنج ہجری وفات یافتہ

مولوی سید محمد علی دو کوہی عرف امام علی بن سید غلام محی الدین ساکن دو کوہ ہسٹہ ضلع
جالندھر بمخت مولوی لطف اللہ ساکن علی گڑھ و مولوی حافظ محمد شوکت علی سندیل و مولوی
محمد کمال عظیم آبادی و مولوی محمد احسن پنجابی مدرس کانپور و مولوی عبدالحمید عظیم آبادی
تحصیل علوم متعارفہ کردہ بالفعل بمقام عظیم آبادی مطلب میکنند سلمہ اللہ تعالیٰ

مولوی محمد علی بدایونی بن خطیب محمد لطیف بن خطیب عبداللطیف بن ملا محمد شفیع
عثمانی ہمدان عبداللطیف خطیب مسجد جامع ہرا یون بود کہ از اسلاطین شمس الدین التمش در
سن ششصد و بست ہجری تعمیر کردہ و لاوت مولوی محمد علی در سال سی و چہارم صد
دوازہم ہجری بطور پیوستہ از بدو سن شعور شوق تحصیل کمال ظاہر و باطن در سرش افتاد
خدمت کلاس عمده کہ مشہور کائنات عالم بودند دریافتہ مستفیض می شد لیکن اکثر علوم متعارفہ
پیش قاضی مبارک گوپاموی و قاضی مستغنی خان دہلوی تحصیل و تکمیل فرمودہ و دست ارادت
بلان ہدایت میر عبداللہ دہلوی بسلسلہ علیہ قادریہ زودہ و مدیش گشت شرح کمالانش بنیشت
کہ درین مختصر کتبہ بالآخر ہر شخصت و سہ سالگی تاریخ بست و پنج مبع الثانی سال یازدہ صد و نو
و ہفت ہجری مولوی شمس الدین راعقب خود گزارا شدہ رحلت فرمود شاعری تاریخ و فالتش
چنین یافتہ ۵۵ از وفات مولوی معنوی بگشت تیرہ ہجری شب وز جہان از خود بجم چو تاغین بگفت
کہ رحلت زین جہان قطب زمان

مولوی محمد علی صدر پوری ابن شیخ رمضان علی متوطن موضع صدر پور پرگنہ بلج آباد مضاف
شہر لکنؤ عالم ربانی شاعر حقانے التخلص بہ محمد در اوائل عشرہ ثانیہ صدی سیزدہم از ہجرت متولد
شدہ پیش مرزا حسن علی محدث لکنؤی شافعی المذہب کتب تفسیر و حدیث سماعہ و تفسیر
گذرانید و بخدمت مولوی شاہ بشارت اللہ ہراچی نجدی شریف بیعت طریقہ نقشبندیہ مجیدہ
یافتہ مستفیض گشت در شاعری سنت و اصناف پرعت بقایات می کہ شہید و خود ہم شاعر
و دثار تقوی می پوشید اکثر مصداقش از قصاید و ثنویات مشتمل بر موعظہ و اصلاح اندوز نسبت

نیز چند تصانیف بطرز نصاب دارد بسال دوازده صد و پنجاه و ہشت ہجری بہ ژونک قدم آورد
 بجرگہ ملازمان وزیر الدولہ امیر الملک نواب وزیر محمد خان بہادر نصرت جنگ منسلک گردیدہ بمقتضای
 وجہ است فرزندان رئیس موصوفت مخصوص گشت و تا عمر اخیر بلا از دست یمن الدولہ وزیر الملک
 نواب محمد علی خان بہادر صولت جنگ خلف نواب سابق الالقاب بسر بردہ بتاریخ پانزدہم
 رجب سال دوازده صد و ہشتاد و نہ ہجری ہنگام نیم شب پنجشنبہ از عالم فانی بکلیت ودلی
 روان گردید مولو کے محمد حسن تاریخ رحلتش صوری و معنوی این چنین گفتہ ۵ درینا کہ آن
 عالم حق پرست بہ محمد علی فضل و دانش انیس بہ رعیش جہان دل بہ پرواختہ بگردید باملا را علی جلین
 محمد حسن صوری و معنوی بہ رقم کرد تاریخ طرز نفیس بہ فردوس رفت آن معلی جناب بہ زناہ حب
 نصف لیل النخیس بہ تصانیف آمار محشر در احوال قیامت دلبہر و غظین تسر الناظرین در نکاح
 بیوگان رینو نظیر در قصص بزرگان ہدیۃ الاخیار قصہ عا و اولی و عا و آخری و قالع التمسید
 در حالات سید احمد مجاہد رای بریلی ترجمہ حقیقۃ الاسلام مصنفہ قاضی شہاد اللہ پانی پتی نصاب
 گوہر منظوم نصاب سلک گہر نصاب مصدر الفیوض نصاب مقتل الخاندن نصاب
 درج جواہر نصاب عنایہ الآثار نصاب کنز المصادر و مثنوی تحفۃ الاخیار مثنوی تحفۃ الاحیاء
 قصائد در حمد و نعت رکاز الہدایت در فقہ مثنوی عبرت افزا قصہ

زن دیندار عابدہ

مولوی شاہ محمد علی ساکن بہیرا بن شاہ عبدالعلیم ابن شاہ ابوالغوث کرم دیوان ساکن
 موضع بہیرا ضلع اعظم گڑھ و برادر زادہ حافظ شاہ ابوالسحاق قدس سرہ بشوق تحصیل علوم
 پای ارادت در جادہ غربت نہادہ بعد طے منازل و قطع مراحل در مدراس خدمت ابوالعباس
 ملا عبدالعلی بجز العلوم فرنگی محلی پیوستہ در ان مرز بوم مدتی قیام و زیدہ از تحصیل علوم در سید
 متداولہ نقد فراغ بدست آوردہ بدیار عرب روانہ و تا سہ سال بدینہ طیبہ علی صاحبہا اصلوفا
 و النجیہ رخت اقامت انداختہ علم حدیث و اسماء الرجال و اسانید را بہ تکمیل رسانید و بعد در
 بسنت و سہ سال بوطن مالوف مراجعت فرمود و بوظیفہ دولست مدراس کہ با و میر سید قانع
 بودہ روزی کے چند بوطن بسر بردہ چنان فانی را پذیرد و فرمود انا للہ وانا الیہ راجعون

ملا محمد عمران رام پوری ابن ملا محمد غفران رام پوری شاگرد والد ماجد خود نیز خدمت مولوی
حیدر علی رام پوری مستفید شده و رفقا است مشارالیه اقران خود بودند و تمام عمر شریفش در افتادہ تعلیم
طلبہ علوم بسر برده رسالہ تجہیز و تکفین بہیت از عنقا تاش مشہور و مطبوع است ہنگامیکہ بہیت
والد خود سمت کلکتہ تشریف بے برد بمقام فتح پور سہوہ فقیر حقیر خدمت ہر دو بزرگوار دریافتہ
پدر و پسر نہایت مسن بودند کہ شخص ناواقف ہر دو را در یکدیگر کے شمر و بچہ ہفتاد و دو سالہ
بسال ہفتاد و یکم از صدی سیزدہم داعی اجل را بیک اجابت گفتہ بریاض رضوان پیوست
مولوی محمد عمر رام پوری دانشمند بھر جامع معقول و منقول ذکی الطبع مناظر غالب الشاعر فصیح
واعظ طلیق اللسان مخلص صولت میگرد حاشیہ عینی شرح ہدایہ در سالہ ططنہ صولت در باب
سماع از یادگار اند سالات عشرہ کہ مولوی محمد حسین لاہوری سرخیل غیر مقلدین مشہور کردہ بود
بجواب ہر یک سوال اجوبہ متعددہ تحریر فرمودہ نامش عشرہ ہشترہ نہادان رسالہ نیز از تصانیف
شرفیشت شہرتی دارد وی رحمۃ اللہ علیہ بچہ بیست و شمش سالگی واقع سیزدہم رمضان المبارک
سال دوازده صد و نو و پنج ہجری رحلت فرمود

شیخ محمد عیسیٰ جوہر پوری ابن شیخ احمد عیسیٰ دہلوی در قراتیکہ از آمدن امیر تیمور بصبوب دہلی افتاد
اکثری از اکابر جوہر پور رفتند شیخ احمد عیسیٰ نیز در ان میان بود و محمد عیسیٰ در ان زمان ہفت یا ہشت
سالہ بود و ہم در صغرس بمقتضای سعادت از بی واستعدا و جہلی مرید شیخ فتح اللہ اودہی شد
و با اشارت پیر دتی پیش ملک العلماء قاضی شہاب الدین دولت آبادی تلمذ کردہ شرح اصول
برودوی کہ قاضی موصوف تاجت امر دار و بقریب وی نوشتہ است وی بعد فراغ تحصیل علم
ظاہر در خدمت شیخ فتح اللہ تصفیہ باطن مشغول شد تا آنکہ از کبار رشلخ جوہر شہرت پذیرفت
دہم در انجا مدفون است

ملا محمد غفران رام پوری ابن بلاتائب آخون ابن حافظ سعد الدخان رام پوری از افتادہ
تراہی خیل مرید تلمیذ ملا فقیر آخون ولایتی بود و نیز بخدمت بعض علمای وقت مستفید شدہ و فتاوا
فقہ در حد جزو نوشتہ کہ بچنگ موسوم و بکتب خانہ رئیس رامپور موجود است علمائے نامور
از سایہ دامن تربیت و تعلیم او برخاستہ اند بجز حد سالہ بسال شصتم از صدی سیزدہم ہجری

رحلت فرمود مصنف ابجد العلوم دی را بقطب روایت کش یاد کرده العلم عند اللہ نائب بروزن
صاحب بادل نامی شہادہ فو قانیہ بعد شرافت بعد شرف ہمزہ مبدلہ مکسورہ در آخریائے محصورہ
بمعنی توبہ کنندہ آخون بالفت محمودہ و خای ہجہ مضمو مہ و و او معدولہ و نون ساکن بمعنی استاد و
علم جنگ بحیم تازی مضمو و سکون نون و کاف فارسی بیاض بزرگ را گویند
شیخ محمد غوث گوالیاری بسلسلہ شطاریہ مرید حاجی حمید بیست در ابتدای حال تادوازوہ سال
در دامن کوہ چنار ریاضت شاقہ کشیدہ در فارہا سکون از برگ اشجار غذا میداشت و علم دعوت
رہنما و مقتدا و صاحب تصرف بود ہمایون بادشاہ با و عقیدتے کامل داشت بعد انہارم ہمایون شیر
شاہ افغان در پے از ارشاد گردید شیخ سفر دکن اختیار کرد و سلطانین آن دیار کجلقہ اعتقادش
در آمدند شیخ وجہ الدین گجراتی کہ عالم ربانی فاضل تہجد و مطہر و متقا و شگشت بسال نہصد و
شصت و شش ہجری شیخ از گجرات با گروہ آمدہ اکبر بادشاہ را در سلک ارادت خود کشیدہ گروہ بادشاہ
زود مشرف شد و نیز صحبتش بر بریم خان و شیخ گدڑی راست نہ آمد و غیبہ بگوالیار رفت و خاقانی
تعمیر کرد یکا کرد تنگہ معاش داشت و نہایت منکسر مزاج بود ہر گرامی دید تعلیم اقیامے نمود
رسالہ معراج نامہ در عروج حال خود و جواہر خمسہ و او را و غوثیہ و تہجد الحیات از تصانیف او یادگار
ہرگز لفظ من بزبان او نگذشتی ہموارہ تعبیر از خود بغیر کردی تا اینکه وقت تقسیم غلہ میگفت کہ اینقدر
میں و نون غلہ بظان بدہید بعد ہشتاد سالگی در سال نہصد و ہفتاد ہجری رحلت فرمودہ رحمۃ اللہ علیہ
شاہ محمد فخر اکہ آیادی از ایتخلص بن شاہ خوب اللہ اکہ آبادی جامع علوم ظاہر و باطن بود
الکتاب علوم ظاہر و خفیہ مت برادر کلان خود شیخ محمد ظاہر کردہ حق سبحانہ تعالی شانہ اورا شانہ
عظیم دادہ بود ہجری بیست و یک سالگی بجای پدر بزرگوار و سادہ آرای خلافت شدہ ہجری بیست
و ہشت سالہ بزیا رت بیت اللہ مشرق گشت و بدینہ طیبہ سند حدیث از شیخ محمد حیات سندہی
مدنی حاصل نمود چون مرتبہ سوم غرض حج کردہ در برہان پور داعی اجل را لبیک گفتہ بتاریخ یازدہم و بیجہ
روز یکشنبہ سال یازدہ صد و شصت و چہار ہجری جان بجان آفرین سپرد تاریخ ولادتش
خورشید و تاریخ فوتش زوال خورشید یافتہ اند فرارش در برہان پور بہ پہاوی شاہ عبد اللطیف
براہنپوری است یازدہم تبرک ویرا تصانیف بسیار اند از انجملہ قرۃ العینین فی رفع الیدین

زراسته و دره تحقیق و غیره مشهورستند سلاطین و سلاطین

مولوی محمد فاروقی چریا کوئی فرزند خرد قاضی علی اکبر ابن قاضی عطاء رسول عباسی است
که بفضل کمال در اقزان و امثال گوی سبقت ربوده و ساخت علوم عقلیه و نقلیه را بکام تحقیق و
تدقیق فرسوده کتب درسیه فارسیه و صرفه نحو عربیه و علوم عقلیه و نقلیه از همین برادر خود مولوی
عنایت رسول الکتاب نموده و علم هیات از مولوی رحمت الله فرنگی محلی دهدیه و حصول نفقه
از مفتی محمد یوسف فرنگی محلی و حاشیه زاهدیه بر شرح ملا جلال (از مولوی ابوالحسن منطقی آموخته
باجمله هر دانه کمال از خرمن اسانده نامی اندوخته مطیبه سفر ملک حجاز کشید و زیارت حرمین شریفین
بهره اندوز گردید و دیدار علمای اسلام و الکتاب فیوض از قمری اهل اسلام بدرعا ولی رسید
در علوم ادبیه فارسیه و عربیه و بطولی و اردو و تعلیم طلبه علوم می بردان و دی را رسایل علوم مختلفه و
اشعار عرب و مکاتیب و خطب انداز باجمله اندک از بسیار دشتی از خرد واری نگام از قصائد فارسیه
و اورا گوهر شناسا اینکم در برزم توبه بحر معنی در دل و گنج سخن در آستین باطلس نلک را و انم بر نقش
بوریا به جامه عربیایم رود و از ادبیات چین به استم از گنج قناعت مایه دار خرمی به نیستیم در یوزه گردی
برور تاش و نگین به شغوی که برح استاد خود مفتی محمد یوسف فرنگی محلی و در سال دوازده صد و
هشتاد و شش به بحری بسک نظم کشید و بیع قبول مدوح رسید بنندی ازان نیست به دلم
و شوق زلفش ناله ساز است به چه می نام غم زلفش در از است به بدل چون دیگر منع گرم چشم به صورت
صورت بنض غموشم دلی دارم مشعبه شیشه بازی به زبانی جادوی افسون طرازی به حدیث
من فسون جان گذار نیست به دو چشم صورت خون ناله ساز نیست به نوای من صغیر هر نیشمن به
خدیجه قصه هر کوی و برزن به بیسه این خامه سحر و زرق و برق به برآرد جادو به از زده حرف به گوی شیب
آورد که روز بیرون به گوی قائم نماید گاه افسون به گوی این خامه در لبهای ناشاد به افسون خنده
جوش طرب نازد به گوی از دیده دلنای خرم به برآرد به شبهای اشک باقم به صفا شمع است در برزم
خیالم به سخن یک نغمه ساز کلام به نمی بینی که طرفه بلبل من به کزین العجوبه هر محفل من به بهر میدان نمودم
ترک تازی به بخوانم نامه ترکی و تازی به گوی از لوح رازی خوانده ام حرف به گوی از حرف تازی بسته
ام طرف به گم اندر مقام سخن شیراز به شدم با اهل و سعدی هم آواز به گوی در بزرگه لغزه رازی به

سخن راندم باہنگ ججانی بچہ خود آں فروزان گوہر من بکہ شمع من بہر زنی ہست روشن
 قلم چون در لغات و حرفت راندم بسخن بر کرسی اعلیٰ نشاندم بہ بخود ہم بلاغت خامہ من بہ بے
 شمع معانی کرد روشن بزم موجودات عالم جستم اسرار بخواندم و قرائت مقدار بہ بسی خار عناد و
 پاشستم بہ زراعت چرخ و انجم طرف بہستم بچہ کردم راز ستر حجب ظاہر بسخن راندم ز اعراض و جواہر بسخن
 معلول و علت و انمودم بکہ از وحدت و کثرت کشودم بہ با حکام عقول و بحث ارفاج بہست
 شرع احمد کردم اصلاح بظاہر نور اک مہر دل افروز بہ بے شبہای ظلمت کردہ ام نور بہ
 سوی آبای علوی یافتہم راہ بہ شدم از انہما سغلی آگاہ بہ بنور دیدہ اہل بصائر بہ نظر کردم بگلزار
 عناصر بہ بے بگماشتم ناخوردل را بہ تماشا شای بہار آب و گل را بہ فنار دوست در ہر صورتی دیدم
 زہر یک لاجرم رخ باز بچیدہ ز فکر این و آن خود را تہی کرد بہ بسوی ملت بچون رخ آورد بہ خیال
 رفت از مہ تا بجا ہی بہ پے اسرار آیات الہی بہ بساجد طلب آورد در کار بہ ربودم از ستر
 گنج اسرار بہ چو گردیدم زرا از شرع آگاہ بہ ندیدم در میان جز نقش اللہ بہ مخرج محمد و ج
 می پرواز و چو بر اوج کمال خود رسیدم بہ ز سنگ استانی بوسہ چیدم بہ چہ سنگی سنگ لیوان
 شدہ دین بکہ دارد از شریعت ملک و آئین بہ جناب اوستاد کعبہ جاہ بہ دلیل راہ مردان حق آگاہ بہ
 سحاب ساکت بود النوال بہ ہام صائد طودا کمال بکمی فی الو غالیث الاعادی بہ کریم فی النذی
 غیث الایادی بہ کریمی یوسف مصر معانی بہ غزال مرتع فضلت غزالی بہ چہ یوسف مصر معنی لغزینی
 نیز و ملک جم پیشش بہ چیز بی بصورت شمع بزم یوسف آمد بہ معنی غیرت بویوسف آمد
 بگیتی در کمال ہمیشش نیست بہ جنبی خالی از خاک درش نیست بہ بشوق نکتہ در شش
 فلاطون بولی دارد چو جام بادہ پر خون بہ ادب گیر بہ بستانش رطوبت بہ پیشش بولی تہ کرد و انو بہ
 الی آخرہ بقیہ اشعار آندارش بجز تحریر نہ آوردم کہ بجز خدایا بکوزہ آوردن کارے دارد وی را
 ماسوای تصانیف را لکہ و خطبہ ادیبہ بزبان عربیہ اند کہ داد فصاحت میدہند و بہر کمال غلتش
 و لیلہ اند لا مع یکے عنوان خطبہ جمعہ کہ کتابیست مشتمل بر خطب متظومہ و منشورہ صورتہا
 الحمد للہ القاسم الا لآکثرہ الحاسم الا دارہ العلوی الاسماوۃ والصلوۃ والسلام علی سید الانبیاء
 محمد منقذ الاسراوہ المخصوصین لاسرار و علی آلہ الطاہرین بالبہا سادہ و اصحابہ القاہرین للاعداء

اما بعد فيقول العبد الخاطي الناسي بن محمد فاروق الخفي العباسي بن جعله الله من حماة دار دينه بن وعطي
 كتابه بهيمية بن ان قد سألني بعض من يعني واجبه بن واستعيدني وده وتيني حبه بن أن الشئ خطبا اديبيه بن
 واجلي للعيون عربا عوبيه بن ومع ذلك يستسقي زلالا بن مزجيا بالعسل الفكري بن من كاس اذارها
 ابن بناتية المصري بن لكن لم يستغنى الاجابة بل ما عن بي هموم ناصية بن وكان لي يرعن الاعمال خالصة بن
 درجل للبلال وجسابيه بن ونفس من معافرة العنا ذابيه بن لا كدوب كُتب ادر كه اللاظ بن اودلفت طال
 به الجواظ بن اوبر دسه اشواظ بن حتى علمت ان الارض منزل كل هول وعنا بن وميب كل زعرع و
 انكبار بن ورايت العلم قد نصب اليوم باه بن وخن بالامكار لوانه بن وخفيت من التواظ انضوائه بن
 ونسيت من الضمائر رسائيه بن واجمل قدس للناس اناله بن ورفق في العراض لوانه بن داروصيه
 الجسم اروايه بن وعفى الرسوم نكبائه بن حتى غدا خمالكه ذاويه بن ومنان له على عروشه ما خاويه بن
 فالناس ينكرون ما لم يسع اذ بانهم بن ويكرهون ما لم يسع اذ بانهم بن فمن صمت فقد يرسخ في هذه البلاد بن
 ومن نطق وقع مسائله في الكساد بن ثم بعد فاضى من الايام والليال بن لحي لدى سفي السوال بن
 وكثر الحاحه وطال بن حتى لم يستغنى الا الا بخل بن فاجبت دعوته متوكلا على المولى المنار بن ووهم
 خطبة نكاح مشر محمود بنج باينكورت ممالك مغربي وشمالى خلف الصدق سر سيد احمد خان بن ثم التفت
 بصنعت ايهال زيب ترقيم فرموده وهي هذه الحمد لله الصمد الودود بن الحكم العدل المجود والملك
 العبد الموعود بن موسع العطا والمدود بن ومر ربهط هو بن وامر آل داود بن ولا عدد عاد لسطائيه بن ولا
 احد حاد ولا لآيه بن لا اله الا الله ولا ما لوه للآحم سواه بن اللهم صل سلانا بن وكلهماد واما الرسولك
 محمد اكرم الرسل بن تكمل الملل مآل الابل بن موبل المربل والاربل بن وهو سمك اللاو بن وساعد
 الائمة بن وصعد السماء بن وساد الرسل الكرام بن واعلى محل آدم دجوانه وارحم اللهم اكرم الصالحين بن
 داود ائمه الرحمة بن ما هم السما بن واولهم الهامة بن اعلموا اهل الاسلام بن رحكم الله السلام بن عمل
 الكرام بن اعلموا الهامة الهامة بن واولهم الهامة بن واولهم الهامة بن واولهم الهامة بن واولهم الهامة بن
 صراط كد الحسام بن صلوا لمدية داود اطر عوديه واعد العود والامر المعهود بن وصلوا امور الابل والال
 در اعوا محل العرس المواد بن كما اكرم رسولكم المكرم المستود بن وهو رسول الله بن العود والاه بن
 كما احكم امور المعاد بن ودم امرا صلح الابل والاولا بن وحكم ودم در امرها بن والاه بن

وداصل لاطہاریہ وداکرام المولد ولاحق اہل الکرم ولسودہ ولسک مسکک رسو کرم محمد کما علمہ
 المولی العادل محمود وولد الحاصل الکامل احمد وہما کلا واحد ہما علی الکرا ولسادہ ولسرور ولسا
 السرور ولسادہ سمار الکرم ودا وانا التمام اسار الکلام واکس المکرم ولسلم اعط المجد ولسرور ولسا
 ولسا للاحصر عدایہ واولہ ولسرور ولسا واکرمہا مالا وولدایہ ولسرور ولسا ولسا ولسا
 احدا اندایہ ولسا اب ان سید محمود ولسکرتی بزبان اردو باظہار خرسندی طبع نوشتہ ودران
 نامہ نگارش نمود کہ اگرین ہنسی سے کہوں کہ خوب بے لفظ سنائی تو کچھ مضائقہ نہیں
 شیخ محمد فاضل پٹالوی قادری مجددی از علمای نامدار پنجاب در شریعت و طریقت اسخ
 ترم بود تمام عمر باشتغال تدریس و تعلیم طلبہ علوم بسر بردہ جسے مردم با کمال از فاضل تہذیب
 ادب بخاستند بسال یازدہ صد و پنجاہ و یک ہجری وفات یافتہ در پٹالہ بدفون گشت
 مولوی محمد قاسم نانوتوی ابن شیخ اسد علی بن غلام شاہ بن محمد بخش بن علاء الدین بن محمد
 فتح بن محمد مفتی بن عبد السمیع بن مولوی ہاشم نانوتوی بہ دوازده صد و چہل و شست ہجری لاد
 یافتہ نام تاریخی وی خوشید حسین است بر حدیث طبع و جودت ذہن مجہول شدہ ابتداء از شیخ
 نہال احمد نانوتوی و مولوی محمد نواز سہارنپوری کتب عربیہ و فارسیہ خواندہ بسال دوازده صد و
 شصت ہجری بدہلی آمدہ کتب درسیہ متعارفہ پیش مولانا ملک علی نانوتوی مدرس اقل مدرس
 دہلی گذرانیدہ و استناد حدیث بخد مت شاہ جلد یعنی محدث دہلوی کردہ بعد فراغ از تحصیل علوم
 چندی مدرسہ انگریزی واقع دہلی تعلق گرفتہ و بعد ترک آن تعلق در مطبع احمدی تصحیح کتب مقرر شد
 و در سن دوازده صد و ہفتاد و ہفت ہجری بزیارت بیت اسد مشرف شدہ دست ارادت
 بدست ہدایت جناب مولوی و شیخ شیخی حضرت حاجی ادا و اسد تہانوی مہاجر و تریل مکہ معظمہ
 بسلسلہ چشتیہ صاحبیرہ دادہ مراجعت فرمودہ سرپرستی مدرسہ اسلامہ بزمہ خود گرفت زان بعد
 در سال دوازده صد و ہشتاد و پنج ہجری ثانیاً بزیارت بیت اسد الحرام مہابات اندوختہ بطن
 مالوف باز آمدہ در دہلی بتدریس و تنشیر علوم پرداخت۔ پادری تارا چند را در مباحثہ مذہبی
 ساکت نمود در سال دوازده صد و نو و دسہ ہجری بمقام چاند پور ضلع شاہجہا پور مجمع
 بزم نمود و میلہ خدا شناسی فراہم شدہ علمای ہر مذہب در ان مجمع ہم آمدہ بودند صاحب ترجمہ

علیه الرحمۃ علی رؤس الاشهاد المطال تلیث و شرک و اثبات توحید نبوی بیان فرموده که حاضر جلیس
چه موافق و چه مخالف همه مهر سکوت بردهان خود با شست گرفته و بساکن دوازده صد و نو و چهار
هجری با پندت ریاضت سستی مباحثه وجود و توحید و با عیسایان گفتگوی تحریف کرده پندت
مذکور سر بحیب سکوت فرو برد و پادریان عیسائی کتب خود گذاشته قرار بر قرار ترجیح دادند
رساله حجه الاسلام در نیاب مشهور است و همدین سال کرت ثالث بنیارت بیت الله الحرام
شرف اند و زنده مراجعت فرمود بمرض نشپ بتلا گشت و در عین بیماری پندت دیانند مذکور
در باب استقبال قبله بر مسلمانان اعراض کرده بجوابش رساله قبله نما تحریر فرمودند و بر پنجشنبه
وقت ظهر چهارم جمادی الاولی سال دوازده صد و نو و هفت هجری بمرض نشپ و عسر
ذات الجنب رحلت فرموده بقضیه نانوته مدفون گردید از ملا نده و سید مولوی محمود حسن
دیوبندی و مولوی فخر الحسن گنگوہی و مولوی احمد حسن امروہوی مشہور اند و از تصانیف شریفہ
او کتب ذیل مطبوع شدہ متالیع اند مجموعہ رسائل قاسم العلوم مصابح الترویج آب حیات
تقریر و پذیر مباحثہ شاہجہان پور ہدیۃ الشیخ قبلہ نما دیوبند و نانوته و توصیہ شاہجہان پور اند
مولوی محمد حبیب بدایونی ابن مولوی محمد سعید بدایونی علوم متداولہ از پربزرگوار خود
تحصیل و تکمیل نموده جامع العلوم بود خصوصاً در فقہ و فرائض مہارت کامل داشت بعمر ہفتاد
و چہار سالگی باہ محرم سال دوازده صد و پنج ہجری رحلت فرمودہ بدار الجہان پیوست
رحمۃ اللہ علیہ و علی اسلام

مولانا محمد مبین لکھنوی ابن ملا محب الدین ملا احمد عبد الحق ابن ملا محمد سعید لکھنوی
ملا قطب الدین شہید سہالوی شاگرد رسید ملا حسن شارح سلم العلوم عالم علوم عقلی و نقلی و فہست
رموز خفی و جلی در جودت ذہن و ذکا و ملاقت معرفت بود تصانیف لطیف و ارزانیست
شرح سلم و شرح سلم الثبوت و حاشیہ میرزا ہر رسالہ و حاشیہ میرزا ہد ملا جمال و حاشیہ میرزا ہد شرح
مواقف و در سیلۃ النجاة و در حالات اہل بیت نبوی صلعم و ترجمہ حکایات الصالحین و شرح
اسامی حسنی و شرح تہصرہ در تصوف و ذبذبة الفوائد در بیان سحر رمضان و کنز الحسنات فی
ایثار الزکوة و غیر ذلک اند کسبت و دوم ربیع الثانی سال ہزار و صد و بیست و پنج ہجری

رحلتش سوئی روضہ رضوان وقوع یافتہ در بلخ مولانا احمد انوار الحق واقع بلکہ کھنڈ دفون گشت
علیہ الرحمۃ والنعمان مہر عہ ماہ برج علوم نبہان گشت بنامہ تاریخ فوت اوست
علامہ محمد محسن کشتواز علمای کبار خطہ کشمیر شاگرد ملا محمد امین کانی کشمیری بود در علوم عقلیہ
دستگاہی کامل داشت از تعلیماتش کسی بی بہرہ نماند برہایہ و مطول حواشی و تعلیقات نوشتہ
و بکلمات از ک دست ارادت دادہ بسال یازدہ صد و نوزدہ ہجری وفات یافتہ بمقبرہ سید محمد
کرمانی واقع تاشون دفون شد

سرافض محمد محسن دہلوی مجددی نقشبندی از افتاد شیخ عبدالحق محدث دہلوی خلفای شیخ
محمد معصوم مجددی است جامع علوم عقلیہ و نقلیہ بود بسال یازدہ صد و پہل ہفت ہجری وفات یافتہ
خواجہ محمد معصوم سمرندی حضرت عروۃ الوثقی خواجہ محمد الدین محمد معصوم خلعت الصدق و
خلیفہ اعظم حضرت قیوم ربانی محبوب صدیقی شیخ احمد فاروقی سمرندی مجدد الف ثانی رضی اللہ
تعالی عنہا و لدادت آن جناب درس ہزار و نہ ہجری واقع شدہ بعمر شانزدہ سالگی بحضور پیر بزرگوار
فاریغ تحصیل گشتند از حضرت جامع علوم عقلی و نقلی و مخرن کمالات صوری و معنوی بودند
بہ بشارت مقام قطبیت و منصب قیومیت از پیر بزرگوار خود شرف شدند نسبت
طریقہ احمدیہ مجددیہ توجہات ایشان در اطراف عالم شایع گردید و عالمی باحوال بلند مقامات
ارجند رسیدہ کشف مقامات الکیہ انچنان بود کہ از ولایات بعیدہ منتسبان خود را اعلام میفرمودند
کہ فلانی بولایت موسویہ رسیدہ و فلانی بولایت محمدیہ مشرف گردیدہ نہ صد ہزار کس بردست
ایشان در پیر شدند و ہفت ہزار کس را آنجناب خلافت دادہ اند و خدمت ایشان طالب
یک ہفتہ بمرتبہ فنا و بہ یک ماہ بکمال ولایت میرسید و بعضی را در یک توبہ بجمع مقامات
میرسانیدند و بچنین فرزندان آنجناب اقتاب وقت بودند و ہفت اقلیم را متور ساختند
نہم بیع الاول سال افتاد از صدی یازدہم ہجرت بریاض رضوان پیوستند
سید معصوم نقشبندی بالاپوری زبدۃ المائل اقران عمدہ مشائخ دوران بقصبہ بالاپور
مضاف صوبہ برار سکونت پذیرد ہر چند دیرہ معاف عطیہ نظام حیدر آباد قابض بود شیوع
علوم ظاہرہ و دران مالک پر توفیض و بیست و اکثری از اسلاف او علمای کرام و فضلا

دوی الاحترام گذشتہ اندو فائش در سال نوزدهم صدی سیزدهم ہجری بظہر پوسہ در قصبہ
بالاپور مدفون گشت

مولوی محمد معظم ساکن بہمنہ ابن احمد صدیقی جہا محمد مولوی محمد اشرف لکھنوی در بنہ تولد
یافتہ از والد خود و ملا عبدالحکیم سیالکوٹی اخذ علوم کردہ و قرآن مجید مع تفسیر بیضاوی حفظ گرفتہ در علوم
دینیہ فائق اقران گشت بہادر شاہ بن عالمگیر بادشاہ عمدہ قضای بہنہ بدو از زانی فرمودہ چند
دیہہ بجاگیرش داد مولوی مرقوم بقضا و تدریس مشغول بود از تصانیف او تفسیر قرآن بود کہ
در استیلامی سکمان سوختہ شد و نیز شرح مثنوی مولانا روم از دست درسن بکینزد یکصد و بیست
و ہشت ہجری وفات یافتہ در بنہ مدفون شد

مولانا محمد مفتی از کابر علمای عمدہ جلال الدین محمد اکبر بادشاہ صاحب کمالات بجمہ مدسین
بلدہ لاہور بعدہ اقتاسر بلندی داشت و ہر یاری کہ ختم صحیح بخاری و شکوۃ المصابیح میکرد
بجای تنظیم ترتیب دادی و طبع بفرز و حلو یافتہ میفرمود و بعلما و صلحا غور انیدی عرض منزل می
جمع اعیان افاضل زمان بود چون بنو و سالگی رسیدہ و خشی و ضعیف گشتہ از درس باز ماند
پس از انش بہم صاحب کمالات و فضائل انچو بدو و در رحمہم آمد

مولوی محمد علی جوہروری خلف چہارم مولوی سخاوت علی عمری جوہروری کنیت و
ابوالخیر بہت در بہت و نہم جمادی الثانی سال دوازده صد و ہفتاد و چہار ہجری بکہ معظمہ
ولادت یافتہ زیر دامن پرورش والدہ خود یعنی صبیحہ قاضی ضیاء اللہ در جمہ اہل برادر علمائی
خود مولوی محمد جنید بوطن واپس آمدند و باہدک مارستہ از حفظ قرآن مجید فراغ یافتہ بعد
تحصیل کتب رسمیہ فارسیہ اکتساب علوم عربیہ بخد مت برادر خود مولوی محمد شبلی آغاز نمودہ بخد
مولوے عبد اللہ ساکن موضع کوپا ضلع چیمبر اٹلیند مولوی مفتی محمد یوسف فرنگی محلی و نیز بخد مت
مولوے سعادت حسین عظیم آبادی و مولوی علی اکرم آروی و مولوی محمد عبدالحی فرنگی محلی
تکمیل نمودہ بدرس و تذکیر طلبہ دعائہ خلافت و انتظام مدرسہ ربانیہ قرآنیہ جامع جوہور کہ قائم
کردہ والد ماجد شان است لیسری بر بند سلطہ آمد و رقاہ الی ہایتناہ

شیخ محمد مودود لاری مرید بابا نظام ابدال نزد مولانا عبد الغفور لاہوری تلمیذ شیخ دانش اندوخت

دانشوران و دایره گری نموده مراتب عیانی و بیانی نیکو میدانست و بر غرائب علوم چون
 کیمیا و غیره آگاهی داشت شاه نعمت العزلی و شاه قاسم الوار در ریافته با جملہ ازماہران علم
 توحید و مقبعان مشرب تجرید و تفرید بود و در سال نصد و ہجری بہندوستان قدم آورده شیخ
 امان یانی پتی پیش وی استفادہ علم توحید و تحقیق کتاب فصوص الحکم و غیرہ میکردی در حق شیخ
 امان گفتی جوہری قابل یافتہ لیکن چیفت کہ یک چشم دارد و در خطاطیات نیز اورا بلفظ کورک بخواندی
 مدتها در گراہ اقامت داشت بعد از ان بعلاقہ محبت شیخ امان در رابطہ خدمت او در پانی پت
 سکونت اختیار نمود و ہا نگاہاہ رمضان سنین نصد و ہفت ہجری و الپسین خواہش در گرفت
 خواہگاہ او ہم پیلوی شیخ امان است

شیخ محمد احمد آبادی شیخ حسن محمد جشتی احمد آبادی گجراتی شہرت دار و دکنیتش اوصاف فزونی از چند
 شیخ احمد المعروف شیخ میاخی ابن شیخ نصیر الدین در علوم ظاہر و باطن یگانہ روزگار بود و در صغر سن
 الکتاب کمالات نمودہ بحضور پدر شہرہ آفاق کشت دولت و ثروت ظاہری ہم داشت
 خرج اعزاز بزرگان و طعام درویشان بروجہ استیفا میکرد مسجیدی کلان اندرون شہر احمد آباد
 یک گور و پیہ صرف نمودہ بنا فرمود کہ بنای شیخ تاریخ آنست تفسیر حمزہ و حاشیہ تفسیر بیضاوی
 و غیرہ از ویادگارند چہل و یک سال بر مسند ارشاد متمکن بود و ہجرت چاہ و نہ سال بتاریخ بسبت و ششم
 ذی قعدہ یوم شنبہ سال نصد و ہشتاد و دو ہجری رحلت فرمودہ

سید محمد جعفر پدر عالم احمد آبادی گجراتی ابن سید جلال الشہود عالم قدس سر ہواد و از وہم
 شعبان سال ہزار و بسبت و سہ متولد شدہ ارادت و خلافت از پدر بزرگوار خود دار تد و در علوم
 ظاہر و باطن با کمال خصوصاً در حدیث و تفسیر فائق الاقران بودند از ایشان مصنفات کثیر
 یادگار اند از جملہ روضات شاہی کہ شملہ بسبت و چہار جلد است متضمن احوال بزرگان و در
 احادیث و تفسیر و غیرہ دیگر مصنفات بسیارند ہم ذی قعدہ سال ہزار و ہشتاد و پنج ہجری
 رحلت فرمودہ و را احمد آباد پیلوی پدر خود مدفون اند

سید محمد ابو الجہ مجبوب عالم ابن سید جعفر پدر عالم احمد آبادی گجراتی دوم ربیع الاول سال ہزار و
 چہل و ہفت ہجری متولد شدہ از بدو فطرت و صل جہلت جاذبہ خدا طلبی و مادہ اکتساب علمی

در سر داشت از شلخ و علمای صوفیه احمد آباد گجرات است تصانیف کثیره دارد از جمله و تفسیر
یکی فارسی بر دایت ابلهیت دوم عربی بطور جلالین و در حدیث زبته النکاحه فی شرح مشکوٰۃ
بر بیان تمسک هر مذہب یادگار وین علامه تدریس مطالعه کتب علمیسی ریاضت و عبادت و تامل
نوزدهم جمادی الاخری سال هزار و یکصد و یازده هجری رحلت فرموده در احمد آباد مدفون گشت
سید محمد طینی گجراتی عرف سید خدایت بن سید حسین از ملتان به پیش قدم آورده و انکس
علوم صوری و معنوی از خدمت والد بزرگوار کرده فقیه کامل و محدث عامل و ارادت خانواده
چشتیه بخدمت بریان الدین قطب العالم داشت بتاریخ پنجم جمادی الثانی سال شصده و چهل
هفت هجری رحلت فرمود قبرش در پیش بزار و تبرک به

شیخ محمد صالح احمد آبادی گجراتی عرف پیر بابا ابن شیخ نور الدین بن شیخ محمد گجراتی صالح
مادر از صاحب علم و حلم و تقوی و خام برید و شاگرد و جانشین والد ماجد بود از ابتدا تا انتهای
پیش پدر خود تحصیل علوم ظاهری و باطنی نمود و در عمر هفت سالگی تمام قرآن مجید با تجوید یاد گرفت
محمد عظم شاه هنگام صوبه داری گجرات ویران نمود و طلبیده سوره الرحمن بشنیده خلعت و نقد و پنجم
تا چوپر عملی پرگنه بیرم گام از جای خود رحمت فرمود و فرمان از حضور او رنگ زیب طلبیده داد
و در عهد فرخ سیر و محمد شاه با و شاه بدلی مطلوب شده رفته از هر یک شاه و دینار و روپیہ زاد و زاده
یافته و اغراض و اکرام و نذاریت با اختیار حاصل کرده مورد عنایات شاهانه گردیده نقد و خلعت
وفیل یافته اکثر اموال و فضای گجرات و کن بر فضیلت و قابلیت شان مقرر و معرفت بودند و
بر امثال و اقران مقدم میداشتند بالجملة بتاریخ شانزدهم جمادی الثانی سال یک هزار و یکصد و چهل
و هفت هجری در شاهجهان آباد بحیات پدر بزرگوار سفر آخرت اختیار کرده نعش او از
شاهجهان آباد آورده در مقبره جد بزرگوارش مدفون کردند بتاریخ وفات او از مرد بخش برمی آید
میر سید محمد قنوجی، همواره بدرس علوم دینی و شعر و عارف یقینی اشتغال داشت شاهجهان
با و شاه در آخر ایام سلطنت بخواهش و اغراض تمام طلبیده بقرابت خویش اختصاص داد و بدش
عالمگیر بکمال نیاز از اکبر آباد طلبیده بشرف تخصیص اعزاز و تخص فرمود مصنفات حجۃ الاسلام
غزالی خصوص احیاء العلوم پیش و سدید و در هفته سه روز بزرگوار علوم در خدمت

شاہی مجلس افادہ گرم داشتی دور تالیف فتاویٰ عالمگیری سلسلہ جمیلہ بکار برد۔
 حاجی محمد قاسم سندھی عالم اکمل فاضل الفضل مجموعہ علم معقول و منقول مہبط فیوض ملکشی
 دوہی شاگرد مخدوم رحمہ اللہ سندھی قرین حاجی ہاشم بود ویرا با علما در مباحث علمی صحبت
 واقع شدہ بچودت ذہن براکثر اتران خود فائق برآمد ہر روز وقت عصر بیان حدیث نبوی
 علیہ السلام کردی و بسا اہل توفیق را بسبیل ہدایت سلوک داوی یکبار پنج مرتبہ مراجعت نمود
 کرت ثانی مع اہل و عیال رفتہ آنجا متوطن شد و بدین حدیث در ان مکان میمون مشار الیہ
 سائر علما گردیدہ بسال ہزار و صد و پنجاہ و ہفت ہجری در گذشت از تلامذہ وی ملا محمد باقر و اعظ
 و مخدوم نور محمد مشہور وقت بودند۔

سید جلال مقصود عالم احمد آبادی کجراتی ابن سید محمد مقبول عالم قدس سرہا
 شب شنبہ یازدہم شہر جمادی الثانی سال ہزار و سہ ہجری ولادت یافتہ کلمہ دار است رسول تاریخ
 ولادتش یافتہ اندر یازدہ سالگی قرآن مجید حفظ نمودہ بہ تحصیل علوم مشغول گشت وابتدا
 تحصیلش پیش مولانا حسین بیستانی بود و اتمام آن از شیخ عبدالغفریز مرید شاگرد پدر خود کردہ و
 تحصیل علوم باطن از خدمت پدر بزرگوار نمودہ منصب شش ہزاری و خدمت صدارت
 از حضور شاہجہان بادشاہ داشت با اینہم در خلوت ریاضت و مجاہدہ میکوشید و تمام شب
 بیداری و مناجات می بود و ششم ربیع الثانی سال ہزار و پنجاہ و نہ ہجری در لاہور رحلت فرمود
 نعش وی با احمد آباد آردہ در مقبرہ پدرش مدفون کردند

سید محمد مقبول عالم احمد آبادی کجراتی بن سید جلال الدین ابو محمد ماہ عالم قدس سرہا از
 مشایخ و علماء صوفیہ ہجرات دکن است پچہار دہم رجب سال نہصد و ہشتاد و نہ ہجری
 متولد شدہ جامع کمالات صوری و معنوی حاوی علوم ظاہری و باطنی بود و فرقہ خلافت سلسلہ
 مغربیہ از پدر بزرگوار خود یافتہ بار شاہ و ہدایت عالم را منور فرمود و تالیف و تصانیف بسیار
 دارد از انجملہ حجات شاہی تکتبہ اوراد شبانہ روزے مشہور است و او دہم رجب سال
 ہزار و چہل و پنج ہجری رحلت فرمودہ مرقدش در احمد آباد ویرا و دیگر کہ
 مخدوم محمد معین سندھی ولد مخدوم محمد امین ولد مخدوم طالب اللہ سندھی شاگرد مخدوم

عنایت الله جامع جمیع فنون حادی معقول و منقول مخیر بر عصر علامه و هر بود با وجود کمالات علمی
آشنا ب معرفت شده بصحبت بسیاری از بزرگان دین رسیده بخدمت میان ابوالقاسم
نقشبندی ارادت اتم یافت و در اواخر ایام بخدمت سید عبداللطیف تارک اراوتناده غلام
پیدا کرد میان وی و حاجی محمد با ششم همواره مواصلات مقال میرفته تصانیف کثیره دارد حکام وقت
بدینش کمال تعظیم میرسیدند وی نیز با ایشان ملاقاتها میکردی چون سماع دوست بود و در عین سماع
رحلت فرمود اشعار محققانه گفتی در فارسی تسلیم دور هندی تیرگی تخلص گرفتی بسال هزار و صد
و شصت و یک هجری بحالت سماع رحلت فرمود.

میرک محمود سبزواری ^{مطهر} از بزرگان فضیلت و تقوی و سخاوت و موصوف بود سالها با و از م
جلیل شیخ الاسلامی عالم نیکنامی برافراخته بسیاری از طلبه علوم رافضی وانی بخشیده و در خط و خط
پد بیضا نمودی وفاتش در محرم سن نهصد و شصت و دو هجری و قورع یافته رقت میرک آه
تاریخ رحلتش یافته اند پسرش میرک عبدالباقی در جمیع علوم کامل بود و شخص علم الهیت و حکمت
چنانچه عبدالخالق گیلانی را که قرین مرزا جان و عدیل شاه فتح الله بود بعضی دقائق علمی از وی
شنیدنی در اقلیدس و سنگاهی پیدا کرده اکثر اشکال از خود ایجاد نمود که پسند طبلت او فتاد
میرک محمد ^{مطهر} پسر میرک محمود بعضی اهل انسانی منصب در سال نهصد و هفتاد و هجری
در گذشت فتادای تورانی از وی یادگار است.

مخدوم میران ^{مطهر} ابن مولانا یعقوب جامع علوم معقول و منقول بود مرزا شاه حسن را
چندگاه درس و افاده داده و اکثر طلبه علوم اقتباس از علم از شکوه طبع منیرش میکردند و نقش
در سال نهصد و چهل و نه هجری و قورع یافته علامه داشت الانبیا تاریخ وفاتش یافتند
بدفنش کوه منگلی است

شاه محمد ناصر که آبادی پسر دم شاه خوب الله که آبادی مرید شاه محمد فضل که آبادی و
لقین یافته پدر خود ادهم مثل برادر خود علم ظاهر از برادر کلان محمد طاهر و ملا کمال الدین خال خود
تحصیل نموده از تصانیف او کتب منتخب الاعمال و جواهر نفیسه و از کار عرشه مشهوران تاریخ
بست و یکم جمادی الاولی وقت مغرب روز پنجشنبه سال یک هزار و یکصد و شصت و سه هجری

از عالم قنای عالم بقا رخت رحلت پرست فقره آه آلود ویرانه شده تاریخ وفات او نیست
 مولوی محمد نافع فرنگی محلی خاقت اوسط مولانا عبدالحی بجزالعلوم کتب مختصرات بخیرت و الله
 خود بیشا جهان پور استفاده نمود و رنجشی در پیر و پسر پیدا شده به گنبد آمده بقیه کتب بخیرت مولوی
 محمد ولی و مولوی محمد یعقوب تحصیل کرده ذهن رسا داشت لیکن بوجه ناموافقیت پدری سواکی
 داشت نوبت تدریس نرسیده همواره به تلاش معاش و داد و دوش خودی بجانب نونک بنگرگاه
 نواب امیر خان رفت از ناموافقیت آب و هوای راجا با استسقا مبتلا شده بقی الدم منجر گردید
 و هشتم شعبان سال دوازده صدر و بیست و دو و بجزری رحلت نمود شاعری تاریخ و فاش گفته
 مولوی نافع آنکه لیل و نهار بود مشغول طاعت یزدان بنا باجنب خودش چو شمع
 و اصل به بزمه بیست و هشتم شعبان به بادل چاک سال رحلت گفت به مخوفات آه باقی ازلان
 مولوی محمد نعیم فرنگی محلی پسر خود مولوی عبدالحکیم بن مولوی عبدالرب بن مولوی عبدالحی
 بجزالعلوم بعد حفظ قرآن مجید کتب درسیه بخیرت والد ماجد خود تحصیل فرموده بطریق آباد اجداد
 خود درس و تدریس میکند و نامی بر آورد و در زیارت حرمین شریفین مشرف شده عابد و زاهد
 صاحب تصنیف است راقم حرف و دیباجالت تحصیل پیش والدوی دیده بود در آن عمر هم از
 حسن اخلاق و شائستگی عالی نبود در تالیف کتاب هدا امداد که از وی بمن رسیده
 گزاردم سلمه الله تعالی و اباقه

مولانا محمد وارث رسول نماینا سی وطن قدیم وی غازی پور است ولادتش در سال
 یک هزار و هشتاد و هفت هجری واقع شدهاده تاریخ آن خلیفه رسول الله است پدرش در عهد
 عالمگیر بادشاه خدمت قضای بنارس داشت اکثر اتفاق اقامت او باید بر بنبر گوار در بنارس
 روی نموده وی از سید رفیع الدین بدخود بیعت بسلسله قادریه داشت و علوم ظاهری تعلیم
 ملا ابراهیم شاگرد مولوی محمد علی تعلیم میزاید بود در دو سال از کتب علوم فقه و اصول و تفسیر و
 حدیث و منطق و حکمت و هندسه و دیگر علوم مروجیه فراغ حاصل ساخته در بنارس بلیاس فلانا
 بسری برد و طلبه علوم را درس میداد و هدایت و تلقین باطنی می کوشید تصانیف را فقه و از دیباج
 ذات پاکش منبع افاده ظاهر و باطن بود تاریخ یازدهم ربیع الثانی سال یک هزار و یک صد و

شصت و شش هجری رحلت فرموده به محل تینیا نال انجملات بنارس مدرس مدفون گردید
 ملا محمد ولی فرنگی محلی ابن قاضی غلام مصطفی ابن ملا محمد اسعد برادر خرد ملا محمد حسن مجرم شاگرد
 ملا نظام الدین بن ملا قطب الدین سہالوی بمنصب قضای برگزیده ملا و ان مضاف لکنؤ ممتاز
 بود از ان منصب استعفی شده پایی استقامت بخانه خود نهاده بتدریس علوم نادر علم
 اوقات بسر برده عالمی بخد مت وی تعلیم یافته بدرجہ تکمیل رسیدند شرح مسلم و حواشی زواید نشسته
 از تصانیف او متداول و معروف اند سال فالتش بدریافت نرسید

سید محمد ہمدانی فرزند امیر کبیر سید علی ہمدانی پو نور علم و زہد و تقوی موصوف بود و ہجر
 بہست دود سالگی باشخص کس از رفقا و خدمہ در عهد سلطان سکندر بہت بشکن یکشمیر
 قدم آورده سلطان بی تراخ و تر و دوست ارادت ہر سال رشاوش رسانیدہ بجلقہ مریدانش
 در آمد و شمی بہنت ہندی کہ وزیر و سیہ سالار سلطان بود با جمعی از خاص و عام مشرف
 باسلام شدہ بملک سیف الدین بلقب گشت و دختر خود بجاہ نکاح سید موصوف داد و وی
 رحمۃ اللہ علیہ تا دوازہ سال یکشمیر رخت اقامت انداختہ بہ نفع بدعات و ترویج حسن
 اسلام می کوشید رسالہ در علم تصوف و تشریح شمسہ منطق از تصانیف او بہت سید
 محمد حساری معاصر و معارض او بود سلطان سکندر بہت بشکن برای سید محمد ہمدانی خانقاہی عالی
 در سن ہشتصد و نود و ہشت ہجری بنا نہادہ کہ در نود و نہ ہاتم رسیدہ و دیہات بنابر صدارت خانقاہ
 مذکور مقرر فرمود سید موصوف بعد اتمام خانقاہ بقصد ادای مناسک حج سفر حج را اختیار فرمودہ
 بعد ادای حج بکولاب معاودت نمودہ رحلت فرمودہ بجاہ سید علی ہمدانی ہراسود -
 ملا محمد ہروی از ارشد تلامذہ ملا مزاجان در علوم عقلیہ ممتاز و قرآن بود علم تواریح و تیکو دہستی
 در سن نہصد و ہشتاد و چہار ہجری بہند آدہ مورد مراحم و عنایات جلال الدین محمد اکبر
 بادشاہ گشت و بہ سال نہصد و نود و چہار ہجری رخت سفر بآزرت برد

سید محمد یوسف بلگرامی ابن سید محمد اشرف السینتی الواسطی بلگرامی دختر زادہ سید عبدالحلیم
 بلگرامی و برادر خالہ زاد حسان الدین میر غلام علی آزاد جامع علوم عقلی و نقلی حاوی فروع و اصول
 بود بہست و یکم سوال یوم الاثنین سال شانزدہم از صدی دوازدهم و لاوتش باظہور سیو ستہ

کتاب درسیه پیش سید طفیل محمد بلگرامی از دولتی گذرانیده و لغت و سیر بنویس صلی الله علیه و سلم
از جماداری خود سید عبدالجلیل و علوم ریاضیه بخیر دست بعضی سامنده دلی خوانده کامل و مکمل
گشت و بعد بمیت بدست سید لطیف الله بلگرامی بست طبع موزون داشت اشعار عربی
و فارسی میگفت کتاب الفروع النابت من الاصل الثابت در اثبات توحید شهودی از
تصانیف رافقه اوست که بسال شصت و دوم صدی دوازدهم تصنیف فرمود و سید
غلام علی آزاد بلگرامی در تاریخ آن چنین گفته است میر یوسف عزیز مکرمال بن ازیم معرفت کشید
رحیق بگرد و وحدت شهود رقم بنسخه تازه بفکر عمیق بن اناحادیت در کلام الله بگرد اثبات
حق زهی توفیق به است این نسخه دانشین الحق بنیادگاری رخا نه توفیق به سال تاریخ این کتاب
خرید گفت شمع محالس تحقیق بنوین تاریخی طویل در عربی نظم کرده در نجاصت براده تاریخ اکتفا
میر و نه و هو مطوق من ریاض القدرس الهی بنوین جافه و فرج شمر بیدی بسید موصوف الترجمه
تاریخ دوم جمادی الآخریوم الخامس سال هفتاد و دوم از صدی دوازدهم در بلگرام رحلت نموده
ببلخ محمود زیر زمین آسود میر و اولاد محمد تخلص و که تاریخ رحلتش یافته قطعه طرانا بن غیر چراغ
دو و ده حیدر بن محیط علم و عقل و نقل صاحب فطرت دوران بنو که تاریخ فوت او غریزی گفت
و گویشم بنو قید هستی موهوم آمدیوسفی بیرون بن حسان الله آزاد بلگرامی تاریخ نوشتش در عربی
الشافرمود و هو مات خیر الزمان یوسفنا بنو راحه و ریحان بنو تقاضیت عام رحلت بنو قال

قلبی علیه رضوان بن

مفتی محمد یعقوب فرنگی محلی بن ملا عبدالعزیز بن ملا محمد سعید بن ملا قطب الدین شهید
سهالوی دی تحصیل کتب درسیه بخیر دست ملا نظام الدین بن ملا محمد حسن نمود و بپایه تدریس
علوم رسیده و بر جاده اسلام خود قیام کرده درس علوم دینی میداد و بدیانت نامی
بر آورد و تا انیکه خدمت انتهای شهر کف و وزیر الحاکم صفدر جنگل بن منصور خان یاد دادند
بمرثیه خدمت و سه سالگی بعارضه استقامت این عالم در گذشت

مفتی محمد یوسف فرنگی محلی ابن مفتی محمد اصغر ابن مفتی احمد ابوالوهم فاضل اجل و مدرس
اکمل شب و روز بتعلیم طلب علم مشغول بود و وفات و الدخو و بعد از انتقال عدالت

دیوانی شهر لکهنؤ نامور گردید و بکمال امانت و دیانت انجام عمره مفوضه خود را انقضای سلطنت
لکهنؤ بسپرد و تقوی و زهد بخدی داشت بعد بمدرسه جوینپور مدرس مقرر گشت و چند سال در آنجا
بدرس اشتغال داشت درین اثنا دلوله شوق زیارت حسین شریفین بدوش پیداشده عالم
بیت آمد شد و زیارت روضه منوره بمدرینه طیبه رفت و در آنجا طلیل شده بتاریخ نوزدهم
زینقه سال دوازده صد و هشتاد و شش هجری مسافر ملک بقا گردید و بقریه امام حسن رضی الله
عنه مدفون گشت آنرا شد تلامذه او مولوی محمد فاروق چهراگوئی است

ملا محمود جوینپوری ابن شیخ محمد بن شاه محمد فاروقی در علوم حکیمه و ادبیه پایه بلند داشت اگر
بوجودش سرزمین جوینپور بجزیم شیراز قاضی گشت و با بودی ملا ایشان از جد خود مولانا شاه محمد
احمد علوم کرده بعد بنجد است مولانا محمد فضل جوینپوری بمهر هفده سالگی تکمیل درس نموده
از جوینپور با کبریا رفته از اصف خان وزیر شاهجهان ملاتی شده بچوینپور رجعت فرمود و باناده
و درس علوم پرداخت تاریخ نهم ربیع الاول سال یک هزار و شصت و دو هجری هجیات است او خود
مولانا محمد فضل فات یافته است او ازین ساخته بخدی اندو بگین شده که تا چهل روز قسم نکرد
بعد چهل روز او بم رحلت نمود رحمه الله کتاب شمس باز غره در حکمت و فرائد فی شرح الفوائد
در معانی و بیان که سال تصنیف آن از لفظ تاریخ برمی آید مع حاشیه آن در ساله مختصر چهار و رقی
بنیان فارسی در بیان اقسام زمان از تصانیف او مشهور اند

قاضی محی الدین کاشانی از مریدان شیخ نظام الدین اولیا قدس سره است بوفور علم و زهد و
تقوی موصوف و از دودمان علم و کرامت استاد شهر دلی مشهور بود و در ابتدای ارادت از
علاقات دنیاوی دست برداشت و فقر و مجاهده پیش گرفت شیخ کاغذی بدست خود نوشت
که نسخه آن ایست می باید که تارک دنیا باشی بسوی دنیا دار باب دنیا بایل نشوی و ده قبول
کنی و صله بادشاهان گزنی و اگر مسافران بر تو رسند و بر تو چیزی نباشند این را نهمی شمری از
نعمتهای الهی فان فعلت ما امرتک فظنی بک ان افعل لک قانت خلیفتی وان لم افعل فانت
خلیفتی چون شدت فقر و فاقه بروی و بر اتبا عشق که کشید بودند غلبه کرد این معنی را یکی از اشنایان
او بدرگاه سلطان علاء الدین شاه دلی رسانید سلطان قضای او ده که موردت وی بود

بعد منقوض داشت قاضی بخدمت شیخ آمد و عرض کرد که این معنی را بغیر خواست چنین واقع شده است
 حکم خودم چه باشد شیخ فرمود البته مثل این معنی بخاطر تو گذشته است الگه این معنی برای تو پیش آورده
 قاضی را بدین سبب تشویشی پیش آمد شیخ آن کاغذ نوشته خود را قاضی باز طلبید و تا سالی مزاج شیخ
 بر او متغیر ماند بعد از آن قاضی بتجدید ارادت مشرف شده و هم در حیات شیخ در سال هفتصد و
 نوزده هجری رحلت کرد رحمه الله علیه

مولوی محی الدین بدایونی فرزند اکبر مولوی شاه فضل رسول بن مولوی عبد المجید بدایونی
 ولادتش در سال دوازده صد و چهل و سه هجری بظهور پیوسته و در مظهر محمود تاریخ میلادش یافته اند
 کتب متداوله رسمی از معقول و منقول بخدمت پدر بزرگوار خود تحصیل نموده فائق الاقران
 گشت و بیعت ارادت بحضرت جد امجد خود کرد و تصانیف لطیفه دار و از انجمله حاشیه میرزا
 رساله و حاشیه کلیات قانون بوعلی سینا و رساله شمس الامان در رد و باهمیه و غیره رسایل
 مشهور اندیش شریفه سال دوازده صد و هفتاد هجری در بلده سهارنپور به نور عالم قدس گردید
 سید شاه محی الدین بدایونی در سال دوازده صد و هفت هجری متولد شده عارف
 بزرگ و عالم سرگ حافظ قرآن بود و در فقه و حدیث و تفسیر مهارت تامه داشت در دیلور
 اندر سه تعمیر نموده مدام بتدریس و تعلیم طلبه علوم مشغول بودی الحال که بکاک در اس نور علم
 ساحل و لام است بر توفیق عام اوست تصانیف کثیره و رائقه دارد از انجمله جوابه الحقائق و
 فصل الخطاب و جوابه السوگ و غیره مشهور و متعارف اند سوم محرم الحرام سن دوازده صد و
 هشتاد و نه هجری بمدرینه طیبه علی صاحبها الصلوٰۃ و التحیة رحلت فرموده فرزند اکبر و

مولوی سید رکن الدین سلمه الله تعالی جانشین اوست

مخدوم مشهور محقق نامش رکن الدین است از خلفای مخدوم بلال ساکن تلهی محالک سند
 همواره همت بلند بر ادای وظائف طاعات و عبادات می گذاشت و در علم حدیث غایت
 مهارت داشت شرح اربعین و شرح گیلانی و رسایل دیگر از مصنفات او مشهور اند بسال
 نه صد و چهل و نه هجری به طحط در گذشت در قش بر کوه مکی است

مخدوم اشرف بساوری از افاضل روزگار و جدادری ملا عبدالقادر بدایونی بود تاریخ

بستم رمضان سال نصد و هفتاد و هجری وفات یافتند ملائی موصوف فاضل جهان تاریخ فوئد یافته
مولوی محمد دم لکهنوی ابن حافظ محمد نواز بن مولوی عبدالسمیع بن سید محمد الدین المشهوری
 خدش از مشهور مقدس بهرلی آمد و از انجا به لکهنو رخت اقامت انداخت تلمذ بحسبیت
 ملا نظام الدین بن ملا قطب الدین السہالوی دار ملا عبدالحی بکر العلوم و دی سماعه و قرآن
 هر دو ممتاز بود و نیز بحضرت شاه ولی الله محدث دہلوی استفادہ شدہ مدام بدین مدرس تدریس
 طلبہ علوم صارت الاوقات بوده کہ بسے مردان از فیضیاب شد مرد عمر اخیر تقدان بصارت
 بوی رونموده ترک تدریس معقولات کرده با فادہ کتب دینی میرداخت کتاب گلستان بوستان
 تصحیح نموده در سن دوازده صد و بیست و نہ ہجری بمقام لکهنو رحلت فرمود شیخ امام بخش
 ناسخ تاریخ وفاتش چنین گفته **سید محمد دم از جهان رفت بگفتند بزرگ و خرد صد حقیقت**
 تاریخ وفات گفت ناسخ بہ محمد دم زمانہ مرصد حقیقت بہ

مولوی مخصوص الله ابن مولانا رفیع الدین دہلوی بعد وفات والد خود و بعد مولانا
 عبدالمعز عم خود مقری بود در سال دوازده صد و ہفتاد و سہ ہجری وفات یافتہ خصصہ مدیظہ
 مولوی مراد الله تہمانسیری فاضل نسب و الحمدوی المظہری مشرب با خلیفہ و جانشین مولوی
 نعم الله بہر لکھی بود و در بلکہ لکهنو تا یاد اچیل سال ترویج طریقہ مجددیہ مظہریہ فرمودہ عالمی را از
 ظلمات شرک و بدعت بآفت بخشدند و بر ترک و تخرید و اتیان سنت سنہ و ترکیب نفس و تنہیب
 باطن و نمونی فرمود کہ عرفانی زمان و صلحای وقت بجلالت منزلت شان متفق بودند بچہ پشاد
 و دو سالگی در دوازده صد و چهل و ہشت ہجری ازین سرای فانی رحلت فرمود و از اجل خلیفہای

شان مولوی ابوالحسن نصیر آبادی بودند قدس اسرار ہم
میر تقی شریفی شیرازی انیرہ میر سید شریف جرجانی است فاضل افضل تشیع طبع شعرا
 و در اشعار و کتب شریفی میکرد و در علوم ریاضی و حکمت و منطق و کلام فاضل بر اقران بود از شیراز
 بمکہ معظمہ رفتہ علم حدیث پیش ابن حجر مکی اخذ کردہ اجازت تدریس یافت و از انجا بدکن و از
 دکن در سال نصد و ہفتاد و دو ہجری با کبر آباد آمدہ در بارگاہ جلال الدین محمد اکبر شاہ بر اکثری
 از علما و فضلاء سباق و لاحق تقدیم یافت و بتدریس علوم حکمیہ اشتغال داشت تا در سن

انصد هفتاد و چهار هجری وفات یافته اولاد و اولاد دلی بچار مرقد امیر خسرو علیه الرحمة مدفون
گردند و ثانیاً چون صدر و قاضی شیخ الاسلام بعرض رسانیدند که امیر خسرو هندی است
و منشی و میر تقی عزائی است و شیعه درینکه روح هر دو از صحبت یکدیگر متاوی باشد شکی نیست
روح را صحبت نا جنس و از بیست الیم بیس بموجب حکم عالی انشاء را از آنجا کشیده به مشهد
بردند میر حسن برضوی تاریخ فوتش چنین گفته قطعه رفت تا میر تقی از دهر به علم گویا نسل
آدم رفت بهر تاریخ رحلتش حسن به گفت علامه ز عالم رفت به

سید مرتضی حسینی از بیدری قادری حنفی نانش سید عبدالرزاق و لقب وی نجی الدین
و کنیت او ابوالفیض است محدث و فقیه و لغوی و ادیب جامع علوم عقلیه و نقلیه بود و در
یازده صد و چهل و پنج هجری بقصبه بلگرام متولد گشته و در اوایل عمر زیارت حرمین شریفین مشرف
شده و هم در آن دیار بزم تفصیل علوم فرست بسته از مشایخ و علماء زبید و مصر و حجاز و غیره
کسب کمالات ظاهر و باطن کرده چنانچه شیخ احمد علوی و عبدالخالق زبیدی و ابوالعباس
احمد بن علی یسنی و شتی حنفی و جمال محمد بن احمد حنبلی و ابو عبداللہ محمد بن احمد عربانی و عبدالغنی
بن محمد بحرانی نزیل بخاند محمد بن زین با سمیط علوی حضرمی و محمد بن ابراهیم طرابلسی نزیل حلب
و عبدالقادر بن احمد شکنادی و محمد بن عبداللہ بن عمر قاضی و محسنی ابن رزین و سید عبدالقادر
بن احمد حسینی و غیر هم وی را اجازت حدیث و فقه و غیره علوم دادند چنانکه وی بعد تحصیل
علوم تلمذت و از زبید مقیم بود و زبیدی شریعت یافت تا اینکه او را کسی هندی نمی دانست
و از زبید بصره قدم آورده افاضه و افاده علوم میداد و علاوه دیگر مشرکان عبدالحمید خان سلطان
روم و محمد بابا شاه صدر الوزارت از اجازت حدیث یافتند بالجمله بوقوع علم و نشر علوم متوسط
کثرت تلامذه و تصانیف کتب که بحیاتش صیت وی اکناف عالم را در گرفته اگر وی را
مجد و صدی سیزدهم گویند رواست میگویند هرگاه شهرتش بغایت رسید و از اقطار بلاد و اصا
مردمان کثیر برویوم آوردند و وی بگونه علوت نشسته باب ملاقات یاران مسدود کرد
و بماه شعبان بسال دوازده صد و پنجاه هجری بمعرض طاعون وفات یافته بدرجه شهادت
فائز گشت و بزار سیده رقیه رضی اللہ عنہا مدفون گردید تصانیفهم عقود الجواهر فی اوله

امام الى حنفية آثارها المتناثرة في الاماكن المشتهرة في الحديث المتناثرة في النظر في حديث ام زرع لغة العرب في
 مصطلح آثار الجيب يخرج حديث شافعي هو هذا المعنى الجليل فيما يتعلق بحديث الاوليه المرأة الجليله
 في شرح الحديث المسلسل بالاوليه العروس المجليه في طرق حديث الاوليه القول الصحيح في
 مراتب التعديل والتجريح والتحجير في الحديث المسلسل بالنكته رساله اصول حديث مناقب
 اهل الحديث تاج العروس في شرح القاموس تكملة القاموس يخرج حديث نعم الامام الخليل
 حديثه الضافي والذي المصطفى الانتصار لوالده النبي المختار الفقيه السند آكلي حنفية مجازين
 الشيخ نية الصالح المدارك في الافصاح عن العوائك تكملة الجمان في بيان شعب اليمان
 القول المسموع في الفرق بين الكور والكورسوع النسخة القمه وميمه بواسطه البضعة العبد روميه
 التعليل الثمين في طرق الالباس والتلفيق حكمة الاشراق الى كتاب الالف شرح ابي حنيفة في شرح
 اسما اهل بدر تفتيش في معنى لفظ ورويش شرح نقاب الحقائق من انتهي الى وفاء الى الوفاة الامام
 المشتق عن جيب الالهام بشرح حبيبة سيدي عبد السلام رشقة المدام المحمود البكري من صفوة
 دلال صنيع القطب البكري رشقة معارف الرضوي في نسب مشقة الرضوي في نسب قلايد المن
 في تحقيق كلام المن التواضع المسكية على القول الكشيك بهيمة الاخوان في حكم شرب الدخان
 منح الفيوضات الوافية فيما في سورة الرحمن من اسرار الائمة ارجوزة في الفقه لطقات الحفاظ
 اسعاف الاشرف اتحات السادة المتقين في احياء علوم الدين رفع اقل عن العطل شرح
 خرب الكبير المسعي تبية العارف البصير على اسرار الحرب الكبير تامة المن في سر الكلي القول المشوب
 في تحقيق لفظ التابوت حسن المحاضرة في آداب البحث والمناظرة رساله في اصول المعاني
 كشف الغطاء عن الصاوة الوسطى الاختصار في علوم السنة من شتال اقرار العيون بذكر من
 نسب الى الحسن والحسين الايمان بذكر الخارج الشريف بطريقات علم التفسير في
 اتحات الاصفيا بسلاسل الاوليا اتحات نبي الزين في حكم فوة عين المعاقدة القمه في
 المشابهة التقنينية الدررة المضية في الوصية الرضوية ارشاد الاخوان الى الاخلاق الحسان
 شرح الفتية السند شرح حبيبة ابن مشيش شرح حبيبة السيد البدوي شرح ثلاث صيغ لآل
 الحسن البكري شرح سبع صيغ مسي بدل الال اقرب حقة النسخة تفسير سورة يونس نسخة الجمان

فیما لیس فی الامکان ابداع مما کان الممنوع العلیه فی الطریقه النقشبندیہ کشف الثام عن آداب الایمان والا سلام

مسعود بیگ ازا قزلباش سلطان فیروز نام اصلی وی شیر خان است از علمای صوفیه کرانه بودنی در لباس اغنیا و اهل دول بسر و ناگاه جذب حق گریبان گیر حاش گشت وی مرید شیخ رکن الدین بن شیخ شهاب الدین شد بنایت حالت سکر داشت در علم تصوف و توحید تصنیفات بسیار دارد از جمله کتاب تمهیدات است که بر طبق تمهیدات عین القضاة بهمانی بسیاری از حقائق و دقائق در آن نوشته و دیوان اشعارش قصائد و غزل و سائر اقسام سخن را شامل است و اکثر اشعار و قصاید بحجاب امیر خسرو علیه الرحمه گفته مگر در بعض مقامات طبعی شاعری نامرئی مانده و نیز تصنیف فارسی بهر اعرافین و در بیان حقائق و معارف تفریق در مرقه پیر دوست قریب مقام خواجه قطب الدین در لاد و سراقس اندر

مولانا مسعود لاهوری بن سعد بن سلیمان الیهوری اصل او از بهمان است پدرش سعد ابن سلیمان از بهمان در عهد سلاطین غزنویه بلاهور آمده سکونت اختیار کرده ملازم سلطان ابراهیم شده رفته رفته بر تبه عالی فائز گشت پسرش مولانا مسعود از علمای وقت پاکستان علوم فائق و لائق شطرنج موزون داشت اشعار آیداری گفت و شنید سیف الدین محمود ابن ابراهیم بوده تا سال پانصد و پانزده هجری زنده بود او صاحب دیوان عربی و فارسی و هندی است دیوان فارسی در هند و ایران یافته می شود و دیوان عربی و هندی نایاب گردید

شیخ مصطفی رفیقی ابن طیب بن احمد بن مصطفی رفیقی کشمیری کنیت او ابو احمد است در هزاره صد و بیست و شش هجری پیدا شده عالم عامل فاضل کامل فقیه و محدث حسن الحافظه بلوغ العبادت شاعر و مورخ بود صاحب سته کتب تصوف از فاله ماجد خود خواند و علوم دیگر عقلی و نقلی از علمای وقت استفاده کرده و مدام بطاعت الهی مشغول می بود شیخ بهاء الدین و شیخ احمد شیخ احسن و شیخ عبدالشکور رفیقی از شهر تلامذه ویند بروز جمعه چهارم و پنجم ربیع الاول سن و هزاره صد و نود و چهار هجری وفات یافت

مولانا مرزا مظفر جانجانا شمس الدین لقب علوی نسب حنفی مذہب مجددی مشرب المروت

بر مرزا مظفر جانجنان ابن مرزا جان نسب شان بنوزده واسطه بواسطه محمد بن حنفیه بن سب
ولایت ناکب علی رضی اللہ تعالیٰ عنہ می پیوندد والد ماجد وی مرزا جان از منصب داران محلی الدین
اور نگ زیب عالمگیر بود از کن ترک منصب نموده متوجه اکبر آباد شد در اثنای راه بمنزل کلا باغ
حدود مالوه شب جمعه یازدهم رمضان سال یازده صد و یازده حضرت مولانا باوجود آنکه چون آنحضرت
بجایملک رسید فرمود که پسر جان پدری باشد ازین وجه نامش جان جانان مقبره کردیم بدین تقریب
و سه رحمة الله علیه باین اسم موسوم گشت و منظر خاص و لیست دانشمند تبحر جامع فضائل
صوری و معنوی بود اکتساب علوم از علمای وقت نموده و حدیث از حاجی محمد افضل سیالکوٹی
اخذ کرده و شرف ارادت و خلافت از حضرت سید نور محمد بدایونی مرید و خلیفه شیخ سیف الدین
مرید و خلیفه شیخ محمد معصوم عروۃ الوثقی مرید و خلیفه شیخ احمد شرنوبی مجدد الف ثانی یافته قدس اللہ سره
اسراریم اشعار بدیع و مکاتیب نافع از دیو گاران از این مختصر گنجائش تفصیل اوصاف حمیده
او ندارد و هفتم محرم الحرام سال یازده صد و نود و پنج هجری از دست یکی شیعی زخم بدقه طبعی بر پسته
مبارکش رسید شام شب دهم محرم سال مذکور شربت شهادت چشید و در مصرعه عاشق حمیدگار
مات شهید تاریخ رحلتش برمی آید۔

مولانا سید معز الدین خلف اکبر سید شاه خیر اعلیٰ شهبازی کڑی متوطن احمد آباد ناره بدست
علمای لکھنؤ اکتساب علوم فرموده فراغ حاصل نمود و بن ثاقب و فهم کامل داشت در عین
جوانی سال دوازده صد و پنجاه و پنج هجری ازین جهان فانی بعالم جاوداتی رحلت فرمود و عقبه
بجز اعمال حسنه نگذاشت مرقد شریفش در احمد آباد ناره بمقابر بزرگانش زیارتی ترک شاعری
و تاریخ فوت او قطعه ذیل گفته قطعه شفق مولوی معز الدین بک و رحلت چو زین جهان بجهان بک
سال فوتش چنین رقم کردم بکاه او بودی لظیر جهان بک

مولوی معشوق علی جوینوری دانشمند مستعد از تلامذه مولوی فتح علی جوینوری بود تصانیف
اینقه و رشقه نظم و نثر از دیو گاران و شریفش با وجود علای عمده نصفی بدین و تذکره گذرانیده
بسال دوازده صد و شصت و هشت هجری بمقام باندا رحلت فرمود شاگردش شیخ خادم علی
سند علی مؤلف تاریخ جدولیه تاریخ فوت او چنین یافته و هو نیز عاشق اللہ معشوق علی بک ذکر حق

هر لحظه نقل محفلش به شد از این دار فنا بزار و بنست به پیر سیه ملک غنچه مجلس به از دوی بگذشت
 کم شود یکی به بود و وحدت بسکه در آب و گلش به زمین سبب به تفت یک کم کرد و گفت به
 جنت البقیع و من باد امنش

مولانا محمد حسین کهنوی ابن مولانا محمد حسین کهنوی الکتاب علوم در سیه از مولوی
 محمد حیدر برادر گلان خود و مولوی ولی الله و مولانا ظهیر الله کهنوی کرده و سند حدیث
 از مولانا عبدالحق فیاضی حنفی علیه الرحمه حاصل نموده اشتغال با آن داشت تصنیفات اینقدر دارد
 از انجمله غایبه البیان فیما يتعلق بالیحیوان و مشرح رساله امام نودی و غایبه الکلام فی القراءه
 خلف الامام خاثر از اکثر فی احوال ارباب الرموز در بیان حالات اصحاب رموز کتاب
 حسن حسین نام تمام و حاشیه صدر با تا بحث ایندلی و نیز بر اکثر کتب در سیه تعلیقات نوشته
 بتاریخ دوم جمادی الثانی سال هزاره و دو صد و پنجاه و هشت هجری از کتب دارفانی بدر سیه
 ملک جاردانی شتافته در بلغ مولانا احمد لوار الحنفی مرحوم و لقم کهنوی بجا کش سپردند و داخله اند بجهت این
 شیخ محمد حسین کهنوی مولانا محمد حسین اعظم صاحب معارج النبوت است مکی بود بصورت بشری
 چندی حسب فرمان اکبر بادشاه با مر قضای بلده لاهور اشتغال داشت در آن مدت هرگز حکام از
 خصمی نگریه مدعیان را با طاح تمام هدایت بر مصالح میگرد می گفت که شما هر دو دانا بیند و تنها
 نادان را باد و دانا کار افتاده پس را مقرر شده در گاه خدای تعالی می سازید و هوایه کتب
 نفیسه قیمتی می نویسند و آنرا مقابل نموده و مجلد ساخته بطالب علمان می بخشید و در دست
 عمرش در بین کار بسر شده هزار و مجلد ازین قبیل بر مردم بخشیده در سن نه صد و نود و پنج هجری
 از سرای محنت آباد دنیا بر وضه عقبی خواص نور الله مرقد

مولانا محمد حسین الدین گهرانی دهلوی در عهد سلطان محمد بن تغلق شاه دانشمندی عظیم مدرس
 شهر دلی بود حواشی کهنه حسامی و مقتل از تصانیف اوست میگویند وی را محمد ابن تغلق
 شاه دلی بطلب قاضی عقد شیراز فرستاده بود چون پادشاه شیراز را با جرد اوقف گشت
 بجای قاضی راضی نشد بلکه از جمیع املاک سلطنت برآمده بخد مت قاضی آمده التماس نمود که شما
 بر تخت سلطنت نشینید من خدمت شما کنم جز منکوحه خود هر چه دارم از آن شماست قاضی

چون این همه مروت و بهمت از وی بدید فسخ خویشت دیار هند نمود مولانا و سپس هندوستان آمد
مولانا خواجگی مرید و خلیفه شیخ نصیر الدین محمود از کلامه مولانا است و انکار مولانا شیخ نصیر الدین
محمود قدس سره و زوال سرفه مولانا از خوردن برنج و جغرات حسب فرموده شیخ و تبدیل کفار
مولانا با اعتقاد شیخ و از اخبار بالاخبار مذکور است

خواجہ معین الدین کشمیری ابن خواجہ محمود نقشبندی کشمیری از علمای کبار و مشایخ نامدار
خطه کشمیر شیخ شریعت و مروج سنت و قلم البیدعت بود و در زهد و تقوی و ورع بی نظیر
مقبول علمای و صلی ای وقت بود و بچو ملا محمد طاهر خلف ملا حیدر و ملا ابوالفتح گلو و ملا یوسف
مدرس و مفتی محمد طاهر و مولانا عبدالغنی و مفتی شیخ احمد و غیره هم علمای کشمیر بدو گردیدگی داشتند
فتاویٰ نقشبندی و کثر السعادت در علم شریعت و طریقت در ساله رضوانی در خوارق و اداء
بزرگوارش از تصانیف وی یادگار اند و رساله هزار و پستاد پنج بحری حلیت فرمود

مولانا سید معین الدین خلف اوسط سید شاه خیرات علی مشهدی گروی متوطن در سجاده نشین
احمد آباد ناره کنیت شریفیش ابوالخیر است تحصیل علوم متعارف بخدمت مرزا حسن علی محدث لکهنوی
و مولوی ظهیر الله فرنگی محلی و دیگر علمای وقت نموده جامع علوم عقلیه و نقلیه خصوصاً در فن
ریاضی شهره آفاق بود تمام عمر شریفیش به تدریس و افتاده بسرب و بسیاری علمای نامدار از زیر
دامن تعلیمش برخاستند با واسطه خود با وجود کثرت درس حفظ قرآن مجید کرده و بزیارت
حرمین شریفین مشرف شده سند کتب احادیث از علمای آن دیار یافته مسود و اوراق را
اجازت دلائل الخیرات و حصن حصین از ان جناب حاصل است سوم ربیع الاول سال سیزده
صد و چهارم بحری با احمد آباد ناره رحلت فرموده همدران جامع قد بزرگان خود مدفون گشت
روح الله روحه شاعری تاریخ رحلتش چنین یافته سه معین جهان کرد چون انتقال
فلک در غم او گریبان درید به فرشته خصال و حید الزمان به چنین عالمی کس ندید و شنید
نصیر الدین بگو مصرعه سال فوت به بر و خش بود رحمت حق پدید آمد و فرزند بود و آند نه یک
مولوی سید شاه نیام الدین که بعد فرارغ تحصیل بحضور پدر رحلت فرمود دوم مولوی و حکیم
سید شاه صدر الدین فارغ اعلم موجود اند سلمه الله تعالی از مولانا ای موصوت الرحمة تصانیف

ذیل مشهور است بیان فی شرب الدخان - هدایت المومنین الی سلسله الصالحین - آداب معینیه
مرقاۃ المادہان فی علم المیزان - ہدایۃ الکوفین فی شہادۃ الحسین - رموز القرآن - نشاۃ بالکریحاشیہ
صدرالرسالہ علم باری تعالی - رسالہ علم ہیئت - قرابادین - طب مفردات - طب رسالہ طہر تخلل -
مرزاقفلس اوزبک از شاگردان ملا احمد جندبلائی مستعد و مستحضر در علوم جلالی مناظرہ بود
اما تقریر فصیح نداشت و در دانشی درس ادبای مضحک از سر میر و مروی بقیانہ و کوسہ بود
صلح و تقوی داشت از مادرانہر بہند آمدہ در اگرہ مسجد جامع خواجہ معین الدین مرغوی درس
میگفت و توفیق زیارت حسین شریفین یافتہ در مکہ معظمہ بعمرفضا و سالکی حلت نمود -
مولوی مقیم الدین ساکن ٹاناک ابن سلطان محمد ڈبال پتی سوہیل بن احمد ابن گل محمد
ساکن علاقہ ٹاناک یعنی موضع کوٹ محمد بن ابداؤ از مولوی دین محمد ساکن ٹاناک از میران اہل
تاہیدی خواندہ پس از ان بخدمت علمای وقت اتنی مولوی محمد مظہر نانوتوی و مولوی عبدالحق
شمس العلماء آبادی و مولوی احمد حسن پنجابی مدرس مدرسہ دارالعلوم کانپور تکمیل دیگر درسیہ
نمودہ بالفعل کہ عمر شریفش سی سال رسیدہ مدرس عربی درجہ اول بدرجہ شوکت الاسلام
تسندیلہ مقدواند سلمہ اللہ تعالی

ملوک شاہ پدایوسے از فاضل وقت مرید شیخ بیجو سبغلی بود تاریخ بست و ہفتم رجب
سال نہصد و شصت و نہ ہجری بعارضہ اسہمال کبدی وفات یافتہ و رقبہ بساورد دفون گردید
پسرش ملا عبد القادر مولف منتخب التواریخ تاریخ وفاتش چنین یافتہ قطع سر و قتر
افاضل دوران ملک شاہ بن آن بحر علم و معدن احسان و کان فضل بیچون بود و زمانہ جوانی
رفضل آن بہ تاریخ سال فوت وی آمد جہان فضل بہ

مولانا میر کلان محدث اکبر آبادی نبیہ خواجہ گوہی خراسانی حاج الحرمین الشریفین
مرید شیخ جلال الدین ہروی صاحب کمالات ظاہر و باطن و دانشمند شجر بود و خصوصاً در علم
حدیث کہ اجازت آن از سید میرک شاہ شیرازی داشت و میرک شاہ از والدہ خود سید
جمال الدین محدث مصنف روضۃ الاحباب و اداؤم خود سید اصیل الدین شیرازی مجاز بود
باجملہ صلاحیت میرکلان مادر زاد و دانش مظہر اسمای حسنی بود و جلال الدین محمد اکبر بادشاہ

اور بتعلیم شانزادہ نورالدین محمد جو انگریز مقرر فرمودہ بتعلیم و توقیر تمام پیش می آمد میر موصوف بمر
صد سالہ در سال نہصد و ہشتاد و سہ ہجری ہاکہ آباد رحلت فرمودہ ہمدرا بخاندون گشت یکی
از شاگردانش ملا علی قاریست کہ از مصنفاتش اکثر طلبہ علم ہندوستان استفیدی می شوند پس
خواستم کہ این کتاب از ترجمہ تشریفش بی بہرہ نباشد ملا علی قاری بن سلطان محمد مدوی حنفی در
ہرات متولد شدہ علوم رسمیه از علمائے وقت و بعض احادیث مشکوٰۃ از مولانا میر کلان
محمد اکبر آبادی خواندہ بلکہ معظمہ رسید و ہما بخا اقامت گزید و از ابوالحسن بکری و سید زکریا
حسینی و شہاب احمد بن حجر شافعی و شیخ عبداللہ سندری و قطب الدین بکی وغیرہم علمای آبادیار
اخذ علوم نمودہ جامع علوم عقلیہ و نقلیہ بتبع سنت نبویہ بیکتای زمانہ گشت در سال چہار دہم
از صدی یازدہم بلکہ معظمہ رحلت فرمودہ کتب ذیل مصنفہ او از ویادگاراند تفسیر قرآن مجید
مرقاۃ شرح مشکوٰۃ شرح الشفاء شرح الشماکل شرح الخبہ شرح الشاطبیہ شرح الجزیریہ
ناموس شخص قاموس الآثار الجنبیہ فی اسماء الخفیہ شرح ثلاثیات بخاری - نہ ہذا الخط الفار
فی ترجمہ الشیخ عبدالقادر شرح فقہ اکبر رضو المعالی شرح قصیدہ امالی - تخریج احادیث
شرح عقائد نسفی - رسالہ الکفر فرعون - رسالہ در بیان احوال والدین رسول الثقلین صباغ
المنہاج العلوی فی المعراج النبوی - الہتدای الاقتدار شرح قصیدہ برزہ - نور القاری
شرح صحیح بخاری شرح صحیح مسلم حاشیہ تفسیر جلالین مسمی بحالین شرح شفای قاضی نیاصن
جمع الرسائل شرح شمائل شرح جامع صغیر - حمز الیمین شرح حصین شرح الربیعین نووے
شرح التوتیرۃ و الجزیریہ شرح الشرح علی نخبۃ الفکر شرح موطای امام محمد - سند الانام - فی شرح
سند الامام - شرح مناسک الحج - ترمین العبارة لتحسین الاشارة - الخط الاول فی الحج الاکبر رسالہ
عمامہ - رسالہ فی حث التره - رسالہ عصا - الربیعین حدیث در نکاح - چہل حدیث فضائل القرآن
رسالہ ترکیب لا الہ الا اللہ - رسالہ قراۃ بسملہ اول سورۃ البراقہ - مصنوع فی معرفۃ الموضوع
کشف الخد عن امر المحضر معدن الغد فی فضائل اولیس القرنی - رسالہ در احکام سب الشہین
سم الفوارض فی ذم الرافض - فتح باب العنایتہ فی شرح التقایہ - الاحادیث القدسیہ
والکلمات الانسیہ - اعراب القاری - تذکرۃ الموضوعات - بتعید العلماء عن تقریب الامر

حرب الاعظم حاشیه مواهب لدنیہ بشرح عین العلم وغیرہ

میان مخدوم احمد آبادی نامش مولانا شیخ احمد بن شیخ برهان بن ابو محمد بن ابراهیم بن محمد خان غوری است محمد خان از اولاد سلطان معز الدین محمد المشهور بسلطان شهاب الدین محمد غوری بود بکومت ناگوار تیب از داشت مولانا احمد بدعی مستجاب شیخ احمد لکھنؤ احمد آبادی متولد شده بایمای شیخ موصوف بنام احمد موسوم گشت وی از علمای صوفیه دیار گجرات است علوم ظاہر از مولانا صدر جهان گجراتی الکتاب نموده در دوازده سالگی بہ شرف اداوت جعفر شریع الدین ابوالبرکات سید محمد المشهور بشاہ عالم قدس سرہ شرف گشته و دوازده سال در خدمت ایشان صرف نمود و دوازده سال دیگر بامور ظاہر و باطن مشغول بودند بتاریخ است و دوم ربیع الثانی سال ہشتصد و ہشتاد ہجری بعد طی نمودن شصت و چہار مرحلہ زہد گانی بہ عالم جاودانی ارتحال فرمودہ و بہ محلہ تاج پور محلات احمد آباد گجرات مدفون شد و در لفظ آخر الاولیا تاریخ رحلتش یافتہ اند

حرف الثون

مولوی سید ناصر الدین محمد ابوالمنصور دہلوی امام فن مناظرہ اہل کتاب ابن سید محمد علی ابن سید فاضل علی از علمای اعلام ہندوستان در فن مناظرہ مہی دستگاہی کامل دارد و بر داشتش در فن مناظرہ علمای وقت متفق اند کہ تصدیق این بیان از رسالہ عین الیقین شدن می تواند یافتہ سان نصاری بارہادر مناظرہ غالب آمدہ فی از اولاد سید عبدالغفور قاضی سبکت پور کہ وطن قدیمش قصبہ سید آباد عرف دای پور مضایق قنوج است پذیرش سید محمد علی میر شری زید چشتی ناگپور بود ہمدان جا سید ناصر الدین محمد ابوالمنصور متولد شدہ الکتاب علوم از والد را جد و جدا مجد خود نمودہ توراۃ و انجیل بالتفسیر عربی و یونانی از علمائے اہل کتاب خواندہ بسیاری کتب بحواب علمای اہل کتاب تالیف فرمودہ گاہی ہمارست کسی نکرده مگر چندی بہ صاحب نواب جہانگیر محمد خان رئیس بھوپال امتیازی داشت اکنون عمر شریفش شصت و چہار سال رسیدہ تفسیر قرآن مجید بزبان فارسی می نویسد و تفسیر آیہ کریمہ با حادیث صحیحہ مطابق می نماید و شہادتش از توراۃ و انجیل سزاوارد و در حقیقت

کا ریسٹ اہم اللہ تم سید موصوف القاب بدختر مولوی محمد مہدی نزیل کا پور کہ بعلم و فضل خود
 شہرہ آفاق ہو کہ خدا شدہ دو فرزند نامی و گرامی دارد و یکے مولوی سید نصرت علی دوم سید
 ناصر علی و با فضل باہل و عیال بدو ملی قیام پذیرست علم و اولادہ تصانیف عالمیہ
 نوید جاوید بجاوب سوالات مختلفہ عیسائی و دولت فاروقی و تاریخ بیت المقدس عقوبۃ الضالین
 جواب ہدایۃ المسلمین مصنفہ پادری عماد الدین استیصال جواب رسالہ مسیح الدجال مصنفہ
 ماسٹر رام چندر رقیعۃ الاولاد جواب نیازنامہ پادری صفدر علی الحسن داودی جواب نغمہ
 طنبوری عماد الدین پادری العام عام جواب آئینہ اسلام ساخت پادری یونس نظام الخصام
 جواب تفتیش الاسلام مصنفہ پادری راجس تصحیح التاویل جواب تفسیر مکاشفات پادری عماد الدین
 اعجاز قرآن جواب اعجاز قرآن مصنفہ ماسٹر رام چندہ میزان المیزان جواب میزان الحق پادری فخر
 مجموعہ وعظیادداشت شقائق فی رد تہذیب الاخلاق خزرجان جواب رسالہ اصلیت
 قرآن مصنفہ عبد اللہ ارتعم عیسائی بنیان جواب سوالات و دوزہ گانہ نصاریٰ مصباح الارباب
 فی رد مقتل الاسرار مصنفہ پادری فخر تادیب بخونہ تحریف تشویش القیس حاکم
 عقوبۃ الضالین و ہدایۃ المسلمین تصحیح التاویل تصحیح البیان در جواب تفسیر القرآن مصنف
 سید احمد خان رسالہ الحق ترجمیل النزیل تفسیر قرآن زیر تالیف تنزیہ الکاملین الکشاف تریاق
 مولوی شاہ تھن غازی پوری ناسش شاہ محمود ابن مولانا شاہ حسام الدین مالک پوری
 جامع علوم ظاہر و باطن بود بعد وفات والد ماجد خود در سال ہشت صد و پنجاہ و سہ ہجری
 بطور سیاحت انبالکپور رنڈا نیپور زمانہ قدوم آورده نصیر خان لوجانی حاکم غازی پور بمجانبہ
 کمالات ظاہر و باطن ذی معتقد شدہ دست ارادت بدامن بعیش زندہ دار بارگاہ دہلی ویرا
 بعدہ میر عدل غازی پور نامور کنانید تمامی عمرش بغازی پور بسر گشت و در سال ہصد و بیج ہجری
 رحلت فرمودہ بغازی پور مدفون گردید اولادش بجلہ تافنی کولہ منحلالت غازی پور موجود اند۔
 مولوی نجم الدین خان کاکوروی ابن مولوی حمید الدین از خاندان ملکرادگان علویہ قصبہ
 کاکور ریسٹ عالم یگانہ جامع فضائل چہارگانہ بمنصب قضی القضاۃ کلثمہ ممتاز بود محمد ابراہیم
 افادہ طلبہ علوم لغایت می کوشید تصانیف و تالیف جلیلہ از یادگار نامزد ہجری از سرایہ

علی ادست کہ دی رحمہ اللہ تاجی پہرچ در وفات شاہ غلام قطب الدین اکابر دی انکیز کریمہ دین
 بخارج من بیتہ الکتبہ بہ نصیبہ و تخریج بر آوردہ بتالی الزلفانہ نیست و تقریرش بقلم بعبادت عربی
 توفیق قلم سولہ نگاریشود و کما نقالہ المولوی رضا حسن خان انکا کروی فی رسالہ مصالح الانوکیا و ہوا
 حامداً و معیلاً و سلماً توفی الادیب الحق والاریب المدق و حیدر دہرہ و فرید عصرہ سند الشعر و ابلغ
 الفصحاء و صافاً صوغ التبر الاحمر انشاء اللہ الطائف المتبع و ناخداً نظم الدرر و الجواهر شعرہ الرائی الیہ
 تا شکر من یخبرہ فی النادی بہ لالی اشعارہ باللسان الفارسی نا نصادی بہ الشیخ غلام قطب الدین
 العباسی الاکابر دی بہ سلخ و یقعدہ المسکت فی شہور السنۃ السابقہ و الثمانین الواقیۃ فی المائۃ
 الثانیۃ من الالف الثانی من الجہر النبوی علی صاحبہا الالف الصلوۃ و التیمۃ بعد ما خرج من
 وطنہ المملوک مریداً لادراک سراج بیست اللہ و زیارۃ قبر سید و مصطفیٰ فی رفقہ علی اوتیمتہ انشاء و
 و علی مراحل البرکۃ ان تقد فاریب مرکب البحر فاما اصل الی بلایا الحجاز و منزل من ہنر ذلک الجواز
 و لم یکن جیسرۃ اوان الحج و اداء نساک الحج فی الحج فی المکۃ المنفرد لیسر فاقام فیہ شہور ثم سار فی الطیبۃ بطیبۃ
 نادیا اللہ تعالیٰ بہاد و نوراً حق تشریف بتجلیل عتبتہ انش علیہ الصلوۃ و السلام و زیارۃ بقدر بعض
 صحابہ و اہل بیتہ المدفونین فی ذلک المقام فاذا قرب المسم فرمى معاود الی ام القری فلیحق
 فی بعض منازلہ المرض الویل و ضرب علیہ طبل الرحیل اسے ان الائمۃ الشرفی تکالبت فی المبارکۃ
 و دفن ہناک اللهم ارض عنہ شتی کرباک و رضاک و مددہ و علیہ سجادہ اجرہ حیث و کنت الایۃ الکریمۃ
 و من یخرج من بیتہ ما جاز الی اللہ و رسولہ ثم یدرکہ الموت تقد و حق علیہ اجرہ علی اللہ و کان اللہ غفورا
 حیما الی زلت فی جند ابن حمزہ حلقہ بنوہ علی سریرہ متوجہا الی المدینۃ فلما بلغ التیم شرف علی الموت
 انصفق بیدہ علی شہادۃ فقال اللهم یدرک و یدرک ابی الذک علی بابا علیہ رسولک فجات حمیدۃ
 کما ذکر فی البیضاوی و غیرہ من کتب التماسیر بناسبۃ نشان ذلک العالم الہوام و الحبر
 التمام بل یخرج منہا تاریخ عام وفاتہ بصفۃ غریبۃ بحجۃ الانعام و طریقیہ ان یقال فی معنی قولہ
 تعالیٰ و من یخرج من بیتہ ان لفظ من باعتبار عدوہ الذی ہوتسون و یخرج من عدد لفظ بیتہ
 اربع یاۃ و سبعمۃ عشر فی ثلثائہ و سبعمۃ و عشرون ما جاز الی اللہ و رسولہ و الحال انہ ما جاز مجموع
 ذلک الی اللہ و رسولہ من جہۃ اعدادہ الی ہی اربع یاۃ و اربعۃ عشر اسے تکال الاعداد الباقیۃ

بعدا لاخراج فتصیه سید اید و دارا در بزمین ثم پدید آمد الموت ای لیصله عند لفظ الموت و هو اربعه ایت و
 سته و اربعون فالجموع الف و اربع و ستمه و ثلثون ان زی ای سته ارجح ال ذلک العام اسے
 دار السلام و لیعلم ان ذلک التقیر الغریب العلم حیدر و در مکان هذا البدر یج فی زوایا کلماته القیم
 لیستخرج المقصود بحبله المبین عبده محمد نجم الدین غفر الله له و لا یوریه و حسن الیها و الیه انتهی نجم الدین
 خان قضی القضاة برورسه شنب سیزدهم ربیع الثانی سال یکتر و دو صد و بیست و نه هجری
 مولوی حکیم الدین صدر لصدور مولوی علیم الدین صدر لصدور مولوی خلیل الدین سفیر
 شاه او دهم سه اعقاب سیمو الا القاب گذارشته زحمت فرمود مولوی فتح علی جوهری چنانچه
 تاریخ فوئش بساک لکن کشیده از اینها نیست قسطی بجز حکمت شمس دلت نجم دین قاضی قضاة
 چه نگه و ببلغ بهمان با حور طین هجروش گشت و سر فرود آمدن تاریخ و در گوشت رسمیت علم و تفنیل
 و در بر و در دین همه روپوش گشت

میر نجم الدین بهکامری ابن میر محمد رفیع رضوان شاگرد و همیشه زاده خدم محمد معین جامع
 فضائل و کمالات بوده در حیات استاد و رسمه علی بن خورشید است که رسمه جمعی طلبه را بکمال رسانیده
 تصانیف غریبه دارد و جمله آن در ترج و رساله منطقیه موسوسه یک روزی رساله به از و در بزرگتر شمس عالم
 شسته و در یکروز تصنیف کرده و در فارسی طوطی نامه را به از و شمشیری بقید نثر کشیده اشعار نیکو
 می گفت و غزلت تخلص میکرد در سال پنجاه صد و شصت و در گشت

مولوی نجم الدین چرنیا کوئی ابن مولوی احمد علی ابن شیخ قلام حسین ابن شیخ سعد الله
 عباسی چرنیا کوئی تمام کتب در سیر با استعداد کاملی و مهارت تمام آن پدر بزرگوار آموخت و در
 تکمیل تحصیل یاد داشت مضامین کتب و توسیع دائره بحث مسائل و اقامت حج و ملائک نظیر
 نبود در ابتدا شغل تعلیم داشت کنون بران وادی تو جوی نادره ایشان نظم و نثر فارسی را
 بطبع و الایش رجحانی روداده چنانچه بشریکانه و منظم نادر زمانه است از تصانیف انچه
 در رساله هفت اقسام حسینی در حضرت و اعزاب اربعه در توفیق اول و مستعار است انداز
 است شنوی فیض الهمی نجم پانه غیر رنگ عشق و شوقی و چار ضرب بحالات مختلفه و کتاب
 در عروض و قافیه و قساده سیلاب تاریخ طغیان آب که بسال هشتاد و هشت صد و

سینر هم بمرت بتمام اعظم گذران چو ش در یای تونس پدید آمده بود و خسته مجریه در میان سید
 رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم نیز از طبع را و دیدن مطلع شتوی فیض الهی اشیست
 بچلان معانی بکیت خامه ام ناده رفانی بیجم روان شتوی تبوصف تصبه چریاکوٹ گفته
 چریاکوٹ خواندش عواشش بولیکن یوسف آبادست ناش بفلک ماطر ح این بایا و بنهاد
 ز خاک پاک جنت کرد بنیاد و چراغ آسمان روشن زد و دوش بترنیت میرسد بر دم در و دوش
 و لم از شتوی چهار ضرب س می هد ریزم بکام قلم بگردش در آورده جام قلم و لم چنان تنگ شد
 عرصه رزمگاه بکه از دیده برون نمی شد نگاه و لم زجا جنبه و در گردش است قبله نماید بجای
 خویش غریبم در وطن بی تو و لم اگر ز نام من بی نشان جوئی برسی بنهین بس است که آواره
 خانان استم بسله امده

مولوی نجف علی جوی سلمه الله الخاطب تاج العلماء نجف علی خان ابن محمد عظیم الدین قاضی
 تصبه جهر از کار فضیله روزگار بارگاه نواب حسین الدوله وزیر الملک محمد علی خان بهساور
 صولت جنگ فرمانروای محمد آباد و نوک بسلاک ملا امان سلاک و در قابلیت و استعداد
 علی مشارالیه اقران است ذهن و قواد و طبع شاعرانه و تصانیف کثیره داد از انجمله کافل الاسعاد و
 شرح قصیده بانت سعاد و تکلمه صولت فاروقی ناز از پنجاه هزار شعر به بحر متقارب و سحر الکلام
 شرح مقامات حریری بزبان عربی بصنعت اتمال و تفسیر غریب و شرح دیوان متنبی و شرح حماس
 و حاشیه مطول و تیز از شرح و سائیر یازدهی رمان و سفرنگ شرح دیگر و سائیر دوری بزبان
 و علاوه ازین پنجاه رسایل بالسنه خمس که دری و یازدهی و عربی و فارسی دارد و عبارات اذنان
 مصنفات مکمله می هستند و بسال دوازده صد و نود و پنج هجری از بارگاه آقا س نامدار
 مامور شده است که تصانیف ثلاثه یعنی بانت سعاد و قصیده پیرده و قصیده امالی بین المطول
 و الاختصار هر قصیده را سه سه شرح بزبان عربی و فارسی و اردو بر نگارد و تا عموم افاده را
 ضمیم و فضیل باشد اللهم لیسر ولا تعسر

مولوی نجف علی سنیل ابن روشن علی بن جود صری نصرت الله شاگرد مولوی حید علی
 سنیل بود و از سب شیعی و پیشه لکری داشت کتابی در تاریخ خاندان مانای و مول پور تصنیف

نمودہ بتاریخ بست و ششم و بیج سال دوازده صد و پنجاه و پنج ہجری بمرض فلج وفات یافتہ۔
مولوی نصر اللہ خان ساکن خوجا از قبیلہ افغانہ خوشنویس نامش عبدعلیم بود و حضرت مولانا
 احمد علی چریا کوٹی وغیرہ علمای عصر اکتساب علوم متداولہ رسمیه کردہ استعداد کامل حاصل نمود
 و تمام ہذا ولایت علمی می برداشت و در سرکار انگریزی بعدہ دہڑی کلکٹری معزز بودہ بعد استحصال
 حق تقاعد از ان سرکار بر سرکار نظام حیدر آباد بمنصب صدر تعلقہ دار سرفرازی یافتہ کتاب
 ارشاد البلید فی اثبات التقليد و شرح رباعیات یوسفی و طب و شرح خلاصہ کیدانی و فرقہ
 وغیرہ رسائل از تالیفات وی از بسال دوازده صد و نو و نہ ہجری وفات یافتہ

مولوی نصرت علی خان دہلوی قیصر مخلص ابن مولوی ناصر الدین محمد ابو منصور
 امام فن مناظرہ اہل کتاب بن سید محمد علی ہفتم شوال سال دوازده صد و شصت و چہا و ہجری
 متولد شدہ علوم رسمی با استعداد حاصل نمود و ہر زبان فارسی و عربی و ترکی و انگریزی بوہند نیست
 مطبعی بہ نام نصرت المطابع اجرا فرمود کہ از ان نصرت الاخبار و ناصر الاسلام و مہر درخشان
 جزائری ہندیہ و عربیہ و فارسیہ شائع می شوند با ترجمہ صاحب ترجمہ بلیاقت ذاتی خود شہر تہ تمام
 در مالک ہند و ایران و روم و مصر و فرنگستان پیدا کردہ و از بارگاہ سلطان روم بعطای
 تمغای مجیدیہ فی زمانہ امین الاقران ممتاز است **نصرت علی** فقیر عام و تعلیم زبان آرد و
 و فارسی و عربی و انگریزی نصرت اللغات و لغات آرد و فارسی و عربی و انگریزی مرآت
 السلطین در بیان حالات تاریخی سلاطین روی زمین مع تصویر ہر یک نقشہ عمارات مشہورہ
 جو بہرہی بہار سالہ خوشنویسی شملہ خط نسخ و تعلیق و کوفی و شکست و شفیعیہ و حبشی و ظہرا
 و کلار و غیرہ سراب عالم اسباب در ذکوئی ثبات بودن دنیا وافیہا قیصر تہ تاریخ سلطنت
 روم و جہان و ہر شملہ قطعات مختلفہ ریختہ قلم خوشنویسان نامور با حسن الدلیل فی معلومات
 التورۃ والا انجیل بطور فرہنگ ہر دو گلستہ شاداب در مناظرہ اہل کتاب کلمہ حق قصہ حضرت
 منصور بہ تطابق حالات عیسی علیہ السلام رحمت عظیم در ذکر ادبیات کرام گلستہ رؤسای
 حالات تاریخی زوایان و راجگان و غیرہ حسنات شملہ غزلیات شعرائ عربی و فارسی یاد و
 در مدح سرور انبیاء علیہم السلام تاریخ انگلستان صلاح فلاح و در غیب کحل ایامی تاریخ

میرزا منوره که مظفر آبادی و قلم زبان ترکی اردو فارسی عربی انگریزی و انشاء نصرت بزبان
 فارسی اردو و عربی تعلیم با معلم معلوم چهل زبان تحریف انجیل ضیاء النورین خطیه معیار ذخیره نصرت
 نصرت العلوم والفنون -

قاضی اصیر الدین گنجی دانشمند و درویش کامل بود و چیزی از دنیا نداشت و بارها
 دنیا اتقانی نمی کرد و نمید که طلبه علوم ایشان نه بخیر و نه خا آقا و گرفته می ایستادند تا بسبب ضعف فانی
 بر زمین نیند و منقر است و قتی که قاضی شهاب الدین حاشیه کافی و نوشته بخیریت او فرستاده
 التماس نمود که ایشان این حاشیه را درس گیرند تا قبول دیگر یا بدوی بجهت غلبه اشغال باطن را
 برای سد باب بحث و مزاح نظر اجمالی بران انداخت و گفت خوب نوشته اند احتیاج درس
 گفتن نیست قبرش در جوپور است

مولانا نصیر الدین محمود دودهی ابن محلی بن عبداللطیف یزدی در خطه اوده ولادت
 یافته اولاً پیش مولانا عبدالکریم شروانی که از دانشمندان وقت بود و راهبیه و بزودی تحصیل نمود
 احسان پیش مولانا انیسار الدین محمد لیلانی از میر علی انیسوی تحصیل و در سبب پنج سالگی
 ترک دنیا نموده بخیر و انصیا کرده بر ریاضت و عبادت پرداخت و بهر چهل سالگی از دیار اوده
 بدلی آمد سعادت ابد است حضرت شیخ نظام الدین اولیا مشرف شده اشهر و اعظم خاقانی
 حضرت موصوف و صاحب ولایت و دلی گشت چنانچه حالات شگرف وی در اخبار الاخیا
 و تذکره الاصفیاء تفصیلاً مذکور اند تا پنج پندهم رمضان سن هفتصد و پنجاه و هفت بهر می
 رحلت فرمود رحمه الله علیه

قاضی نصیر الدین میرزا پانچورسی بدلقاضی اسراج الدین از مشایخ فضیلهای حضرت
 در هیزه سالکی بشکرت خان محاط به بافضل خان شیرازی را از مد کرد و شیخ عالم الشکر اعظم علمای
 آن وقت و نیز خسرش بود و باز در نیامد چون قاضی بر قسم حدیث را ترجیح میداد و انکار قیاس
 می نمود و حدیث علمای اثنی عشری را قبول می نمود و می گفت شیخ عالم الله با وجود نسبت
 دادانش فتوی بسوختن و شمشیر داده محضری نوشت خیر از شیخ محمد فضل الله و شیخ عیسی که از
 اعظم مشایخ آنجا بود و بهر حال ابران هرگز ند چون خان خانان محمد قاضی بود و آن دو عالم

مهر نکرده و دخترش زرسیده پس و تنیکه جهانگیر بادشاه بر خا خا نان اعتراض فرموده و مدعیان آن با جرای
 بعض رسائیدند فرمان بطالب قاضی نصیر الدین و شیخ علم اندرسید شیخ نزد ابراهیم عادل شاه
 به پیاور رفت و قاضی بهرستان ششاد بیگ و حسین داریاست امکنه شریفه قاضی ششاده
 بعد پنج سال غم وطن نمود چهار بدست فرنگیان رفت فرنگیان کمالات قاضی ششاده نزد شاه
 خود بردند آدابیکمی بالیست بجا نیامد و گفتندش چنانکه دست سلطان نکرده گفت آدابیکه بجا
 نمی آید از نامی آید از آنجا رهایی یافته به پیاور رسید ابراهیم عادل شاه دوسه کرده استقبالش کرده
 با خود برد جهانگیر بادشاه این ماجرا شنیده فرمان طلب فرستاد و حکیم خوشحال پسر حکیم بهرام را تا کید
 فرمود که میرا روانه کن و کنه طوعا و کرها از آنجا روانه شده بهر بهانه بیرون خود رسید و غم باخیزم کرد که
 از خانه بیرون نیاید در ضلال این حال شاه جهان از طرف والدینش به سوی کس هر فراگشته دارد و بریان
 شده قاضی را طلب فرمود قاضی از آنجا باز آمد و از آنجا روانه شد شاه جهان آمد و آداب
 بجا نیامد و شاهان زده از آنجا خطر ننجیده فرموده قاضی مشتاق تو بودیم گفت بچهره است فرمود کمالات
 ترا شنیده قاضی گفت آن حالت در من نمانده با کمال محبت به حال کشید قاضی را بهر آواز در نگاه
 نمودند چون بمشتر افتاد اگر رسیده در راه که سواری بادشاه از باغ سموی دو تنیانه میرفت ملاقات
 نموداراده تسلیم کرد بادشاه دستش گرفته باغی ششادش کشید پس از چند روز رخصت بهر بهانه یافته
 بقیه عمر در مضیقات آبی بسر برده در سن هزار و سی و یک ساله بمجری در گذشت

مولوی سید نصیر الدین برهانپوری الملقب بنبی الله علیه و آله جمیع کمالات نبوی و نبوی
 ماهر علوم صوری و منوی فاضل فضل محمد شاه اجل نقیبه اکمل خلعت و تلمیذ سید جمال الدین عرف
 الله عالی صاحب برهانپور است و سید جمال الدین از اکابر عرفای عمده و اعلا در زاهدان و شاکر در شید
 مولانا شاه عبد العزیز دهلوی بود سید نصیر الدین نقیبه و میرفت و تفسیر از والدین خود اخذ کرده کامل
 کمال گشت تصانیف کثیره دارد از آنجا که تصب ذیل مشهور اند و در لایحه الاستشفاع فی سیر
 سید المطالع مستوفی الحقوق فی ذم العقوق و روضه الزکوان فی فضائل رمضان و صاعقه الزلزمه
 علی الفرقة الوهابیه الکذابیه ایضاح الارشاد و ساطع الانوار من کلام سیدالابرار و تفسیر فی مهمات
 التفسیر برهان الدینی فی تفسیر الرحمن علی الرضی ستوی باباب النقل برهان ساطع

تنبیه الاجبیا کشف المعضلات رفالیه مقامتین و غیره و فائش بسال دوازده صدر و دود
و دیوبجری و دبر بانپور وقوع یافته رحمة الله علیه

مولانا نظام الدین محمد بدایونی قدس سره نام نایش محمد بن محمد بن علی البخاری لقب
ادسلطان المشائخ و نظام الدین لولیا است وی خلیفه شیخ فرید الدین گنج شکر از محبوبان صغریا
درگاه الکی بود و اوصاف حمیده او بدو فائز گنجانش ندارد و جدا علی بخاری و جدا دیش خواجه عرب
هر دو از بخارا آمده مدتی بلاهور بودند بعد در بدایون سکونت اختیار کردند پدر وی خواجه احمد در
صغرسن از سرش رفت مولانا چون بزرگ شد والده ماجده او را در کتب سپرد و کلام الله خواند
دیگر کتب خواندن آغاز کرد در صغرسن که عمرش بدوازده سال رسیده بود کتب لغت می خواند
بعد ازان بقصد تعلیم بدلی آمد و تحصیل علم کرد و پیش شمس الملک که صدر ولایت بود و بلند کرده علم ادب
و حدیث خواند طلبه علوم ویران نظام الدین بجای می گفتند زان بعد بشوق ارادت شیخ فرید الدین
گنج شکر را جوین رفت و وی در ان زمان بست ساله بود شش سیاره قرآن مجید پیش شیخ
فرید الدین تجوید کرد و شش باب از خوارق غیر مست کرد و تمهید الیشاکو سلمی انقض کتب دیگر نیز پیش شیخ
خواند بعد بانعت خلافت مشرف شده بدلی آمد و قبولی کرد ویرا دست و اداظر من شمس است از
تفضل آن کتب سیر اولیا و ملفوظات و مکتوبات مشائخ کرام معلومند بتاریخ سیزدهم ربیع الآخر
سن هفتصد و بست و پنج هجری رحلت فرموده بدلی مدفن گشت یزار و تیک

شیخ نظام الدین ایٹھی در ابتدای حال تحصیل علوم بکتابت مروج خدمت شیخ معروف
بجستی جوینوری بنوده که مرید مولانا آمد و شارح کافیه و غیره بود چونکه فطرت عالی داشت همواره
چشم بر ورق بسته و دل بحق پیوسته بود سلوک و جذب در دس بهم پیوسته از ملازمت و کرد
شغل باطن غافل نبود آخر مرید و خلیفه شیخ معروف موصوف گشت و از شیخ رخصت ارشاد
و تکمیل یافتن بقصبه ایٹھی پا بداسن قناعت کشید جز بمسجد جامع جی جای رفتی نگرگاه گاه
بخارا و بنا بر زیارت فرار مخدوم شیخ سعد و طافات شیخ الله یاخیر آبادی یا به گویا مو تبریب
آشنای قاضی مبارک گویا موسی قدم رنجه فرمودی وی از سماع یر پنهان کردی و در میان را نیز
از ان منع نمودی و فرمودی که در اختلاف چرا باید افتاد اگر تقلید کنند باید که تقلید اوائل و

کلیان تران کنند مداوی و در عبادات و معاملات بر کتاب احیاء العلوم و عوارف و رساله بکیه و
 آداب الدین و دامنال آن بود و پیش از نگارش جمیع آثار را بجماعت میگذارد بعد از آن
 تمام جمیع خوانندی و در خطبه اسلام مدح پادشاهان بنودی مریدان بر سبیل هدایت گشتی و شغل نعلبندی
 و تلقین نکرده ملا عبدالقادر بدایونی رحلت وی در سن هشتاد و نه در شیخ عبدالرحمن محدث
 دهلوی و فاش در ستمه احمدی و ثمانین و تسعمائیه نوشته با آنکه هر دو مواصرا و الله اعلم بالصواب
 شیخ نظام الدین بن شهاب الدین بن شیخ عبدالشکور عمری تئانیسری جامع علوم ظاهری و باطنی
 حاوی کمالات صوری و معنوی و اکتاف رموز شریعت و طریقت و معرفت و حقیقت مرید
 خلیفه شیخ جلال الدین تئانیسری بود غرائب علوم همچو کیمیا و غیره می دانست چونکه مصارف
 او از آمدنی زیاد بود و بسایمت خاندان اکبر شاه و میراد و باران هند جلای وطن کرده در اخراج اول
 بحرین شریفین رفته بعد شرف زیارت به هند و سپس آمد چون به برهانپور رسید شیخ عیسی سندی
 مع اعیان خود پاریخته استقبال او کرد و از مستفید و مستفیض گشت و در اخراج دوم به بلخ رفته و آن
 انجامید و او شمس سوادخ امام نزاری و شرح لمعات و تفسیر نظامی و رساله حقیقت و رساله بلخ و غیره
 از تصانیف وی یادگار اند بسال هزار و بیست و چهار هجری رحلت فرموده و مرقدش در بلخ است
 ملا نظام الدین سهروردی فرزند سوم ملا قطب الدین شهید سهروردی است تحصیل علوم متعارف
 بعد شهادت والد ماجد خود از حافظان ان الله بنارسی و مولوی قطب الدین شمس آبادی نموده
 فاتحه فرغ پیش مولوی غلام نقشبند کهنوی خواند بالجمله وی در فرزندان مولانا شهید و حیدر
 و فرید و هر جامع علوم ظاهر و باطن بود که بمقابل تدریس او گرمی تدریس همه مدرسین و فضیلامی دیار
 فرو نشست مردمان اقطار و همصار بعیده الاطراف و جواب مشارق و مغارب بر او تلمذ عیش
 مستفید و بهره اندوز شدند تا اینکه در تمام هند و استان کسی باشد که از احاطه تلمذ وی و فرزندان او
 شاگردانش بیرون افتد در معقولات و منقولات کتب بمسوطه تصنیف فرموده و بخدمت سید
 شاه عبدالزاق بالسنوی قدس سره شرف معیت حاصل کرده استفاده کامل برداشت حضرت
 سید قدس سره و دیوانی از افرادان الدین آموخت و مملو الصالحات و شرف عالمی را از علوم و مبارکات
 باطن خود مستفید گردانید و خلقی کثیر بکافه معیت او درآمدند و بجهت غیر از علما و فضلا سواد را

از دامن تربیت و تعلیم وی برخاستند و منادوی رحمت الله تعالی بنقل نفس و ربی نفسی نظیری نداشت
و خود را نا چیز محض می انگاشت و شب و روز بعبادت و ریاضت می پرداخت و هم جمادی الاولی
سال شصت و یکم بعد صدی یازدهم ازین جهان فانی ب عالم جاودانی شتافت اگر چه اسمعیم الجنات
اتصافیه الرایات حاشیه شرح هدایه الحکیمه مصنفه علامه صدر الدین شیرازی شرح مسلم القنوت
صحیح صادق شریح منار شرح میار زیه حاشیه شمس بازفه حاشیه شرح عقاید ودانی و ملفوظات
شاه عبدالرزاق پانسوی قدس سره

قاضی نظام الدین احمد آبادی کچرانی ابن مولانا نور الدین بن شیخ محمد حافظ قرآن و فاضل
تحقیق و مدقّق در فن ریاضی و دست رسا داشته همه وجوه لائق دانستند و شمر از همه نائق بودند و بصحبت
سلاطین و اماران رسیده از حصول قلاع فائزه و فیل میایی شده در سال یک هزار و یکصد و پنجاه و یک
هجری بمنصب قضاای احمد آباد و از پیشگاه شاه دہلی سردازی یافته راج و وطن گردیده و در ابرار
اسکام شریعه بدل چند نموده در سن هزار و یکصد و شصت و سه هجری بخانه کفار که اندرون شهر
بمکه شاه پور متصل مسجد احداث کرده بودند و هنگام نماز و اذان ناگوس می افتادند و مسلمانان را
از بیت می رسانیدند و با وجود فکاه با اعانت صوبه دار با جماعت مسلمین بران بخانه تاخته
مسما ساخت از استماع این خبر احمد شاه بادشاه دہلی خوش گردیده خلعت خاصه و فیل داده
فرستاد و او دهم ذیقعد سال یک هزار و یکصد و شصت و پنج هجری از عالم فانی بسری جاودانی
رحلت فرموده و در پهلوی پیر طراف شرقی مدنون شد رساله تفضیلت عالم و رساله میزان الساعه
و تفصیل الفتول و رساله قنوة و رسائل دیگر از ایشان یادگار مانده

شیخ نظام بران پوری تلمیذ قاضی نصیر الدین بریان پوری بمرتبه اولی که عالمگیر نظام صوبه دکن
ب عالم شہزادگی تعیین بود شیخ را با خود ملازم گرفته شیخ قریب چهل سال بخندش مانده بمنصب هزار و
پانصدی سرفرازی یافته در فتادی عالمگیری سخی فرادان نمود از کورنش و دیگر تکالیف معفو بود
با آنکه بنین عمرش از ثمانین تجاوز کرده و در قومی تفاوت بر داشت

قاضی نظام بخشی صاحب از بدخشانست شاگرد و لا عصام الدین نیز از ملا سعید مستفید شده
اعلم علمای بدخشان و دارا و انور بود در تصوف بهره دانی داشت و بخاریت شیخ حسین خوانزری

بیست نوده نهم جمادی الثانی سال هشتاد و دو هجری بمقام خان پور مشافرت جو پور بکارت
جلال الدین محمد اکبر بادشاه باریاب شده رعایت بی اندازه یافت ویرا ولاقاضی خان و ثانیاً
قاضی خان خطاب داد و تصریح زبان و خوش بیان بود تصانیف معتبره دارد از آن جمله رساله در علم
کلام و بیان ایمان تحقیقی و تصدیقی است و بر شرح عقائد حاشیه نوشته و در تصوف رسائل متوجه
تصنیف و تالیف کرده دی اول کسی است که سجده تحیت پیش بادشاه در فتح پور داد و نمود و اعوذ
بالتسلیس شهر در افسانوسن هفتاد و سه سال هشتاد و دو و دو هجری در او و صد فاش یافت یا نیست -
مولوی نعیم الله فرنگی محلی بن ملا نور الدین ملا محمد ولی بنده قاضی غلام مصطفی بک
علوم رسمیه بخیرت والد ماجد و عم خود ملا ظهور الله نموده در ابنای جنس سرگردوده بفنون عقلی و
نقلی خصوصاً در حل ریاضیات و بد طولی داشت و دی از بس خفیف الجثه و نازک دماغ بود باستی
تمام نکم می فرمود که جلس ترنیش سخن او بدقت می نمیدادند از بعد شاهی منصب عدالت فسخ آباد
داشت بعد برای چندی بمقتضای اتحاد حکیم کاظم علی خان سوبانی دینار باسترهای شمس سمست
بروده ملک کجرات تشریف برده در سن هزار و دصد و دو و دو هجری جهان سیمه بود را پدر و دهنده بود

رضوان الله علیه

مولوی نعیم الله پیرایه علی نسبانی مشرب با بنگلای علوم ظاهری بقصد آکس
طریق باطن که همت بسته بر آستانه فیض آشیانه حضرت دریا منظر جان جاناان قدس سره جبین
نیاز سوده در مدت چهار سال اکتساب برکات طریقه علمیه نموده و بر تبه کمال رسیده
اجازت مطلقه یافته بوطن مالوت مراجعت فرمودند و در وکل و قناعت شعارشان بود در
بلده که کهنه کجای بنگالی بود برخی از ایام اقامت فرمودند و مسجدی بنا کردند و بهر ایت طالبان حق
می پرداختند از تالیفات ایشان کتاب مولات مظهر به شهر و سبب وفات شان در بلده پیرایه
بسال دوازده صد و دو و دو هجری اتفاق افتاده بعد از آنجا رفون شدند رحمه الله علیه
مولوی نعیم الله فرنگی محلی ابن ملا حبیب الله ابن ملا محمد فرنگی محلی برادر مولوی
ولی الله تحصیل کتب در سیه به تکمیل رسانیده بعد نشی سیه برده در علم حساب و قرائن مهارتی
کامل داشت شانزدهم شوال شب شنبه سال دوازده صد و دو و دو هجری داعی اجل را

لیک اجابت گفته مجلد برین شتافت مولوی لطف الله داده تاریخ وفاتش چنین یافته
مصرعه بقصر جنت المایا پیش دیدم

حاجی نعمت الله قوشمیری (انادولایا آمدی علی کرّی) هست شاگرد شیخ الاسلام

ایان الله شهید صاحب دوح و تقوی بود بسال یازده صد و هشتاد و دو هجری وفات یافت
مولوی تقی علیخان بریلوی ابن مولوی رضا علیخان ساکن بریلی رسید کهنه غره رجب
سال چهل و ششم صدی سیزدهم هجرت متولد شده بخندست والد ماجد خود تعلیم و تربیت یافته از استفاد
علوم درسیه فراغ حاصل کرده دین ثاقب و رای صاحب و شست خالق تعالی دید بعقل معاش
و معاد ممتاز اقران آفریده بوده علاوه شجاعت حبلی بصفت سخاوت و تواضع و استقامت موصوف بود
و عمر گرانمایه خود با شاعت سنت و انزال بدعت بسر برده اعلان مناظره دینی مسلمی بنام تاریخی
اصلاح ذات بین بتاریخ سست و ششم شعبان سال دوازده صد و نود و سه هجری شال فرمود
دو مسئله انتفاع مماثلت رسول اکرم صلی الله علیه و سلم سعی متوره بکار برده که رساله تنبیه الجمال
بآن خبر میدهد و بسال نود و چهارم صدی سیزدهم هجرت سیداک رسول ماری وی بیعت نموده
شال خلافت و اجازت جمیع سلاسل جدید و قدیم و سند حدیث حاصل کرد و بسال نود و پنجم صدی
سیزدهم زیارت حسین شریفین شرف اندوز شده از سید احمد زین و حلان و غیره علمای مکه معظمه
مکرراً علم حدیث را استناد کرده سنخ زینتده سال نود و پنجم صدی سیزدهم هجرت داعی اجل بالیک
اجابت گفته بروضه رضوان پیوست روح الله روحه و نور ضریحه تصانیف الفائده الکلام الاوضح
فی تفسیر الم نشر مجلد بیست و پنجم و سبیل النجاة در سیر سید عالم صلی الله علیه و آله و سلم
سرور القلوب فی ذکر المحبوب خلاصه و سبیل النجاة است برآه البیان فی اسرار الارکان در بیان
صوم و صلاوة و غیره ارکان دین اصول ارشاد و تصحیح مبانی الفساد و ابطال بدعت بخدی هدایت
الهمیه الی الشریعة الاحمدیه در در فرق متعدد که درین زمان بفساد و انگریزی انگشت نم اند
اذاقة الاثام لما نفعی عمل المولود و القيام ازالة الاوهام بر در فرق بخدی تزکیة الایقان سنی رو
تقویة الایمان فضل العلم و العلماء الکواکب الزهرانی فضائل العلم و آداب العلماء الروایة الرویه فی
الاخلاق النبویه التقادة التقویة فی انضباط النبویه لمعة البراس سنی آداب الاکل و

اللباس التکلیف فی تحقیق مسائل الترتیب حسن الدعا لاداب الدعا خیر الخاطبة فی الحاسبه والمراقبه
 بدایه المشارق الی سیر النفس والآفاق ارشاد الاحباب اسم آداب الاحتساب ^{۱۸} اجمال الفکر
 فی مباحث الذکر عین المشاهده لحسن المجاهده تشوق الاداة الی طرق محبتہ الله تمام السعاده
 فی تحقیق الهمه والاراده اتقوی الذریعه الی تحقیق الطریقه ترویج الارواح فی تفسیر سورة الانشراح
 قاضی نور الله شوشتری شیعی مذہب بجفت عدالت و نیک نفس و حیا و تقوی و حلم
 و عفاف موصوف و بعلم و جودت فہم و حریت طبع و صفای قریبہ معروف بود صاحب تصانیف
 لائقہ از انجملہ کتاب مجالس المؤمنین است توقیعی بر تفسیر محل شیخ فیضی نوشته کہ از حیرت عرفان
 و توصیف بیرون است طبع نظم داشت بود سیلہ حکیم ابوالفتح بہلازمت اکبر بادشاہ پیوست
 شیخ معین قاضی لاہور کہ بوجہ ضعف پیرانہ سالی مغزول شدہ بجایش قاضی نور الله بعدہ قضائے
 لاہور از حضور اکبری منصوب گردید و الفہام آن عمدہ بدیانت و امانت کردہ در سن ہزار و نوزدہ
 ہجری وفات یافت

اخوند نور المدی کشمیری ابن اخوند عبد الله متیم السنۃ لقب بہ علامۃ الوری در یازدہ
 صد و بیست و نہ ہجری ولادت یافتہ از والد خود ملا احمد الدین صادق و شیخ رحمۃ اللہ تحصیل علوم
 کردہ بمرتبہ افادت رسید و درام بشیر علوم و افادہ طلباب بسمری بود و لا مقصود شود میر نظام الدین
 و بابا اسد اللہ و ملا محمد ولی و شیخ الاسلام مولوی قوام الدین محمد و غیرہ علمای کشمیر از تلامذہ و
 ویندی رحمہ اللہ ملا عبد اللہ و ملا محمد انور کہ ہر دو صاحب علم و فضیلت بودند عقب خود
 گذاشتہ بامہام حاددی الثانی سال یازدہ صد و نود و نہ ہجری رحلت کرد
 مولوی نور احمد بدایونی ابن مولوی محمد شفیع ابن مولوی عبد المجید بدایونی از اکابر علماء
 صالحی بدایون است بسال سی و دوم صدی سین و نہم ہجرت متولد شدہ تحصیل و تکمیل علوم عقلیہ
 و نقلیہ بخیرت مولوی فیض احمد بدایونی نمودہ مرید شاہ عبد المجید بدایونی بود غیر از تدریس و تعلیم
 طلبہ کاری دیگر نداشت شمار تلامذہ وی بالوفت رسیدہ باشند وی صاحب برکت بود کسیکہ
 سبقی از او برگرفته از علم محروم نماید امروز در بدایون و اطرافش کسی کم یافتہ شدہ کہ از سلسلہ
 تلمذ وی بیرون رود بامہام حاددی الاول سن دوم صدی چہار و نہم ہجرت بخلد برین شتافت

اولیاء العبد بحیوۃ الجنان -

میر نور الهدی اورنگ آبادی ابن سید قمر الدین اورنگ آبادی تاریخ ہجرت ۱۰۸۱
سال یکنزدیکہ و پنجاہ و سہ ہجری در اورنگ آباد متولد شدہ شاگرد و مرید پدر خود بمسٹر شائزہ
سالگی از تحصیل علوم در سیر فراخ حاصل کردہ قرآن مجید حفظ نمود و ہر اہد پر بزرگوار بارت حرمین
شرفین کامیاب شدہ بطن والوقت واپس آمد و مرگرا نمایہ با فادہ و تدریس گذرانیدہ و بر کباب
منظر النور مصنف والد خود شری نوشتہ سال و فالتش معلوم نیست احسن اللہ الیہ والی والدہ
مولانا نور الحق و ہلوی ابن مولانا الشیخ عبدالحق محدث دہلوی شاگرد والد خود و مرید خواجہ
محمد مصطفیٰ مجددی است در عمر شاہان بادشاہ رونق بخش منصب قضای اکبر آباد بود و
تصانیف بسیار اند از انجملہ تنبیہ القاری فی شرح صحیح البخاری و شرح صحیح مسلم شریف و اندر بنو سالی

در سن ہزار و ہشتاد و سہ ہجری رحلت فرمودہ اللہ وانا الیہ راجعون

ملا نور الحق فرنگی محلی خلف اکبر ملا احمد نور الحق بن ملا احمد عبدالحق عالم ظاہر و باطن خلیفہ
خاص والد ماجد خود بود و تدریس علوم و یاد الکی مشغول می ماند و ہر پاسداری خاطر بندگان خیر
و انکسار نفس شری داشت بست و سوم ربیع الاول شب یکشنبہ سال و دوازده عدد
سی و ہشت ہجری رحلت فرمودہ شعرائ وقت تاریخ فوتش بسکاک نظم کشیدند از ان جملہ
بسم گفتہ قطعہ ہے تاریخ تحلیش چوبیسمل : در معنی ہر کلمہ فکری منقبت و سر و شغیب ناگہ
بادل زات بسوی حق بر فتنہ تو حق گفت : دیگری انجبین گفتہ قطعہ ہے ان نور کہ بود نور انور :
در نور چو آن ظہور پیوست : دل کرد جز نور پاکش : در جلوہ نور و پیوست : شاعرے دیگر
گفت قطعہ ہے علامہ محمد مولوی نور الحق بن جابر باجلر سیر و ہیات الہوی : تاریخ وفات او
نمودم مرقوم : نور الانوار و مرید ہیات الہوی :

نور الدین محمد ترخان سفید ولی زری تخلص جامع اقسام ہند سہ دریاضی و نجوم و حکمت
و کلام از جملہ مصاحبان ہر از نصیر الدین محمد ہالون شاہ بود بذل وجود و تثار و ایشار و خوشختی
داشت بنابر ان خطاب ترخان مختار یافتہ در اشعار و دیوانی ترتیب دادہ
چونکہ جایگاہ در پکنہ سفید دن از توان سر ہند بود و ملائی را سفید ولی می گفتند و در ادب و علم

جلال الدین محمد اکبر شاہ سال ہنصد و ہفتاد و شش ہجری جو کابل اندریای چین کندہ زاد انچا
 کوہ بجانب کرناں بردہ کہ مردم از ان آب زراعت کردند و باعث رفاه عامہ رعایا گردید چون
 آن نہر بقرب ہمان ایام کہ شاہزادہ سلیم خان شیخ سلیم چشتی تولد یافتہ با تمام رسیدہ و اکبر شاہ شاہزادہ
 سلیم را شیخو بابا میگفت آن نہر را با اسم شیخ موسوم کردند کہ از ان سال تا امش نیز بری آبادی بکسر
 نون دیای شنہ تختانی معروف بزبان ہندی جوی را گویند زمانیکہ اکبر شاہ بر سر حکم مرزا در سن
 ہنصد و ہشتاد و نہ ہجری لشکر کشید خان مذکور تخلف نمودہ از پنجاب باز گشتہ بجاکہ خود رفت
 این معنی موجب بدگمانی بروشد بعد از مراجعت بفتح پور رسیدہ ویرای پای حساب کتاب کشیدہ
 چند سال تا ریش کردند آخر شکستگی تمام از روزگار نادرست بجال در راہ یافتہ چون اکبر شاہ بسال
 ہنصد و نو و چہامہ ہجری جانب اکبر تشریف فرما شد وی را بتولیت مقبرہ ہمایون نافر و فرود

ہما بجا ہمان سال وفات یافت

مولانا شیخ نور الدین احمد آبادی کجراتی ابن علج الرحمن الشرفین شیخ مخدق قدس سرہا
 ولادت ایشان دہم جمادی الاولی سال یکہزار و شصت و سہ ہجری و توسع یافتہ از بدو فطرت
 و اصل جبلت داعیہ خدا طلبی و طلب علمی و سر داشتہ چنانچہ کتاب گلستان سعدی علیہ الرحمۃ
 و صغیر سن بامعانی پیش والدہ ماجدہ خود در ہفت روز خواندہ بود و تحصیل اکثر علوم ظاہری از
 اخوند مولانا احمد بن اخوند مولانا سلیمان نمودہ و علم باطنی و قرأت و حدیث در خدمت سید محمد
 ابوالمجد محبوب عالم با تمام رسانیدہ خلافت دارادت سلسلہ شہر دروید و جمیع سلاسل از آنجناب
 داشتند و در علم عربیت یگانہ آفاق بودند شہرہ علم مولانا در تمام اطراف و کناف عالم رسید
 مردمان دور و نزدیک از اطراف رسیدہ در در سہ موسوم بہ ہدایت بخش سکونت و زیدہ تحصیل
 علم از مولانا نمودند و فرار خود موقوف نمے بودند ہزار ہا مردم از صحبت کثیر البرکت
 ایشان بمرتبہ کمال رسیدند بآجلہ ذات شریفش نمونہ بزرگان پیشین بود علاوہ ابرار و وظائف
 مقدرہ روزانہ یکسہ شتم قرآن مجید میگویند و ہر شب دو بار صلاۃ اللیل میگذارند و ہر بار کہ پہلو
 میگردانیدند ہزار بار درود شریف سے خواندند و از ہر یازدہ سالگی تا آخر اربعین اعتکاف
 فرستادہ شدہ در ہزارہ چہل و سہ ہجری بزیارت حرمین شریفین زاد ہما اللہ مستشرقان

و تعظیماً مشرف شده بولن خود مراجعت نمود و چون عمر گرامی نبود و یک سال کامل رسیده
 بنصف النهار یوم سه شنبه نهم شعبان سال هزار و یکصد و پنجاه و پنج هجری بوصول در آنجا
 پیوستند و آنجا قافه خود متصل بدرسه هدایت بخش زیرین آسودند و عظم الاقطاب تاریخ وفاتش
 یافته اند و ان شاء الله مرده تصانیف و تالیفات در هر علم دارند که شمارش یکصد و هفتاد و چند کتاب
 رسیده از آنجا که تفسیر مختصر کلام الله و التفسیر النورانی للسیح المثانی دوازده هزار بیت و تفسیر
 سوره بقره سنی به تفسیر ربانی سی هزار بیت و حاشیه بر اوایل تفسیر یحیوی و تفسیر ابقاری شرح صحیح
 بخاری و حاشیه تومیه بر حاشیه قدیمه و حاشیه شرح مواقف و حل المعاهد و حاشیه شرح المقاصد و
 حاشیه شرح مطالب و حاشیه تاریخ و حاشیه عقیدتی و متوکل و حاشیه مطول و حاشیه تزیین المنطق
 و حاشیه شرح ملای جامی بر کافی و حاشیه فیهل و حاشیه تفسیر در منطق و حاشیه تزیین المنطق
 و طریق الامم شرح نفوس الحکم لابن القولی و در سه هدایت بخش محمد اکرم الدین مخاطب
 شیخ الاسلام خاں صدر و یحیی احمد آباد که مرید و شاگرد مولانا بود و صرف یک کلمه و چند هزار روپی
 برای مولانا موصوف در سن یک هزار و یکصد و دو هجری بنا نهاده و در سال یک هزار و یکصد و دو هجری تمام رسیده
 شیخ نور الدین رفیعی کشمیری ابن عبد الله بن مصطفی رفیعی کشمیری بسال دوازده صد و
 پنج هجری متولد شده و از هم زاد خود شیخ طیب بن احمد بن مصطفی علوم معارف اخذ کرده و
 اکتساب دیگر علوم متعارفه بخدمت مولوی محمد حسن بن نظام الدین نمود و با کثرت یاد سیر و
 سیاحت کرده بصحبت مشایخ وقت رسیده مستفید گشت و تمام عمر مجرد ماند و طبع موزون
 داشت اشعار لطیفه و لایات فیه از یادگار اند نهم رجب سال دوازده صد و هفتاد
 و هشت هجری رحلت کرد

ملا نور محمد کشمیری المشهور بنور بابا پیلو شاگرد ملا عبد الستار کشمیری بود و در دهی زمولوی
 حسام الدین محمد و قاضی مستعد خان و قاضی مہارک تحصیل علوم کرده بکشمیر آمده با فائده و اقامت
 طلبه علوم بسری بود و بر مطول و خیالی تعلیقات نوشته چهارم ربیع الاول سال یازده صد و
 نود و پنج هجری رحلت فرموده و در مقبره و اتانگ بخش واقع کشمیر مدفون گشت

حرف الواو

مولوی وارث علی سندیلی ابن شاه اسین الله بن شاه وصف الله بن مولوی فضل الله
 بن شاه غلام علاء الدین مخدوم زاده سندیلہ سال دوازده صد و چترهجری متولد شده ابتداء
 از مولوی احمد بخش سندیلی تعلیم نموده زان بعد بخدمت مولوی نورالحق لکھنوی و مولوی سرالحق
 لکھنوی و مولوی جعفر علی سالکن کسمنڈی و مولوی منظر علی سوداگر لکھنوی و حکیم نصر زنده حسین
 فرخ آبادی تلمذ کرده ہرہدانی برداشت و بتدریس طلبہ و مطب و مضی کوشش بلیغ داشت
 مرید و خلیفہ ہمد خود و سجاده نشین در گاہ مخدوم صاحب بود و پنجم رمضان سال دوازده صد و
 چهل و ہفت ہجری رحلت فرمودہ اندرون اعظمہ در گاہ مخدوم صاحب واقع قصبہ سندیلہ بجا کشید و
شیخ وجیہ الدین علوی گجراتی بآہ محرم ہند صد و یازده ہجری در جاپانیر مضاف گجرات
 متولد شدہ انساب علوم ظاہری بخدمت ملا محمد طاری کردہ بملقہ ارادت شیخ فاضل درآمدہ
 جامع کمالات ظاہر و باطن گردید حتی سبحانہ و تعالی ویرا منظر اسم شانی گردانیدہ بود ہر روز جمعہ
 کثیر و جمی غفیر مضی باستانہ آوادمہ التماس دعائی نمود و وارثان زندمی یافتند با جملہ خلایق را
 پیوستہ از انفس تبرکات و فیض میر رسید و منزل او مقصد انصی اکابر و اختیار روزگار بود با این ہمہ
 مداومت تدریس و شغل زہام تصنیف از دست نمی داد و در وضع و لباس امتیاز از احاد الناس
 نداشتہ بجامہ درشت اکتفا میکرد و ہرچہ از تقویات بدو میر رسید بذل و ایثار می نمود و چون بعد
 سلطان محمود گجراتی شیخ محمد غوث کوالیاری مصنف جوہر خمسہ بگجرات وارد شدہ شیخ علی متقی
 کہ از شاخ کبار و علمای بزرگوار آن دیار بود فتوی بقتل شیخ محمد غوث نوشت سلطان محمود
 گجراتی نفاذ آن موقوف بر امضای شیخ وجیہ الدین فرمودہ شیخ وجیہ الدین گفت تا کہ اورائی بنہم
 در باب این فتوی حرفی نزد ہم ہر گاہ شیخ وجیہ الدین با شیخ محمد غوث دوچار شدہ دفعۃ شیفہ
 جمال کمالش گردید و استفادہ را پارہ پارہ کرد شیخ محمد غوث از ان مملکت بجات یافتہ مرجع انام و
 معتقد علیہ حکام آنرا رگشت شیخ وجیہ الدین تاریخ نیست و نہم صفر و یکشنبہ سن ہند و
 نود و ہشت ہجری رحلت فرمودہ با احمد آباد گجرات مدفون گردید در آئینہ کریمہ و ہم جنات
 الفردوس نزلا تاریخ فوتش یافتہ تصانیف العالیہ حاشیہ تفسیر بخیاوی شرح انجہ و اصول

حدیث - شرح عضدی - حاشیه تاجیک - حاشیه بزودی - حاشیه زیات الفقہ - حاشیه شرح وقایع
حاشیه محمول - حاشیه مختصر حاشیه تجرید - حاشیه صفهانی - حاشیه شرح عقاید نقضانی - حاشیه بر حاشیه
تدوین محقق دوانی - حاشیه شرح موافق - حاشیه شرح چغتای - شرح تحفه مشابیه - شرح رساله
ملا علی قزوینی - حاشیه فوائد ضیائیہ - شرح ارشاد قاضی شهاب الدین دولت آبادی - شرح
ابیات منہل - شرح جام جهان نادر تصوف - شرح کلید مخازن - رساله تحقیقہ محمدیہ صلح جاپانیر
بفتح محمد مجیب عربی - دہای فارسی مفتوحہ بین الفین و کسرون و یای تختانی مجول و در آخر ای مہملہ
شہر لیست از بلا و کجرات دکن -

مولانا وجیہ الدین پابلی دانشمند تبحر و استاد وقت در زہد و ورع ممتاز بود و در آخر عمر بہ
شیخ نظام الدین اولیا قدس سرہ شد و کمال اعتقاد باو داشت قبرش بر سر حوض شمسوی دہلی
است بحضرت قاضی کمال الدین حیدر خان و قلیغ خان کہ نسبت تلمذ بمولانا داشتند رحمۃ اللہ علیہ
مولوی وزیر علی سندیلی ابن مولوی انور علی ابن مولوی اکبر علی ابن مولوی حمد اللہ سندیلی
بمقام کلکتہ تحصیل علوم خصوصاً ادب عربی را کما حقہ بتکمیل رسانیدہ و دستگاہی پیدا کرد و چند دیوان
اشعار عربی دارو بہرہ کلکتہ و صد و پنجاہ روپیہ مشاہرہ مے یافت و تدریس بود بر اینکہ نصیر الدین
خیر در فرمان روای لکھنؤ بود بکلکتہ رحلت نمود

سید شاہ ولی مٹھوی ابن سید ابوالقاسم متصف بصفات بزرگی در فضیلت و حالت
نیک شاگرد محمد دوم رحمت اللہ علیہ مٹھوی بود و در اہل دانش و شعر طبع صافی و کافی داشت از نتائج
طبع و قوادش نسخہ جامع مخفہ الطحالیس متضمن چند علوم یادگار است در ہزار و یک صد و پنجاہ
ہجری بموضع جگت پور در گذشت

مولانا شاہ ولی اللہ دہلوی نام نایب و لقب گرایش ولی اللہ بن عبد الرحیم العمری الحنفی
الغنی القشتی المحدث الدہلوی بروز چہار شنبہ وقت طلوع آفتاب تاریخ چہارم شوال سال
یازدہ صد و چہارہ ہجری متولد شدہ اسم تاریخی وی عظیم الدین قرار دادہ اند لکن اعدادش
یازدہ صد و یازدہ می شود بہ پنج ساگی بکتاب نشین شدہ بہفت ساگی قرآن شریف ختم نمود
و بہین سال والدہ ماجدش ویرانہ از ایستادہ کرد و بعدوم رمضان امر فرمود با کلمہ کتب فارسیہ

و مختصرات عربیه خواند و بعد از سالکی شرح جامی آغاز کرده و در چهارده سالگی مشروح شده و به
 یازده سالگی شریف بحیث بسلسله نقشبندی و خرقه صوفیه صافی و فراغ علمی از خدمت والدین
 یافته مجاز درس گردید و والدین بخدمتش بدین تقریب سامان ضیافت هر خاص و عام اهل اسلام
 نموده طعام بسیر پیشمی تمام خورانید و بهفتده سالگی وی والدین بزرگوارش ازین جهان رحلت فرمود
 بعد فاش سال چند بدین دارشاد بسر برد که فضائل ظاهر و باطن و یرادست داد و طریق
 فقهای محدثین اختیار فرموده در سن یازده صد و چهل و سه هجری بزیارت حسین شریفین
 مشرف شده زمانی در آن دیار فیض آثار رخت اقامت انداخته از تلمذ شیخ ابو طاهر مدنی
 و غیره علماء و مشایخ حسین شریفین حظی وافر برداشته و در سال یازده صد و چهل و پنج هجری بعد از ای
 مناسک حج از خیر البلدان هندوستان مراجعت فرمود و هدایت و ارشاد ظالقی شیار و بزی
 خود صرف می نمود که در سال یازده صد و هفتاد و شش هجری چار فرزند از جنس مذکر که هر یکی اولاد را
 بود و عقب خود گذاشته رحلت فرمود رحمه الله علیه و علی اسلافه

اولاده اعظام مولانا شاه عبدالغفر مولانا رفیع الدین مولانا علی بقادر مولانا عبد الغنی
 قدس الله اسرارهم تصانیف الشریفه فتح الرحمن ترجمه فارسی قرآن العزیز البکیر فی اصول التفسیر
 المسوی شرح الموطا عربی - المصنفی شرح الموطا فارسی - بقول الجلیل فی فضل الحرمین انسان العین
 فی مشایخ الحرمین عقد الحمید فی احکام الاجتهاد و التقليد رمعات - الطاف القدس - مقال مرصیه
 فی النصیحه و الوصیه - الاضافات فی بیان سبب الاختلاف - لمعات رسومات -
 المقدمه السنیه فی انتصار الفرقه السنیه - الفاس العارفین - شفا القلوب - رة العینین - فی
 تفصیل الشیخین - البدر البازغه - زهر اودین - الخیر الکثیر - الانتباه - الدر الثمین - حجه الله البالغه
 ازاله الخفا عن خلافة الخلفاء لقیامات - الجزء اللطیف فی ترجمه العبد الضعیف - وصیت نامه -
 رساله دانشمندی - الفتح الجبیه فیما لا بد من حفظه فی علم التفسیر - سرور الخزون - مکتوبات المعارف
 الاعتقاد الصحیح و غیره - وی رحمه الله علیه در رساله دانشمندی استناد علم خود باین عبارت تحریر
 فرمود اما بعد فقیر ولی الله ابن عبد الرحمن فی دانشمندی از والد خود کسب نموده دایستان از
 میر محمد زاهد بن قاضی اسلم هر دی دایستان از ملا محمد فاضل دایستان از میرزا جان دایستان از

علامہ محمود مشہور پوسف کو بیچ شیرازی و آیشان از ملا جلال الدین دوانی و آیشان از ملا خود ملا
 اسعد بن عبد الرحیم و از ملا مظہر الدین گازی و آیشان ہر دو از ملا سعد الدین تفتازانی
 و از سید شریف جرجانی و آیشان از قطب الدین رازی و آیشان و ملا سعد الدین تفتازانی ہر دو
 از قاضی عضد و آیشان از ملا زین الدین و آیشان از قاضی بیضاوی و آیشان راستیت
 نا ابو الحسن اشعری در کتب تواریخ مشہور و معروف انتہی بلفظہ

مولوی ولی اللہ برہانپوری ابن مولوی غلام محمد ابتداء کتساب علوم متعارفہ از
 والدہ ماجدہ خود کردہ و استناد کتب احادیث بکلمہ معظمہ از شیخ ابو الحسن آفندی محدث منواریاز بوطن
 خود برہانپور معاودت نمودہ تاحیات والدہ را بجا بندریس و افادہ طلاب مشغول بودہ بعد
 وفات پدر بہ بندرسورت قدم رنجہ فرمودہ متوطن گشت و بافادہ طالبین عمر گرانمایہ صرف
 کردہ در سن دوازده صد و ہفت ہجری رحلت فرمودہ بحکمہ سید پورنحلات بلدہ سورت
 صورت تدفین یافت

مولوی ولی اللہ فرخ آبادی ابن سید احمد علی عالم با علم فاضل اجل تفسیر نظم الجاہر در
 سال دوازده صد و سی و شش ہجری تصنیف فرمودہ فی الحقیقہ نظم چاہر ہست و از ناشر
 تاریخ تصنیف مفہوم می شود بسال چہل و نهم صدی سیزدہم رحلت فرمودہ و اللہ متعجب
 مولوی ولی اللہ لکھنوی ابن ملا حبیب اللہ ابن ملا محب اللہ فرنگی محلی مختصرات بجا
 والدہ ماجدہ خود و از متوسطات تاسلم الثبوت از عم بزرگوار ملا محمد حسین تحصیل نمودہ بعد فرار
 از تحصیل تنگیل و تحقیق سعی بلیغ بکار بردہ و عمر گرانمایہ بتدریس طلبہ علوم بسر بردہ کہ عالمی از و
 فیضیاب شدوی جامع علوم عقلی و نقلی و ہادی فنون فرعی و اصلی بود تصانیف کثیرہ لائقہ
 از یادگار اند و ہم صفر سال دوازده صد و ہفتاد ہجری از دارفانی بہ عالم جا دوانی بعرہ ہشتاد و
 ہشت سالگی رحلت فرمود حکیم ظہیر الدین تخلص جواد تچپوری تاریخ وفاتش چنین گفتہ
 کردہ فاتش شدہ بی سرو پا و درع و شرع و فضل علم و عمل بہ تصانیفہ فائز الملکوت شرح
 مسلم الثبوت تفسیر معدن الجاہر حاشیہ ہدایہ الفقہ بر عبادات و معاملات حاشیہ
 بر حاشیہ کمالیہ شرح عقاید جلالیہ حواشی نوادہ ثلاثہ حاشیہ صدر شرح غایہ العلوم و علل العلوم

تذکره المیزان تکمله شرح سلم ملا احمد عبدالحق تکمله شرح سلم ملا حسن - رساله تشکیک کشف الاسرار
فی خصائص سید الابرار سماعه المؤمنین و تنبیه الغافلین فی مناقب آل سید المرسلین
آداب السلاطین - رساله عمدة الوسائل - رساله اغصان اربابہ

حافظ ولی اللہ لاہوری دانشمند تبحر فقیہ و مناظر و اعظم معتبر در عقاید نصاری یطولی دا
علوم متداوله از مولوی غلام رسول قلعه والا و مولوی نور احمد ساکن کہای کوٹلی و مولوی احمد الدین
بکوی حاصل کردہ مرجع مستفیدان لاہور بود در جامع مسجد لاہور بہر آوینہ و عظامی گفت مباحثہ فی
وصیائے الانسان من وسوسۃ الشیطان و اباحت ضروری از تصانیف وی یادگار اندر ہر وجہ
وقت نظر بہست و چہام مجاہدی الاو لی سال دوازده صد و نود و شش ہجری بخیر اہمال حلت فی ہود

حرف المار

ہمایون شاہ تاش نصیر الدین محمد بن بابر بادشاہ موسس بنیان سلطنت تیموریہ در ہندوستان
بادشاہی بود بہ ملکی ہلکات پیراستہ و جمیع فضائل کمالات صوری و معنوی آراستہ و در علوم
ہیأت و نجوم و سایر علوم عربیہ بی نظیر و مربی اہل فضل کمال و مرجع اہل تقوی و صلح یکدم
بی وضو بودی و نام خدا و رسول صلعم بی طاعت بر زبان نراندی و فحش و دشنام بر زبان
نگذشتی و بحالت نہایت خشم متوب را بگفتن ای سفیہ کفایت کردی در خانہ و مسجد ہرگز نہادن
پای چپ سبقت نکردی حیا و مروت تمام داشت القرض تاریخ ہفتم ربیع الاول سال ہند و
شصت و سہ ہجری شاہ دین پناہ بالای بام کتب خانہ برآمد و در عین فردا آمدن موزن بانگ
نماز برز و بخت تعظیم اذان بادشاہ بہ نشست و بوقت برخاستن عصا خطا کردہ پاکش بفرید
و از چند زینہ با غلطیدہ بزین افتاد و بیازدہم ماہ مذکور این عالم ہو قارا پدرو و فرمودہ نانا قاسم
کاہی تاریخ حلتش چنین گفتہ قطعہ ہمایون بادشاہی پاک مخی نہ نارد کس چہا دشا ہنشتی یادہ
نہام قصر خود افتاد ناگاہ و زان عمر عزیزش رفت بر باد پی تاریخ او کاہی رقم زدہ ہمایون بادشاہ
از بام افتادہ سنین عمرش پنجاہ و یک سال و درت سلطنت بہست و پنج سال و کسری بود

انار اللہ مرقدہ

حاجی ہاشم سنہی ولد عبد الغفور شاگرد محمد ضیاء الدین اقدم و شہر علمای برآمدہ بر اکثر علما

باقبال و نسق فائق گردیده هر چند علمای عصر مثل مخدوم محمد معین و غیره در مخالفت میزدادند اما
تقویت دین و سنت و جماعت و احیای سنن نادره زمان بود کارهای قوی که موجب پشتیبانی
مبین باشند و زمانش بسعی جسته شد با بخل میر سید بر مشرکین و منافقین غلبش خوب جریان داشت
بر زانش صد هارم از کرده دسیان بشارت ایمان رسیدند و با سلام طین وقت مثل نادر شاه
و احمد شاه راه رسل مسائل مفتوح داشته احکام تقویت دین با ستعانتش حسب دلخواه
میر رسیدند حسن نفاذی یافتند با کماله ذاتش از معنات بود و در هر علوم تصانیف کثیره دارد
بسال هزار و صد و هفتاد و چهار هجری جهان فانی را پدر و دفرمود

مولوی **یادعلی لکهنوی** ابن شیخ حسین علی ولد شیخ حبیب الدین خلعت شیخ غلام قادر
از شیوخ لکهنو که به بجنوریان شهرت دارند و می نهایت ذهن و ذکا فارغ التحصیل بود و
بکار تصحیح کتب در مطالع لکهنو امتیازی وافر داشت نسخ که منظوم که اسم تاریخی است و در بیان
خواص ابواب صرفیه و دیگر مسائل از تالیفات او است در سال شصت و چهارم صدی هجری
هجری جامع الاوراق بخندش رسیده رساله فوائدها لیه منظومه خود پیش کرد و متحسن و فتاد

حرف الیاء التختانیہ

سید یاسین گجراتی از بنی اعمام سید شاه میر اکثر کتب مت اوله در گجرات بخد مت میان
وحیه الدین خوانده میردشان گشت و زیارت حج اسلام مشرف گردید و علم حدیث و را بخا
حاصل کرد و اجازت یافت و باز گشته بهندوستان آمد و چندگاه در لاهور مانده پس بسره
در لباس شیخت گذرانیده خادمان کبود پوش خود را تربیت میکرد و باز بجانب بنگال فرست
مولانا یعقوب شافعی **سجری** جامع معقول و منقول صاحب تصانیف بود و ولایت
سجربه الف خان سجر در نرواله گجرات تشریف آورده متوطن شد تفصیل این اجمال آنکه
چون سلطان سجر الف خان سجر را به افتاد نیز سوار و پیاده برای تسخیر پٹن نرواله در زمان
حکومت راجه بیزهول با گھیله فرستاد و تا مدت پنج سال و یازده ماه مقابل و محاصره با او ماند
الف خان درین مدت مقابل قلعه ارک مسجد سنگین ساخت هنوز کار با تمام نرسیده بود
که خبر وفات سلطان سجر رسید الف خان از راجه مبلغا گرفته بولایت خویش مراجعت نمود

مولانا یعقوب کہ ہمراہ الف خان تشریف آورده بودند ہمیشہ درین مسجد درس فرمودند
الف خان وقت رخصت ده ہزار تنگہ بخدمت مولانا گذرانید و این مسجد نیت و رسال
ششصد و پنجاہ و پنج ہجری بہ ماہ ذیقعدہ اتمام یافت

مولانا یعقوب پٹنمی بن خواجہ علی مرید و خلیفہ قاضی زین الدین دولت آبادی پٹنمی
بود کسب علوم ظاہر و باطن نموده و از بزرگت شیخ حجب فیض حاصل کردہ بتاریخ سیزدہم
جمادی الثانی سال ہشتصد ہجری رحلت فرمود۔

قاضی یعقوب نانک پوری خوش قاضی فضیلت علم فقہ و اصول فقہ را خوب میدانت
خوش طبع و شگفتہ بود اشعار عربی در بجز ہندی سبغت کہ خالی از کف نہ نبود در عمر محمد اکبر بادشاہ
قاضی القضاۃ ہند بود و بعدہ علی سبیل التتمیل بمنصب قضای بنگالہ مامور شدہ در مخالفت
با معصوم کابلی شریک بودہ بدین وجہ اورا از بنگالہ طلبیدہ حکم جس قلعہ گوالیار صادر شد
در اثنای راہ گوالیار فوت گردید۔

شیخ یعقوب صرفی تخلص کشمیری خلف شیخ حسن گنای از اکابر کشمیر بود در سن
ہشتصد و ہفتاد و ہشت ہجری ولادت یافتہ در حاشائے سن آثار فطانت و تیرہ فی و بزرگی از
پیشانی افطار بود در ہفت سالگی فضیلت حفظ قرآن مجید در یافتہ علوم متعارفہ بخدمت
مولانا محمد شاہ آئی تلمیذ مولانا عبد الرحمن جامی و نیز بخدمت ملا نصیر الکتاب نمودہ و بزیارت
حرمین شریفین شرف ائذ و زشدہ از شیخ حسین خوارزمی تعلیم باطن و سند حدیث از شیخ
ابن حجر کی گرفتہ دور لباس شہادت سفر را کردہ و اکثری از عظمای مشائخ عرب و عجم را ملازمت
نمودہ فوائد کثیرہ از خدمت ارشاد و ہدایت یافت مریدان وی بسیار بودند شہت بخشنبہ
دوازدهم ذیقعدہ سال یکتر از دسہ ہجری رحلت فرمود تصانیف فقہ تفسیر قرآن مجید نا تمام
مساک الاخیار ششمی و امق و عذرا ششمی لیلی مجنون مغازی النبوت مقامات مرشد
این ہر پنج کتب مقابل خمسہ مولانا جامی گرفتہ مناسک سجد شرح صحیح بخاری حاشیہ توضیح
تلوئح حاشیہ بولہ حاشیہ رباعیات رسالہ افکار و غیرہا

مفتی یعقوب علی ساکن راچندری ابن مولوی فضل علی خان در سن دوازده

صد و هفت هجری متولد شده بخد مت قاضی ارتضا علی خان و مولوی تراب علی خیر آبادی
علوم معقول و منقول اخذ کرده چندی بعد افتا از سرکار انگلشیه ناسر بود و بعد ترک ملازمت
نموده بشهر راجمندی محروسه مدراس متوطن شده با فاده طلبه علوم می پرداخت اکثری از طلبه
مدراس بقیوض وی مستفیض شدند بسم رمضان سن دوازده صد و هشتاد و سه هجری وفات
یافته ببلده راجمندی مدفون گردید -

شیخ یوسف و بهلوی خایفه شیخ نصیر الدین محمود چرخ دہلی عالم ربانی و ماہر حدیث و تفسیر
قرآنی بود کتاب موسوم بہ تحقیق النصایح مشتمل بر احکام فرائض سنن و آداب نظم کرده کہ حرف
روی افزای مہملہ است بسال ہفتصد و ہفتاد و چہار ہجری وفات یافتہ غریق رحمت گشت
سید یوسف ملتانى ابن سید جمال حسینی جامع معقول و منقول شاگرد مولانا جلال الدین
رومی یکی از اجداد وی از مشہد بلکان آمدہ متوطن شد وی در عہد سلطان فیروز بہلیاس ساسا
از ملتان بدہلی آمد و آورده سلطان مذکور قابلیت و استعداد او ملاحظہ کردہ دیر اندیش
در رسہ خود کہ بر حوض تعمیر کردہ بود مقرر ساخت وی تا چند سال بر مسند درس و افتادہ ممکن
بودہ عوام و خواص را استفید گردانید و بر لب الالباب فی علم الاعراب مصنفہ قلم
ناصر الدین بیضاوی کہ شنی است بس متین در نحو شری بسیط بنام یوسفی نوشتہ و توجیہ الکلام
شرح منار در علم اصول ہم از تصانیف ویست بسال ہفتصد و نو ہجری وفات یافتہ
بر حوض مذکور مدفون گشت

شیخ یوسف بدہلی میرچی آبای کرام وی از خوارزم بوساکن بعض حوادث روزگار
بجاک ہند و سنان آمدہ در خطایرج متوطن شدند وی شاگرد میرد و خلیفہ خواجہ اختیار الدین
است و از خدمت سید جلال بخاری و شیخ راجو قتال نیز بہ نعمت خلافت و اجازت مشرف
گشتہ وی تالیفات اینفہ مثل ترجمہ مہراج النابین مؤلفہ غزالی و اشعار نیز دارد صاحب
تاریخ مخمومی کہ از مریدان اوست می نویسد کہ روزی در خانقاہ خود سماع می کرد ہمداران
حالت جان بحق تسلیم نمود این واقعہ در سن ہشتصد و سی و چہار ہجری بو قوع پیوستہ
در صحن خانقاہ خود مدفون گشت سلطان علاء الدین سندوی گنبدی عالی بر مرقدش

تعمیر کردہ رحمۃ اللہ علیہ

مفتی یوسف چچک کشمیری اور نقاسی بی ہستابو کہ ملا فاضل و ملا عبد الرزاق کشاد
بکمال دے مقربوند وی اکثر بخدمت خواجہ محمود کشمیری حاضر آئندہ و قایم نقہ و تفسیر حل می کرد

خاتمة الكتاب

در اسمائے کتب ماخذ کتاب ہذا و اسمائے معاونین شکر امد و جہم و احوال مؤلف

الکتب المأخوذ

سبحۃ المرجان فی آثار ہند وستان مصنفہ حسان الہند سید غلام علی آزاد بلگرامی منتخب التواریخ
ملا عبد القادر بدایونی اخبار الاخیار شیخ عبد الحق محدث دہلوی تاریخ جدید و لہ نشی خادم علی سندیل
مفتاح التواریخ مسٹر بیل انگریز حدیثہ الاقالیم اللہ یار عثمانی بلگرامی طبقات اکبری ملا نظام الدین
احمد ہروی تاریخ فرشتہ محمد قاسم ہند و شاہ خزائن عامرہ غلام علی آزاد بلگرامی طرب الامثال فی
تراجم الاناضل مولوی عبدالحی لکھنوی الاغصان الاربعہ مولوی ولی اللہ لکھنوی آمد نامہ مولوی
فضل مام خیر آبادی خزینۃ الاصفیا مفتی غلام سرور لاہوری تاریخ الاولیا مولوی سید اشرف علی
عرب مفتی عبد الفتاح ساکن گلشن آباد ناسک سفینۃ الاولیا سلطان داراشکوہ گورگان
گلبرگ مفتی غلام سرور لاہوری تاریخ فیروز شاہی خواجہ ضیاء الدین برنی مسودہ مولوی محمد اشرف
لکھنوی از کتب خانہ حافظ محمد شوکت علی رئیس سندیلہ امجد العلوم مولوی سید صدیق حسن خان
قنوجی بھوپالی تذکرۃ الکرام ابوالحسنات بیلواروی بجزر خار مولوی وجیہ الدین لکھنوی تذکرۃ الاصفیا
شیخ رحمت اللہ عرف شیخ بری لکھنوی القول الجلی فی تذکرۃ المولوی سخاوت علی مؤلف مولوی
محمد محفوظ ساکن بلیا حسرت العالم فی وفات مرجع العالم مولفہ مولوی عبدالحی لکھنوی
کنز البرکات مولانا ابی الحسنات مولفہ مولوی حفیظ اللہ عظیم گڑھی سیر المتأخرین غلام حسین
طباطبائی حسنی حدائق الحنفیہ مولوی فقیر محمد جلی لاہوری واقعات کشمیر المعروف بتاریخ عظمی
مؤلفہ خواجہ محمد اعظم ابن خیر الزمان انوار الصفی مولوی حسین علی سدولوی آئینہ اودھ مولفہ
سید شاہ ابوالحسن نانک پوری ہدیہ مہدیہ مولفہ مولوی محمد زبان خان شاہجہان پوری
نوم السامانی تراجم العلماء از اہل تشیع نمودج الکمال و مطایر الاذکیا مصنفہ مولوی احمد حسن خان

کا کوری عماد السعادت ^{۲۵۸} الخیر الطیغ فی ترجمہ العبد الضعیف مصنفہ شاہ ولی اللہ دہلوی
 المقول الجلی بند کرنا والی مولفہ شیخ محمد عاشق بابر ہوی مرآت احمدی تاریخ گجرات تحفہ اکرام تاریخ سندھ
 اسماعی گرامی کسانیکہ صلیف کتاب بذریعہ جوہر اسلاط حقیقہ افادہ و املا و فرمودہ شکر اللہ علیہ
 مولوی حافظ محمد شوکت علی رئیس اعظم قصبہ سندھ خلیع ہر دلی مفتی سید عبد القل عرف مولوی
 اشرف علی ساکن گلشن آباد ناسک مولوی محمد الدین گرامی مولوی شاہ عبدالقادر بن شاہ فضل رسول
 بدایو نے مولوی محمد نعیم ابن مولانا عبد الحکیم فرنگی محلی مولوی عبد الباقی فرنگی محلی مولوی
 محمد شبلی ابن مولانا سخاوت علی جوہوری سید شاہ ابوالہرکات چشتی بہاری مولوی حافظ
 عبد الکافی احمد آبادی مولوی سید شاہ صدر الدین کاظمی کرڑی احمد آبادی مولوی محمد فاروق
 عباسی پٹیا کوٹی مولوی سید محمد عبدالحی ابن مولوی سید فخر الدین احمد ساکن تکیہ رامی بریلی
 مولوی شاہ محمد عادل شاگرد و جانشین مولانا محمد سلامت اللہ

احوال مولف

حُبِّ الصَّالِحِينَ وَ لَسْتُ مِنْهُمْ | لعل التذیر ز فنی صلاح

تقریر تیرا یہ یاد رکھو کہ انصاف فعال از باب علم تجاوز کردہ بہ پہلوی علما و فضلاء شیعہ و خود را در حرکت
 مؤلفین و مصنفین برگزیدہ لیکن باقتال انا بنعمت ربک فحدثت تحریر یک قلم ثولیدہ نگار لازم آمد
 پس مخفی سباده مولف اوراق محمد عبد لشکور عرف رحمان علی تجاوز اللہ عنہ ذنبہ الخفی و الجلی بن حکیم
 الحکام حکیم شیر علی غفر اللہ لہ برومجد دوم ذیحجہ سال چہل و چہارم از قندالی سیزدہم ہجرت
 از کتب عدم بصرہ وجود قدم نہادہ و بکنار رافت والدہ غفران تاب پرورش یافتہ بعد رسم تسمیہ خوانی
 کہ معمول مسلمانان ہندوستان است قرآن مجید ناظرانہ خواندہ کتب ابتدائے فارسی
 آغاز کردہ تانصاب ابوالنصر فراہی رسیدہ بود کہ سایہ پدیری از سرش رفت حکیم احسان علی خان
 کہ از برداران اعیانی کلان تربودند بہ تربیت و تادیب من ہیچ کارہ آہادہ شدہ بفتح پور مقرر خود بردند
 در انجا از ضروریات فارسی فارسی نگاشتہ مجدست مولانا محمد لشکور پھلی شہرے صدر الصدور
 صنایع تعمیر و مولانا ثابت علی بہکوی و مولوی سید حسین علی فتحپوری و مولانا عبد اللہ زید پوری و
 مولانا شاہ محمد سلامت اللہ بدایونی کانپوری و مولانا قاری عبد الرحمن پانی پتی استفادہ

کتب درسیہ نمودہ تاریخ محمدی صبح الثانی سال دوازدہ صد و شصت و ہفت ہجری بدستگیری
برادر کلان خود مولوی حکیم ابان علی خان مرحوم ریاست ریوان رسید چون بد بار بار بکونج سجد
خلعت الصدق دولی عہد مہاراجہ بشناختہ سنگ والی ریوان آئندہ معری الیہ مستفسر نام شد نہ
عرض کردم عبد الشکور فرمودند این لفظ بر زبان ما ثقیل می آید نام شمار خان علی ہونان نام برادر
شہابہ مست تسلیمات بجا آوردم ازان روز بہمین نام مشہور شدیم دورین ریاست بکار
سفارت جی پور و منصرنی فوج تعینہ تادیب باغیان کہ شاہراہ دکن راسد و کردہ بودند و
پیشی دیوان ریاست و منطی ریست و ڈیٹی مجسٹریٹ و سول ججی و مجسٹریٹ درجہ اول وقتاً فوقتاً
مامور بودم در سال ہیزدہ صد و ہشتاد و چہار عیسوی عمیر کونسل ریاست باختیار است سکرتری
مقرر شدہ بہمان عہدہ ممتاز ام ستانزدہم فروری سال ہیزدہ صد و ہشتاد و ہفت عیسوی بمقرر
جیوبلی قیصر ہند خطاب خان بہادر از پارک گاہ گورنمنٹ ہند عطا شدہ میجر ڈی ڈیلیوی ہار صاحب
بہادر پوٹیکل اجنٹ و سپرنٹنڈنٹ ریاست بمقام ریوان بتاریخ بہست دوم اپریل ۱۸۸۷ء
در بار عام منعقد فرمودہ بعد خواندن اسپیش سند خطاب مہری گورنر جنرل بہادر ہند از طرف
گورنمنٹ ہند و عصا سے فقرہ مع چوہدار و خلعت اند ریاست بہست خاص عنایت فرمودہ
درین قبل سال دوازدہ صد و ہشتاد و ہشت ہجری بمقام ریوان از سنگ بنا کردم کہ
مضارفت آن از عائشہ مسی ظاہر است و یہ معافی دواسے کہ از ریاست یافتہ بودم بنا بر صرف
مسجد مذکور وقف کردم از آمدنی آن موضع تنخواہ نمودن و پیش امام و صرفہ عمرت و جانا نماز
و غیرہ تعلقہ مسجدی نشو و چند قطعات تواریخ بنای این مسجد کہ جناب مولانا ابوالخیر سعید الدین
کافعی منظومہ شعراے لکھنؤ فرستادہ بودند بنا بر بلا خطہ ناظرین زیب ترقیم سے یابند و ہونہ

قطعہ تاریخ

سبنا مسجد کہ صحنش چون رخ خور از نور	ہر ستونش ساق عرش کبریا یا ساق حور
بہر تاریخ بناش نشی منکر ریا	رورقم مسجد بنای قبلہ عبد الشکور
دیگر و عربی	
اسم العبد مسجد الفرق	جسزاد الیمن المطلق

آخر الفکر ذاک مفراحتاً | ذلک المسجد الحرام بحجۃ

و بر صدر دروازہ مسجد این آیت کریمہ کندہ است کہ از ان تاریخ بنالشی می برآید رجب و اول الله
 جلوسین له الدین حنفاء و اجازت بیعت و خلافت ہر چہ از خاندان بسلسلہ چشتیہ صابریہ از
 حضرت مولائی دشنی مولانا حافظ حاجی محمد حسین عمری صاحب اللہ آبادی یا تم تالیفات خود
 را عطا نظر اہل علم نمودن آنجا ت موزہ و زینل است پیش خاندان بقول **سہ** غم ختمت سلم
 شرم دارم بکہ سوی چشمہ حیوان فرستم ب تاہم اخیر از بضاعت و زجات با خود دارم سے نگارم

کتاب مطبوعہ

فوائد جلالیہ منظومہ فارسی در حصول نحوہ مجوزن و قافیہ مائے عامل مطبوعہ دہلی تحفہ مقبول در
 فضا کل رسول صلعم بزبان اردو مطبوعہ مطبع نظامی طریقہ محسنہ در ابیات مولود و قیام بزبان
 اردو مطبوعہ لکھنؤ آداب احمدی در میان سخن زوائد عبارت اردو مطبوعہ بنارس ریاض اللہ
 تاریخ امیران اندرونی و بیرونی ہند کہ از گورنمنٹ ہند اسلامی التواپ می یابند اردو مطبوعہ لکھنؤ
 نخبۃ البحرین در بیان حفظ صحت مشتمل بر قواعد سلمہ اطباء یونان و ہندوستان اردو مطبوعہ لکھنؤ
 انبیۃ الاسلام عبارت عربی و در بیان انبیہ خمسہ اسلام بطور شرح حدیث نبی الاسلام علی شمس المحدث
 کہ بدلائل خلافتہ متطابقہ مطبوع شدہ بحرین شریفین و بغداد و مصر و بصرہ و شام و تونس و غیرہ
 تقسیم گشت طب رحمانی عبارت فارسی مشتمل بر محالجات قلیل الاجزا مطبوعہ اگرہ صحیح
 جسمانی عبارت اردو مشتمل بر بیان فصول سگانہ و خواص ماکول و مشروب مطبوعہ نظامی
 ہر وقت در بیان اشیای ہنگامہ عبارت اردو مطبوعہ بیوان - کفارۃ الذنوب و در بیان ادا
 کفارہ روزہ و نماز میت و طریق استقاظ فیہ مطبوعہ اگرہ عجلالہ نانہ متضمن اقوال الفیوض
 بہ عبارت اردو مطبوعہ دہلی تحفہ خان بہادر در بیان کرسی نامہ قوم بگیل مطبوعہ الہ آباد

کتاب غیر مطبوعہ

فیہ اللیبب فیما یسرہ الادیب شرعی - دریائے لطافت و طراقت اردو آفتاب
 حکمت اقوال حکمای سلف اردو - تواریخ بگیل کھنڈاردو

کتاب زیر تالیف اللہ تمہا

تاریخ التواریخ - میزان الموالین - جغرافیہ عرب - تعلیم رحمانی - ندیم الاطبا

تکمیلہ الکتاب

آگاہ جلوه ظہور پذیر کہ تراجم کامل عیان افاضل ذیل بخیر تحریر در آیت اسمای شریفہ آنها بجای دیگر کہ بعد ازین قدم بروز در ساحت وجود ہند حوالہ نمودہ سے آید تا کسی موافق بہ تکمیل آن گردد و ہامد التوفیق و بیدہ از متہ تحقیق - قاضی ابراہیم سندی ساکن در ہیلہ مضاف سوسنان ملک سند از اکابر علما بود - قاضی ابراہیم ٹھٹوی نیرہ مخدوم فیروز جامع کمالات صور سے و معنوی برآمدہ در عہد شاہجہان بادشاہ افغانی شاہجہان آباد و قضاے عسکر داشت میر ابو البقا صاحب تصانیف کثیرہ معاصر نصیر الدین محمد ہمایون شاہ = ابو جعفر عمر لاہوری ابن اسحاق لاہوری بفضل و دانش طاق و در زہد و تقوی شہرہ آفاق بود - مولوی ابو الحسن ساکن کاندہلہ = ملا ابو الحسن کشمیری معروف بشاہم بابا معاصر شہاب الدین محمد شاہجہان بادشاہ بود - قاضی ابو الخیر بھکری = محمد ابو الخیر ٹھٹوی در فتاوی عالمگیری شریک استنباط مسائل بود - قاضی ابو سعید بھکری ولد قاضی زین الدین ابو قور فضیلت و حضور قرچت از ممتازان روزگار بود - ابو الفتح ولد شیخ اندایہ خیر آبادی معاصر سلیم شاہ ابن شیر شاہ سور = قاضی ابو القاسم بن ملا جمال الدین سیالکوٹی معاصر نور الدین محمد جہانگیر شاہ = امیر ابو المعالی برادر امیر علار الملک نصیر سورہ اخلاص و رسالہ عدالت و انورج العلما از مصنفات اوست در سال ہزار و چہل و شمس ہجری بملک بنگالہ وفات یافتہ = ملا احمد پٹنی گجراتی = ملا احمد ٹھٹوی شاگرد شاہ فتح اللہ در عہد جمال الدین محمد اکبر بادشاہ بود - مولوی احمد حسن مصنف صراط الاہتدای وغیرہ = مولوی احمد گل نائب مفتی بھوپال = مولوی احمد شاہ سندی = مولوی احمد کبیر ساکن قصبہ بھپلوری = مولوی سید ارشاد حسین ساکن پٹنہ = مولوی ارشاد حسین رام پوری = ملا اسحاق رام پوری ولد ملا احمد ولایتی = ملا اسحاق بھکری = مولوی اسد اللہ ساکن پٹنہ = قاضی اسمعیل صفہائی گجراتی معاصر سلطان محمود بیگ ڈھڑہ = قاضی اشرف حسین ساکن ہونہ مصنفات لکھنؤ = مولوی اعز الدین سنہیلی ابن سید غلام اولیا مخدوم زادہ قصبہ سندیلہ شاگرد مولوی سید علی سنہیلی سیدی بھیم حضر

سال دوازدہ صد و پنجاہ و شش ہجری فوت شد۔ مولانا افتخار الدین بنی معاصر علماء الدین مکی
مولانا افتخار الدین گیلانی معاصر غیاث الدین تغلق۔ ملا افضل شیکو کشمیری بن ملا حیدر چرسے
در محمدی الدین محمد اورنگ زیب عالمگیر بادشاہ بود۔ مولوی اکبر علی پشاوروی۔ مولوی آل محمد
ساکن قصبہ چیلواری ضلع پٹنہ۔ مولوی آل حسن موہانی مصنف رسالہ استفسار در رد و عقاید
نصاری۔ مولوی الفت حسین شیخی مصنف معجزہ فرقان وغیرہ۔ ملا الہداد سہروردی معاصر
بہلول لودی۔ مولوی الہداد ساکن کلکتہ۔ مولوی انبی بخش فیض آبادی مصنف عمدۃ المرام
فی تحقیق الحجۃ والکلام۔ الیاس نجم اردبیلی استاد ہمایون بادشاہ جاگیر دار پر گہ موہان مضامین
لکھنؤ۔ ملا امام الدین دہلوی در جمل ماہوری است ریاضی دان بود کہ بدلی وطن گرفتہ شری
مختصر تشریح الافلاک مصنفہ بہاء الدین آملی در سال زده صد و سہ ہجری فوت شد کہ بنام اقتصر
فی شرح التشریح مشہرت دارد۔ مولوی امام الدین ساکن ٹونک۔ سید امان قنوجی معاصر
بہلول لودی۔ مولوی امین اللہ ساکن چیلواری۔ مولوی امین اللہ مدرس کلکتہ کہ قصیدہ
غزاد نصرت رسول بکرم صلعم از مشہور است۔ مولوی امین احمد بہاری۔ سید امیر احمد نقوی
سرمسوانی۔ مولوی امیر حسن سہسوانی۔ مولوی امیر الدین ساکن کابری ضلع گیا۔ مولوی
انوار الحق بنگلوری۔ مولوی انور علی لکھنوی مصنف انوار الحقاشی۔ بابا خواجہ قاضی اوجین در
در عبد اکبر شاہ بود۔ مولوی بابا عبد جونپوری۔ ملا باقر صلیغ کشمیری شاگرد ملا باقر داماد۔
ملا باقر لاکو کشمیری شاگرد ملا باقر صلیغ۔ شیخ بایزید بہان پوری عالم متون و فاضل تشریح بود
خوف خلافت از شیخ محمد مصدوم سہروردی قدس سرہ داشت۔ مولانا بایزید مفتی لاہور در عبد
اکبر شاہ بود۔ مولوی بدر الدین ساکن قصبہ چیلواری۔ مولانا بدر الدین واعظ در عبد علماء الدین
خلجی ازادہ بدلی آندی و تذکرہ گفتی زیادہ مفتی بود و تذکرہ اوجہیت بسیار شدی و وعظ او در
ولما کار کردی و از بکا و رقت تذکرہ و گم شدی۔ بدر الدین بن شیخ ابراہیم سہروردی شارح
خلاصہ کیدانی۔ بدر قوام نردالی بہرچی۔ شیخ بدو ساکن لکھنوی کہ از آگوزہ دہدیاہم گوینہ معاصر
بہلول لودی۔ مولوی برکت آزاد آبادی۔ مولانا بہران الدین بہرکی در عبد علماء الدین مکی بود
مولانا بہران الدین براز معاصر سلطان غیاث الدین بلبن بود۔ مولوی بشارہ حسین مدرس

مدرسہ نام پورہ مولوی بشیر الدین قنوجی = مولوی بشیر الدین دہلوی حکیم بقا، اللہ خان سہیلی
 شاکر و حکیم بزرگ علی خان مولانا ہفتدہم شوال سال دوازده صدر و شصت و چہار ہجری قمری قمری
 طبیب حاذق و باطنی صادق بودہ مخدوم بلال سندھی ساکن تلمی از مضافات سوسان
 ملک سندھ و علم ظاہر شانی عظیم داشت = رسید بنکی حسن بلگرامی از سادات ترمذی بلگرام
 و عربی و فارسی و ہندی استعداد کلی داشت ایمان تخلص میکرد شاکر و میر عظیمت اللہ بیخبر بودہ
 ملا بطحان الطیغوی برادر ملا جیون = قاضی پیارہ ساکن کھنوی معاصر بہلول لودی = ملک
 تاج الدین گدڑی در علم جلال الدین خلجی بودہ تاج الدین کلاہی و رسید تاج الدین قاضی اووم
 در علم جلال الدین خلجی بودند = شیخ تاج الدین دہلوی در علم اکبر شاہ بودہ ملا تقی از فضل اکبر بود
 در تاریخ بہاری کامل داشت کتابی در ہیئت از مصنفات اوست اولاً ملازم عبدالرحیم خاٹان
 بود بعد از ان منظور نظر اکبر بادشاہ شدہ در علم جہانگیر ترقی نمودہ بصدارت رسید و مورخ خان
 خطاب یافت در سال ہزار و سبت ہجری در گذشت = تقی الدین واعظ معاصر فرزند شاہ بودہ
 میر جان محمد بلگرامی عالم و فاضل و حافظ و قاری بی نظیر صاحب فکر نگین بود و بسال ہزار و یکصد و
 چہل زیارت حنین شریفین و عتبات عالیہ شافت = مولوی جعفر علی ساکن کسمندڑے ناظم
 نظم الفرائض = مولوی جعفر علی رام پوری = ملا جلال الدین معاصر سلطان شمس الدین التمش =
 قاضی جلال الدین کاشانی ولد قاضی قطب معاصر سلطان غیاث الدین بلبن = خواجہ جلال الدین
 امیر چہ و نائب وزیر = مولانا جلال الدین بہکری در علم جلال الدین خلجی بودند = مولانا جلال حسام
 درویش واعظ و علماء الدین خلجی تذکرش مخرج خوف و خشیت بودی و ہم سخنہای ظریف گفتی =
 قاضی جلال الدین ذوالحجی و در علماء الدین خلجی قاضی ممالک بودہ مولوی جلال الدین رام پوری
 مولانا جمال الدین ساطعی از علمای قرأت و در علماء الدین خلجی بودہ مولوی جمال الدین مولنیری
 مولوی جمال الدین مدرسی = ملا جمال تلمانی و انہم مستعد معاصر جلال الدین محمد اکبر شاہ
 ملا جمال لاہوری بسنی مردم نیک در شاکر و دی بکمال رسیدند = مولوی جمال شاہ صر فی رام پور
 مولوی جمیل احمد سسوانی = مولوی جمیل احمد بلگرامی = ملا حاجی بانٹھی کشمیری شاکر و یعقوب مرثی
 و در علم نور الدین محمد جہانگیر شاہ بودہ ملا حاجی گنای کشمیری عربی و ملا رضوی در اکثر اہم و بزرگ

چون بایام شانہ داری عالمگیر تصدیر خروج برشاہجہان نمود فتوای آن از علمای اردوی معلیٰ خواست
ہمہ تصدیق خروج کردند مگر بلا حاجی مذکور کنارہ کشی نموده گفت ہر چند فسق و فجور از سلطان بظہور آید
خروج کہ باعث فتنہ است خاصۃً بمقابلہ بد رجائز نیست - ملا حامد جوہوری اکثر کتب متداولہ نزد
محمد زاہد دیدہ و بعض علم در خدمت دانشمند خان استفادہ نمودہ در عہد شاہجہان بسلسلہ
روزینہ دین مسلک بود و در عہد عالمگیر داخل مولفین فتاویٰ شدہ تعلیم شاہزادہ محمد اکبر سر فرازی یافت
ملا حبیب در عہد جلال الدین محمد اکبر شاہ ہند بود - ملا حبیب کشمیری در عہد نور الدین محمد جہانگیر شاہ
میر عدل بود - مولانا مجتہد ملتانی معاصر علاء الدین خلجی - ملا حسام الدین سرخ لاہوری معاصر
جلال الدین محمد اکبر شاہ - مولانا حسام الدین اندریتی معاصر غیاث الدین بلبن - مولانا حسام الدین
سرخ و مولانا حسام الدین شادی معاصر علاء الدین خلجی بودند - مولانا حسام الدین تقی ملتانی
از اجلہ روزگار و مکملہ اندیاد و ریاس آداب شرع بنیادت اہتمامی و زید اکثر اوقاتش در عبادت
و افادہ طلبہ مصروف بود و مرقدش قبر ہر حسام پور مقنات ملتانی واقع است - مولوی حسن جان
سندی پیش علمای سندیلہ و نیز خدمت حافظ محمد شوکت علی تقصیرت - مولانا گزرا نیسہ
قریب الفراغ است اللهم بلغہالی ہامولہ - شیخ حسین تبریزی در عہد جلال الدین محمد اکبر شاہ مدرس
دہلی بود - مولانا حمید الدین مخلص و مولانا حمید مرقی از علمای قرأت معاصر علاء الدین خلجی بودند -
مولانا حمید مفسر سہیلی معاصر نصیر الدین محمد ہمایون شاہ - شیخ حمید احمد آبادی معاصر جلال الدین محمد
اکبر شاہ - شیخ حمید سندی برادر شیخ رحمت اللہ ولد قاضی عبداللہ بن قاضی ابراہیم ساکن در میلہ
بحامد والا موصوف و در علوم عقلی و نقلی حظ وافی و در حدیث و تفسیر بطولی داشت ہمراہ خان عظم کوک
بسکہ معظمہ رفتہ مقتدای اہل حدیث شد - قاضی حماد عباسی ٹھٹوی در فضیلت و کمال اہم
و در تقویٰ و توبہ اہم بود - حمید الدین مسعود لاہوری ابن سعد لاہوری حمید دہر و فرید عصر بود
مولوی خادم حسین سندیلہ عرف بوعلی ابن حکیم بقا اللہ خان سندیلہ بشاہ دوم ذیقعدہ سال
روادہ صد و شصت و پنج ہجری بمقام بھوپال رحلت کرد - مولوی خدا بخش پنجابی - مولوی
خلیل الرحمن رامپوری محشی دائر الاصول - خواجہ علی دانشمند از نادراہ النہر در عہد جلال الدین محمد
اکبر شاہ بہ ہند وستان قدم آورده مورداستم خسروانہ شد - مولوی سید خواجہ احمد نصیر آبادی

از تلامذه مولوی سخاوت علی در صورت و سیرت یادگار صلاحی سلف بود و سبب را در باندادیدم
 رحمه الله علیهما = خواجه میرمورخ مصنف تاریخ حبیب السیر و خلاصه الاخبار و دستور الوزرا و غیره
 ظیرالدین محمد بابر شاه بود و مخدوم خیرالدین برابنپوری = مولوی خیرالدین در راسی = ملا داود سوبستانی
 صاحب فضل و علم بود = ملا داود مشکونی کشمیری شاگرد و خواجه حیدر چرخ می معاصر شیخ الدین محمد
 اورنگ زیب عالمگیر بود = ملا دانیال خوراسانی شاگرد ملا عبدالسلام ساکن دیوه بود = شیخ دانیال
 جوپوری = ملا درازپشاور = قاضی و ناسوبستانی ولد قاضی شرف الدین المشهور بمخدوم راهوار
 علمای نامدار و قاضی القضاة بود بصحبت بسیاری از علمای باطن رسیده نظر فیض یافته و در
 خدمت پدر کسب فضائل نموده علم حدیث از مخدوم بلال آموخته و اکثر علوم از خدمت مخدوم
 محمود فخرابهره و مخدوم عبدالعزیز بهروی یافته پیشتره تفسیر قرآن مجید بمطالعه آورده معانی و دقائق
 آن مستحضر ساخته و از علم بجز و غیره علوم عربیه تعبیه کامل اندوخته حافظه چندان داشت که اکثر کتب
 ظهرا فیض خواندی مرزا حسن شاه از تلامذینها یافته و مخدوم عثمان دیرا و استاد لقب داده بعد
 وفات بقریه باغیان مدفون گشت = سوستان از توابع سندست ملا دوست محمد کابل بن
 ملا محمد امیر مولف رساله عین الاصابه فی رفع السبابه = مولوی ذوالفقار علی ساکن دیوه = مولوی
 ذوالفقار علی ساکن کلکته = مولوی ذوالفقار احمد ساکن بمپوپال = ملا حبیب گنای کشمیری در عهد
 محی الدین محمد اورنگ زیب عالمگیر بود = شیخ رحمه الله سندی ولد قاضی عبداللہ ولد قاضی ابراہیم
 ساکن در بیلہ یفنون فضل و کمال آراسته بی نظیر وقت بود سه رساله مناسک سلج از یادگار اند =
 مولوی رحمت اندکر الوی مناظر یادری در مصنف انزاله الادہام و انجاز بحسوی و اظهار الحق
 و غیره نزیل که معظمه نادها الله شرفا و تعظیما = مولوی رستم علی رامپوری بخشی میرزا بدر رساله مولوی
 رشید احمد گنگوہی = مولوی رضی الدین الکابادی ابن مولوی برکت = رضی الدین احمد ساکن
 پشاور = مولانا رفیع الدین گارونی معاصر سلطان غیاث الدین بلبن = قاضی رکن الدین
 سمانه معاصر سلطان غیاث الدین بلبن = مولانا رکن الدین سنامی معاصر علاء الدین خلجی =
 سید رکن الدین قاضی کرا در عهد سلطان علاء الدین خلجی بود و مخدوم روح الله بکر =
 ملا منصور دلاهوری از علمای اعلام وقت خود گذشته = مولوی ریاضت حسین مولف

ریاض العرفان = شیخ زین الدین حوالی معاصر خلیفہ الدین محمد بابر شاہ = مولوی زین العابدین قاضی
 بھوپال = مولانا سراج الدین بخاری معاصر غیاث الدین بلبن = مولوی سراج الدین کاباوی
 شاج زبدہ الصرف = قاضی سراج الدین علی خان اقصی القضاۃ کلکتہ بسال دوازده صد و
 بست ہجری کتاب جامع التفریحات بزبان عربی تالیف کردہ ہازیر ترجمہ آن بزبان فارسی
 پرداختہ نامش جواہر رداہر نہاد = مولوی سراج احمد سہارنپوری شارح ترمذی =
 مولوی سراج احمد مسوانی = قاضی سدید الدین معاصر غیاث الدین بلبن = مولوی
 سدید الدین دہلوی = مولوی سعاد علی سہارنپوری = مولوی سعاد علی بہاری = ملا سعد الدین
 لاہوری باوجود فضیلت موفورہ روش ملا مشہ داشت = ملا سعد سندھی در فضیلت اتم
 و در کمالات مزین ام بود یک سید الدین منشی در محمد علا الدین خلجی صاحب طبل و
 نقارہ بود ملا سلطان از شاہیرہ سین محمد اکبر شاہ بادشاہ بود = شیخ سلیمان بلگرامی از
 علمائے محمد اکبر بادشاہ صاحب استد بود میران سید انخی قنوجی عالم مستعد معاصر بہلول
 لودی = سید محمد بن سید خان دہلوی دانشمند مستعد معاصر بہلول لودی = مولوی سید محمد
 کانپوری مدرس سیور و محروسہ بھوپال = مولوی سید میان ساکن سورت از اساتذہ مولوی
 سید عبد الفتاح گلشن آبادی بود = مولوی سیف الدین مدرس مدرسہ رامپور = ملا
 شاہ محمد شاہ آلوی بابر ریاضی و نجوم معاصر اکبر شاہ = مولوی شاہ محمد خان رامپوری = شاہ امیر
 از علمای صوفیہ اگر معاصر اکبر شاہ بود = قاضی شایندہ سوسانی از اجلہ علماء و اقلیای
 روزگار بود شریعت را یا در طریقت و طریقت را از اوان حقیقت داشتہ خلف ارشدش
 شیخ میر محمد مشہور بہ میان میر لاہوریست کہ بسال ہزار و چہل و پنج ہجری رحلت فرمودہ
 مولانا شرف الدین دلوچی معاصر غیاث الدین بلبن = قاضی شرف الدین سراہی معاصر
 علا الدین خلجی = مولانا شہاب الدین خلیل در محمد علا الدین خلجی بود در تذکرہ طریقہ خوف
 و خشعہ رام رعایت کردی و نظم خواندی و بیشتر تفسیر قرآن مجید بیان فرمودی و قصص و حکایات
 سلوک و آثار علمای آخرت گفتی و در تذکرہ و جمعیت بسیار شری و سامعان رارقہ تمام بودی
 مولانا شہاب الدین بلانی معاصر علا الدین خلجی = مولوی شہاب الدین احمد ساکن ہنسہ

ضلع پٹنہ خواجہ شمس الدین خوارزمی استاد مولانا نظام الدین اولیا قدس سرہ معاصر غیاث الدین
 بلبن بہ مولوی شمس الدین بدایونی بن مولوی محمد علی عثمانی بدایونی غشی شرح وقایہ قاضی
 شمس الدین مزاجی عالم تبحر معاصر غیاث الدین بلبن بہ مولانا شمس الدین نعم معاصر علماء الدین
 خلجی بہ قاضی شمس الدین گارونی معاصر علماء الدین خلجی بہ شیخ شمس الدین جوہپوری برادر شہرہ
 شیخ محمد راہ جوہپوری در عہد عالمگیر مدرس علوم و سلوک در جوہپور اشتغال داشت بہ مولانا
 شمس الدین باختری معاصر سلطان فیروز شاہ بہ شمس خان لاہوری ملائی صاحب ہندو
 معاصر اکبر شاہ بہ مولوی شمس الاسلام بدایونی عالم مستعد بود ملا شیری لاہوری ابن قاضی
 عبدالحی ساکن قصبہ کوکال من اعمال پنجاب فاضل مستعد بود ملا صاحب سہروردی در عہد
 سلطان بہلول لودی بود خواجہ صادق کشمیری معاصر جہانگیر بادشاہ بہ مولانا صدر جہان از
 اجلہ علماء گجرات است بدیع و تقوی متصفت ہمارہ بطلبہ عدم درس میداد مولانا شیخ احمد
 بن شیخ برہان از تلامذہ دیست و حضرت سید محمد المشہور بشاہ عالم گجراتی انکاری داشت
 کہ آخرش بدل بداعتقاد گشت بہ صدر جہان تنوچی از سادات رفیع الشان بامرتو سے
 در عہد عالمگیر ممتاز بود مولانا ناصر الدین گندھک معاصر علماء الدین خلجی بہ مولانا ناصر الدین
 تارڑی معاصر علماء الدین خلجی بہ قاضی صدر الدین عارف در عہد علماء الدین خلجی صدر جہان بود شیخ صدر الدین
 مٹوئی اجل علماء و فضل انقیاد معاصر نظام الدین شاہ سہروردی جامعیت علوم بدان غایت داشت کہ ہزار
 شاگرد بکمال علمی رسانید و لاہور و سید محمد جوہپوری مدعی ہندویت بہ خاص متشنش آدرہ اثر
 بدین سید محمد داخل زمرہ مریدان راسخ گردیدہ بہ سید صدر الدین تنوچی از اعظم علمای بلوچہ قنوج
 بہ بعد سلطان سکندر بودی در سال شش صد و چہار ہجری بودہ دام ملازم رکاب سلطان می بود
 قاضی صدر الدین لاہوری در علوم عقلیہ و نقلیہ مہارت کامل داشت بہ سید صفای بہکری
 صاحب علم و عمل سرآمد فضلاء اجل شیخ الاسلام بہکری بود و رسالہ تصدیق و توحید یک ہجری سے
 در گذشت بہ بہکری شہر دیست از مصنفات سند بہ مولانا صلاح الدین بستی معاصر علماء الدین
 خلجی از مدرسین نامور بود بہ قاضی صوفی در عہد اکبر شاہ قاضی لاہور بود بہ مولانا ضیاء الدین بہکری
 در عہد علماء الدین خلجی صدر جہان بود بہ قاضی ضیاء الدین الخطاب بقاضی خان معاصر

در
 عہد
 اکبر
 شاہ

در
 عہد
 اکبر
 شاہ

قطب الدین مبارک شاہ بود و خواجہ ضیاء الدین واعظ مصنف مناقب ابرار وغیرہ = قاسم
 ظہیر الدین معاصر سلطان غیاث الدین بلبن = مولانا ظہیر الدین لنگ = و مولانا ظہیر الدین
 بھکری معاصر علاء الدین خلجی بودند ملا عالم بھکری عالم علوم ظاہر و باطن بود = قاضی عباس
 برہانپوری ولد قاضی ظہیر الدین دانشمند شجرہ و شاہ جہان بادشاہ بفرمان اعزازش طلبید و
 بغایات شاہی مباہمی شدہ بوطن ہرجعت نموده درگذشت = شیخ عبداللہ شقی ابن مولانا سعد اللہ
 ساکن در بیلہ مالک سند و علم تفسیر وحدیث فی نظیر وقت بود در سال ہجرت چہل و ہفت ہجری
 ہجرات رفتہ انا بخابر فاقست قاضی عبداللہ ساکن در بیلہ بحرین شرفین رفتہ اوقات عزیزان
 رسانیدہ در ہمہ علوم تصانیف و رسائل خوبہ دارد و خواجہ عبداللہ غازی کشمیری ملا عبد اللہ
 ملارائی کشمیری در عہد شاہ جہان از علمای نامور بودند بابا عبداللہ بن سعید کشمیری معاصر
 جہانگیر بادشاہ بود = مولوی عبداللہ معین الدین قاضی عبداللہ سندھی ولد قاضی ابراہیم
 ساکن در بیلہ فضائل از خدمت مخدوم عبداللہ پوری آموختہ تقوی کامل و ورع شامل داشت
 بعضی شاہ بیگم اندر بیلہ باغیان قتل نموده در سن ہجرت سی و چہا ہجری ہجرات دکن آمدہ
 و انا بخابر رفتہ و ساکنت مدام اختیار فرمودہ در گذشت = ملا عبداللہ سیالکوٹی بن ملا
 عبداللہ بگڑاوری علوم از پدر فائق برآمد = مولوی عبداللہ ساکن موضع بہار اسوان بن مالک
 پنجاب معین رسالہ کشف الحال عن التفرع بالممال = مولوی عبداللہ شفی = مولوی عبداللہ
 دہلوی = مولوی عبداللہ رامپوری = مولوی عبداللہ سہارنپوری = مولوی عبداللہ محمد آبادی
 مصنف عرفان العرفان = مولوی عبداللہ رامپوری = مولوی عبداللہ مدرس جامع مسجدی
 مولوی عبدالباری معینت اعلام الاخبار وغیرہ = مولوی عبدالباری ساکن کلکتہ = مولوی
 عبدالباری ساکن ہردوان = ملا عبدالباری بنگالی شاگرد ملا محمود جوہنپوری کہ بہین صحبتش دانشمند
 برآمد حلتش در جوہنپور اندہ در اکثر علوم خصوصاً در حقوقات یگانہ بود و از علمای آنجا گوے
 سبقت سے رہو و بزرگاہ عالمگیر رسیدہ موضعی بچند ہجرت سیور قال یافتہ مراجعت نمود
 و آنجا مدرس طلبہ علوم عمر عزیزش بسر فرمودہ ملا عبدالجلیل در عہد اکبر شاہ مفتی لاہور بود و مخدوم
 عبدالجلیل ٹھٹھی در قنیات اشہر ارام اصالت از بندر لاہری است در عہد شاہ جہان بود

پسرانش ابو الفتح و محمد شریف و محمد شجاع ہر ایک از فضیلت و قابلیت نامور بودند۔ مولوی عبدالحق
کانپوری شمس العلماء۔ مولوی عبدالحق پنجابی۔ مولوی عبدالحق سہارنپوری۔ ملا عبدالحکیم بن ملا عبدالحکیم
کشمیری در عہد عالمگیری بود۔ مولوی عبدالحکیم و احضار مصنف عشرہ کاملہ وغیرہ۔ مولوی عبدالحکیم
سہارنپوری۔ مولوی عبدالحکیم رام پوری۔ شیخ عبدالحی ولد شیخ جمال کنبودہ دہلوی معاصر سلطان
سلیم بود۔ میر عبدالحی خراسانی در عہد اکبر شاہ صدرالافاضل بود۔ مولوی عبدالحق دیوبندی
ملا عبد الرحمن ساکن سیکری معاصر ہول لودی۔ مولانا عبد الرحمن ٹھٹوی در علوم عقلیہ و نقلیہ
بی نظیر بود با فادہ و نبی حی پرداخت معاصر مرزا عیسیٰ و مرزا باقی۔ ملا عبد الرحمن بوبرہ احمد آبادی
و ملا عبد الرحمن لاہوری معاصر اکبر شاہ بودند۔ قاضی عبد الرحمن سندھی از اجل علماء و فضل فضلا
در عہد شاہجہان تا عہد عالمگیری متولی نذر رحمتین شریفین بودہ جاگیر مشروط الخ دست داشت
بہدیہ طیبہ رحلت فرمودہ در قبر محمد حیات سندھی مدفون گردیدہ۔ مولوی عبد الرحمن ساکن بھلپوری
مولانا قاری عبد الرحمن بانی تپی۔ ملا عبد الرحیم کشمیری در عہد عالمگیری بود۔ مولوی عبد الرحیم رام پوری
مولوی عبد الرحیم چوہنپوری۔ ملا عبد الرزاق پانڈی کشمیری و ملا عبد الرزاق محشی تجسید
مصنف روح الحکمت در عہد شاہجہان از علمای نامدار کشمیر بودند۔ ملا عبد الرزاق کشمیری شاگرد
خواجہ حمید چرخشی در عہد عالمگیری بود۔ مولوی عبد الرسول سہارنپوری مصنف متن متین و رنجو۔
ملا عبد الرشید بنگر کشمیری شاگرد محمد افضل چرخشی در عہد عالمگیری بود۔ مخدوم عبد الرشید ساکن
بالہ کنڈی مالک سند از اجل علماء و اکمل التقیاء و جمع کلان از بواسطہ کمال علمی و عملی رشید و زکار
شدند۔ مولوی عبد البھمان پشاور۔ ملا عبد السلام ساکن یوہ شلج تہذیب منطق و مناہل
شاگرد ملا عبد السلام لاہوری بود۔ مولوی عبد السلام آروی۔ مولوی عبد السلام بانی تپی۔
ملا عبد الشکور لاہوری در عہد اکبر شاہ قاضی چوہنپور بود۔ مولوی عبد الشکور فیض آبادی۔ مولوی
عبد الصمد پشاور۔ مولوی عبد الصمد سواتی۔ مخدوم عبد الخیر کابانی ساکن کابان مصنف
سوستان ملک سند محمد شافہر سزیز و سزیز و تہذیب و تدقیق و پرگزیدہ کشور تحقیق باد و سپرد الاکبر سرسپر
علم و ہنر انتی مولانا اشیر الدین و مولانا یار محمد بزبان بجام فیروز بہ سبب خروج شاہ اسمعیل باغی
ادہارت بموضع کابان قدم آورده آن سرزمین را بشعر و علوم منور ساختہ ہمدان چارصل اقامت

انما اختتمت و ہما نجا چشم از مطالعہ نسخہ حیات پوشیدہ تصانیف عربیہ چون شرح مشکوٰۃ و حواشی
 اکثر کتب متداولہ انہما یادگارند مولوی عبدالغفریہ یا بادی = مولوی عبدالغفریہ لکھنوی مؤلف
 پیغام محمدی وغیرہ = حافظ عبدالعلی رام پوری بن ملا محمد عمران بن ملا محمد عمران در سال دوازدہ
 صد و نو و ہفت ہجری وفات یافتہ = مولوی عبدالعلی بن مولوی فضل الرحمن رامپوری
 مولوی عبدالعلی ساکن ڈومری ضلعہ پٹنہ = مولوی عبدالعلی ساکن جالپس = سید عبدالفتاح
 بھارتی ساہرحی الدین محمد اورنگ زیب عالمگیر = ملا عبدالقادر اخوند معاصر نصیر الدین محمد
 بہاؤن شاہ = مولوی عبدالقادر سندیل از اولاد انجاد مولوی احمد اللہ شارح سلم نور دہم ذی الحجہ سال
 دوازدہ صد و ہفتاد و دو ہجری رحلت کرد = مولوی عبدالقادر رامپوری = مولوی عبدالقادر
 باعسکظہ ساکن بمبئی = مولوی عبدالقادر ساکن تھانہ ضلعہ بمبئی = مولوی عبدالقادر ساکن
 ہونگلی عالم باعمل صاحب تصانیف دہم ذیقعدہ سال سیرہ صد و ہفت ہجری عبدالطاہر را
 عقب خود گذاشتہ رحلت کرد = مولوی عبدالقدوس بنگلوری = میر عبدالقدوس شصوی ابن
 سید عابد انشمنہ کامل خرمیہ وقت صاحب شان دستشتی در اہلکے جنس برآمدہ
 دہ ہزار و صد و چہل شش ہجری وفات یافتہ آیہ کریمہ لکھنوی فی جنات النعیم طابین واقعہ است
 ملا عبدالقوی احمد آبادی برہانپوری عالمگیر ویرا خطاب باعتماد خان کروڈا لکھنوی را باقظا اخوند خانہ
 مولانا عبدالکریم شروانی معاصر غیاث الدین تعلق = سید عبدالکریم قنوجی ابن سید محمد قنوجی
 در عہد عالمگیر مشغول بدس متداولات بود = قاضی عبدالکریم کشمیری شاگرد ملا ابوالفتح در عہد
 عالمگیر بود = مولوی عبدالکریم ساکن ٹونک ناظم رسالہ بسیل الرسول فی الناسخ و المنسوخ = مولوی
 عبدالکریم رامپوری = ملا عبداللطیف ساکن دریلہ مالک سند عالم بلوغ پور حاشیہ بر شرح ملا جہاگی
 دارد و در بحث الکلام تفسیر کلمتین حقیقہ و حکما ای یکدن کلاحدہ شہانی صمدہ فامستفہن اسم فاعل
 ہوا المجموع و التفسیر اسم مفعول کل واحدین کلمتین فلا یلزم اتحادہما درین دو بیت فصیح کوہ
 تام زیر ہیئت مجموعیش ہذا اسم فاعل التفسیر جی شمر فیہ و یخوای اسم مفعولی ازو ہیئت افرادیش
 را کن نظر ہر شیخ عبداللطیف برہان پوری معاصر محی الدین محمد اورنگ زیب عالمگیر بود = مولوی
 عبداللطیف دیلوری = مولوی عبداللطیف نقیہ رامپوری = مولوی عبدالحمید برہان پوری =

ملا علی شمشیری در عهد عالمگیر بود و مولوی عبدالوهاب ساکن بسوات بنیر قاضی عبدالوهاب
 کنی ساکن قصبه مونگی که در علم فقه و اصول مهارت کامل داشته در عهد عالمگیر قاضی عسکر بوده ملا
 عثمان گجراتی از علمای قرأت و ملا عثمان سادانه و ملا عثمان بنگالی منجلی از علمای امور در عهد اکبر شاه
 بودند و حاجه غزنه الدین صوفی مؤلف تحفة الابرار فی کریمه الاخیار معاصر خیانت الدین تغلق بوده
 عزیز الدین خالد خانی مؤلف دلائل فیروزی در علم نجوم معاصر سلطان فیروز بوده ملا عصام الدین
 معاصر نصیر الدین محمد بایون شاه = علما و الدین تاج و علما و الدین کرک و علما و الدین صدر الشریعه و
 علما و الدین مقری علمای نامدار در عهد علما و الدین خلیج بودند = مولانا علما و الدین اصولی بدایه سنه
 سید علما و الدین ادوی = امیر علما و الحاکم معشی در عهد شاهزاده شجاع بود کتاب مذهب در منطق
 و الوار الہدی در انبیاء و صراط الوسیط در اثبات واجب از تصانیف و سب یادگار اند
 مولانا علم الدین بنیر شیخ بہار الدین نکر ملاستانی در عهد علما و الدین خلیج بود = مولوی علی اعظم
 ساکن پچلوا ری = مولوی علی اکبر اکبادی مصنف فصول اکبری و اصول اکبری = ملا علی الداس
 کشمیری شاگرد ملا جوہر ناقد در عهد شاہجہان بود = علی بن احمد غوری ساکن کرگہ متصل لانک پورست
 از ریزان شیخ رکن الدین قدس سرہ بود از تصانیف اوست کنز العباد فی شرح الاوراد مصنفہ
 بہار الدین قدس سرہ = حاجہ علی بنو کشمیری شاگرد ملا شمس پال در عهد جهانگیر شاہ بود = ملا علی التک
 کشمیری معقولی میانہ قدیم و بہار لکھنؤ اورالتک میگفت بہان شہرت یافت چنانچہ سال فوش
 ہم در مصر عم و ای پست و بکن ہمت کوہ یافتہ اند = مولوی علی حبیب سجادہ نشین پچلوا ری
 مولانا علی شاہ جامدار از اکابر علمای وقت و مرید شیخ نظام الدین اولیا قدس سرہ بود کتاب
 خلاصۃ اللطائف در تصوف از تصانیف اوست = ملا علی قاری ٹھٹوی در فضیلت افضل و
 در قرأت اکمل بہمد مرزا جانی بود = ملا علی گودامی مستعد معاصر اکبر شاہ بود = ملا عماد الدین معاصر
 شمس الدین التمش بود = مولانا عماد الدین شمس تہجد و زمان سلطان محمد تغلق شاہ دہلی مردی
 بزرگ و راست گو و حق شناس بود میگوید کہ محمد تغلق در ایام غزو سلطنت خود گفتہ بود کہ فیض خدا
 منقطع نیست چرا باید کہ فیض نبوت منقطع شود اگر کسی حال ادوی غمیری کند و بجزہ نماید بدین سکن
 یازہ مولانا عماد بر فور گفت کہ کہ بخور یہ میگوئی محمد تغلق حکم کرد کہ اورانج کنند و زبانش برآورد رحمۃ اللہ علیہ

مولانا عطاء الدین حسام در عهد علاء الدین خلجی تا بیست سال تأکیر گرفته در بزرگوار معتبران و دانشمندان
 دهکده ملان و فاضلان و شاعران حاضر می شدند. مولانا عطاء الدین محمد طامی طام در حوالی شیراز است
 از آنجا کجرات آمده بخد مت ملک قطب الدین که خلیفه خاص حضرت سید محمد المشهور بشاه عالم بودند
 در گشت چنانچه در علوم ظاهر بی نظیر آفاق بود و علم باطن هم طاق گردید و بارشاد و هدایت خلق
 مشغول شد میان وجیه الدین کجراتی از ارشد نگارده دیدند. سید عنایت الله مجیدی بالاپوری
 عامل کامل فاضل لائانی مشهور و معروف وقت خود بود در سال یازده صد و هشتاد و هجری
 رحلت فرموده. مولوی عنایت احمد ساکن پشته. مولوی عنایت الله ساکن بردوان. مولوی
 عنایت حسین ساکن مونگیر. قاضی غفر محمدی در عهد جمال الدین محمد اکبر شاه هندوستان
 قدم آورده منصب اتضی القضاة ولایت کجرات یافته انعام عمده خود بریانت میگرد
 علوم متعارف یگانگی بود. سید غفر ابن سید جعفر نردالی مشوب نهر الد کجرات. مولوی غلام
 اکبر خان مصنف هدایه المکرین و غیره. غلام علی کوزازاجله. فاضل محمد اکبر شاه بود. مولوی
 غلام حسین بنگالی. مولوی غلام سبحان قاضی القضاة کلکتہ. مولوی غلام نبی شاہجهانپوری
 محشی میرزا بدر ساله. مولوی غلام علی ساکن مہری احاطہ بمبئی. مولوی غلام احمد نصیر آبادی. مولوی
 غلام محمد پوشیا پوری. ملا غوثی کجراتی. مولانا عنایت بہروی. سید فاضل معاصر اکبر شاه بادشاہ
 بود. حکیم فتح الله گیلانی از اطباء محمد اکبر شاه بادشاہ بود کتب طبیہ تحقیقات کرام
 خواہد و در ہیئت نیز مابہر بود شرح قانون شیخ الریس بفارسی نوشته. قاضی فتح علی قنوجی شاگرد
 مولوی علی اصغر قنوجی در علم متداولہ مناسبتی داشت حاشیہ شرح تہذیب حلالی الشیخ تعلات حریری
 از تالیفات اینصہ اوست. مولوی فتح علی بردوانی. مولوی فتح علی جونیوری عالم ستعد
 علم مولوی مشوق علی جونیوری طبع موزون داشت خصوصاً در بدیع گوی تا بیج شہرہ آفاق بود
 قاضی فخر الدین در عهد جمال الدین خلجی علامہ عشر بود. مولانا فخر الدین ہانسوی. مولانا فخر الدین
 مقابل معاصر علاء الدین خلجی بودند. مولوی فخر الدین لکھنوی. مولوی فخر الدین علی خان
 شافعی المذہب قاضی چینا پٹن. مولوی فدا حسین ساکن جمنلہ پٹنہ. فرید بنگالی دانشمند متبحر
 و محدث معاصر جمال الدین محمد اکبر شاه بود. ملا فضل اللہ لائانی از اکابر علمائے عصر خود بود. محمد دم

فضل الله طحوی خرد دقت جامع فضائل قدسیه حاوی معارف النسیه محلی حلیه درج و تقوی
 همواره بندرس علوم اشتغال داشت معاصر مزاحیسی و مرزبانی = مولوی فضل الله طحوی
 مولوی سید فضیلت حسین ساکن ضلع پٹنہ = مولوی فضل الله بنگوڑی = مولوی فصیح الدین
 از علمای کالمین بلده قنوج بود عمر شریفش بدین و عبادت بسر برد مولوی فیض الحسن لاهوری
 که بدین علم ادب یگانہ روزگار بود بتاریخ و دوازدہم جمادی الاول سال یکہزار و سہ صد و چہار
 ہجری از پنجمان رحلت فرمود = مولوی فیض الله پنجابی = مولوی فیض الحسن سہارنپوری مصنف
 تحفہ صدیقیہ در شرح حدیث ام زرع = عیسان قادن پسر شیخ جوہد اشمنہ معتبر در عمد بہلول لودی
 بود = سید قادری بلگرامی ابن حافظ ضیاء الدین بلگرامی حاج الحرمین الشریفین فاضل و حافظ
 و قاری تکران بودہ در وطن گوشہ گرفته بعبادت متجود حقیقی اشتغال داشت بسال ہزار و
 یکصد و چہل و چہار ہجری در گذشت = قاسم ترقی کشمیری در عمد عالمگیر و علمای نامدار وقت
 ملا قاسم واحد العین قندھاری در عمد جلال الدین محمد اکبر بادشاہ از عمدہ ترین مدرسین علوم عقلیہ
 و نقلیہ بود = مولوی قاسم علی سندیلہ ابن مولوی محمد الله سندیلہ شاگرد پدر خود مرونی فاضل و کامل
 کثیر الدرس بود و بزیاارت بیت المحرم مشرف گشت = مولوی قدرت الله برہانپوری = مولانا
 قطب الدین نافلہ معاصر غیاث الدین بلبن = ملاک قلیب الدین شہرندی در عمد بہلول لودی
 بود شیخ قطب برہان پور سے فاضل متوجع حافظ جید تیر انداز مقرری بود شعار عرب بسیار بخاطر او
 و خوب می خواند و با وجود وفور فضائل غربت و سکنست مفرط داشتہ بہماہ رمضان بہ پیش امامی
 عالمگیر بادشاہ مغربی بود و نیز بتعلیم شاہزادہ معظم مفرط بود و در پنجم سال جلوس عالمگیر بدار الخلافتہ
 شاہجہان آباد بہ رحمت حق پیوست = مولوی سید کاظم علی دریا بادی بن سید قاسم علی چہار دہم
 پنجہ الاول سال سیزدہ صد و پنج ہجری رحلت کرد = ملا اکبر الدین مورخ در عمد علماء الدین خلی بود =
 مولوی کبیر خان قاضی محمد پورا حاطہ بنہی شیخ کبیر ناگوری از اولاد شیخ فرید بن عبد الغنی بن شیخ
 حمید الدین صوفی ناگوری است بزرگ صاحب مقامات جامع علم ظاہر و باطن کتاب دہن کہ شاہ
 فوشرح مصباح است از تصانیف دیست بجز تفرقہ کہ در ناگور از دست کفار آن دیار واقع
 شدہ بود بجانب کجرات رفت و ہما نجا توطن پذیر نیست رحمۃ اللہ علیہ = شیخ کبیر ولد ملا سہروردی صفر سن

بکمال رسیده و از پیران درگذشته رانیده اکثری کتب متداوله در ملازمت پدر و خسر بزرگوار خویش که سعد
 بنی اسرائیل بود تحصیل نموده طریق صحبت و اختلاط را نیکو دریافته بکمال الدین محمد اکبر شاه
 بهمرای پدر در برگشته بجواره و دامن کوه شمالی رفته بعبیط و ربط آن لاجی مشغول بود. مولانا کریم الدین
 در عهد علماء الدین خلجی تنگ گزینی و در آن تمهید و نعت نظم جدید و مناسب آوردی چونکه او از خوش
 سخنمای او در عوام بیفتادی و جمعیت کثیر جم نمودی. مولانا کریم الدین شخصی جامع فضائل و کمالات
 قاضی زراعیل مضلالت بزهد و تقوی نامور معاصر ملا عبدالرحمن شخصی بود. مولانا کریم الدین جوهری
 در عهد علماء الدین خلجی بود. ملا کمال را بهوری بس نامور زیست. مولانا کمال الدین کولی در عهد
 علماء الدین خلجی بود. مولانا کمال الدین اودهی و کمال الدین سامانه در عهد فیروز شاه از علمای نامور
 بودند. قاضی گھاسی آله آبادی شاگرد و خلیفه شیخ محب الله آله آبادی. شاه گدای کشمیری و
 جهانگیر شاه از علمای نامور بود. مولوی گلزار علی پهلوانی را بس موزون است. مولوی لطف حق
 ساکن قیچا پور گجرات. مولوی لطف علی ساکن ضلع پٹنه. مولانا لطیف مقری از علمای فرات
 در عهد علماء الدین خلجی بود. مولانا میران مار بک معاصر علماء الدین خلجی. مبارز خان سلطانپوری
 معاصر ملا نظام الدین سهاوی رساله مبارزیه در علم کلام از مولفات او قتی است بس متین.
 ملا جنون کشمیری معاصر شاه جهان بود. شیخ محمد اشرف شطاری لاهوری بصلاح و فضیلت نامور
 معاصر عالمگیر بود. مولوی محمد ادریس سلطی محشی جمع الجوامع سیوطی. مولوی محمد اسرائیل سلطی محشی تفسیر
 بیضاوی و صدرا. مولوی محمد علی ساکن تھانه مولف کشف اصطلاحات الفنون.
 قاضی محمد افضل بهکری. ملا محمد افضل کشمیری معاصر جهانگیر شاه بود. ملا محمد اکرم لاهوری متداول
 را بارها درس گفته بحکم و دیرداری و صلاح و پیرینه کاری موصوف معلم شاهزاده کام بخش بود.
 قاضی محمد احمد آبادی مرید حضرت خطیب العالم احمد آبادی قدس سره بود ویرانه پسر اندکی قاضی حمید
 که قاضی چایانده شهرت دارد پدر قاضی محمود دریای دوم قاضی العالم شاه حماد سوم قاضی حامد
 هرسه برادران مرید و خلیفه حضرت شاه عالم احمد آبادی قدس سره بودند. قاضی العالم شاه حماد
 دوازده سال در طلب علم پیش مولانا میانجی گجراتی صرف کردند و دوازده سال بجا و کفره در لباس
 سپاهیان بسر بردند و دوازده سال ترکها نموده چندا مشغول شدند از بد و شعور اکل حلال صدق

در
 علم
 و
 فن

مقال لازم حال خیر نال شان بود تا اینکه تقوی شان در مرکب شان پھارگر کرده بود هرگز گاه و دانه
 حرام نمی خورد و شب خواب کمتر میکرد و از این که مظهر جلال بودند کسی را مجال نبود که به منظر شان بیاید
 اغلب اوقات در پرده جادا نشسته خادم طومار حاجات از باب احتیاج انیس بر میخواند ایشان
 در جواب بعضی میفرمودند که میدهم و برای بعضی نمیدهم فرمودند از علمائے وقت فتویٰ بطلبش آوردند
 حاجی محمد افضل سیالکوٹی بخواجه محمد امین دلی الہی ملا محمد اسین کشمیری معاصر عالمگیر بود ملا محمد باقر
 کشمیری معاصر شاہجہان بود شیخ محمد بروچی ملا خواجہ محمد زمپیر کشمیری معاصر عالمگیر بود
 مولوی محمد جیلانی رام پوری مصنف جنگنامہ قاضی محمد حسین جوہوری از علم فضل العیسیٰ اہل
 در عہد شاہ جہان قاضی جوہور بود و در اہل عہد عالمگیر نقضای الہ آباد ممتاز شدہ دس ہفتیم
 ہجری عالمگیر حضور آمدہ با ضامنہ منصب و احتساب لشکر سرفراز گردید و در تالیف فتاویٰ
 عالمگیری بسی سعی نموده مولوی محمد حسین مصنف اشاعۃ السنہ وغیرہ مولوی محمد حسین مصنف
 تیغ نقیر و رب فقیر وغیرہ مولوی محمد حسن اروہوی مولف تفسیر معاملات الاسرار فی کاشفات
 الاخبار معروف تفسیر حضرت شاہی مولوی محمد حسن اسراہیلی سنبھلی ملا محمد داغی ٹھٹوی
 در عہد شاہزادگی پیش امام شاہجہان بادشاہ بود شیخ محمد سعید سہروردی ابن حضرت شیخ احمد
 محمد الف تالی خلیفہ پدر خود بود فاضل تشریع و عالم متون پیوستہ بارستا و طالبان حسد
 و درس علوم اشتغال داشتہ عاشیہ بر عاشیہ خیالے نوشتہ بصحبت عالمگیر رسیدہ رعایت کلی یافتہ
 مولوی محمد شاہ مصنف مدار الحق ملا محمد صادق ٹھٹوی ملا محمد صلاح معاصر جہانگیر شاہ بود
 ملا محمد صلاح گجراتی مولوی محمد صدیق اصولی پشاور سی مولانا محمد صدیقی نلتالی گجراتی مولوی
 محمد عادل از ابتدائا تہا کتب درسیہ خدمت مولانا محمد سلامت اللہ گذرانیدہ الحال جانشین
 مولانا موصوف بکا پور هستند و ہدایت و ارشاد خلایق صبارت الاوقات اند سلمہ اللہ تعالیٰ
 شاہ محمد عاشق پہلی بابا محمد عثمان کشمیری ابن شیخ محمد فاروقی از تلامذہ ملا سعد الدین صادق وغیرہ
 علمائے کشمیر بود و نیز خدمت مولانا شاہ ولی اللہ دہلوی رسیدہ اجازت حدیث و فقہ یافتہ
 مولوی محمد دہلوی ابن مولوی کریم اللہ دہلوی از دوازده صد و شخصیت و ہشت چہتری
 متولد شدہ و پیش والد را جو خود تربیت و تعلیم علوم رسمی یافتہ درس و تدریس اشتغال فرار

جود النون

کشمیری معاصر عالمگیر بود. ملا ناصر محمد اکبر شاه قاضی اگره بود. مولوی ناصر علی غیاث پوری مولف
 مناصر الحسنات و عناصر البرکات و غیره. ملا تازک کشمیری در عهد عالمگیر بود. مولوی نجف حسین
 سندیل نوردهم مخرم سال دوازده صد و پنجاه و پنج هجری بمقام احمیر رحلت کرد. مولانا نجم الدین
 و شقی شاکر و مولانا نجر الدین رازی معاصر غیاث الدین بلین. مولانا نجم الدین انتشار معاصر
 علماء الدین خلجی. مولانا نجیب الدین شادوی معاصر علماء الدین خلجی. مولوی اندیز حسین محدث
 مصنف معیار الحق و غیره. ملا نسیم منطقی رام پوری. مولانا نصیر الدین غنی و مولانا نصیر الدین
 ساکن کرا و مولانا نصیر الدین صابونی در عهد علماء الدین خلجی علمای نامور بودند. سید نظام الدین ^{مستوفی}
 در فقه اوفق انام و در علوم اعلم برآمده بجز نبه طبع گرانیده سیوی شاه بهرام آباد شافعت و در تالیف
 فتاوی عالمگیری بسی مشکلات حل کرده. ^{مستوفی} شریعت از تالیف شد. مولانا نظام الدین کلاهی
 معاصر علماء الدین خلجی. مولانا نظام الدین علی معاصر بابر بادشاه. ملا نظام الدین ^{مستوفی} هروی
 طبقات الکبری شیخ نظام تھانی سیدی ابن شیخ عبدالشکور باوجودیکه شیخ متداولات نموده و از کتب
 صوفیه مطالعه نکرده بود نسخه در تصوف تصنیف فرموده که جمله پسند عارفان است و نیز تفسیری
 املا کرده که معنی آن همه در قالب تصوف ریخته. قاضی نعمت اندر عباسی ^{مستوفی} نسبش بآل عباس
 رضی الله عنه منتهی می شود وی از اصفا و اندکان عهد گماشتگان خلفای عباسیه در عهد جام
 صلاح الدین بن جام تاجی بادشاه سند قدم علماء و اکرم اقیاب بود. مولوی نسیم الدین ابن مولوی
 نصیم الدین ^{مستوفی} تلمیذ مولوی عبدالباسط قنوجی تهرج تصدیقات سلم العلوم و حاشیه صدر از تصانیف
 اوست. شیخ نور الدین کنبوه لاهوری ملا مستعد در عهد اکبر شاه بود. مولوی نور کریم دریابادی
 ملا نور محمد ^{مستوفی} مولوی واحد علی مولف رساله معروف، الزفران. مولانا وجیه الدین ملو و مولانا
 وجیه الدین پاملی و مولانا وجیه الدین رازی علمای عهد جلالت الدین خلجی اند. مولوی وحید الحق بهاری
 بست و پنجاه و هفت سال هزار و دو صد هجری وفات یافته کتاب زاد الاثر است. او شرح کلمه طیبیه
 ذکر الصلاه و قره العاشقین فی حلیه سید المرسلین و رساله تحقیق الایمان از ویادگار اندر ^{مستوفی} علمیه
 مولوی وحید الزمان بن مولوی سیح الزمان ^{مستوفی} مولف نور الدینیه ترجمه شرح و قایم. مولوی
 وکیل احمد مولف رساله حد الزفران. قاضی ولی الله خان ساکن بروده. ملا باشم کنبوه معاصر

جود النون

تذکره علماء

جلال الدین محمد اکبر شاه میر یاشم منور آبادی شاگرد ملا حمید کشمیری معاصر عالمگیر مولوی سید یار علی
 ششدری کرؤی فقیه وقت بود۔ مولوی سید یار علی مصنف هادی المضلین مفتی یار محمد طیبای
 وکنی محشی شرح تمذیب یزدی۔ ملا یار محمد بکری مشهور بکلیایاری شیخ یاسین قنوجی از انجمنیان
 فضلمای بلده قنوج کامل بکل بود خلق کثیر فیضان تلمذ او با تهای فضائل سید ناز انجمله سید
 مرلی بگلرامی و ملا فیضی اردوی از مشایخ فضلاء هستند۔ مولوی یعقوب علیخان رامپوری۔ ملا یوسف
 کادو کشمیری و ملا یوسف چچک کشمیری در عهد شاهجهان نامی بودند۔ مولوی یوسف علی سندلی
 الاصل گویا مولوی مولد الکھنوی و طنا شایع نظم الافراض۔

بعد ختم کتاب محبی محمد ابراهیم خان رساله دار سنرل انڈیا هارس که در دستنویس بحسب الاسلام و فایده ترجمه
 مولوی شاه محمد رمضان سید بعضی اندراج کتاب بحسب پیران او در چونکه صاحب ترجمه پس نا مورد عالم باطل بود و بحالت
 اشاعت دین متین شرف شهادت یافته ذکرش درین کتاب خالی ازین و برکت نخواهد بود و هو پند

مولوی شاه محمد رمضان میهمی

از شیوخ قصبه میهم عالم عامل اعظم کامل فخر سز زمین هر یانه تحصیل جمیده و شمایل جمیده شهرت عالم
 کالبد را تمام دارد کافه راجپوتان مسلم که بنام را نگردد در ملک هر یانه مشهور انداز ذوات بابرکات آیتش
 براه راست قدم اتباع شریعت نهاده مشارالیه متبعان سنت و جماعت هستند تذکیرش عجیب
 اثری داشت که سامعین هزار جان طبع و منقاد می شدند و عبده اصنام تار نار را همچو بار دوش
 افکنده حلقه بگوش باسلام میگرددند با انجمله دی رحمة الله تعالی بعد زیارت حسین شریفین نادها
 الله شرفاً و تعظیماً براه بند میبوی مراجعت وطن فرموده بهر مقامی که میر سید حسب عادت خود
 لب و عطف و تذکیر می کشود و هدایت اتباع شریعت با پاس آن مقام می نمود تا آنیکه بمقام مندسور
 رونق افروز شده به مسجد آن بلده محفل و عطا گرم کرد قوم بوهره که خلاف تدریس اهل سنت اندرین
 گرمی تذکیر بسر کردن بنادیق بر دجله آورده تا بضربت بنده آن فرقه ضاله بمرتبه شهادت فاخر گشت
 امین واقع در سال دوازده صد و چهل و هجری بنظر پیوسته رفقای آن سیر و رعیش مغفور را همدران
 جابزین سپردند بعد از شش ماه برادر عینی وکے تابوتش بقصبه میهم آورده مدفون نمود و شاعر
 تاریخ شهادتش چنین یافته

قطبہ تاریخ

جناب شاہ رمضان قطب آفاق	سراپا معرفت عرفان مآبے
ظہور از بہر تاریخ شہادت	خروج کفہ خسوف آفتابے

دیگر کے گفتے

در خلد چو رشت شاہ رمضان	و سے شیخ شہید گفت رضوان
-------------------------	-------------------------

تصانیفہ المفیدہ اکثر گت۔ ببل باغ عقاید عظیم۔ نیکے۔ مند سورہ بمیم مفتوح و لون ساکن
وفال مہملہ موقوف و سین مفتوح و اوچول و رای مہملہ شہر نیست بسزین مالوالمہیم بمیم مفتوح
وہامی ہوز نکسورہ بعدش یای تحتانی مجہولہ ویم موقوف قصبہ نیست بزمیوم ہریانہ معلوم ضلع رہتک

مولوی امام الدین کا نوٹ

ولدہ مدخان عالم باعمل بویع و تقوی موصوف بودیم غیر از خلائق ہدایت دار شادش براستی
پیوستندی رحمتہ اللہ علیہ بسال دوازده صدوی و ہفت ہجری ولادت یافتہ در سال سیزده صد
ہجری چہار عقب گذشتہ رحلت فرمود از ان جملہ حافظ غریب اللہ راویدہ ام ہدیانت و تقوی
مصدق الولد سرلابیہ است کا نوٹ قصبہ نیست محروسہ ریاست پٹیا لکہ فی الحال نام مستر رکڑ
شہرت دارو

العجوبۃ الزمان

مولوی بہر دہلوی و مولوی دہومن سہارنپوری

ہر دو حرف شناس لوح دانش ملازم صحبت مولانا شاہ عبدلعزیز دہلوی قدس سرہ بودند قوت حاصل
چندان داشتند کہ انچہ از مولانا می شنیدند بلفظ یاد میکردند بکرات و مرآت و غلط قرآن مجید از زبان مولانا
موصوف از ذکر شنیدہ بودند ہر گاہ کسی میگفت چیزے بفرمایند میگفتند آیتی از قرآن بخوان اگر قاری
غلط خواندی انالہ غلط نمودہ ترجمہ و تفسیر آن مالہ و ما علیہ شح و مفصل بیان میکردند مفتی محمد اسد اللہ
الک آبادی مرحوم میفرمودند باری بہ ملی نعم دوران زمان مولوی بہر زندہ بود و بشنیدن آوازہ اوصافش
شفاق لقاے او شدم و نماز جمعہ مسجد شاہجہانی گذاردم بعد نماز مجلس تذکیر منعقد گشت بعض مردم
گفتند ہمین مولوی بہر اند کہ غلط میگویند توجہ تمام بیان شان اصفا کردم از انچہ شنیدہ بودم نماند یا نعم

بعد فرغ از وعظ بامولوی ببر سلام گفتہ مصافحہ کردم و اید کریمہ وزینا السماء الدنیا بزینت ان الکواکب خوانند
 پر سیدم با سوسے سبھے سیارہ جملہ کواکب بر فلک لافلاک ثبت اند کہ ثبوت ان از احادیث نبویہ میشود
 پس تریں سہار دینا بہ کواکب چہ معنی دارد مولوی بجزو اجم گفت شنیدہ ہا شیدرو مان سے گویند
 کہ فلان بکمان از شیشہ آلات وغیرہ چہ خوش آراستہ است حال آنکہ شیشہ آلات بسفوت و حیطان
 آن مکان چسبان و آویزان می باشند و انان در حقیقت تریں مکان مقصود است بچنین کواکب گو
 بفلاک لافلاک منوط و مربوط اند لکن در حقیقت ازان کواکب سماوی دینا ازینست در روشنی حاصل
 بدین وجہ وزینا السماء الدنیا فرمودہ اند سر صحبت صلح ترا صلح کند

خاتمۃ الطبع از جانب کارپردازان مطبع

بعد حمد و ثنات بر سالکان سالک تحقیق و رہبران منازل تدقیق مخفی و محجب مبادک از بد و آفرینش عالم
 تا ایندم وقتی ازاوقات زمانہ از وجود و ابیاد و تسلیں و اوصیاء کاملین و علمای شریعتیں و حامیان
 دین بین خالی نماندہ تا گریان بادی ضلالت از بدرقہ ہدایت و ارشاد و آئینہ منزل مقصود رسند و تشنگان
 سرب غوایت از سر چشمہ مواعظ شان نلاے چشند بچنین ہر یکی از خلایف جانشین اسلام شدہ در انکشاف
 و اطراف عالم ہدایت خلق مشغول ماندند و نیز ابدال قطاب اطمینان ہمہ برین منوال از جانب حق
 مامور شد چون زمانہ رسالت بعد حضرت خاتم النبیین سید المرسلین صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم سپری شد و خلایف
 راشدین قائم طاہرین رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین در ترویج دین و ہدایت کافہ مسلمین سعیہا سے وافرہ
 و جہدہای شکاثرہ فرمودند و چنانکہ باید بدلقین احکام و تعلیم انام و قیقہ از دقاتق و فوگلاشت نمودند و بوزان
 جوق جوق علمای اعلام و کلمائے تمام بر نیابت آنها برخاستند و بکلی ہمت و الاہمست خود ہا را بر ہمین کار خیر
 برگماشتند تا اینکه خلاق عالم نظر بحایت دین خویش در تکیہ خلقت ایشان چنان برکتی عطا فرمود کہ در ہر
 بقعہ زمین نجم افاضات ایشان طلوع نمود چنانچہ اکثر کتب از حالات سنیہ و مقامات علیہ این خلیل ربانی
 مملو و مشحون است و ہم بجز طبع در آمدہ در ہر دیار و امصار اشاعت پذیر لیکن بحسب اتفاق کہ ہمہ این قسم
 کتب را دیدیم مگر از کوائف و سوانح عمری مشائخ و علما سے ہندوستان معرایا قیتم آری لاگو برین کار شرک
 کسی ہمت نمی گماشت و در تدوین اسامی و حالات این اصحاب خیار ہمہ برین طریق تھا و ان تکامل
 راہ می یافت چہ عجب کہ از صفحہ اول و زگل نام نامی این حضرات بگرد و ہور حاک میشد از انجا کہ از مبدیہ فیاض

حسب هر يك جدا گانه بهم ميرسد الفرام اين امر اتم خالق اكرم از فضل اتم موقوف بر ذات باريكات عالم
 عديم النظر فاضل خبير محسود اقران و امثال عتق با كمال هر روز مخفي و جلي جناب مولانا حضرت مولوي
 رحمان علي صاحب عم نيفه ممبر كونسيل مقام ريان داشته بود كه ايدون بطور رسيد و شاهد بر سر
 شهود جلوه گر گرديد كه حضرت مصنف مروج كتابي نالاياب و مخزني كياياب متضمن حالات و اسامي
 علمي هندوستان تاليف و تصنيف فرمودند و نامش اسم با سمي تذكره علمي هندی گذار شدند
 حضرات شائقين را فزوده باد كه درين ايام بركت انجام نهايت اتمام صحيحه مسبق الذكر حسب
 تحريك حضرت مصنف در مطبع نامي و گرامي مشهور نزد يك دور نشي نو لكشور واقع لكهنؤ
 بحسن انتظام باده منوهر لال بجار گو ماه نو مبر ۱۳۳۲ مطابق ماه ذی الحجه ۱۳۳۲ بار دوم
 نقش انطباع پذيرفت اين زمان قبول عالم و عالميان كنند بحرمة النون الصادق

اعلان حق تاليف و تصنيف كتاب هذا از جانب مصنف مروج بحق نو لكشور پريس محفوظ و محفوظ است

۱۱۶۲۷

۱/۹۶	شاہ محمود کاشانی۔	انیس الارواح۔ از حضرت شیخ معین الدین چشتی۔	۱/۳۴
۱۲	فوائد سعدیہ۔ از قاضی ارضی علی خان در نقصوت۔	کلمۃ الحق۔ از شاہ عبدالرحمن مع شرح نور مطلق از ملا نور احمد و بیان وحدت وجود مع دلائل و دفع شکوک۔	۱۵
۳/۹۶	پند نامہ عطار۔ از حضرت شیخ فرید الدین عطار منطق الطیر۔ از شیخ فرید الدین عطار قدس سرہ	مکتوبات جوابی۔ شیخ شرف الدین بھٹی منیری قدس سرہ۔	۱۶/۹۶
۴/۹۶	می باید شنید۔ رموز نقصوت قابل دیدار شاہ رفعت علی۔	مکتوبات۔ حضرت شرف الدین بھٹی منیری قدس سرہ۔	۱۰
۷/۹۶	مرغوب القلوب مصنفہ مولانا شمس الدین زبدۃ المقامات۔ نفیس کتاب۔ ۱۲/۹۶	مکتوبات امام پانی حضرت مجدد الف ثانی علیہ السلام الاثر۔ نظم از طوطی ہندامیر خسرو دہلوی بتختی مولانا ابوالحسن فرید آبادی	۱۷
۴/۹۶	شنوی عطار۔ از شیخ فرید الدین عطار ۳/۹۶	حدیقہ حکیم سنائی۔ معروف بہ الہی نامہ بتختی جدید۔	عبارت
۳/۹۶	بے سر نامہ۔ مصنفہ فرید الدین عطار ۳/۹۶	کیمیای سعادت۔ از امام غزالی معروف متداول۔	عبر
۳/۹۶	شنوی راجہ	ہدایۃ المؤمنین۔ رسالہ در بیان بیعت صالحین از ملا معین الدین۔	۱۱
۱۱	می باید دید۔ قابل شنید از ملا محمد حسین ۱۱/۹۶	مطالب رشیدی۔ از حضرت شاہ ترابی قلندر قدس سرہ۔	۱۰
۱۲	شنوی شیخ بہلول۔ حکایات عارفانہ از شنوی مولانا روم۔ قدس سرہ مقبول عام	نفحات الانس مع سلسلۃ الذہب از ملا عبدالرحمن جامی	عبر
۱۳	چار مصرعہ شش ہشتون فتنہ کلمہ دفتر ہفتم ۱۳/۹۶	مصلح الہدایۃ۔ ترجمہ عوارف از حضرت	عبر
۱۴	شرح شنوی روم۔ از ملا بحر العلوم مقبول عام سہ مجلد کامل۔		
۱۵	شرح شنوی روم۔ از شاہ عبداللطیف معروف بہ لطائف معنوی۔		
۱۸	التاویل المحکم۔ فی تشریح فصوص الحکم		

مصنفہ مولوی محمد حسن امر دہوی۔ ع
شرح ثنوی روم۔ از ملا محمد رضا معروف
بکا شفات رضوی۔ ۱۹

جواہر غیبی۔ از حضرت مظفر علی شاہ اکبر آبادی
بحث وحدت وجود و توحید صفات و تحقیق ریاست
و مراتب علم و سلسلہ طریقت۔ ۱۹

تذکرۃ الکہی۔ احوال شاہ مظفر علی قدس سرہ
از مولانا ابوالحسن صاحب فرید آبادی۔ ۱۵

فتوح الغیب۔ از حضرت محی الدین
غوث الاعظم جیلانی مع شرح فارسی از شاہ
عبدالحق محرف دہلوی در ارشادات
نقصر و نقوص۔ ۱۲

ولیل العارفين۔ ملفوظات حضرت
سلطان معین الدین چشتی جمع کردہ حضرت
قطب الدین بختیار کاکی۔ ۱۲

ثنوی سے رنگ۔ از حضرت خواجہ
خواجگان قطب الدین بختیار کاکی قدس سرہ ۱۲
ثنوی بزم وصال۔ در مذاق معرفت
عمرہ ثنوی۔ ۱۸

رسالہ الحق نما۔ از شاہزادہ داراشکوہ مرحوم ۱۲
مجموعہ نکات فقر۔ چار رسالہ نظم از مولوی
مظفر علی الطائی۔ ۱۳

لؤلؤ جامی۔ از مولانا عبد الرحمن جامی ۱۳

تواریخ حالات انبیاء و اولیاء و اماکن متبرکہ
(اُردو)

روضۃ الاصفیاء۔ ترجمہ قصص الانبیاء از مولوی
محمد طاہر۔ ۱۶

ایضاً۔ مطبوعہ شعلہ طور۔ ۱۵
عجائب القصص۔ حالات انبیاء و اولیاء از آدم

آخاظم الانبیاء صلعم مرتبہ مولوی فخر الدین عیسیٰ
تاریخ جمعیۃ الہ مدینہ منورہ از مفتی عنایت احمد مدنی
ترجمہ فواہر سعیدیہ۔ حالات اولیاء از مولانا
ابوالحسن۔ ۱۲

تفہیم الاذکیا فی احوال الانبیاء
جدید تاریخ مقبول عام از ابتدائے آدم علیہ السلام
تا امیہ شہداء علیہم السلام بحدیث و آثار
مولفہ مولانا ابوالحسن حسین کاکوروی
کابل در دو جلد۔ ۱۲

حدیقۃ الاولیاء۔ از مفتی غلام سرور لاہوری ۱۵
تاریخ ہریمہ مشورہ۔ اردو ترجمہ جناب اقلوب ۸
ضمیمہ الحج النبویہ۔ اردو ترجمہ مدارج النبویہ
از خواجہ عبد الحمید خان۔ ۱۳

ترجمہ سیر الاقطاب۔ از سید محمد علی
مراد آبادی ۶